

217.934

OSZK

.....

SLANCSICS,

Népkönyv

Hunnia

függetlensége

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

m

NÉPKÖNYV.

Irta

Stancsics, Mihál.

*A' fenséges nádorispány felszázadiy viselt
hivatalanak emlékére.*

Lipsében, 1846.

Keil Erneszt és társá-nál.

sz. Hung. h.
5557

M. N. MŰZSEUM KÖNYVTÁRA
H. Nyomt. hűvödéknapló
1922. év - 1. sz.

Polgári Katekizmus

a'

nép' számára.

Irta

Stancsics Mihál.

OSZK
Digitized by Google

217934

K é r e l e m.

Mindnyájatokat, kik hazánk' fölvirágzását szivből ohajtjátok 's tettel eszközölni készek vagytok, buzgóan kérlek vegyetek e' munkácskából és adjatok a' hol lehet a' helységeknek.

Majd mindenki azt mondja: a' népet nevelni kell. És lehet e máskép nevelni, mint vagy élőszóval, vagy fogalmához alkalmaztatott könyvecskékben neki elmondani azt, mi eszét felvilágosítja?

Ha minden helységben felhőkig érő nagy iskolát emelnénk, abba egy tanítót 1000 pengő forint évi fizetéssel helyeznénk, még sem érne semmit, hacsak a' tanító vagy élőszóval, vagy irással nem beszélⁿe a' néphöz, tehát csak a' gondolatoknak, véleménynek közlése teszi a' nevelést és tanítást.

Milly sokba kerülne olly nagy épületeket emelni, 's beléjük jó fizetéssel tanítókat rendelni

és mégis azzal semmit sem évnénk el, ellenben milly kevésbe kerül jó könyvecskéket terjeszteni 's az által mindent elérhetni; tegyétek tehát.

Minek kell a' nevelés eredményének lennie? hogy a' társaságban mindenki tudja jogait, teljesítse kötelességét, ismerje meg mi az igazság, hogy a' szerént cselekedjék; végre hogy tudja mi a' jó, és mi a' rossz.

Én ezekről irtam e' könyvecskében, tehát eszközöljétek a' nép' kezébe juthatni.

Isten és ember előtt vallom, hogy e' munkácskát hazám és királyom iránti szeretetből irtam, és talán mégis lesznek emberek, kik kárhozzatják, de bocsássatok meg nekik, mert nem tudják mit cselekesznek.

Halljunk szót,

's

értsük meg egymást.

Atyámfiaink, hazánkat veszedelem fenyegeti; azért egy könyvecskét irtam számatokra, hanem előbb, mint olvasnátok, egy pár őszinte barátságos, de egyszersmind komoly szót akarok veletek váltani.

Nem tudom hallottátok-e, hogy régenten egyik és másik királyunk e' hazát csak úgy testamentomban oda ígerte más országi fejedelemnek, mintha ez tulajdon pusztája és a' lakosok rajta legelésző birkái lettek volna.

Most is úgy látszik Bécsben egynéhány ember csak úgy alkudozik fölöttünk, mintha mi csupán marhák volnánk, és meg sem kellene bennünket kérdezni.

Nemes atyánkfiaiainak sokba került kieszközölni a' mult 1844. esztendei országgyűlésen, hogy e' drága Magyarországot mindnyájan egyenlő jussal bírjuk; mert most a' legszegényebb gazdának annyi jusa van földet szerezni, mint a' leggazdagabb grófnak: és tudjátok meg, hogy a' nemesség, becsületesen 's igazságosan cselekedett, mikor e' törvényt hozta.

Es most, mikor így özszeolvadtunk örökre a' nemességgel, most akarnak Bécsben e' hazául és rólunk mint juhakolrul rendelkezni, — 's úgy látszik felséges királyunk sem tud erről semmit, mert Ő hosszabb idő óta minden magyarnak igazi sajnálkodására, betegen, legalább rossz egészségben sinylődik: de a' ki istene van, azon urak rosszul számítanak; mert ha eddig annyi visszavonás között, mikor a' jobbágyság a' nemességet ellenségének, elnyomójának nézte, a' nemesség hasonlóképen a' jobbágyságot tartotta ellenségének, meg tudtuk e' hazát tartani: most mikor e' haza mindnyájunké, özszeolvadtunk jobbágyság és nemesség; most mikor 15 milliomon vagyunk, most próbálják itt ott egész megyékbeli lakosság' jusait megszorítani, holott maga a' derék nemesség igyekszik a' jusokat azokra is kiterjeszteni, kik avval még nem bírtak; most, mondom, mikor a' mult országgyűlésen a' nemesség kész volt minden terheket, adót, a' nemnemeseikkel közösen viselni (de némelly grófok, püspökök, és a' kormányzók voltak ellene; azonban tudnotok kell, hogy példának okáért a' szeplőtelen Batthányiak, a' derék Telekiek, 's több mások, kiket majd mingyárt elszámolok, a' mellett voltak, hogy a' nemesség együtt viselje a' néppel a' terhet): most akarnak rólunk tudtunk nélkül, 's akarátunk ellen rendelkezni? azon jó urak, úgy látszik vesztüket érzik.

Most már könnyebben lélekzem, mert elmondottam némellyeket; félig meddig tudjátok, hogyan állnak a' dolgok, a' többit e' könyvecskéből meg fogjátok tudni, 's azt is, mit kell törvény szerént tennünk, látni fogjátok.

Ugy szokják mondani; az ember testből és lélekből áll; nincs kifogásom ellene.

Miként üdvözüljön majd a' lélek akár magánosan, akár a' testtel együtt a' más világon? arról sokféle katekizmust irtak: de hogy miképen boldoguljon az ember ezen a' világon is egyszersmind? azzal keveset törődtek a' tanítók, pedig ebben már benvagyunk, következésépen igyekeznünk kellene itt is boldogulni.

Én tehát a' végből irtam e' kis katekizmust, hogy megtanulhassátok belőle, hogyan kell e' földi életben boldogulni; mert hej jó ám itt is boldogulni.

Azt is szokták mondani: a' jó példát követni kell.

Azok, kik lelki üdvözséget' elnyerésére tanítanak henneteket, igen jó példával mennek elő abban; hogy bizony itt a' földön is igyekezni kell boldogulni; kövesétek ebben példájokat, nem rossz ám az.

Ne gondoljátok hogy csupán azért, mivel itt e' földön boldogultok, a' más világi üdvözséget el nem nyerhetitek.

Hiszen ha csak úgy lehetne menyországba jutni, hogy itt elsanyargassa az ember magát, koplaljon, éhez-zék, fázzék, szóval nyomorogjon: akkor lelkitanítóitoknak, a' plebánusoknak, apáturoknak és püspököknek is magokat sanyargatniok kellene, nekik is koplalniok, fázniok kellene, mert azt hiszem, hogy ők is csak hisznek menyországot; ők is be akarnak oda jutni. Pedig koplalnak e, észrevehetni e ezt rajtok? hiszen akkor nekik igen pápista színben kellene lenniök, mint mondani szokás.

Némellyek közületek már ismerni fogják nevemet, mert az ifjuság' számára többféle könyvecskéket irtam.

Ezen könyvecskéknak egyikében búcsut vettem a'

kisded polgároktul, de azt ígértem nekik, hogy ha Isten bennünket éltet, majd én is, meg ők is egy nagy pályát befutunk, és aztán ismét találkozunk.

De igen rossz idők járnak; a' haza veszedelemben forog; és ki tudja, megérhetem e azon időt, mellyben találkozni szándékoztam ama férfiakkal, kik akkorra az ifjakból váltak volna.

Azért irtam e' katekizmust korábban, mint sem előbb kitűztem volt. Ah mennyire örültem én annak, hogy milly meglepő, milly örvendetes lesz a' viszonylás, mikor én azokkal újra találkozom, kik engem ifjú korukban már jól ismertek.

De mondom rossz idők járnak; sötétben és titkon, de néha világos nappal is, a' sátánfajzatok konkolyt hintegetnek, a' visszavonás' és meghasonlás' magvát szórják e' hazában, hogy bennünket egymás ellen uszítsanak, és akkor ördögi örömmel a' konczot ők kaphassák el. De hiszem az élő Istent, nem hajtják végre gonosz szándékukat.

Kedves atyámiai, ti derék magyar földmives nép! nekem bátran hihettek, — én veletek, köztetek nevelkedtem föl; az én húsom a' ti husotokból való, az én vérem a' ti véretekből való vér.

Én nem csak az ifjuságnak, hanem a' ti számatokra is irtam már három könyvecsket e' czim vagy név alatt: „*Népkönyv*,” nem tudom ismeritek-e; azoknak egyikében leirtam, hogy én is olly földmivelő voltam, millyenek ti: tehát ismerem sorsotokat. Tudom mi hiányával vagytok: nem ismeritek jusaitokat, nincs kezeitekben olly könyvecske, mellyből azokat megtanulhatnátok; nincs bátorságtok; mivel azt hiszitek, hogy kaputos embertársatokat Isten talán más, finomabb

agyagbul teremtette mint titeket; azért már meszszi-
 leveszitek kalaptokat, mihelyt posztó ruhás embert pil-
 lantotok meg; pedig alkalmasint az nem derekabb
 ember ám mint ti, vagy többnyire olyan sincs.

Szóval, én tudom mi hijával vagytok. Nem
 ismeritek tisztán jusaitokat, csak homályosan sejtitek
 vagy érezitek, de nem vagytok benne egészen bizonyo-
 sok, tehát nem meritek kimondani.

Nem tudjátok bizonyossággal, van e a' posztó ruhás
 embereknek is kötelességük ti irántatok éppen úgy,
 mint nektek ő irántuk, hanem hibásan azt gondoljátok,
 hogy csupán nektek van kötelességtek, és mivel ezt
 világosan nem tudjátok, nincs bátorságtok követelni,
 hogy posztó ruhás felebarátaitok is teljesítsék viszont
 a' ti irántatok tartozó kötelességeiket.

Azt már jobban ismeritek, hogy mi az igazság,
 mert ezt lelkismeretetek súgja szüntelen, de mivel az
 életben igen is gyakran azt tapasztaljátok, hogy nem
 úgy történik, a' mint ti felfogjátok az igazságot, tehát
 néha néha majd arra a' gondolatra vetemedtek, hogy
 talán bizony nem is az az igazság, a' mit ti tartotok
 annak? következésképen szinte nem meritek fenszóval
 követelni, hogy ti irántatok is mások olly igazságosak
 legyenek, a' mint ők magok kívánják, hogy ti ő irántuk
 legyetek.

Végre legkevesbé vagytok magatokkal tisztában
 az iránt, mi a' jó és mi a' rossz; ti érzitek, tudjátok,
 mi használ és mi árt nektek; pedig csak az a' jó a'
 mi használ, és az a' rossz a' mi árt; hanem mivel igen
 gyakran halljátok, hogy jónak predikálják és hirdetik
 azt, a' mi senkinek nem használ, tehát tétovázatok,
 kétségesskedtek a' fölött, valljon igazán jó e az, a' mit

ti annak tartotok. Az ügyetlen tanítók megzavarják romlatlan felfogástokat.

Azért irtam én nektek e' katekizmust, hogy tudhassátok magatokat mihöz tartani.

Még egyszer mondom: nekem bátran hihettek, nem ámtalak el benneteket.

Ugy áldjon meg engem az Isten, a' milly őszintén, a' milly igazán ohajtom boldogulástokat.

De szinte szemetekbül látom, hogy kérdezni akarjátok tőlem: Ugyan kik tehát azon sátánfajzatok, a' kik közibénk konkolyt hintenek, 's bennünket egymással össze akarnak veszíteni?

Ujjal nem mutathatok rájok; nem mondhatom, hogy: nézzétek, ezek azok, mert itt nincsenek; de irva van: gyümölcseről ismeritek meg a' fát; azonban a' szemes ember még leveléről is megismeri.

Midőn és a' hol látjátok a' jeleket, hogy külön nyelvű polgártársaitok, kik egymással századok óta háborítatlan barátságban éltek, de most csudálkozásokra e' barátsági, sőt testvéri köteleket szétszaggatni hajlandók, vagy még ellenségesképen is egymást megtámadni készek: tudjátok meg, hogy ott azon sátánfajzatok, vagy azoknak megbizottai munkálkodnak.

Hogy pedig kiösmérhessétek a' gonosz szándékukat, csak erre ügyeljétek, a' ki azt lármázza: igen jól mennek most a' dolgok hazánkban, és a' kik ígéreteket tesznek; a' kik borral, huszassal, ezüst forinttal, sőt több forinttal is verbuválják az embereket részükre: tudjátok meg, hogy azok jégre vagy sárba vezetnek benneteket.

Ha hisztek azoknak, kik pénzzel vesztegetik az embereket, és kortes sereget pénzen gyűjtenek: akkor

tönkre jut hazánk. Inkább vasvillával álljatok neki, hogy ne közelithessen hozzátok, mintsem ezüst forintját elfogadjátok; mert tudjátok meg, hogy azon ezüst forinton, ha elfogadjátok, hazátokat adátok el.

Mai időben sokat emlegetik a' népnevelést, de inkább magatok rontsátok le iskolaházátokat is, mintsem olly nevelést adjanak gyermekeiteknek, mint a' millyen nevelésük azoknak van, kik pénzen vásárolják a' vok-sokat, pénzzel vesztegetik az embereket.

Illyen nevelésre pokolban is szert tehettek, mert pénzen vásárolni meg a' vok-sokat, az ürdögök tanítják.

De félre ne értsetek barátim, az őszinte és becsületes polgárok igazi népnevelést sürgetnek, és ezen népnevelés alatt nem azt értik, hogy csak a' falusi embereket kell nevelni, hanem értik az egész népet, mellyben mindnyájan ők is befoglaltatnak; és e' nevelést úgy intéztetni ohajtják, hogy abból se pénzzel vesztegető gazok, se megvesztegethető nyomorultak ne, hanem derék, bátor, állhatatos polgárok kerüljenek ki.

Maga apostoli felséges királyunk is több olly iskolát állítatott fel, mellyekben falusi derék tanítók, vagy iskolamesterek ezen fontos hivatalra alkalmasokká tétethessenek.

Minthogy pedig mindenki tudja, hogy a' nevelés nem az iskolaépületekből áll, habár azok felhőkig érnek is, hanem abban áll, hogy a' ki mit tud, azt élőszóval, írással, nyomtatott könyvekkel és minden kitelhető módon közölje: én is tehát szent kötelességemnek ismerem csekély tehetségem szerint a' nevelési nagy munkához járulni, azért nyujtom át itt nektek e' katekizmust. Ha azokat jól megértitek, a' mik ebben

foglaltatnak, de nem csak megértitek, hanem úgy cselekesztek, a' mint itt tanácslom: akkor mentve van hazánk.

Hej barátim, igen nagy baj van nálunk, tehát sietek e' könyvecskét minél előbb, és pedig minél nagyobb számban (ha vagyonosabb polgártársaim pénzsegedelmet nyújtanak, legalább is fél millio példányban) kinyomatni, hogy annál inkább segíthessem a' bajt eloszlatni.

Honnét származik és mi azon nagy baj? röviden elmondom.

Mindnyájan tudjuk és fájdalmasan vesszük, hogy felséges királyunk külföldön lakik. Hej pedig mennyire szereti a' magyar királyát, az egész világ tudja. Istennem, mint örülnénk mi, ha szeretett királyunk köztünk venné már egyszer lakását, minthogy más országban már ugy is olly régóta lakik! Ha itt laknék, akkor azon nagy baj nem keletkezett volna, melly most hazánkat veszedelemmel fenyegeti, és a' veszély be is következik minden bizonynyal, ha résen nem állunk; ha annak gyökereit ki nem pusztítjuk.

De magát a' nagy bajt akarom elmondani.

Mint mondám, 's a' mint kiki különben is tudja, királyunk külföldön lakván, nem ismerheti onnét távolról országunk' ügyeit, belső állapotját.

Hogy e' részben hátramaradás ne legyen, Budán királyi helytartó rendeltetett, melly egy igazgató tanácsbul áll.

Azonban e' helytartó tanácsnak hatalma Budáról Bécsbe szivárgott fel.

Most már csak neve van meg ezen budai helytartó tanácsnak, de a' hatalom és kormány Bécsben van.

Ezen bécsi kormány sem ismerheti jól minden dolgainkat onnét távolról, és így tétetnek gyakran bal-fogások, néha világos törvénysértések. Mindazon törvénysértéseket a' jövő országgyűlés elő fogja adni.

De ezen mi bécsi kormányunk, a' magyar kanczellária, igen közel egy városban levén külső ország' tudnillik Ausztria' kormányával: ugy látszik hogy egymással nagyon is közelérintésbè jőnek. És mi természetesebb, mint az, hogy a' lakó vagy vendég a' házi gazda' ohajtásaihoz alkalmazza magát.

A' mi kormányunk Bécsben csak lakó, vendég, nincs otthon. Így könnyen átláthatja közületek mindenki, hogyan származik a' baj hazánkra.

De tudnotok kell azt is, hogy mai időben magok a' királyok majd sehol sem kormányoznak (legkevesbé pedig ott, hol a' király még más valamely országnak is fejedelme, mint a' mi királyunk is), hanem kormányoznak az erre kinevezett kormányférfiak, mint nevezetük is mutatja.

Néhol aztán, kivált pedig ott, hol senki sem vonja őket feleletre, ezen kormányférfiak akár készakarva, akár gondatlanságból olly lépéseket tesznek, hogy néha az egész ország megsínyli, sőt ollykor fel is bómlik.

Hogy pedig illy kormányférfiak a' királyok' tudta nélkül követhetnek el törvénytelenégeket, könnyen képzelhetitek, ha meggondoljátok, hogy egy gazdag, nagybirtoku grófnak tisztjei is tesznek ollyat, miről a' gróf semmit sem tud. És tudja e az illy gróf, hogyan megy végbe gazdálkodásának minden ága? Pedig a' király sokkal nagyobb úr. És csak valljuk meg őszintén, kívánhatjuk e, hogy a' felséges király maga fáradozzék, holott kormányzók vannak? hát mért fizetnék ezeket?

Azt tudjuk, hogy néha 's pedig nem ritkán, egyik ur (érték nagy urat, gazdagot) a' másik urnak tiszt-cselelédeit sok pénzzel megveszi, lekenyerezi, ha céljainak elérésében másként nem remél sükert. A' mint ez történik kicsinyben egy egy gazdag grófi birtokosnál, megtörténhetik nagyban az udvaroknál, vagy kormányoknál.

Mi azt teljességgel nem állítjuk, hogy minket illetőleg történt volna illyes, Isten mentsen meg, hogy valakit így gyanúsítsunk, hanem mi csak azt mondjuk, hogy a' kormányoknál minden csak úgy megy nagyban, mint látjuk kicsinyben magános embereknél: de midőn olly dolgokat kell tapasztalni, millyenek most hazánkban itt ott, például a' slavoniai megyékben, és különösen Zágrábban történnek, hol a' nemeseknek szavazási vagy voksolási jusát a' kormány csak úgy tetszése szerént parancsolattal eltörölni akarja: kénytelen az ember nem csak gyanakodni, hanem akarata ellen is arra a' gondolatra vetemedni, hogy a' kormányzók közül talán némellyek el vannak ámitva, vagy lekenyerezve.

Itt hosszas volna előadni, de majd az országgyűlés ki fogja mutogatni, hogy ez ország elleni törekvés.

Hogy tudhassátok aztán, miként kezdődnek, folynak országgyűlésen a' dolgok: minden faluban a' helység' házához járassatok egy ujságot, a' Pesti Hirlapot, mert ez a' többinél jobb. Mi az, egy ujság' ára egy egész helységnek, 12 ezüst forint? ha mindenik csak garasokat ad is, ki van teremtve; aztán a' helység' házánál vasárnaponként legalább elolvassátok.

Mik történtek, mint mondtam, majd az országgyűlés'

dolga lesz előadni, és megorvosolni; de hogy az országgyűlés képes legyen azokat orvosolni, ti rátok, az egész népre, kell támaszkodnia, különben semmit sem, vagy csak parányit orvosol: nem szándékom tehát a' törvénytelenégeket nektek elmondani, hanem meg nem állhatám, hogy egyet el ne mondjak; és ez a' könyvnyomtatást illeti; miről pedig azért kell itt szükségkép említést tennem, mivel népnevelésről szólok, népnevelés pedig, legalább józan nevelés nem képzelhető, ha csak az ember gondolatait, nézeteit, véleményét polgártársaival szabadon nem közölheti.

Mert hiszen tulajdonképen csak abban áll a' nevelés, tanítás, ha elmondjuk azt, a' mit jónak, hasznosnak ismerünk, 's elmondjuk azt is, a' mit rosznak, károsnak tartunk.

A' hol az ember el nem mondhatja azt, a' miről meg van győződve, a' mit jónak hisz: ott nincs tanítás és nevelés, legalább józan nevelés nincs.

Ha hibásat mond valaki, a' másik megczáfolja: így fejlődik ki aztán az igazság a' két ellenkező állításból; ebben áll a' nevelés.

Magyarországban még soha törvényt arról nem hoztak, hogy könyvet engedelem nélkül kinyomatni nem szabad. Az pedig világos, hogy a' miről törvény nincs, a' mit törvény nem tilt, azt mindenki megteheti.

A' kormány azonban régibb idő óta gyakorolta azt, hogy csak az nyomathatott könyvet, kinek engedelmet vagy szabadalmat adott, és csak olyan írományt vagy könyvet lehetett kinyomtatni, mellyet a' kormány által erre rendelt hivatalos eliek (censoroknak nevezik őket) megengednek.

A' nemzet semmi roszat, kározt nem sejtve ezt

elnézte, mert azelőtt még a' könyvirással és könyvnyomatással mi magyarok keveset és kevesen vesződünk.

Hanem az idők megváltoztak, mind inkább és inkább szükségessé vált a' könyvnyomatás, mert az emberek szaporodtak, polgári társaságunk gyarapodott, annyira hogy mindnyájan csupán előszóval és irással nem értekezhetek egymással; tehát elkerülhetlenné vált a' könyvnyomatás.

Az 1840-dik esztendőben az országgyűlés czélszerűnek látta olly testületet állítani fel, melly a' tudományosságot intézze, elrendelje.

De mi történik? Midőn az országgyűlésnek vége lett, 's a' király által szentesített törvényczikkeket kinyomatják, a' törvényhozók közül semmi rosztat nem is gyanítván senki sem ügyelt föl a' törvényczikkeket kinyomatására; azon cikkelybe, melly a' tudományosságul szól, valaki, valami módon egy szót csusztatott be, és ama rettenetes szó így hangzik: **censura**. Ez magyarul annyit tesz, hogy még csak egy sort sem szabad kinyomatni, ha csak a' könyvvizsgálók (censurok) meg nem vizsgálják 's meg nem engedik.

Attól fogva a' kormány a' könyvnyomatásra való felügyelést vagy a' censurát törvényes jusának akarja tekinteni és tekinti is. Hja, ez törvényben van, azt mondja. Ugy e csunyaság így játszani ki a' törvényeket? De tudom istenem, nem is ismerjük ezt el soha törvényünknek.

És hogy a' vármegyék, meg a' rá 184³/₄-dik esztendőben következett országgyűlési Rendek ki ne keljenek, 's mint alattomban becsusztatott áltörvényt el ne töröljék: a' kormány igen okosan gondolt cselekedni, tudnillik a' könyvvizsgálóknak meg volt hagyva, hogy

minél kevesebbet töröljenek ki a' könyvből, hogy csak a' nemzetnek most egy ideig panasza ne lehessen a' censorok ellen; hiszen majd aztán kipótoljuk, gondolta magában.

És ugy is történt, mert mihelyt az országgyűlésnek 1844ben vége lett, a' censura elkezdette botránkoztató működését, 's azóta folytatja — gyalázatosan.

Hagyjátok félben most kérlek beszédemet — és olvassátok előbb végig e' kis katekizmust, aztán

Kérdezlek benneteket, kezeteke't szivetekre téve mondjátok meg, van-e e' könyvecskében valami ollyas, mi akár egyes embernek (kivéve ollyan magának valót, ki csak a' más verejtékéből akar boldogulni), akár az egész országnak ártalmára, kárára czélozna?

És gondoljátok talán, hogy ezt tehát itt nálunk valamelyik censor megengedi? a' világért sem.

Igy aztán felfoghatjátok, mit jelent a' népnevelés, ha azt kiki el nem mondhatja, mit jónak tart.

Ebből aztán könnyen megmagyarázhatjátok, hogyan tehetnek a' kormányzó férfiak, ballépéseket? úgy, mert kezökben van a' mód, hogy semmi visszaélésöket megróni nem lehet, nem szabad.

Ha illyeneket, vagy ezekhez hasonlókat mond el valaki könyvében: a' kormány jobban tudja ezt, csak bizzuk rá, ő elvégzi; — a' nép miveletlen, tudatlan, hogyan szólhatna ő még a' közdolgokhoz; — a' népnek legelső kötelessége vakon engedelmeskedni mindenben a' mit a' felsőbbség parancsol, akár törvényes az, akár nem; — ha a' törvény ebben vagy abban homályos, tehát a' kormánynak van jusa azt magyarázni; — a' népnek tisztelettel kell a' felsőbbség iránt viseltetni még akkor is, ha a' felsőbbség hibákat, sérelmeket

követ el; — sokkal jobb ha a' kormányzók holtig maradnak hivatalaikban, mint ha bizonyos esztendő'k elteltével újak választatnának, mert a' kormányzásba csak hosszasan lehet beletanulni; — a' mit törvény nem tilt, azt ugyan megtehetné mindenki, de azért a' kormánytól kell arra engedelmet kérni 's a't, ilyeneket szivesen megenged a' censor kinyomatni: de ellenben a' ki azt írja: nem kell ezt a' kormányra bízni, ez a' nemzet' joga, erről magának a' nemzetnek kell intézkedni törvényhozás által; — a' nép tanulatlan ugyan, de érti mi igazságos, mi nem, tehát hozzá szólhat a' közdolgokhoz, 's ha nem értené is, neki van joga határozni; a' ki így szól azt lázítónak, felizgatónak szereti a' kormányt nevezni; — nem köteles senki, még egyes ember sem, engedelmeskedni a' kormánynak, vagy felsőbbségnek *ha törvénytelenséget parancsol*, annál kevésbé köteles az egész nép; hiszen nem a' kormányért van a' nép, hanem megfordítva a' népért van a' kormány; 's a' mit az egész nép, a' nemzet határoz, az törvény; természetes tehát, hogy a' kormány tartozik engedelmeskedni abban, mit a' nemzet törvénynyé határozott; — ha a' törvény egyben vagy másban homályos, a' törvényhozásnak feladása azt vagy eltörölni 's helyette mást hozni, vagy a' homályos kétséges helyet felvilágosítani, 's nem a' kormány' dolga azt tetszése szerint magyarázni; — az hamis és gonosz tanítás, hogy a' nép az elüljáróság iránt még akkor is tisztelettel viseltessék *mikor az hibákat, sérelmeket követ el*, ekkor ki kell a' felsőbbséget hivatalából tenni; — az rossz, veszedelmes, ha a' kormányzók, elüljárók holtig maradnak hivatalukban, az nem olly nehéz dolog, elüljáróskodni, kormányzani, mert főkép

minden abból áll, hogy a' törvényeket szorosán megtartsák; — a' mit törvény nem tilt, arra valakitől engedelmet kérni esztelenség 's a't. az ilyeneket vagy éppen nem, vagy csak kiforgatva az értelemből, engedi a' censor kinyomatni.

Ugyan mit gondoltok barátim, honnét van azon sokféle visszaélés, mit egyes községekben, meg az egész országban is látunk, tapasztalunk? Leginkább onnét van, hogy azokat, kik álutakon járnak, kik a' törvényeket áthágják, kik kötelességeiket vagy éppen nem, vagy rosszul teljesítik, kik az igazságot lábbal tapodják 's a't. megróni nem szabad.

Képzeljük csak, vagy ne képzeljük, mert az életben látjuk, hogy valamely közönségnek elüljárói sokféle, mindenféle hibát elkövetnek, és ha ezek' hibáit, vétkeiket nyilvánosságra hozni nem lehet, még a' legjobb törvények sem használnak semmit; mert a' legjobb törvényt éppen ugy át lehet hágni, mint a' hiányos törvényt.

Világos dolog, hogy az vetemedik legtöbb vétekre, a' ki tudja, hogy az ő vétkeiket napfényre hozni nem lehet.

Az illy elüljárói vétkeket néhány közel álló ember ugyan észreveheti szabad könyvnyomtatás nélkül is, de ezeknek száját bedugják, legalább egy időre, hogy ne szóljanak.

Ha pedig minden vétket azonnal a' világnak kikürtölni lehet, nem mernek az emberek, tudnillik a' hivatalbeliek, visszaélni.

Tagadhatlan az, hogy tehát nincs biztosabb, sikeresebb mód a' rossznak kiirtására, mint ha tüstént megtámadhatni minden gatszást, ha nyilvánosságra hozzatik minden becsstelen és gonosztett.

Ti alkalmasint nem tudjátok ki találta, vagy gondolta ki a' censurát, vagy a' könyvnyomtatási tilalmat, 's meglehet azt hiszitek, hogy ez ördögi találmány, de csalódtok.

Egy római pap, Borgia, VI. Sándor pápa volt az, a' ki ezt kigondolta.

Kérdezitek talán, mi oka lehetett megtiltani, hogy semmi könyv ki ne nyomattassék vizsgálat és engedelem nélkül? Ő pápasága igen buja ember volt, és ezen felül sok gazdag és főurat, püspököt alattomban más világra küldött, méreggel megegetett, hogy pénzüket és vagyonukat elfoglalhassa. Ezért tiltotta meg könyvet nyomni, hogy botránkoztatásai és gonoszságai köz tudomásra ne jussanak. Később aztán mások is követték gyönyörű példáját... Ugy e szép czélbul gondolták ki a' nyomtatási tilalmat vagy censurát? És tudjátok meg, a' ki ma is és akárhol is akadályozza a' szabad könyvnyomtatást, annak szándéka rossz, az roszt szeret elkövetni; mert ugyan mért félne az, ki jót cselekszik? azt senki könyvben nem fogja megtámadni.

Másutt majd többet beszélek ő szentségtelenségéről és egyéb pápákrul is, hanem itt csak azt említem meg: hogy midőn lányát, Lucretiát, a' kivel élt, férhez adta, olly lakodalmat tartott, hogy abban mindnyájan meztelenen mulattak. Ez alkalommal jutalmakat is osztogattatott azon tüzesebb fiúknak, kik legtöbb lányt birtak ott ő pápasága és lánya' szemök láttára egymásután lenyomni.

Igy legeltette ő pásztorsága a' nyáját, 's gyönyörködött benne, mikor a' kosok hágtak. Néha csődöreivel, az udvaron hágatott, hogy lányával (a' ki nem csak az

ő ágyasa, hanem fiaié is, tehát neki menyé is volt egyszersmind) abban gyönyörködhessék.

Atkozott legyen emlékezete, hogy a' censurát kigondolta.

De most arról kellene szólnom: mit kell tennünk a' baj' elhárítására?

Most semmit, elég csak tudnotok, hogyan állnak a' dolgok, hogy a' hazát veszély fenyegeti, 's készen legyen kiki.

Minden polgárnak őriznie kell jusait, azokat megsértetni senki által ne engedje; mindenkinek figyelmeznie kell, hol, mi, és miként történik.

Ennél többet az egyes vármegyék sem tehetnek, annál kevésbé egy egy helység, vagy éppen magános polgár; mert a' fenálló törvényeket szentül meg kell tartani; óvakodjatok tehát, 's valami zenebonát ne okozzatok sehol, ha életetek kedves, és ha szeretitek e' hazát.

Halál annak fejére, a' ki törvénytelenül, és véres zavargással országgyűlésen kívül akar a' bajon segíteni. Az illy vakmerő nagyobb bajt okozna, mint az a' baj, mit elhárítani akarna. Hiszen azok, kik e' bajokat okozzák most, alkalmasint maguk igen ohajtanák, hogy egymás ellen támadjunk, véres zavargások történjenek: a' mikor aztán a' katonaságot is rátok küldik 's jusaitokat tönkre teszik.

Az országgyűlés majd megorvosol mindent, megszünteti a' bajt, elhárítja a' veszedelmet, mihelyt azt tudja, hogy az egész nemzet' nevében van összegyűlve.

És valóban is a' legközelebbi országgyűlésre me-

nendő követek úgy fogják magukat tekinteni, mint az egész népnek követeit.

Igaz, most az egyszer még csupán a' nemes atyafiak fogják a' követet választani, mert még nincs arról törvény, hogy a' követet a' nem-nemesek is a' nemesekkel együtt válaszsák: de mihelyt az országgyűlés beáll, mindenek előtt, ezen törvényczikket fogják a' felséges király elébe terjeszteni megerősítés végett:

„Magyarországban mindenki és mindenben, tehát a' követek' választásában is, tökéletesen egyenlő.“

És e' törvény azonnal ki fog hirdettetni, hogy ennek ereje által az országgyűlésen jelenlevő követeket már úgy tekinthessük, és kelljen is tekintenünk, mint az egész nemzetnek, a' 15 millionyi egész népnek követeit.

Mert az országgyűlés csak akkor határozhat, és csak akkor nem kell a' kormánynál könyörögni, midőn a' hazának minden lakosait képviseli.

De hátha az országgyűlés nem fogja mindenek előtt ezt tenni, ezt határozni? kérdezhetné valaki közületek?

Neki ezt tennie kell, különben veszve van.

Igen, de ha még sem tenné?

Tennie kell mondom, szükségképen, mert élni ohajt.

Bármit akarna mást eszközölni az országgyűlés ezen kívül, csak időt vesztené, mint a' tapasztalás bizonyítja; mert míg az törvénynyé nem válik, hogy az országgyűlési követek az egész nemzetet képviselik: addig mindig alkudozás, könyörgés lesz dolga az országgyűlésnek.

Várjuk most már mik történnek még országgyűlésig és országgyűlés' kezdetén. Én tökéletesen hi-

szem, hogy a' nemesség, mindnyájunk, az egész 15 millionyi népség' érdekében fogja tenni a' törvényjavaslatokat, 's ha ránk, az egész népre támaszkodik, azok minden bizonynyal törvénynyé is válnak. Mert a' kik az egész népet képviselik, azok valóságos törvényhozók, következésképen határoznak, nem pedig könnyörögnek; és így tulajdonképen nem törvényjavaslatot készítenek, hanem valósággal törvényt alkotnak, 's a' királynak szentesítése mint cerimonia szükségkép bekövetkezik.

Addig tünni kell. Még a' talán idegen nyelvű polgártársainknak méltatlanságait is bocsássuk meg, mikkel illetnek; mert hiszen ők nem tudják mit cselekesznek; őket szegényeket mások lovalják föl.

Tegyük addig is mindnyájan azt, a' mi jó.

És mi a' jó? e' munkácska' végén van előadva.

.

Hiszem barátim, hogy megértettetek; de ha nem, e' könyvecskét figyelmesen végig olvasván jobban meg fogtok érteni.

Most béke veletek.

.

De még egyet mondok. Békét és boldogságot kívánnak nektek hazánknak némelly nagy hirű grófjai is, kik szent kötelességükké tették addig nem nyugodni, míg ti mindnyájan a' nemességgel mindenben egyenlőek nem lesztek.

Ha talán nem jutott volna még el hozzátok azon derék grófoknak hire, kik már a' mult országgyűlésen rajta voltak, hogy a' közterheket, vagyis az adót, útcsinálást, katonaállítást mindenki, nemes és nemnemes különbség nélkül, a' szerint viselje, a' mint kinek több vagy kevesebb vagyona van, megnevezem nektek őket,

hogy ismerjétek, mert ők a' ti barátaitok, jóakaróitok; ők e' hazának őrangyalai.

Wesselényi Miklós báró, a' rendületlen jó hazafi volt az első, a' ki hatalmasan hirdette, hogy a' szegény nép nem bírja tovább a' terhet, hanem isteni és emberi igazság kívánja, hogy azt közösen viselje vele a' nemes-ség is.

Az ő nyomdokin indultak a' szeplőtelen és dicső Batthányiak, a' derék Telekiek; ezekkel kezét fogtak Béthlen János és Gergely; Eszterházy József és Kázmér; Jeszenák; Kemény Dénes; Odescalchi; Pálffy József; Ráday Gedeon; Széchenyi István; Vay Dániel, Károly, Lajos; Viczayak; Zay Károly; Zichy Ottó és Manó.

Vannak többen is, de rövidség' okáért csak ezeket emlitem.

Egy szóval csak azt mondom: figyelmezzetek majd a' jövő országgyűlés alatt, akkor meg fogjátok ismerni, kik a' ti barátaitok, és kik ellenségeitek.

A' kik a' Batthányiakkal voksolnak és tartanak, azok e' hazának oszlopai, a' ti barátaitok: a' kik pedig nem akarják a' közteherviselést elvállalni, tudjátok meg, hogy azok nektek ellenségeitek, és ellenségei a' hazának.

B e v e z e t é s.

Mit kell minden embernek vagy pogárnak tudnia hogy itt e' földön, vagy a' társaságban boldoguljon?
— Minden embernek vagy polgárnak hogy e' földön boldoguljon, tudnia kell

először, jusait, vagy mint most ujabban nevezni szokják, *jogait*;

másodszor, ismernie kell *kötelességeit*;

harmadszor, tudnia kell az *igazságot*;

negyedszer végre még azt kell tudnia: mi a' jó vagy rossz erkölcs, vagyis mik az erények és mik a' bűnök; szóval tudnia kell mi a' *jó*, és mi a' *rossz*.

Kit mondunk polgárnak? — Mind polgár az, ki a' nagy társaságban vagy országban bizonyos jusokkal bír, 's a' kinek teljesíteni való kötelességei vannak.

Tehát nem csupán a' királyvárosi lakosok mondatnak polgároknak? — Nem bizony; hiszen az országban lakó egész nép neveztetik polgári társaságnak, igen természetesen következik tehát, hogy mindazok, kik e' polgári társaságot teszik, a' kikből a' polgári társaság áll, azok mind polgárok; mert ha azon sok mindenféle foglalatosságú emberek, kikből az egész ország' népessége áll, nem volnának polgárok, a' társaságot sem lehetne polgári társaságnak nevezni.

De mért nevezik tehát nálunk magyaroknál különösen csak a' királyvárosiakat polgároknak? — Csak szokásból, a' mi aztán későbbben némi rang-fokozattá lett. Hiszen tudjuk, hogy vannak grófok, bárók, nemesek; ezek mind polgárok is egyszersmind. A' mint egyes család' vagy familia' tagjainak vannak gyöngeségei, hibái, úgy az egész polgári társaság' tagjainak is; 's a' mint a' magános család közé csusznak be visszaélések: úgy az egész polgári társaságba is; ilyen visszaélések és hibák, hogy egyiket grófnak, másikat bárónak, harmadikat nemesnek, negyediket polgárnak nevezik, 's illy rangfokozatok közben aztán az egész nép' minden tagjának polgári czíme feledékenységre ment.

Elég e azt csak tudni, mi a' jog, kötelesség, igazság és erény? — Teljességgel nem elég ezeket csak tudni, hanem cselekedetben gyakorolni kell. Mi hasznuk volna a' törvényeknek, ha azokat az emberek csak tudnák, de meg nem tartanák? Vagy mit érnénk vele, ha példának okáért a' tizparancsolatot akármilyen jól tudnók és napjában sokszor el is mondanók, de cselekedetben meg nem tartanók?

Nincs e még más valami is, a' mit minden polgárnak tudnia kellene azokon kívül, miket főlebb monddottunk? — Más semmi sincs, mert mind az a' mit akár magunkra, akár a' polgári társaságra nézve szükségesnek, hasznosnak és üdvösnek gondolhatunk, ezekben foglaltatnak, vagy ezekből származnak.

Mellyik ezen négy közül, miket minden polgárnak tudnia kell, a' legfőbb? — Tulajdonképen ezeknek egyikéről sem mondhatni, hogy legfőbb; mert egyik a' másik nélkül nem sokat ér, hanem csak úgy boldogítják

az embert, ha együtt megvannak az emberben, ha egymást kölcsönösen segítik. Akármellyik hiányozzék ezekből, vagy akármellyiket ne tudja az ember, már egészen nem boldogulhat.

Ha ezek egymás nélkül nem sokat érnek, egyszerre támadnak e bennünk, vagy velünk születnek e, vagy ugy kell rájok szert tenni? — A' miut a' gyermek születik, magával hozza jusát vagy szabadságát (mert e' kettő: jus és szabadság, csak egyet jelentenek), de semmi mást; a' másik három később cselekedetben kezd mutatkozni, és pedig előbb a' kötelesség, majd aztán az igazság, végre az erény.

Hány szakaszból áll a' polgári katekizmus? — Négy szakaszból, mellyek: jog, kötelesség, igazság, erény, miként fölebb láttuk.

Első szakasz.

Jog.

Mi a' jog, vagy jus? — Jusnak vagy szabadságnak azon állapotot mondjuk, mellyben senkitől engedelmet nem kérünk, nem kell kérnünk, hogy valljon szabad e ezzel vagy azzal élnünk? Vagy más szavakkal: jus azaz szabadság az, miből minden olly cselekedetünk foly, mellyek által természeti szükségünket kielégítjük, a' nélkül hogy arra valakitől engedelmet kérnénk. Példának okáért, midőn a' gyermek születik, nem kell kérdeznie, szabad e neki lábát e' földre letenni, levegőt színi vagy léleketet venni, a' melegséget érezni, megéhezni, az anyai emlőket szopni? mind ehhez tökéletes jusa és szabadsága van.

Valljon csak egy e a' jog, vagy többféle? — Az emberek, az igaz, két különböző jogot emlegetnek; egyiket természeti jognak, a' másikat polgári jognak szokják nevezni, és ez utóbbi azaz polgári jog igen sokfélére ágazik el szerintök, de mind azok tévednek, kik illy kétféle jogot különböztetnek meg. A' jog csak egy, mit a' természet adott, mástól valami egyes embertől nem kaphatni, mert nincs egyetlen egy ember is, ki többet kapott volna mint a'

többiek; hanem a hol a' tiszta igazság nem uralkodik, az erősebbek a' gyöngébbeknek természeti jogait számtalan módon korlátozzák, és aztán ezen korlátozás' fokai szerént nevezgetik el a' jogot; de igazán véve több joga mások fölött senkinek sincs, hanem van engedelme, szabadalma, kiváltsága, hatalma, ereje, 's a't.

Tehát az embernek joga nem fogyatkozik meg, nem vesz ki soha? — Nem bizony. Azt sem kisebbre, sem nagyobbra szabni nem lehet soha; az mindig ugyanaz. A' mint esztelenség vagy képtelenség volna azt meghatározni akarni, hogy Pétert vagy Pált mennyi rész illeti a' nap' melegségéből, a' világosságból, a' levegőből 's a't: éppen olly esztelenség volna kimutatni akarni, hogy Ákomnak ennyi, Bákornak pedig annyi joga van.

De a' most született kisednek csak még sincs annyi joga mint a' koros férfunak? Félreértés; tehetése nincs annyi a' gyermeknek mint a' férfiunak, de joga éppen annyi van; a' gyermeknek teljes és csorbithatlan joga van természeti szükségeinek kielégítéséhez; a' férfiunak is teljes és csorbithatlan joga van ahhoz, mit természeti szüksége megkíván; tehát a' kettőnek, tuduillik, gyermeknek és férfiunak joga tökéletesen egyenlő.

Miként lett mégis a' polgári társaságban olly nagy jogegyenlőtlenség? — Tévedésből, emberi gyarlóságból, visszaélésből támadt minden jogegyenlőtlenség; de mint fölebb mondatott, maga a' jog egyenlő; és igazán véve nincs is jogegyenlőtlenség, hanem az erősebbek a' gyöngébbek' jusait már a' régi időkben korlátok közé szorították; ezen állapot aztán idővel századok alatt megöröködött, 's most ezt nevezik különböző jogoknak

Minő általános jog uralkodik hazánkban? — Nálunk is csak az, a' mi a' földnek akármely részén, bármely más országban; tudnillik a' velünk született természeti jog; mert míg az ember ember marad, azaz míg a' mostani természete meg nem változik, szükségkép igyekeznie kell éhségét enyhíteni, szomját eloltani; a' hideg ellen magát ruhával oltalmazni; minden ellenétől magát védeni, közösülési ösztönét kielégíteni, azaz nemzési vágyát teljesíteni; szóval természetében van azt, a' mi neki kellemetlen és ártalmas, elhárítani akarni, ellenben a' mi neki hasznos, kellemes, azt megnyerni igyekezni. Ez általános, természeti 's egyenlő joga van mindenkinek itt is, másott is; mert az Isten senkinek homlokára nem süté a' billeget, hogy ennek meg annak van csak joga természeti vágyait kielégíteni, a' többinek pedig nincs.

Minemü törvények által nyilvánítatik hazánkban mindenikünknek ezen joga? — A' legközelebb mult 1844 dik évi országgyűlésen hozott néhány törvényczikk által, t. i. egyik ez:

„IV. Törvényczikk. Az országban 's kapcsolt részeiben született, állandón lakó, 's törvényesen bevett bármely vallásu nem-nemes honfiak, általuk bármi czimen eddig szerzett, vagy jövőben szerzendő nemesi javakra nézve, nemesség hiánya miatti nem-birhatási ügyuton ezentúl nem háborgattathatnak.“

Más szavakkal kifejezve mi ezen Törvényczikknek értelme? — Ezen Törvényczikk' értelme az, hogy mindnyájan kik e' hazában születünk és lakunk (a' zsidó-vallásuakat kivéve) tökéletesen egyenlő jussal birjuk Magyarország' földét. — Eddig csak a' nemesek birták, csak nekik volt joguk tulajdont szerezni, de az említett

's 1844 esztendőben hozott törvényczikknél fogva mindnyájunké e' drága haza.

Igaz, nincs mindnyájunknak egyenlő értéke tulajdon földet venni, de nem is szükséges; hiszen a' rüstnek, a' mellett tékozlónak, sohasem lesz annyi értéke mint a' szorgalmas és takarékosnak; elég hogy e' földrész, melly Magyarországnak neveztetik, 's a' melly 6175 □gü mérföldet tesz, mienk.

Minekelőtte még e' törvényt hozták, a' legszegényebb nemes, kinek egy talpalatnyi földje sem volt, éppen úgy jusát tartotta e' hazához, mint a' legelső herczeg vagy gróf, kinek száz és több faluja, vagy harmincz negyven mérföldnyi birtoka van.

Éppen így tehát a' legutolsó zsöllér is jusát tartja e' hazához most úgy, mint azelőtt a' vagyontalan nemes.

Szóval mostantól fogva e' haza mindnyájunké, mert a' kinek most nincs, lehet gyermekének ha iparkodik; ellenben a' kinek most van, gyermekének nem lesz ha henyélkedik, ha tékozol. Így mennek a' dolgok.

Mellyik a' másik törvényczikk, melly hazánk minden lakosának egyenlő természeti jogát nyilvánítja? — A' következő:

„V. Törvényczikk. Az országban 's kapcsolt részekben született, vagy honosított, 's törvényesen bevett bármelly vallásu lakosoknak, akár kinevezéstől, akár választástól függő minden köz hivatalokra leendő alkalmazásában az, hogy a' nemesi osztályhoz nem tartoznak, akadályul nem szolgálhat.“

Mit tesz ez más szóval? — Más szóval ez azt teszi, hogy a' legutolsó, vagy legszegényebb zsöllérnek gyermeke, vagy a' legvagyonosabb gróf' és herczeg' fia egyenlő jussal birnak minden hivatalra.

Ha akármellyik földmivesnek vagy mesterembernek gyermeke szorgalma által ismereteket, tudományt szerez, magát kimiveli, 's azon felül erkölcsös jómagaviselete és igazság'szeretete által kitünteti magát: nemcsak főispán vagy kanczellárius, hanem még nádor is lehet; ettől fogva nincs tekintet arra, hogy nemes e valaki vagy nem, mert erre nézve mindnyájan egyenlők vagyunk; itt csak a' Mózesisták, vagy zsidók vétetnek ki.

Van e még más olly törvény is, melly természeti egyenlő jogunkat nyilvánítaná? — Igen is van, tudnillik a' vallás' dolgában ugyancsak az 1844 eszt. legközelebbi mult országgyűlésen hozott törvény, mellynél fogva mindenki, koldus vagy herczeg kivétel nélkül szabadon tér olly vallásra, melly neki jobban tetszik. — Ezen három törvényczikknél jobb sehol más országokban sincs; ezek egyenlő természeti jogainkat tanusítják.

Hát még más valamelly törvény nem bizonyítja e tökéletes egyenlőségünket? — De igen, a' magyar nyelvről szóló, és szinte a' mult 1844 esztendőben hozott törvényczikk, melly szerint nyilvános ügyeit mindenki, a' királytól kezdve le az utolsó polgárig, tartozik magyar nyelven vinni.

Mi következik ebből? — Ebből többféle következik, tudnillik:

Először az, hogy ha valaki, akár magános polgártársaink közül, akár az igazgatásra fölállított kormányzók közül, a' hazát, melly mindnyájunké, mellyet mindnyájan egyenlő joggal birunk, megtámadná vagy annak ártani törekednék: természeti jogunk van azt feleletre vonni, érdeme szerint megbüntetni. Ha pedig ellenség támadná meg hazánkat, jusunk van az ellenség'

elüzésére haladék nélkül fegyvert fogni; mert ha jusa van minden egyes embernek magát és vagyonát védelmezni, miként nem volna az egésznek, melly az egyesekből áll?

Másodszor, természeti 's egyenlő jogunk levén mindennemű hivatalra, szükségkép és világosan következik, hogy tökéletes jogunk van minden olly férfit, ki országos és nagy fontosságú hivatalát vagy nem tölti be, vagy azzal országunk' kárára visszaél, hivatalából elmozdítani; mert mindenkinek joga van követelni, hogy a' főbb hivatalokat ollyanok töltsék be, kik mindnyájunk' bizodalját bírják; természeti 's egyenlő jogunk van tovább követelni azt, hogy a' kormányzási hivatalok hazánk' fővárosában, Budapesten legyenek, nem pedig külföldön, mert külföldről kormányozni nem lehet vagy csak roszul; de egyébiránt természetlen is, hogy valamelly országnak kormánya más országban legyen.

Harmadszor, következik, hogy, ha mindnyájunknak egyenlő joga van tetszés szerint erre vagy arra a' vallásra áttérni, 's ha jónak látták a' törvényhozók erre nézve törvényt hozni, természetesen következik, hogy tehát különféle vallásaink' tanítóinak (azaz papjainknak) élelméről is törvény által kell gondoskodni, tudillik vagy úgy hogy minden vallásu papot az ország' köz vagyonából kell egyenlően fizetni; — vagy pedig azon törvényt szükséges hozni, hogy az ország egyik vallásnak tanítóiról sem gondoskodik, hanem tartsa minden község, tehát minden falu és város a' maga papjait a' mint tudja.

Negyedszer pedig következik az, hogy ha törvényes nyelvünk e' hazában csak a' magyar (kivétel

tétetett a' slavoniai három: Körös, Varasd és Zágráb megyére még egy ideig), természeti egyenlő jogunk van követelni, hogy mind azok, kik e' törvényt megszegni merészlik, és mind azok, kik őket ebben pártolják, vagy ilyenekre buzdítják: mint törvénysértők keményen megbüntettessenek; mert a' hol a' törvénysértők büntetlenül maradnak, ott a' társaság' tagjai nincsenek, nem lehetnek bátorságban; hiszen törvényt azért hoznak, hogy azt mindenki megtartsa.

Miben és miként tüntethetjük ki legvilágosabban, hogy mi e' hazában mindnyájan egyenlő természeti joggal bírunk? — Igen sokban, és igen sokféleképen; de rövidség okáért elég lesz csak némelyeket megemlíteni, ugyanis:

Először, ha törvényt hozunk arról, hogy az országgyűlések hazánk' fővárosában, Budapesten tartassanak; mert azt senki sem tagadhatja, hogy ez hasznosabb az országra nézve, mint ha az ország' szélén, a' legtöbb vármegyétől igen messze tartatnak; már pedig a' mi hazánknak hasznos, azt kívánnunk természeti jusunk van.

Másodszor, ha törvényt hozunk arról, hogy apostoli Felséges királyunk köztünk lakjék, 's egész kormányunk országunkban Budapesten legyen; mert azt csak senki józanésszel nem tagadhatja, hogy a' király és kormány azért vannak, hogy az ország' boldogulását előmozdítsák; az igazságot kiszolgáltassák; szóval, hogy a' fenlevő törvényeket mindenki által szorosán megtartsassák: úgyde kétségtelen dolog, hogy ezt csak itt köztünk lévén eszközölhetik legjobban; ezt követelni tehát természeti jogunk van.

Harmadszor, ha elhatározzuk, hogy a' régi tör-

vények közül azokat végkép eltöröljük, mellyek az egész hazának inkább kárára, mint hasznára vannak, 's helyettök ujakat hozunk; hogy példának okáért olly törvény, mellynél fogva a' gazdagok nem viselik az országos költségekbül a' rájuk eső részt, azaz a' küzadót, hanem ezt a' szegények fizetik, a' hazára nézve ártalmas, minden igazságos ember kénytelen átlátni; mert a' gazdagok igen nagy módjuk levén elkényesednek, de némelleyek egészen el is romlanak, tehát alkalmatlanokká válnak arra, hogy az országnak hasznos szolgálatot tehessenek: a' vagyontalanok pedig éppen azért nem győzik azt tenni, mit az ország megkíván, mivel szegények; világos tehát minden okos ember előtt, hogy az illy törvényt el kell törölni; ezt tulajdon hasznunk kívánja; ezt tenni pedig természeti jogunk van.

Negyedszer, ha törvényt hozunk arról, hogy minden esztendőben legalább két hónapig országgyűlést tartunk; mert ha szükséges minden községben 's megyében esztendőnként néhányszor gyűlést tartani a' megszorodó ügybajok' elintézése végett: annál szükségesebb az országnak legnagyobb bajait esztendőnként elintézni; mert minél jobb rendbe hozatnak az országos dolgok, annál kevesebb baj van a' vármegyékben, és helységekben; és ki tudná kétségbe hozni, hogy egyenlően természeti jogunk van közös bajainkat orvosolni? és lehet e azokat máshol ugy orvosolni, mint országgyűlésen?

Ötödször, ha törvényt hozunk arról, miképen kell az országgyűlést ugy elrendelni, hogy az jövődőben csak olly törvényt hozzon, mellyek mindnyájunkra egyenlően kedvezők és igazságosak legyenek; a' mi pedig másképen sohasem történhetik, hanem csak

úgy, ha abba mindnyájan befolyunk; ezen befolyás pedig másképp nem eshetik meg, hanem csak úgy, hogy minden községben (legyen az falu vagy akármi nemű és nevű város) példának okáért minden ezer lakosra egy, hol tehát tíz ezer lakos van tíz, szóval mindenütt a' hány ezer emberből áll a' népesség, annyi derék ember, kiben mindnyájunknak bizodalma van, választás-sék; és ezek jőjenek össze a' vármegyeházhoz, és ők választás-sék meg magok közül a' legérdemesebb férfiakat országgyűlési követekül; és pedig természetesen minden vármegye az ő népességének számához képest többet vagy kevesebbet; talán ollyformán, hogy minden ötven ezer lakostól egy, országgyűlési követül választassék; e' szerint ha egész népességünk' számát 15 millióra tesszük, a' követek' száma lenne 300.

Hatodszor, ha törvényt hozunk arra, hogy a' mit e' 300 követ, vagy képviselő közakarattal, vagy hanem is mindnyájan, hanem két harmadrész, azaz 200 követ törvény gyanánt kimond, azt a' király is azonnal tartozzék minden vonakodás nélkül törvénynyé szentesíteni.

Második szakasz.

Kötelesség.

Mi a' kötelesség? — A' kötelesség nem más, mint ha a' vett kölcsönt egy fillérig visszafizetjük annak, a' kitől vettük. — Kölcsönnek pedig azt mondjuk, mit vagy egy magános embertől csak bizonyos időre használni kérünk 's aztán a' maga valóságában visszaadjuk; vagy pedig azt, mit a' társaságtól, az ő kezessége alatt folytonosan birunk, de annak jövedelmét elköltjük, hanem azt különféle szolgálatkép rójuk le, részint kész pénzben fizetjük vissza, millyen a' szokott adó.

Hányféle a' kötelesség? — A' kötelesség igen sokféle; tudnillik annyi, a' mennyiféle foglalatosságú polgárok a' társaságban vannak; de mind valamennyi kötelességeket e' néhány szóban kifejezhetni: mindenki tartozik, mindenki köteles annyi jót tenni másnak, mennyit ő vele az a' más tett; ez világos; és ez a' más, ki velünk a' jót teszi, 's ki eránt viszont annyi jóval tartozunk, lehet egyes ember, vagy lehet maga a' polgári társaság.

De van e világos szavakban kifejezhető valami általános kötelesség, mert azt, hogy: annyi jót tegyünk mással, mennyit az a más velünk tett, kiki jó vagy rossz lelkismerete szerint határozhatja meg? — Igen is van illy általános kötelesség, és pedig ez: a' törvényt, míg fennáll, habár hiányos is, mindenki szorosán és szentül megtartani köteles; ez alul senki sincs kivéve.

Talán még több illy általános kötelesség is van? — Természetesen hogy van; mert hiszen az előbbiből önként következik; ugyanis ha általános kötelesség a' törvényt megtartani, éppen ebből folyó másik általános kötelessége minden polgárnak arra ügyelni, hogy azok, kik a' törvényt meg nem tartják, keményen, azaz érdemök szerint megbüntettessenek; mert ha ez nem történik, a' törvénszegők miatt senki sincs bátorságban.

Hát ebből mi következik? — Ebből az következik igen természetesen, hogy ha vannak a' polgári társaságban olyan hiányos törvények, mellyeket a' gazdagabb polgárok büntetlenül kijátszhatnak; 's ha vannak olyan kétértelmű, homályos törvények, mellyeket egyik rész így, másik rész amugy magyarázhat a' maga saját haszna' tekintetéből: akkor minden becsületes, és nem a' más kárával boldogulni akaró polgárnak kötelessége arra törekedni, hogy az illy hiányos, kétséges, kétértelmű törvények eltöröltessenek, és helyettük jobbak, tökéletesebbek hozassanak, mellyeket senki félre ne magyarázhatson.

Van e még más általános kötelesség? — Igen is, egész sort számlálhatni el.

Hiszen tulajdonképen minden magános polgárnak különös kötelessége is általánossá válik, mihelyt ma-

gát úgy tekinti mint kell, mint a' polgári társaságnak egyik kiegészítő tagját.

Példának cokáért akármel melyik családapa tartozik az ő saját és tulajdon vagyonát védeni, mert kötelessége családjának életfentartásáról gondoskodni.

Igen de ő maga némelly erősebbek és hatalmasabbak irányában nem volna képes sajátját megvédeni, hacsak a' sokaság nem kezeskednék érte, nem segítené őt. Ugyde e' szerént kölcsönös a' védelem, tehát kölcsönös a' kötelesség is.

Vagyis a' sokaság maga hasznából köteles minden egyes polgárnak vagyonát védeni; mert midőn minden egyesét védi, a' magát védi, mivel minden egyesnek vagyona a' sokaságé közt van; a' sokaság pedig nem más, mint a' temérdek számu egyesek' öszszesége.

Világos tehát, hogy még a' legkülönösebb kötelesség is általánossá válik; mert mit tesz társaságban lenni? azt teszi, hogy egymást kölcsönösen segítsük; ha a' társaságnak minden tagjai munkálkodnak azon, hogy nekem semmi sérelmem, hátramaradásom mások által ne történjék, természetes, hogy tehát én is mindnyájáért ezt tenni köteles vagyok.

Szóval, társaságban lenni azt teszi, hogy egymásnak kölcsönösen segéd kezet nyujtsunk, egymást biztosítsuk arra, hogy könnyebben elérhessük azt, mit ohajtunk, és elháríthassuk azt, mit nem ohajtunk.

Mel melyek tehát mégis kiváltképp az illy kölcsönös biztosításból folyó általános kötelességek? — A' sok közül legalább e' következő nehányat megemlíthetni:

Kötelessége mindenkinek a' társaság' öszszes vagyonát őrzeni 's megvédeni, hogy külső ellenség ben-

ne kárt ne okozhasson, belőle valamely részt el ne foglalhasson:

Kötelessége ennél fogva mindenkinek vagy magának fegyvert tartani és résen állni, vagy (mivel e szerint a' különféle foglalatosságoknak meg kellene szünniök) értékének mennyiségéhez képest a' közköltség' kiállításához járulni, melly költségből aztán a' szükséges őrsereget vagy katonaságot váltogatva talpon lehessen tartani; és hogy e' költség' kiállításához kinek-kinek vagyona' mennyiségéhez képest kell járulnia, olly világos, mint a' nap; hiszen nem képzelhetni olly egygyü vagy ostoba embert még faluhelyen sem, ki azt át nem látná, hogy például a' kinek két egész telke van, két annyi szolgálatra köteles, mint az, kinek csak egy van. A' kinek pedig huszszor vagy százszor többje van, annyiszor több szolgálattal köteles a' társaságnak.

Kötelessége mindenkinek arra felügyelni, hogy az igazgatásra fölállított kormányzó férfiak megfelelnek e ezen rendeltetésüknek; mert ha ezek nem teljesítik kötelességüket, vagy nem úgy teljesítik, mint a' társaság által hozott törvények kívánják: akkor a' társaság' dolgai özszezavarodnak, egyenetlenség támad, polgári háboru üthet ki, 's az egész társaságot nagy veszedelem érheti.

Kötelessége a' társaság' minden tagjának arra figyelmezni, hogy azon pénz, mit az ország' igazgatására fizet, oda fordítatik e hová kell, vagy pedig más hová; ezt a' kormányzóktul számon kérni a' polgárok' özszeségének, vagy országgyűlésnek kötelessége; és ha az világlik ki, hogy a' kormányzók a' társaságnak közjóra adózott pénzét másra fordítják, kötelessége a'

törvényhozóknak az illy hivatlen kormányzókat hivatalukból letenni, megbüntetni és saját vagyonukból a kárt helyre pótoltatni. — Hiszen világos, hogy még az utolsó helységben is, ha az elöljárók a' község' pénzét másra fordítják és nem a' község' hasznára: a' helység az illy elöljárókat számadásra vonja. És ezt tenni a' helység' lakosainak természetes kötelességük; mert ha ezt így elnéznék, magok kárát, veszedelmét eszközölnék.

Kötelessége továbbá mindenkinek ügyelni arra, nem csorbitatnak e meg itt vagy amott, több vagy kevesebb egyes polgároknak jusiai? ha igen, természetes kötelessége a' társaság' tagjainak a' bajt addig orvosolni sietni, míg nagyon el nem terjed. Hiszen nem látni e kicsinyben, hogy minden bajnak kezdetben kell mingyárt elejét venni; mert később erőt vesz, és nem gátolhatni meg.

Azért szükséges pedig minden polgárnak legfőképp arra ügyelni föl, hogy: ki, hol és miben sérti egyik másik polgárnak jusait, mivel nincs veszedelmesebb semmi a' társaságra nézve, mint az, midőn a' jusokat nyirbálni, csorbítani kezdik; 's nincs az országra nézve ártalmasabb, mint ha a' polgárok jogaik' csorbazását elnézik; mert így önként neki bátorítanak az illy törvénytörőket, és aztán megvalósodnék lassanként a' közmondás: ma nekem, holnap neked. Sokkal veszedelmesebb az illy apránként való törvény sértegetés a' saját kormányzók' részéről, mint ha idegen ellenség nyíltan és egyszerre támadná meg a' hazát.

Kötelessége végre minden polgárnak, tehát az ezekbül álló társaságnak, oda munkálni, hogy legelőször azon forrás temettessék be, mellyből mind azon

rosz származik, mik a' társaságot akármiképen érhetik; és a' különféle rossz, és sokféle veszedelmeknek forrása nem más, mint az, hogy a' hivatalok holtig vagy legalább sok esztendeig tartanak, és a' hivatalbeliek arról miként teljesítették, vagy teljesítették e kötelességüket, senkinek nem számolnak; azon forrás tehát, mellyből számtalanféle rossz származik, úgy lesz betemetve, ha a' hivatalokat minden esztendőben ujonnan választott legéredesebb férfiakkal töltjük be, azokat pedig, kik a' hivatalbul kilépni tartoznak, azonnal számadásra szoritjuk.

Miként teljesíthetik a' polgárok legjobban, legbiztosabban ezen általános kötelességeiket? — Úgy, ha a' megkivántató legsükeresebb eszközökkel birnak; azt ugyanis mindenki tudja, hogy cél't érni eszközök nélkül teljes lehetetlenség; a' ki szántani akar, ekére és marhára van szüksége mint eszközre; a' ki fát akar vágni, fejszére kell előbb szert tennie. Szóval eszköz nélkül a' legjobb szándékkal sem mehetünk semmire.

De mi tehát azon sükeres eszköz, melly által a' főlebb megemlített, és még sokkal több meg nem említett kötelességeket teljesíthetni? — A' szabad szó-lás vagy irás és könyvnyomtatás; ennél hatalmasabb eszköze embernek nincs.

Tegyük hogy egy igen nagy közönségnek száz ezer lakosa van. Itt minden családapa' vagyonának mennyiségéhez képest fizet a' község' pénztárába annyit, hogy abbol a' közönség' szükségei kikerüljenek. Ebbül adatik ki az előljárók' esztendei díja; ebbül fizetik a' közönségbeli minden hivatalnokot: papokat, jegyzőket, tanítókat, orvosokat, esőszöket, éjjeli őröket; ebből csináltatják a' határbeli utakat, hidakat; ebből építenek iskolákat, szóval ebből kerül ki minden.

Azonban történik, hogy az előjárók, kik már sok esztendők óta viselik hivatalukat, ezen könnyű életmódot megkedvelik, mert a' köz szükségekre begyűlt pénzekből a' magok fizetésén kívül is, nekik ha nem csurran csöppen valami, tehát özszebeszélnek, hogy ezt mig csak lehet folytatni fogják.

Megöröködvén és erősödvén helyzetökben lassanként elfelejtkeznek kötelességeikről, mindenféle kicsapongásokra vetemednek.

A' lakosok közül itt ott egy kettő fejt csóválva mondja: „ez így nem jól van, hiszen maholnap úgy bánnak velünk mint kocsisaikkal, 's azt hiszik hogy mi, az egész közönség, ő értük vagyunk.“

Midőn ezen egy két eszmélkedő polgár majd itt, majd ott, hol alkalmatosság van, szavát hallatja hogy nem jól mennek a' dolgok, 's hogy talán jó volna módokrul gondolkodni, miként lehetne ezt orvosolni, ez fülükbe megy az elüljáróknak, és a' néhány polgárt bekaparitják, azt adván okul, hogy nyugtalanok, békételenek, a' felsőség iránt engedetlenek, szóval megbüntetik őket.

Nagy levén a' közönség, ez a' sokaság' tudtára sem esik; azok pedig, kik hallottak róla valamit, visszajednek, meghuzzák magokat, hogy velök is úgy ne történjék.

A' baj mind inkább nevedödvén szükségkép többeknek kell észrevenniök, hogy a' dolgok rosszul mennek; szeretnék ezek az egész közönséget figyelmeztetni, de mindenik lakoshoz el nem mehetnek, a' dolgok iránt föl nem világosíthatják őket előszóval; tehát mit tesznek? leírják gondolataikat, nézeteiket, és ezt kinyomtatva akarják a' közönség közt elterjeszteni; hanem mi tör-

ténik? az elöljárók azt mondják: semmit sem szabad kinyomtatni a' mit mi meg nem engedünk. Igen de ők természetesen csak olyat engednek meg kinyomtatni, a' mi rájuk árnyékot nem vet, a' mi hibáikat világosságra nem hozza.

Ime itt vagyunk; hogy ha ezen legsükeiresebb eszköz, a' szabad vitatkozás élő szóval és irással, vagy nyomtatással nincs a' polgároknak birtokában, a' bajt nem bírják orvosolni.

A' mint ez van kicsinyben, azaz egyes közönségben: ugy van nagyban az egész polgári társaságban is.

Mért vetemedik egyik másik hivatalbeli gázságra? azért, mert tudja, hogy azt napfényre hozni — legalább a' nagy közönség előtt — nem lehet; hiszen akadályozó módok hatalmában vannak.

A' rosznak elejét venni, vagy a' már elkövetett vétket megbüntetni csak az által lehet, ha nyilvánosságra hozatik; de ez szabad könyvnyomtatás nélkül teljes lehetetlenség.

Azon polgárok tehát, kik a' szabad könyvnyomtatásnak birtokában vannak, azt ugy őrizték mint szemök' világát; azok pedig, kiknek a' szabad könyvnyomtatást bármi módon kezükből kijátszották, legelső kötelességüknek tartásák visszaszerezni mert e' nélkül legfőbb kötelességeiket sem teljesithetik soha.

Mi kötelessége van például a' fulusi, vagy akár városi birónak, vagy a' község' elöljáróinak? — Akármely közönség' elöljáróságának természetes kötelessége, a' közönség' hasznára mindent megtenni, mi tőle telik; vagy legalább annyi hasznot eszközölni köteles a' közönségnek, mennyit ő a' közönségtől vesz azalatt, mig elöljáróskodik; azaz a' kölcsönt vissza kell fizetnie.

Vagy igen terhes az elüljárói hivatal, vagy pedig igen kívánatos. Ha terhes, ez mutatja, hogy a' község' hasznára kell az elüljárónak tehetségét fordítani: ha pedig kívánatos, ez azt mutatja, hogy az elüljárónak igen üdvös, hasznos; ugyde ezen hasznosságot ő köteles a' községnek, mint kölcsönt, visszafizetni; mert esztelenség nélkül azt csak senki sem fogja állítani, hogy a' közönség azért tart elüljáróságot, hogy ez csak a' maga hasznát, nem pedig a' közönségét mozdítsa elő.

Miként bizonyítja az egyes községi elüljáróság, hogy kötelességét teljesíti? — A' községi elüljáróság számtalanféleképp bizonyíthatja be azt, hogy kötelességét teljesíti, de legyen itt csupán egy eset például.

A' helység' határán igen silány aratás, és az egész környékben is olly szűk termés volt, hogy éhség fenyegeti a' község' lakosait, 's nincs reménység sehonnét élelmi szereket, gabonát behozhatni: ekkor az elüljáróság a' közönség által bizonyos időre (tudnillik addig, mig a' hivatalt viselheti) ráruházott hatalmánál fogva vagy egyenesen megtiltja a' helységből gabonát kivinni, vagy öszszehivatja a' helység' lakosait a' fölött tanácskozni, mitévők legyenek; tudnillik hogy nem volna e jó, abban egyezni meg, azt közakarattal elhatározni, hogy addig a' helységből egy szem gabona se vitessék ki, mig majd azt nem tapasztalják, hogy nincs mit félni az inségtől.

Hát a' sok közönség' öszszes elüljáróinak, vagyis a' helységekbe álló egész ország' elüljáróságának, mi különös kötelessége van? — A' mi különös kötelessége van minden közönség' kormányának kicsinyben, azon kötelessége van (egyebeken kívül) az egész ország' kormányának is nagyban; ez természetes, és világos.

Egyébiránt valamint a' magános helységek' elüljáróinak rendes, szakadatlan és folytonos kötelessége főkép arra ügyelni, hogy a' törvények épségökben maradjanak, hogy azokat mindenki megtartsa, vagy ha mégis valaki áthágja, azt tüstént feleletre vonja és megbüntesse, úgy az országos elüljáróságnak is ez folytonos kötelessége: de leginkább olly váratlan 's rendkívüli esetekben, mik nem törvénysértések, hanem más bajokból származnak, kivántatik meg mind községi, mind országos elüljáróság' bölcsesége, hogy rögtön intézkedjék; ez sürgetős kötelessége.

Az elüljárók el szokták e néha mulasztani kötelességöket? — Igen is, példának okáért a' mi országos elüljáróságunk Budán a' helytartó tanács éppen a' mult 1845 esztendőben, midőn éhség fenyegette az országot, nem hogy tüstént megtiltotta volna az országból gabonát kivinni, hanem a' vármegyéket szólítá fel, hogy javasoljanak módokat, miként lehetne a' bekövetkezhető éhségnek elejét venni. Hiszen míg az ötven egynehány vármegye tanakodik, módokat ajánl, míg mindegyik felküldi a' helytartó tanácshoz azon módokat, melyeket legjobbaknak gondol: addig az emberek' nagy része éhen meg is halhat, főkép ha azalatt a' gabonát kiviszik az országból. — Nem éppen az lett volna e a' budai országos elüljáróságnak legelső kötelessége, hogy addig is, míg a' vármegyék módokrul tanakodnak, maga részéről a' kivített megtiltsa? mert mit használnak akkor a' legjobb módok is, ha egyszer a' gabona kitakarodott az országból?

De azt talán csak föl nem tehetni, hogy az országos elüljárók készakarva követnek el hibát 's mulasztják el kötelességüket? — Az mindegy, akár készakarva,

akár tudatlanságból mulasztja el az elüljáróság kötelességét, a' káros következés egyformán hat a' közönségre.

Ha a' kormányzók valami mellékes, azaz saját hasznukból mulasztják el az országnak tartozó kötelességüket: akkor hiba és gyávaság az ország' részéről őket mégis hivatalukban meghagyni; ha pedig tudatlanságból követi el a' hibát, akkor meg mint tudatlanok nem elüljáróknak, nem kormányzóknak valók.

Hiszen még a' legeggyűbb ember is érti, tudja, hogy elüljáróknak, kormányzóknak olyan emberek valók, kik a' község' javát előmozdítani akarják is, tudják is. Kérdezzünk meg bárkit faluhelyen: millyen embert kell bírónak tenni? bizonyosan azt feleli, hogy: olyant, kit mindenki szeret. Igen de lehet e olyant szeretni, ki kötelességét nem teljesíti akár készakarva, akár tudatlanságból?

Ha valami visszaélés, törvénytelenység, szóval akármi nagy hiba csuszott be a' társaságba, a' nélkül hogy a' társaság akkor észrevette volna: köteles e minden egyes ember és közönség a' hibának kiirtásán munkálkodni? — Bizonyosan; hiszen ha az emberek a' becsuszott hibákat javítani, a' bajokat orvosolni nem akarnák, önmagok' romlását készakarva eszközölnék, a' mi pedig természetlenség.

Hiszen az ember szeret jó egészségben, jó módban minél tovább élni; azt pedig kiki tudhatja és tudja is, hogy sem jól, sem soká senki nem élhet, ha azon bajokat nem orvosolja, mellyek egészségét, sőt életét veszedelemmel fenyegetik. Így van a' társasági élettel is.

Csuszta e be illy hibák, törvénytelenségek, 's

viszsaélések a' mi polgári társaságunkba, 's ha igen, mellyek azok? — Igen is csusztak be, és pedig sok, de azokat mind elszámlálni hoszszu lenne, tehát csak némellyeket emlitsünk meg.

1^{ör} Hiba, hogy atyáink arról nem hoztak törvényt, hogy felséges királyunk hazánkban lakjék; mert a' hol a' király lakik, oda huzódnak a' nagy urak, hivatalbeliek, gazdag emberek 's így a' pénz is oda szivárog, tehát kiszivárog az országbul. Ez igen nagy baj, mi ha nem orvosoltatik, tönkre teheti az országot.

2ro Hiba, hogy polgártársaink közül sokan azt mondják, hogy Magyarország az ausztriai birodalomnak része; a' mi pedig sohasem volt, 's most sem az. Lám ez az első hibából származik, hogy felséges királyunk a' hazán kívül lakik. Hiszen nem a' királyok' kedveért vannak az országok, hanem megfordítva a' királyok az országokért. Akárhol lakik a' király, kábaság nélkül csak nem mondhatjuk, hogy hazánk azon országnak része, a' hol a' király lakik. Ha példának okáért laknék Csehországban Prágában, vagy Velenczében, vagy Romában: mondhatnók e, hogy hazánk a' romai statusnak része? Hiszen gazdag herczegeink és grófjaink is külföldön laknak, azért senki sem mondja, hogy az ő birtokaik Austriában vannak.

3^{or} Hiba az is, hogy felséges fejedelmünket császárnak titulázzák polgártársaink, pedig nekünk nincs czászáruk, hanem királyunk van már 846 esztendő óta. Innét van aztán, hogy Magyarországot özszezarvarják, fölcserélik, vagy egynek mondják Austriával. Innét van tovább, hogy a' kormány kétfelé oszlott, Budán is van valami, Bécsben is; és aztán sem egyik, sem másik nem bir elég hatalommal a' törvényeknek

végrehajtására. A' budai kormány azért nem, mert vigyázatlanságból hatalmát a' bécsi kormányra háromlani engedte; a' bécsi kormány, azaz a' bécsi magyar Kancellária pedig, részint azért nem hajtja végre a' törvényeket, mivel távol van, 's nem is tudja jóformán életbe léptek e a' törvények vagy nem; de részint azért nem, mivel megszokja végre hazánkat Austriával egy birodalomnak tekinteni. Ez szörnyű nagy baj, ha ez még jókor nem orvosoltatik, mindig tovább harapodva végre tölemészti a' mi külön és önálló nemzetiségünket.

4er Nagy hiba az is, hogy az országtól egy nagy darab föld, a' katonai őrvidék 863 négyszegű mérföld (ez maga egy kis ország) elszakasztatott azon szín alatt, hogy ezen föld' lakosainak fölváltva és fegyveresen talpon állva a' határt kell őrzeniök, hogy e' részről a' pestis be ne jőjön, 's a' törökök be ne ront-hassanak; de minek azért oda idegen, azaz austriai törvényt becsempészni? hiszen a' hazát magunk törvényei mellett is meg lehet a' pestistől oltalmazni; egyébiránt a' töröknek eszébe sem jut határainkon berontani. Ha e' baj nem orvosoltatik annak idejében, egyszer csak azt vesszük észre, hogy külön országot formál magunk hazájában.

5^{ör} Szinte igen nagy hiba 's visszaélés, hogy a' mi fiainkbul álló, 's tulajdon hazánk' védelmére kiállított katonaságnak nagy része nem itthon a' hazában van, hanem idegen országban tanyáz, helyettök pedig nálunk idegenek vannak; hiszen ez természetlenség. Az idegen katonaság nem hogy védelmezné hazánkat, hanem mihelyt a' körülmények úgy kívánják, könnyen elnyomja. Alig hihetni, hogy találkozék magyar em-

ber, ki azt mondaná, hogy ez így jól van, 's hogy ezt nem kell orvosolni.

6^{or} Nagy hibának kénytelen mindenki azt is ismerni, hogy polgártársainknak egy része, a' nemesség, sem maga nem fog fegyvert a' haza' védelmére, sem pedig a' többiek, tudnillik nem nemesek által kiállított katonaság tartáshoz nem járul. Ezen visszaélés nagyon lealacsonyító a' nemességre nézve, azért nem siethetünk eléggé e' gyalázatos mocskot a' nemzetről letörölni. És ezt érzi is a' nemességnek igazságos része, igyekezett is már a' mult országgyűlésen a' közterheket a' nememesekkel együtt elvállalni, 's egyenlően viselni, de meg mások sokan nem egyeztek meg benne, 's a' kormány is csak úgy szerette volna, hogy a' nemesség maga részéről, a' nép' adóján kívül jó summát fizessen, s' így természetesen semmi sem lett az uttal a' közös teher viselésből.

7er De mindenek fölött legnagyobb hiba, legborzasztóbb visszaélés az, hogy még csak egy sor írást sem szabad kinyomtatni, ha csak az erre fölállított hivatalnok (censornak híják) engedelmet nem ad. Ennek azt adják okául a' kormányzó férfiak, hogy ha mindenki tetszése szabadon nyomtathatna ki akármi írást, ebből sok baj támadna.

Már akármi baj támadna is, ahhoz semmi köze a' kormánynak; neki csak arra kell ügyelnie, hogy főkép a' törvények megtartassanak, nem pedig abba avatkozni, mit törvény nem tilt, ha csak a' hazát véletlenül valami nagy veszedelem nem fenyegeti, például általános éhség; ekkor természetesen kötelessége hirtelen segíteni.

Ha a' szabad könyvnyomtatásból nagy baj keletkezik, majd tudja a' nemzet, mit kell cselekedni.

Ha szükségesnek látja, törvényt hoz arról, hogy mit lehet es mit nem, szabadon nyomtatni.

Mig erről törvény nincs, a' kormánynak nem szabad bele avatkozni; mert hiszen ha ez rendén volna, végre a' kormány azt is parancsolhatná, hogy senki semmit ne beszéljen engedelem nélkül, mert a' szóbeszédből is gyakran nagy baj, veszekedés, abból emberölés is kerekedik.

Nem tartanánk e azt valóságos bolondnak, ki megtiltaná beszélünk, csak azért, mert a' beszédből veszedelem következik?!

Az illy bajok emberi természetünkkel szoros összeköttetésben vannak. Mikor a' kormány megtiltja, hogy semmit sem szabad kinyomtatni engedelem nélkül (természetesen törvényteleniséget követ ilyenkor el, mivel törvény a' könyvnyomtatást nálunk nem tiltja), éppen olyan, mint ha megtiltaná, hogy senki tüzet ne rakjon engedelem nélkül, mert abból nagy veszedelem támadhat, a' helység is leéghet.

Azt szokják mondani: hogy a' szabad könyvnyomtatás olyan, mint kés a' gyermek' kezében, megsértheti magát vele. De ha néha megvágja is magát vele a' gyermek, nem éppen az által lesz e aztán vigyázó. Parancsoljátok meg hát a' gyermeknek is, hogy soha kést ne vegyen kezébe.

Ezen ellenvetés olyan, mint ha valaki megtiltaná soha kocsira ne ülni, mert az eldölhet, és nyakát törheti; vízhez soha ne menjen, mert belefulhat; padlásra ne menjen, mert leeshetik, 's a't. Ugy e milly ostoba ellenvetések a' szabad könyvnyomtatás ellen.

De mért nem orvosoltattak illy nagy hibák, illy

veszedelmes visszaélések már eddig? — Annak ezen két egyszerű oka volt:

Először, részint azért, mivel polgártársaink (kik törvényhozásra meg voltak bízva) nem látták még át, hogy ezen visszaélések halállal fenyegetik nemzeti életünket.

Másodszor, részint átlátták ugyan, de a' csupa nemesség erőtlen volt az emberek' gyávasága és ostobasága által elhatalmasodott kormány irányában; tehát haszontalanul sürgette egyik vagy másik bajnak orvoslását; a' kormány csak azt orvosolta a' mi neki tetszett.

Most már mindnyájan egyenlők vagyunk, mint a' fölebb idézett törvények bizonyítják; ettől fogva tehát nem könyörgünk a' kormány előtt, hogy ezt vagy azt kegyelmesen megtenni méltóztassék, hanem határozunk.

Azt tehát kérdezni is alig volt szükséges, hogy kötelek e mindenki arra törekedni, hogy az illy visszaélések orvosoltassanak? — Valóban alig volt szükséges; mert tagadhatlan az, hogy midőn ilyen hibák és visszaélések terjednek el és nem orvosoltatnak, hanem a' törvényes állapoton erőt vesznek: akkor csak egy pár lépés van még a' valóságos önkényhöz, zsarnoksághoz, a' mellyek szerint a' kormány a' polgárokkal mint szolgálival tetszése szerint bánhatik.

És az igen szomorú nálunk, hogy midőn illy visszaélés egy ideig orvosolatlanul életben van, törvényes szint ölt magára.

Node inkább csak azelőtt volt ez így, mikor még csak a' nemes polgártársainkénak tekintettük a' hazát; ők magok erőtlenek voltak bármit is orvosolni; de most már e' szép, e' drága haza mindnyájunké, mi most ösz-

szeolvadtan 15 milliomon erősek vagyunk, és nem csak az eddig becsuszott visszaéléseket orvosolhatjuk meg, de sőt annak is elejét bírjuk venni, hogy illy nagy fontosságú visszaélések, hibák többé ne is történhessenek.

Láttuk ime minő általános kötelessége van minden polgárnak, azt is megemlítettük, minő különös kötelessége van akár egyes községi hatóságnak, akár pedig az egész országos hatóságnak: most azt kérdezhetni, mi különös kötelessége van minden olly egyes embernek, kit a' közönség fizet, vagy tart? De mivel az illy egyes emberek is igen sokfélék, tehát csak két legnevezetesebb embert vegyünk fel; a községnek két-féle tanítóját: az iskolamestert, és a' papot.

Mi különös kötelessége van az iskolamesternek?— Az iskolamesternek különös kötelessége a' gyermeket arra tanítani, a' mi által legbizonyosabban boldogulhat.

Minemü eszközök legyenek azok, mik által az ember boldogulhat, alig szükséges említeni is, mert mindenki tudhatja.

Kell ugyanis tudni mindenkinek a' természettől kapott és elidegeníthetlen jusait, mások iránt tartozó kötelességeit; értenie kell mi az igazság; különbséget kell tennie a' közt: mi a' jó és mi a' rossz; vagyis mi az erény, és mi a' bűn; kell tudnia a' haza' törvényeit; hogy pedig ezeket könnyebben tudhassa, szükséges olvasni tudnia; mert bizonyos az, hogy a' ki olvasni, írni, számolni tud, mindazt a' mire szüksége van, könnyebben megtanulhatja, mint ollyan ember, ki sem olvasni, sem írni nem tud.

Hát a' község' papjának mi különös kötelessége van? — Ennek mint papnak, mint lelkésznek csak egyetlen egy kötelessége van, tudnillik a' hiveknek azon tiszta és csupán kölesönös szeretetre alapított istentiszteletet predikálni, mit Jézus tanított, 's mit az apostolok közül néhányan az evangyeliomokba üzszeirtak; szóval, a' papnak kötelessége azon igyekezni, hogy a hivek, kik őt tartják, az üdvözség' elnyerhetésére érdemesekké váljanak; de természetesen ebből aztán azon kötelessége is foly a' község' papjának, hogy a' visszaéléseket, toldalékokat, mik a' szentírásban nincsenek, mik csak későbbben csusztak be a' vallásba, vagy teljességgel ne tanítsa, ne predikálja, vagy legalább szoros kötelességül ismerje a' hiveknek megmondani, hogy: ezt meg ezt is megtarthatjátok ugyan keresztény atyámiai, de elmulhatlanul nem szükségesek az üdvözségre; szóval mit Jézus, mint szükségtelet sem nem tanított, sem megtartani nem parancsolt, a' község' papja se tanítsa.

Tehát volnának a' mi vallásunkban olyan visszaélések, toldalékok, miket Jézus nem tanított, megtartani nem parancsolt? — O de mennyi! hiszen a' sok toldozás foldozás annyira nevedett, hogy most már azt a' mi tulajdonképen maga a' tiszta keresztény vallás, alig lehet a' visszaélések közül küsmerni.

Valjon mik tehát azon toldalékok, miket a' község' papjának elhagynia kötelessége, hacsak ámitani nem akarja a' hiveket, vagy ha éppen el nem hagyja is, de szent kötelessége fölvilágosítani arrol a' hiveket, hogy ha mindent meg nem tartanak, mit tartsanak meg leginkább: azt e mit későbbben toldoztak a' valáshoz, vagy pedig azt, mit Jézus tanított, mit az

apostolok predikáltak, azaz mi a' szentírásban van? — Természetes, hogy inkább azt kell megtartani, mi a' szentírásban van, mint azt, mit későbbben toldoztak hozzá; mert ha Jézus és az apostolok szükségesnek tartották volna, ők is predikálták volna, és a' szentírásba betették volna.

Mindazt, mit Jézus nem tanított, mit megtartani nem parancsolt, a' mi tehát a' szentírásban nem is foglaltatik, elszámolni sok volna, hanem csak némelyeket említek meg.

1. A' szentírásban egy betű sincs arról, hogy valásunk rómainak neveztessek.

2. Jézus egy szót sem említett arról, hogy pápának kell lenni; de sőt még papokrul sem szólt, hanem csak tanítókrul. Menjetek, és tanítsatok minden népeket, mondá tanítványinak.

3. Egy szó sincs a' szentírásban arról, hogy például mi magyarok (vagy bármelyik nemzet) egy más országban lakó paptul függjünk; ha csakugyan szükségesnek tartják a' hivek, hogy legyen vallási dolgokban egy főszemély, lehet az hazánkban a' primás. Mért függjön ő a' romai pápátul? Legyen ő a' mi pápánk. A' mi mostani primásunkát Kopácsi Józsefet olly derék, felvilágosodott férfinak ismerjük, ki arra a' méltóságra érdemes, hogy más országai paptul független főpap, vagy legfőbb pap legyen hazánkban.

4. Az sincs a' szentírásban, hogy nagy méltóságú kardinálisok, gazdag érsekek és püspökök legyenek; az irás csak tanítókrul és tanítványokrul szól; mert hiszen Jézusnak és tanítványinak sem volt vagyonuk, és mégis igen jól tanithatták a' népeket.

5. Csak egy betű sincs a' szentírásban arról, hogy

pénteken és szombaton, ugy szinte husvét előtt 40 nap böjtölni kell, azaz hogy húst nem volna szabad enni.

6. Hogy diák vagy latin nyelven misézni kelljen, arról szó sincs a' szentírásban; de miként is volna, hiszen Jézusnak minden tanítása főkép csak ebben állott: szeressétek egymást; azzal pedig ha tiz misét hallgatunk is egy nap, nem bizonyítjuk, hogy egymást szeretjük; ha a' szűkölködőket segítjük, a' tudatlanokat tanítjuk, a' kételkedőknek jó tanácsot adunk 's a't, ez már szeretet.

7. Ünnepeket Jézus nem rendelt, nincs is ezekről a' szentírásban parancsolat, csak a' zsidók' husvétjéről van emlékezet, mit Jézus csupa kiméletből maga is megtartott.

8. Nem rendelte Jézus, tehát a' szentírásban sincs, hogy azoknak, kik a' népeket tanítják, azaz a' papoknak, nőteleneknek kell lenniök, hogy nem szabad megházasodniok. Igaz maga Jézus is nőtlen volt, 's tanítványainak is javasolta, hogy feleségtelenek legyenek, mert mit hurezolták volna magokkal az aszszonyokat, midőn őket mindenfelé elküldötte tanítani, hiszen az aszszonyok csak akadályukra 's terhükre lettek volna; főkép mivel új tanításuk miatt üldözték is őket mindeütt a' papok, irástudók, szóval a' főbbek.

9. Nem tanította Jézus a' fülbe gyónást, sem az írásban nincs erről szó. De hogyan is lehetne a' józanésszel megegyeztetni, hogy én bűnömnek bocsánatját attól kérjem, kinek ahhoz semmi köze? Hiszen nem képtelenség e ha én Pál ellen követtem el valami vétket, ha őt megsértettem, 's aztán Pétertől kérjek engedelmet vagy bocsánatot? Nekem csak azzal lehet dolgom vétkem iránt, kit megsértettem 's a't.

Mondom, a' község' papjának különös kötelessége csupán azt adni elő vallásul, mit Jézus megtartani parancsolt, 's mi a' szentírásban van.

És igazán ezek mind nincsenek a' szentírásban? — Nincsenek. Kérdezze bár meg a' helységében levő papot akárki, ha a' pap igaz lelkű ember, ha nem ámitó; kénytelen megvallani, hogy ezek, mit itt megemlítették, nincsenek a' szentírásban. És ha valaki papjátul még azt is megkérdezi: mi tehát az, mit tennem kell embertársaim iránt, hogy üdvözüljek? szinte kénytelen lesz megvallani ezt: szeressétek egymást, vagy szeresd felebarátodat mint magadat; a' többi mind haszontalanság, legalább nem szükséges.

Tehát lehetne ugy is üdvözülni, ha az ember azokat nem tartaná, mik itt megemlítve vannak? — Jézus azt mondta: a' ki hiszen (természetesen hozzá értette ezt, mit különösen mindig lelkükre kötött a' hívőknek: szeresd az Istent és felebarátodat) üdvözül. Igen de ő azt mondotta, azt értette: a' ki hiszen az ő szavainak, nem pedig a' ki hiszen majd azon szavaknak, mellyeket még senki sem mondott, hanem sok század mulva jut majd valakinek eszébe mondani, habár az én szavaimmal homlokegyenest ellenkeznek is.

Jegyzés. Ezeket, miket említettem és még számlalan egyebeket, miket rövidség okáért elhallgattam, magok a' mi katolikus eleink sem tartották sok századig, miről én majd más munkában terjedelmesen szólok.

Rajtunk római katolikusok vagyis pápaista vallásuakon kívül sokkal több ember van a' világon, kik ezen említettem pontokat nem hiszik, és a' teremtó azért elkárhoztassa e őket? Ha azt hinném hogy igen, azok mind elkárhoznak: ezen hitem volna legnagyobb vétkem Isten ellen. De lássuk, hányan vannak csak a' pápaisták, és hányan a' többi vallásuak.

Bálbinak, egy igen híres tudósnak „Abrégé de Géographie“ című munkájában, mit aztán még több tudós bővített, mint: Cannabich; Littrow, Sommer, Wimmer és Zeune, mellyet 1834. esztendőben kiadtak, így vannak a' különböző vallásuak előadva:

	Római katolikus, vagy pápaista van	139 millió.
nem katolikusok:	Görögök, kik nem tartják a' főlebbi pontokat	62 -
	Protestansok, minden felekezetükkel együtt	59 -
	Zsidók, vagy a' Mozsesisisták	4 -
	Mahomedanusok, mik főkép a' törökök	96 -
	Brahmanok, egész keleti Indiában	60 -
	Buddhisták, szinte Indiában	170 -
	Confuciusisták és Sikhisták keleti Ázsiában	147 -

Öszvesen 798 millió.

Ha kivonjuk a' 139 millió pápaisták' számát az egyéb vallásuak, azaz nem pápaisták' vagy nem római katolikusok' számából a' 798 millióból, világos, hogy a' más vallásuak' száma 659 millióval több, mint a' pápaistáké.

Nem volna e valóságos bolondság tehát azt hinni, hogy a' 659 millió ember nem üdvözül, hanem elkárhozik, csak azért, mivel nem hiszi, nem tartja azt, mit a' pápaisták?

De mi magunk pápaisták, kik városokban lakunk, vagy a' kik már tanultunk, olvastunk és eszünknek hasznát vesszük 's okoskodunk, tartjuk e, hiszszük e, hogy a' főlebb említett és még több nem említett pontok nélkül elkárhozunk?...!..

Ha embertársainkat ámitani nem akarjuk, kénytelenek vagyunk megvallani, hogy bizony mi azt nem hiszszük.

A' kölcsönös szeretet, jótétemény boldogít e' földön, és üdvözít a' más világon, és semmi más. Hiszen Jézusnak tanítása tulajdonképen ide megy ki: a' ki nem hiszi, hogy csak a' szeretet és jócselekedet boldogít és üdvözít, az elkárhozik.

Harmadik szakasz.

Igazság.

Mi az igaz? — Igaznak mondjuk azt, mit józan-eszü, vagy okos ember nem tagadhat. Példának okáért: az apa idősebb mint fia; tiz több mint kettő; a' vas nehezebb mint a' fa; nappal világos, éjjel sötét van; tiz millió ember együtt erősebb mint egy millió ember, 's a't. Ezeket és még száz meg több ilyeneket igaznak mondunk azért, mivel ezeket senki nem képes tagadni.

Mi az igazság? — Az igazság, mint kiki észreveheti, ezen előbbeni szóból: igaz, származik, ha tudnillik *ság* képzőragot teszünk hozzá; úgy mint: gaz, gagság; ravasz, ravaszság; igaz, igazság. E' kettő tehát: igaz, igazság, majd csaknem egyet jelent.

Egyébiránt vannak olly szavak a' nyelvben, melyeket magyarázni nem szükséges, mivel mindenki érti, de nem is lehet jóformán magyarázni, mert éppen az által még inkább elhomályosíthatnók; ilyen ez is: *igazság*; tehát inkább csak cselekvéseket számlálunk el, és azokbul tűnik ki világosan mi az igazság, vagy hogy azok a' cselekvények igazságosok e?

Ugy vagyunk e' szóval: igazság, mint evvel: lelkismeret. Nem vagyunk képesek mondani: nézd ez lelkismeret, vagy ez az igazság, és mégis a' cselekvéseknél látatlanul ott szoktak lenni; nélkülök kötelességeinket sem teljesíthetnők jól; ezek őrt állni szoknak valamelyikét súgják fülünkbe: ezt ne tedd, vagy ezt teheted. Vannak ugyan emberek, kik készakarva bedugják füleiket, hogy az igazság és lelkismeret' sugallását ne hallhassák.

Hol tűnik ki leginkább mi az igazság? — Minden cselekedetben, kicsinyben és nagyban egyformán.

Két ember felfogad egy darab földet bemunkálni 6 forintért. Egyik dolgozik két nap, a' másik pedig csak egy nap. Igazság e, hogy mindenkük egyformán 3 forintot kapjon? Lehetetlen, ez nem volna igazság; hanem a' ki két nap dolgozott, annak 4 forintot kell kapnia, annak pedig, ki csak egy nap dolgozott, 2 forinttal kell megelégednie; ez az igazság.

Sok illy világos példában mutathatni e meg, mi az igazság? — Annyi példát hozhatni föl, mennyiféle a' cselekvés.

Szorgosi megkéri szomszédját Szivesdit, hogy segítsen neki egy nap ugart szántani; kérése teljesült. Takarodáskor meg Szivesdi kéri Szorgosit, hogy segítse vissza, vagyis hogy a' kölcsönt rója le, de Szorgosi most nem ér rá, hanem télre halasztja a' kölcsönt leszolgálni. De ekkor Szivesdinek nem volt szüksége munkásra, mert nem volt dolog, hanem mégis hogy a' kölcsön lerovassék, a' rövid napon néhány szekér ganejt hordottak ki.

Szorgosi tehát leszolgálta, visszafizette az egy napi munkát. De igazság e ez? Lehetetlen.

Világos tehát, hogy a' kötelességet sem teljesíthetni jól, hacsak az igazság ott őrt nem áll.

Nézzük most már országos dolgainkat, hol s' mellyekben tűnik ki világosan az igazság? — O azokat mind elszámolni igen hosszas lenne, hanem csak egynehány főbb dolgot fogunk megvizsgálni; mert a' millyenek a' fő dolgok, a' kisebbek is, mellyek azokból származnak, olyan természetűek szoknak lenni.

Kötelességünk levén közös hazánk' védelmére hadsereget tartani, igazság e, hogy csak a' szegényebb emberek' fiai legyenek katonákká, a' gazdagabbakéi pedig itthon henyéljenek? — Ez nem igazság, de inkább szörnyű igaztalanság. Hiszen vegyünk csak községi kisebb dolgot. Helységünket felgyujtással fenyegetik; mi tehát azt határozzuk, hogy addig míg a' gonosz szándékuakat vagy él nem fogják, vagy környékünkben másfelé nem kergetik, minden éjjel tíz ember őrizeten legyen. Ugyan van e annak lelke, vagy van e abban csak egy szikrája az igazságnak, a' ki azt mondaná köztünk, hogy: mindenki menjen ugyan éjjel őrizetre, de azok, kiknek három vagy négy házuk van, nem tartoznak menni. Nem éppen az e a' világos igazság, hogy sőt inkább a' kinek három háza van, annak három éjjel kell mennie.

Ha ez így van kicsinyben, nagyban is úgy kell lennie; tudnillik a' gazdagnak annyival több katonát kell a' haza' védelmére kiállítania, a' mennyivel több vagyona.

Nincs tehát, nem lehet olly ostoba, olly együgyű ember, ki át nem látná, hogy ez nagy igaztalanság hazánkban, mikor a' gazdag birtokosok egy katonát

sem állítanak ki a' haza' védelmére, hanem csak a' szegényebbek.

De a' haza' védelmezési ügyében talán másképp mégis kiegyenlítetik a' dolog? — Teljességgel nem. Ez ugy történhetnék meg, hogy a' gazdagok, a' nagy birtokuk, ha katonát nem adnak, mennyit birtokukhoz képest kellene, hanem a' helyett azok' tartását viselnék, az ugy nevezett hadi adót fizetnék. És történik ez? Dehogy, a' katonát is a' szegényebbek adják, meg azok' tartására a' porciót vagy adót is ők fizetik. No már ezt csak valóságos bolond mondhatná szoros igazságnak.

A' katonaság' kiállításában és tartásában nem találunk igazságot, majd másban találunk helyette, egyéb terhek viselésében? — Bár ugy legyen. Faluhelyen rendszerént igy szokott történni, azon királyi adón kívül, mit a' vármegyéhez befizetnek a' lakosok, kivetik mennyi szükséges a' helység' költségére, mi körülbelül ilyenekből áll: mester, pap, jegyző, csósz, szőlőpásztor s a't fizetése; iskola, helységház' építése, vagy ha már van, annak jó karban tartása; — a' helységben és határbeli utak' készítése s a't. És mind ehhez ugy járulnak a' lakosok, hogy a' kinek egy telek földe és egy háza van, fizet például 3 forintot; a' kinek két telke és háza van, fizet 6 forintot a' közös költségekre; ezt szoros igazságnak ismerik meg faluhelyen még a' legeggyűbb emberek is.

Ha már ez szoros igazság kicsinyben azaz egy magános helységben, szinte illy szoros igazságnak kell lenni nagyban, vagyis az egész országban is.

És mégis fizeti e egyformán az egész, vagy országos köz költségül vagyonához képest rá eshető részt

minden lakos? Tudjuk hogy a' legnagyobb birtokiak, a' nemesek, a' grófok és bárók semmit sem fizetnek, hanem minden közköltséget is a' szegényebbek viselnek.

No ugyan lehet e emberi teremtés, ki azt mondhatná hogy ez igazság?!

De ha nem igazság az, hogy éppen a' gazdagok és nemesek nem viselték a' közterheket, mért nem orosolták már régen ezen igaztalanságot? — Ez onnét van, mivel az egész hazaföld csupán a' nemeseké volt; az urbéres jobbágyok csak szolgálként dolgoztak a' más földén, legfőlebb haszonbérlőknek lehetett őket tekinteni. A' törvényeket csak a' nemesek, mint birtokosok hozták; a' jobbágyok, mint nem birtokosok be nem folyhattak a' törvényhozásba; a' nemesség maga pedig ezen rá nézve kedvező állapotot (tudnillik hogy a' közterheket nem viseli) megváltoztatni sehogysen sürgette. És így aztán ezen igaztalanság csak maradt változatlanulmihöz az emberek hozzászótkak; a' nemesség azt hitte végre, hogy ennek így kell lenni; a' jobbágyság pedig maga nem eszközölköthette, mert ilyen nagy igaztalanságot törvényesen kell eltörölni; igen de a' jobbágyságnak nem volt joga tulajdon birtokot szereznii, következésképen nem volt joga a' törvényhozásba befolyjni; mert a' törvényhozás csak a' nemeseket, vagyis azokat illette, kiknek joguk vala birtok-szerzésre.

Valjon remélhetni e, hogy ezen igaztalanság, melly szerént éppen azok nem viselték a' közterheket, kik legtöbbször birtak, a' legközelebbi országgyűlésen eltöröltetik? — Igen is remélhetni, és pedig különösen e' három okbul:

Először azért, mivel éppen maga a' nemesség

átlátja, hogy ez égbekiáltó igaztalanság, és minden jobb érzésű nemes polgártársunk szégyenleni kezdi, hogy az ő tartozását más szegényebb ember véres verejtékkel szerzett keresményéből fizesse; hiszen midőn nemes polgártársunk fogadóba megy ebédelni, vagy színházba megy mulatni, gyalázatnak tartaná, ha érte egy szegény földmives fizetne; pedig éppen így van a' közköltegekkel is; azt is a' magunk jobb voltáért fizetjük.

Másodszor, nemes polgártársaink azt is át kezdi látni, hogy végre minden nagy igaztalanság kegyetlenül boszulja meg magát; tehát nemes polgártársaink saját hasznuk tekintetéből kénytelenek minden erejük-ből oda munkálni, hogy ezen igaztalanság minél előbb eltöröltessék; mert látniok kell, hogy a' szomszéd Lengyelországot is az juttatta tönkre, hogy a' nemesség az országos költségeket viselni nem akarta, hanem azt mind a' szegényebb nemnemes testvéreire háritotta.

Harmadszor, a' mult 1844-dik eztendőben hozott 's főlebb már említett törvénynél fogva, a' legszegényebb nemnemes is annyi joggal mondhatja e' hazát magáénak, mint a' legnagyobb birtoku gróf, mert hiszen tökéletesen egyenlő jusuk van birtokot szerezni; ettől fogva tehát igen természetes, hogy a' törvényhozásba mindazok befolyanak, kik e' hazához just tartanak, kiknek jusuk van birtokot szerezni, igen de ezen jusa mindenkinek megvan, tehát az egész népesség, különbség nélkül, választottai által maga hoz uj törvényt, maga törli el a' régi hiányosat; ugyde nem volna e az egész nép esztelen, ha olyan törvényt hozna, hogy az országnak közköltegét csak a' szegényebbek viseljék, a' gazdagok pedig semmit se fizessenek.

Ime ezen okokból biztosan remélhetni, hogy az eddig teherviselési igaztalanság eltöröltetik.

Ugyde igaztalanságnak ismeri e azt minden magyar ember, hogy a' nemesi osztály az országos költésből ráeső részt nem viseli? — Már a' régi időben, 1547 esztendőben, magok a' törvényhozók elismerék az igaztalanságot mit a' népnek szenvednie kellett; a' törvény' szavai: „Minthogy különféle csapások által a' mindenható és boszút álló Isten több ízben érezteté velünk haragját, valamelly nagy bűnünk miatt, és mint-hogy semmi sem ártott az egykor olly virágzó Magyarországának annyit, mint az, hogy a' nép elnyomott, mellynek kiáltása az egekig hatott: a' Rendek Pozsonban a' király' hozzájárulásával elhatározták, hogy a' szegény jobbágyoknak bármi módon elvett szabadságuk visszaadassék.“

Hát most háromszáz esztendővel későbbben nem volnának a' nemes atyafiak olly igazságosak mint akkor?

Ha megkérdeznénk minden embert a' legutolsó, vagy inkább legtudatlanabb napszámostul kezdve föl egész a' legtudósabb professorig, hogy: igazságos e, hogy a' nemesség ne viselje az országos terhekbül ráeső részt? mindenik azt felelné, hogy nem igazságos, hanem az igazságos, ha mindenki vagyona' mennyisége szerint járul ahhoz.

És ha találtatik is itt ott olly ember polgártársaink között, a' ki azt szeretné, hogy ugy maradjon minden, a' mint eddig volt, hogy az ő tartozását más szegényebb ember fizesse ő helyette, és ha megkérdezik, hogy igazság e ez? világért sem mondja, nem meri egyenesen mondani, hogy: igen, ez igazság, — hanem mást valamit gondol ki, hogy rossz szándékát

elpalástolhassa; mert az csak világos, hogy rossz szándéku ember az, és nem az igazságnak barátja, ki azt akarja, hogy csak a' szegényebbek viseljék az országos költséget, a' gazdagabbak pedig ne.

De ha az olly világos igazság, hogy minden embernek, ki a' társaságban vagy országban lakik, különbség nélkül kell az országos költségeknek viseléséhez járulnia, és pedig a' szerént, a' mint kinek többje vagy kevesebbje van, mért mondják mégis némellyek mindig, hogy a' népet előbb nevelni kell, és csak azután lehet a' társaság' és haza' jóvoltiban részesíteni? —

Az ilyenek ámitók; nem azt gondolják ők, a' mit beszélnek, hanem a' magok' hasznát mások' kárával vagy verejtékével akarják minél tovább, míg csak lehet, fentartani, hogy ők henyélve dobzódhassanak, a' többiek ő értük izzadjanak.

Jól tudják ők, hogy bizony arra nem sok, vagy semmi nevelés sem kell, hogy valaki tudhassa, mi hasznos és ártalmas rá nézve; hiszen azt minden embernek természeti ösztöne mutatja, mi jó, vagy mi rossz: hanem a' magok' hasznát tartják csak szem előtt. Ahhoz bizony nem nagy belátás kell megítélui, hogy példának okáért, mi jobb: marhahúslevessel és disznóhússal főzött töltött káposztával jól lakni, egy meszesely bort rá felhajtani, aztán egyet heverni, és csak így dolgozni egy pár óráig, vagy pedig száraz kenyéren napfelköltétől alkonyatig izzadni?

No az igaz, ezt csak megértheti akárki is, de az országos költségek' viseléséhez és egyéb országos ügyekhez csak több belátás, több nevelés kívántatik, mondják? —

Ugyan mi rendkívüli nagy ész, sok tudomány

kivántatik ahhoz, hogy kiki átlássa, mi igazságos, mi igazságtalan az országos közköltegek' viselésében?

Vegyünk egy helységet, neve lehet Homokháza. Itt Homokházán, a' lakosság' földrésze legelővel együtt öszvesen 6000 hold, az uraságé is éppen annyi. Azonfelül az uraságnak marhája is éppen annyi, mennyi az egész községé együtt. A' helységre kivetett adó, vagy országos költség például 400 forint. Valljon nem képes e a' legtudatlanabb ember átlátni, hogy szoros és világos igazság, hogy a' 400 forintnyi közköltegnek felét, 200 forintot, az uraság fizesse? föltevén, hogy személytől nem, hanem csupán vagyontul kell adózni; mert a' hol és a' mikor fejtől vagy személyétől kell az embernek adóznia, mindig ronda, alacson valami.

A' mi pedig egyéb országos ügyeket illet, azokat a' tanulatlan földmives éppen olly tökéletesen érti, mint a' kormányzó férfiaknak legügyesebbike, ha a' dolog a' maga egyszerűségében van előadva; legalább tudja, mi azokban igazság, vagy mi igaztalanság.

Vegyünk föl több példát.

A' mi igazság kicsinyben, igazságnak kell annak lennie nagyban is.

A' mi igazságos és üdvös valamelly magános község' kormányzásában, az igazságos és üdvös az egész ország- vagy polgári nagy társaságban is.

Menjen azoknak valamellyike, kik azt állítják, hogy a' nép nem érti, mi a' társasági ügyekben az igazság, Magyarfalvára vagy más olly faluba, mellynek lakosait legostobábbaknak gondolja, és még ott is a' legesleg otrombább emberhöz intézze a' következő kér-

déseket, de éppen csak így világosan, értelmesen, ezen szavakkal:

Maradi úr, (nevezzük őt így azért, mivel osztályának ohajtása csakugyan az, hogy maradjon úgy minden, a' mint van). Mi jobb, mi igazságosabb, ha a' helységben a' négy legvagyonosabb gazda nem megy utat csinálni, hanem csak a' többiek; — vagy ha a' négy vagyonosabb is megy a' többivel?

Oktondi Jankó, (ezt pedig azért nevezzük így, mivel föltételünk szerint a' legostobábbat kérdezi meg). De uram, jobb és igazságosabb, ha a' vagyonosok is mennek, mert nem igazság, hogy a' szegény csinálja ökemök' részét.

Maradi. Mi igazságosabb, az e, ha a' helység' bírása egy krajczárig számot ad arról, mire fordította a' község' pénzét; — vagy pedig az igazságosabb e, ha azt feleli a' községnek: mi közöttök hozzá, ti csak fizessetek, most takarodjatok.

Jankó. De uram, igazságosabb és jobb, ha a' bíró számot ad a' község' pénzéről; mert nem azért fizetnek ám a' lakosok, hogy ökeme torkára hágjon.

Maradi. Mi igazságosabb, hogy az egész helység a' bíró' boldogulásaért fáradjon e; — vagy pedig hogy a' bíró gazda a' közönség' javáért legyen?

Jankó. Már megkövetem az urat, az csak nem volna igazság, hogy az egész közönség a' bíró gazda' hasznát eszközölje, hanem inkább azért tettük ökemét bírónak, hogy a' község' dolgában járjon el.

Maradi. Mi jobb, mi igazságosabb, az e, ha a' bírót csak azok választják, kiknek egész sessio földük, házuk és négy ökrük van; — vagy pedig ha a' lakosoknak mindegyike, akármi kevés vagyonnal bir, választ?

Jankó. Ugyan hogy is kérdezheti ezt Maradi ur, hiszen a' biró azért van a' helységben, hogy mindenkinek igazságot tegyen, nem pedig csak az egész helyes és négy ökrös gazdáknak. Már pedig ha csak a' négy ökrösöknek volna jusa ötöt választani: biró uram csak azon igyekeznek, hogy ezeknek tegyen igazságot; a' többit pedig föl sem venné ökeme. Igen de ez nem volna igazság. Tehát természetesen jobb, hogy mindnyájan válaszszák, mert akkor mindnyájának egyenlően szolgáltatja ki az igazságot.

Maradi. Mi jobb és igazságosabb, az e, ha birónak csak azt lehet választani, kinek szép apja meg apja is már biró volt, akár derék, akár hitvány ember; — vagy pedig ha minden gazdát lehet választani, a' ki derék, a' ki arra érdemes?

Jankó. Már engedelmet kérek alásan, az sehogy sem volna igazság, ha csak az lehetne biró, kinek nagy apja és apja is már az volt. Hiszen az szörnyű ostobaság és minden derék emberre nézve igazságtalanság is volna, ha biró választáskor azt kellene keresni, kinek mi volt az apja. Itt csak arra kell nézni, ki a' legderékabb, legalkalmasabb ember.

Maradi. Az jobb és igazságosabb e, ha a' helység lakosainak csak azok közül lehetne birót választani, kiknek régi őseik már háromszáz vagy több esztendő előttül fogva e' helységben laktak; — vagy pedig nem tekintvén arra, honnét szakadt és mikor került e' helységbe, csak derék becsületes ember legyen?

Jankó. Hát olly ostobának tart az ur engem, hogy illyest még csak kérdezhet is tőlem? Hogyan volna az igazságos, ha csak olly emberek közül lehetne birót választanunk, kiknek elei már háromszáz esztendő

előtt is itt laktak. Ahhoz semmi köze sincs a' helység' lakosainak, ki honnét és mikor származott ide. Minő igazság volna az, ha egy régi familiabeli (család-) hitvány embert választanának, a' nem régi családbeli derék embereket meg elmellőznék. Hiszen ha Ádám' maradékai vagyunk, egyik olly régi familia mint a' másik, akármeltyik faluban lakott ezelőtt tiz esztendővel.

Maradi. Jobb e és igazságos e, ha a' bíró holtig marad hivatalában, habár gazul viseli is magát; — vagy pedig mihelyt vétkesnek találják, mingyárt mást választanak helyette?

Jankó. Az sohasem lehetne igazságos, ha a' bíró gazdolgokat vinne végbe és mégis holtig maradna hivatalában. Hiszen a' bíró éppen azért szükséges a' helységben, hogy igazságot tegyen, a' gazembert megbüntesse a' törvény szerint. Hogyan szolgáltatna pedig az ki igazságot, a' ki maga is gázságokat vinne végbe? Hiszen így az igazság fenekestül fel volna forgatva.

Maradi. Jobb e, igazságos e, ha a' lakosoknak csak azt szabad beszélni, mit nekik a' bíró megenged; — vagy pedig az jobb és igazságosabb, ha az embert beszédében senki nem háborgatja addig, mig felebarátját nem sérti?

Jankó. No az kellene még, hiszen ha a' bíró ezt a' bolondságot akarná elkövetni, a' lakosok talán mingyárt agyonvernék. Ugyan mért adta volna Isten a' nyelvet, hogy csak azt beszéljük mi bíró uramnak tesszik? Ha ókeme egyik lakost a' másik után lehuzatná; ha a' község' pénzét elherdálná; ha a' helység' nevében még adósságot is csinálna 's azt is csak maga multságára

költené el; ha aztán még ráparancsolna a lakosokra hogy őtet csak dicsérjék, de a dolgot úgy, a hogy van, megmondani ne merészeljék: no ez akkor gyönyörű igazság volna! még a török basa is igazságosabb volna az illy birónál.

Maradi. Nem hittem volna Jankó, hogy te illy okosan gondolkodjál, hogy annyira megtudd különböztetni mi az igazság, vagy igaztalanság.

Jankó. Ja uram, jól rendelt el az Isten mindent; tudta ő, hogy nem lehet minden csekély faluba nagy iskolákat állítani; 's azt is tudta, hogy az igazság' kiszolgáltatására mindenütt szükség van, a hol csak négy, öt vagy tiz ember él is együtt, tehát olyan érzést, lélekismeretet öntött minden emberbe, hogy tudhassa az igazságot az igaztalanságtul megkülönböztetni, még ott is, a hol helység' háza sines.

Ha az Isten csak olyan embernek engedné az igazságot megismerni, a'ki tizenkét iskolát kitanult: akkor az Isten maga volna irántunk igazságtalan.

Lám mingyárt megbüntetik a' szegény embert, kivált a' tanulatlan falusi embert, mihelyt valami csekélyet vét; pedig ha az urak azt hiszik hogy mi nem tudjuk megkülönböztetni mi az igazság: akkor minket meg sem lehet igazságosan büntetni, ha nem tudjuk mi igazságos, és mi igazságtalan.

Igazság e, hogy a' szegényebb emberek vámot fizessenek, a' gazdagok pedig ne fizessenek? — Lehet hogy az igen tudós emberek mesterségesen meg tudják mutatni, hogy ez igazságos: de az egyszerű és tanulatlan emberek közül soha senki ezt igazságosnak elismerni nem fogja.

Ugy ám de azok, kik most vámot nem fizetnek,

és kik az országos közköltésekben részt nem vesznek, azért vannak ezek alól fölmentve, mivel ősök e' hazát vérrel szerezték, tehát igazságos, hogy most ők az adózásoktól mentek legyenek? — Ennél nyomorultabb okot talán nem is lehetne felhozni a' nemfizetők mellett, pedig ezt tartják legfontosabbnak a' nemes atyafiak.

Lássuk mennyiben alapos, és mennyiben igazságos ezen okoskodás.

Valamit megszerezni akár vérrel, akár verejtékkel (ezen szó is: verejték, ebből lett: vérejték, tehát e' kettő: vérrel és verejtékkel, egyenlően drága ár) nem nagyobb érdem, mint verejtékkel megtartani.

Midőn régi eleink e' földet elfoglalták, két felekezetből állt az egész nép; egyik felekezet foglalt, hadakozott, a' másik felekezet az élelelről gondoskodott, 's a' gyermekekre, öregekre és asszonyokra vigyázott, kik a' csatába nem mehettek.

Egyik felekezetnek érdeme annyi mint a' másiké; mert mit ér valamit megszerezni, ha azt meg nem tart-hatjuk?

Ugyan ki hallotta, hogy valaha nemzet mindenestül, gyermekekkel öregekkel együtt ment a' csatába?

Minden nemzetnél és minden időben ugy szokott történni, hogy egy rész fegyvert fog, midőn a' dolgok ugy kívánják, 's ütközetre megy, a' másik rész pedig otthon a' családokra visel gondot, földet mivel, barom-tenyésztést üz, hogy legyen az egésznek miből élni.

Még ott sem megy, nem mehet mindenki csatába, hol legjobban van elrendelve, tudnillik hol minden férfiú katona, vagyis hol a' nemzetőrség van szokásban.

Nem volna e tehát nagy esztelenség azt kívánni, hogy mindnyájan egy lábba háboruba menjenek, bar

maikat magokkal hajtsák, az elfoglalt földet oda hagyják?

Nem világos e tehát, hogy otthon a' földet mivelni, mesterséget üzni, éppen olly szükséges egy részről, mint háboruba menni, az ellenséget elüzni más részről.

Ha midőn tehát a' nemes atyafiak háboruba mentek, a' többiek itthon a' fentartásról gondoskodtak, eleséget adtak, mert széllal vagy esupa dicsőséggel a' háboruskodók sem élhetnek.

A' millyen jussal kívánják tehát a' hadakozó eldődknek mostani unokái, a' nemes atyafiak, hogy az adózások alól fölmentve legyenek: éppen olly méltó jussal kívánhatják azok is, kiknek eldődeik a' hazát mind a' háboruk alatt, mind pedig békesség idején fentartották; mert bizonyos, hogy karddal meg ellenség vérrel nem élhetni, hanem szükséges, hogy kenyéradók, táplálók legyenek.

De ha megengednök is, hogy jutalmat érdemelnek a' hadakozók a' táplálók fölött: az igazsággal csakugyan meg nem fér soha, hogy azok vegyék a' jutalmat, kik még akkor nem is voltak, tudnillik a' mostani nemes unokák.

Természetes okosság szerént azt kell jutalmazni, ki az érdemet tette, nem pedig az unokákat. Ezt nevezük igazságnak.

Valamellyik jobbágy gazdának fia a' katonaságbul haza menve azt fogja e atyjának és többi testvéreinek mondani: ti hitványok vagytok, nem mentetek katonának; e' ház enyém, a' vagyon is enyém, én szereztem e' földet, ti csak nekem, én értem dolgozzatok: ugyan mit mondanának erre az apa és testvérek? alkalmasint azt, hogy a' bakancsos ficzkó megbolondult.

Hát nem éppen ilyen e, mikor a' régiebb nemesek vagy magyarok közül csak azok tartották magokénak a' hazát, kik háboruba mentek?

Vegyük a' dolgot úgy, a' mint most van; és ne forgassuk fel a' természet' rendét; és az igazságot tartsuk igazságnak, a' jutalmat adjuk annak, ki azt megérdemli: ekkor nem a' nemes atyafiakat kell az adózások alul fölmenteni, hanem azokat, kik a' csatasikra szállnak, tehát a' hazát védelmezik, és a' kik az országos költségeket is viselik.

De kik azok, kik a' haza fölött örködve katonáskodnak? a' nemnemesek' fiai.

És kik azok, kik e' katonaságot tartják? a' nemnemes atyafiak.

És kik azok, kik minden országos költséget viselnek? a' nemnemes atyafiak.

Szóval, kik azok, kik a' statust fentartják? a' nemnemes atyafiak.

Ha tehát csakugyan adómentességgel jutalmazni kell, kiket kell jutalmazni? a' nemnemes atyafiakat, kik az egész polgári társaságot alkotják.

Mi ilyennek ismerjük az igazságot.

Ha tehát nem igazság az, hogy szegényebbek viselik az ország' közköltségét, a' gazdag nemes urak pedig nem viselik: miként lehetne ezt úgy kiegyenlíteni, hogy igazságos legyen?

Ezt úgy lehet igen könnyen igazságossá kiegyenlíteni, ha a' nemes nagy birtokuk kölcsön kötelességük' fejében vagy egészen elengedik a' dézmát és robotot, vagy ezeknek legalább felét, tehát az örök váltásnak csak felével megelégednének. Ezt pedig törvényül kellene egyszerre kimondani.

És azon birtokos nemes hazafiak, kik a' dologba mélyebben pillantani tudnak, nem tekintik, de nem is tekinthetik valami rendkívüli nagy áldozatnak, mivel most is majd egyre majd másra szüntelen áldoznak, pedig ezen mostan szokásban levő mindenféle koldusos adakozásnak alig van, vagy csak igen kevés látatja; ezt ők tapasztalásból kénytelenek megismerni, az életben látják; ha pedig egyszerre megteszik ez áldozatot, annak igen nagy és többféle következése 's hasznai lesznek; ugyanis:

Először, fölmentik magokat az örökös koldulás' kellemetlenségei alól; mert azt bizony akármelly falusi tanulatlan ember is átláthatja, hogy azután sohasem lesz többé szükséges erre vagy arra a' közcélra kéregetni, hanem a' birtokos földesuraknak illy méltányos és igazságos (de azonfelül mégis dicsőnek is nevezhető) tette által az egygyé forrott nemzet minden közcélra határoz költséget, nem pedig koldul egyiktől másiktól, vagy könyörög a' kormánynál;

Másodszor, ha a' nagy birtoku nemes urak őszinték akarnak lenni, és számítani tudnak: kénytelenek megvallani, hogy a' rossz közlekedés, rossz utak vagy nyereszkes gőzhajói és majd vasuti zsarolások miatt többet költenek évenként, mint a' mennyi az elengedett dézma és robot' díja, tehát még ez nem is éppen áldozat; mert midőn a' birtokos nemesség még a' váltságdíj' elengedésével is egy testté olvad össze a' néppel: akkor a' magyar nemzet olly derékké válik, hogy hozzáfogható a' franczián kívül Európában nem leszen; és ekkor e' nemzet országosan olly közlekedést teremt, millyet öröm lesz látni, mellyen majd aztán ingyen járhatunk; ugyanis a' magunk' hasznáért orszá-

gos költségen készült utak' építését nem fogjuk tehernek mondhatni.

Harmadszor, ha a' nagy birtoku földesurak az urbért, vagy ennek váltságdíját egyszerüen elengedik, 's az előbb robotoló jobbágyokat törvényhozás' útján szabad polgárokká letteknek elhatározni segítik: ezen egészen szabadokká leendett polgároknak milliói olly ipart ébresztenek, 's csakhamar olly magasra szűk-kentik a' nagy birtoku uraságoknak még megmaradt allodialis földük' böcsét, hogy ezáltal ha többet nem is, de annyit bizonyosan nyertek, mennyi az elengedett urbérváltsággal fölér; tehát igazán véve nem is teendek áldozatot.

Negyedszer, a' nagy birtokiak, kik nem magok, hanem egy egész sereg tisztviselő és béres által folytatják a' gazdálkodást, ha a' számadásokat szigoruan megvizsgálnák, nagy csudálkozásukra azt vennék észre, hogy az urbér nem is olly nagy mértékben tölti az urasági kincstárt, mint sokan képzelik. Ha minden költséget levonnak, talán csak annyi marad, hogy nem érdemes a' váltságdíj' elengedését halasztani.

Ötödször, ha a' nagy birtokos urak azon száz-féle indirect adót, mellyel Austriának és más országoknak adóznak, (mit pedig, közbevetőleg legyen mondva, mindig fizetni fognak, mig az urbéri viszonyok teljesen el nem töröltetnek) fölszámítják: még tetemes nyereségük lesz, ha az urbért elengedve olvadnak össze a' néppel; az egygyé lett nép, vagy nemzet az indirect adóknak minden nemét meg fogja szüntetni.

Hatodszor, hiszen az élet mutatja, hogy nem azok a' leggazdagabb urak, legboldogabb emberek, kiknek legtöbb urbért rónak le évenként. Én azt tudom,

hogy a' magyar nagy birtoku uraknál még boldogabb, vagyonosabb emberek is vannak, kiknek pedig senki egy napi robotot sem szolgál. Embert boldoggá némi saját fáradozása által szerzett igazságos vagyon, jó lelkismerete, erényei, kifejlett testi és lelki tehetségei teszik.

Ha valami általános nagy forradalom történnék egész Európában (a' mi halad nem marad), milly boldogtalan volna a' magyar nagy birtoku nemes, kinek minden bűcse értéke csak az urbéren alapulna, 's aztán ezt is akarata ellen rántanák el alóla!

Hetedszer, az urbéri jövedelem azért van, hogy az, ki azt huzza, elköltse, valamire fordítsa; szükségük rá a' nagy birtokuaknak nincs éppen azért, mivel nagy birtokuak, tehát csak kedvtöltésre, rövid ideig tartó gyönyörrre adják, 's talán éppen idegen emberekre vesztegetik, a' kiknek emberségével sohasem éltek: nem mindegy e tehát, ha inkább a' jobbjágyokra költik, azaz nekik kezükben hagyva elengedik? sőt nem sokkal nemesebben költik e el, ha azon gazdáknak elengedik, kiknek emberségével annyiszor éltek, kik értök olly sokszor verejtékeztek és verejtékeznek maig?

Nyolczadszor, minden gondolkodó birtokos a' szomszéd lengyel nemzet' szerencsétlen esetéből nagy tanúságot merithet, hogy igen üdvös legalább valamit áldozni, hogy a' nagy hasznót vagy az egészt anuál inkább biztosítani lehessen; ha a' birtokos lengyel nemesek igazságosok voltak volna az értök izzadó nem-nemes testvéreik iránt, e' sorsra nem jutnak vala soha.

„Isten késedelmes a' haragra, nagy irgalmasságu és igazságu, a' vétket, a' bünt, a' bűnöst büntetés nélkül nem hagyja, . . . meglátogatja az atyáknak álnok-

ságát a' fiakban és a' fiak' fiaiban harmad és negyed iziglen", mond az irás.

De ezt az élet és tapasztalás is bizonyítja. Szerencsés az, ki e' tapasztalásoknak hasznát tudja venni.

Igy szól a' közmondás: az okos más kárán tanul. Ezen egyszerű közmondás többet ér hosszúságos vitatkozásnál. Ez századok' vagy talán ezredek' tapasztalásaibul merített igazság.

Más kárán tanul e birtokos nemességünk, majd az idő mutatja meg; én tökéletesen hiszem, hogy igen, a' magyar nemesség okos leszen; két három országgyűlés óta jelei mutatkoztak; és ha sajtáságos kormányunk a' maga érdekeit jobban megfontolná, azok miket még csak ezután fogunk tenni, már régen megtörténtek volna, és mi most Európában az ugy nevezett „nagy nemzeteknek" egyike volnánk; — node semmi, mi leszünk, ha eszünknek hasznát tudjuk venni.

Negyedik szakasz.

Erény.

Mi az erény? — Erre egyszerűen és röviden felelhetni, hogy a' jó cselekedet vagy jó erkölcs nevezetik erénynek, de már aztán az más kérdés, hogy mi a' jó cselekedet? Ambár erre is megint kevés szóval felelhetni, de ennek kifejtése és megmagyarázása' következtében szinte sok példát kell használnunk fölvilágosításul.

Hányféle lehet a' cselekedet? — Háromféle: jó, rossz, és közömbös. Midőn ezen háromnak valamelyikéről szólunk, majd csaknem szükségkép kell a' másik kettőről is egyuttal szólni.

Mi tehát a' jó cselekedet? — Jó cselekedet vagy erény, mi által másoknak (de magunknak is) használunk.

Mi a' rossz cselekedet? — Rossz cselekedet vagy véték az, mi által másnak (de néha magunknak is) ártunk.

Hát a' közömbös cselekedet mi? — Közömbös cselekedet az, a' mi senkinek nem használ ugyan, de nem is árt.

E' szerint tehát az nem volna mind jó erkölcs, vagy jó cselekedet, mit az emberek annak tartanak? — Természetesen hogy nem; a' mit egyik vagy másik ember jónak tart, vagy erénynek gondol, az legtöbb esetben nem neveztetetik jónak (sőt néha éppen rossz), hanem közömbös, azaz sem jó, sem rossz.

Példának okáért, két napszámos ember, egyik Péter, másik Pál, vasárnap nem dolgozik, hanem Péter szentegyházba megy, fél óráig imádkozik; Pál a' koresmába megy 's egy meszszelely bort megiszik. Mellyik cselekedett jót? sem egyik sem másik; mert sem egyik nem használt evvel senkinek, sem a' másik; — tehát mellyik tett rosszat? szinte sem egyik sem másik; mert evvel nem ártottak senkinek; mindenike csak közömbösen cselekedett; azaz sem jól, sem rosszul.

Mutasd meg más példában ezen háromféle cselekedést. — Egy ember fekszik az útfélen pénzétől megfosztottan 's özszeverve. Jó arra egy gyalog utas, kérdezi a' vérében fetrengőnek baját; megtudván mi történt, sebeit kimosogatja szegénynek, és hasznos füveket keres, hogy beborogassa. Midőn látja hogy már veszedelmen kívül van, elhagyja, mert őt dolgai sürgetik, hanem még pénzt is ad a' szerencsétlennek, azon czélra, hogy majd ha kocsi érkezik arra, magát haza vitethesse. Mit gondolsz édes olvasóm, jót cselekedett ezen ember? én azt mondom, igen; és hiszem, minden józan ember azt fogja mondani.

Nem sokára jó egy másik ember, ki szinte kérdezi a' szerencsétlennek baját. Azonban észre vevén hogy neki pénze van, azt elveszi tőle, 's még jól elveri a' nyomorultat, hogy nem akarta neki odadni. Van e ember, ki mondani birná, hogy nem rosszat cseleke-

dett e' másik utas, ki a' szerencsétlennek pénzét elvette, 's még azonfölül meg is verte.

Végre jó egy harmadik utas is, és pedig kocsin; a' szerencsétlen kiáltoz, könyörög, hogy vigye el, vagy legalább egy ital vizet hozzon neki: de az utas tovább megy, és nem teljesíti a' kérést. Roszat tett e ezen utas? Az olvasók közül sokan azt fogják talán felelni, hogy igen, hogy roszat tett; pedig nem úgy van; sem jót sem roszat nem tett, hanem csak közönbösen cselekedett; mert nem ártott neki, de nem is használt. — A' kik azt mondják, hogy ez rossz ember, azok nem értik tisztán mi a' jó és rossz.

És ezen nem értésből származik aztán a' sok baj a' társaságban.

De arról beszélni: mi a' jó és rossz, talán nem ide, hanem a' keresztény, vagyis vallási katekizmusba tartozik? — Ne hidd. Mindnyájan tévednek azok, a' kik azt tartják, hogy ez nem idevaló. Egész életünk cselekvésből áll, és pedig a' főlebb mondott háromféle cselekvésből; igen de mi nem azért cselekszünk, azaz, nem azért sürgünk forgunk, munkálkodunk, mivel keresztények, hanem azért, mivel emberek vagyunk.

Világos tehát, hogy minden cselekvésünk polgári életünket teszi. Miként nem tartoznék tehát ide a' fölött szólni: mi jó, vagy mi rossz? Hiszen ha mint polgárnak nem kellene tudnunk mi a' jó és mi a' rossz: bíró és törvény sem kellene; és senkit nem is lehetne büntetni.

Az tehát tökéletesen jó ember úgy e, a' ki a' törvényeket szentül megtartja, minden kötelességét híven teljesíti? — Ugy látszik nem értetted meg, a' mit főlebb mondtam.

A' ki nem hágja át a' törvényt, az semmit sem

tesz a' törvényt ellen; de a' törvényt csak az tartja meg, a' ki át nem hágja; igen de a' ki át nem hágja, az csak rosszat nem tesz.

Világos tehát, hogy a' ki a' törvényt mind egy pontig megtartja, azaz még csak egy pont ellen sem vét, még az által semmi jót senkinek nem tett, mert csak rosszat nem okozott.

Ugy szinte ha minden kötelességét hiven teljesíti, akkor még csak rosszat nem tett.

Minden kötelesség valami kölcsönt fizet vagy szolgál vissza. Ki a' kölcsönt meg nem adja, árt annak, kitől a' kölcsönt vette, tehát rosszat tesz neki; mert rossznak nem mást nevezünk, hanem csak azt, a' mi másnak árt.

De így világos, hogy a' ki tehát kötelességét teljesíti, az még ez által nem tesz senkivel jót; hanem csak kárt nem tesz, nem árt, annak, ki iránt kötelességgel tartozik.

Példának okáért. A' törvény mondja: másnak vagyonát, saját szerzeményét, igazságos tulajdonát ne bántsd. Ha nem hágod át e' törvényt, még ezzel csak nem bántod senki vagyonát; e' szó maga, hogy: nem bántod, azt teszi, hogy nem ártasz senkinek, nem teszel kárt senkinek. Tehát ez még nem jó cselekedet.

Ha a' törvény szept, pedig csak akkor az, ha mindenkinek kivétel nélkül szigoruan meg kell tartania, még a' legszegényebb ember sem hághatja át; 's azzal hogy ő szegény, hogy ő éhezik, nincs fölszabaditva arra, hogy tehát ő áthághatja a' törvényt, 's másnak igazságos vagyonából elvehet.

Midőn tehát a' vagyonos a' szegény éhezőnek önként ad valamit, ez jó cselekedet, vagy erény; mivel

erény vagy jó cselekedet csak az, mit szabad akarat-
bul teszünk, az erényt parancsolni nem lehet.

Egy napszámos reggeltől fogva estig szorgalmasan
dolgozik, és nem hever, nem ácsorog. Nap' lenyugta-
kor megkapja napszámát.

Jó cselekedet vagy erény volt e a' napszámostul
hogy nem hevert? nem volt jó cselekedet, csak köte-
lesség. Ha nem dolgozott volna szorgalmasan, ha nem
végezett volna annyi munkát, mennyi napi bérével
egyenlő értékű: akkor ártott volna, kárt okozott volna
a' dolgoztatónak, tehát rosszat cselekedett volna.

De ha maradt még valami csekély, mit a' nap-
számos napnyugot után önként megtesz, hogy más
napra ne maradjon, az erény; az jó cselekedet.

*De ha valamelly dús gazdag egy nyomorult kol-
dusnak csak egy garast sem ad, az már csakugyan
rosz ember ugy e?* — Ezért nem rossz ember, ő nem
okozott semmi ártalmat a' szegény koldusnak. Meg
fogom mutatni.

A' társaság' képviselői kivetik, mennyi közköltség
szükséges esztendőnként. Bele van számítva az is,
mennyi kell a' valóságos szegények' tartásárá, hogy
koldulniok ne kelljen.

Az említet dús gazdag a' maga részét, mi vagy-
nához képest a' közköltségből ráesik, pontosan kifizeti.
Tehát ő már adott annyit, mennyit kívántak tőle a'
koldusok' számára is.

Igy ha többet azon kívül nem ad, senki rossz em-
bernek nem mondhatja: ellenben ha csak egy garast
ad is azon felül a' mivel tartozott, már jó ember.

Hiszen világos az, hogy csak olyan embert mon-
dunk jónak, ki többet tesz, mint a' mivel tartozik, mint

a' mennyire köteles: ellenben rosznak azt mondjuk, ki másnak árt, mástól elvesz, szóval a' ki még kötelességét sem teljesíti; mert a' kötelesség kölcsön, ki a' kölcsönt vissza nem adja annak, a' kitől csak bizonyos időre kérte, elvette tőle, és így ártott neki, tehát az ilyen rosz ember.

Hát mikor valaki kötelességét nem teljesíti, azaz nem fizeti azt mi ráesik, hanem jó kedvéből, szabad akaratjából többet ad, mint a' mennyi rá esett, már az ilyen csakugyan igen jó ember, ugy e? — Vagy igazságos ez ember, vagy nem. Ha igazságos, kötelességét teljesíti, mert szoros kötelesség és igazság egyet tesznek; igazságos nem lehet senki, tartozásának, kötelességének teljesítése nélkül, tehát nem is képzelhetni, hogy az alól magát kivonja, a' mi fizetés tartozásképen ráesik: ha pedig nem igazságos ez ember, már ennél fogva képtelenség, hogy ő többet is adjon, mint a' mennyi ráesik; ha egyszer vagy másszor többet ad is, mint a' mennyi szoros kötelessége (ez csak fitogtatás, dicsekedés, hiuság volna, a' mik magokban már nem jók, nem lehetnek tehát erények sem), egyébkor meg semmit sem, vagy kevesebbet ad, mint a' mennyivel tartozik vagyonához képest; és az illyet aztán jónak csak nem nevezhetni.

Az erénynek, vagy jó cselekedetnek alapja az igazság; az igazság pedig nem más, mint az, hogy mindenkinek adjuk meg az övét, ne kívánjuk elvonni a' másét: tehát a' mit valakitől kölcsön vettünk is, visszatérítsük, ez igazság; de ezt tenni kötelesség is.

Látni való tehát, hogy az, ki a' kölcsön kötelességet le nem rója, az nem igazságos; ugyde a' ki még azt sem teljesíti, a' mi igazságos, a' kötelessége: ho-

gyan lehetne azt jónak, erényesnek mondani? Sőt inkább rossz az ilyen.

Szeretném még egy igen világos példáját látni a' közömbös cselekvésnek, tudnál e illyet mondani?

— Megpróbálom; hiszen ha nem jól üt ki, az nem baj, majd más világosabbat mond helyette.

Vegyünk egy embert, akárkinek hihatnók, de nevezzük Joroszinak.

Tehát Joroszi családos ember, feleségén 's négy gyermekén kívül van öt cseléde. Esztendei bizonyos jövedelme hatezer pengő forint. Ez igen sok is, — igen kevés is, a' mint veszszük. Ha nagy urat akar játszani, igen kevés; ha pedig közönséges, például valamely földmivessel vagy mesteremberrel teszi magát egy rangba, igen sok.

Tartsuk őt kissé szemmel, hogy megítélhessük miként cselekszik.

Joroszi nem kiváltságos, vagy nem a' nemesi osztályból való; vagyonának nagyobb részét atyjától öröklötte, 's maga is szerzett hozzá; a' közköltségeket viseli vagyonához képest.

Most midőn őt említjük, ezer pengő forintot tart zsebében 's körültekinteni megy el.

Foglalatossága és dolga úgy hozzák magokkal, hogy egy házba kellet mennie 's annak tulajdonosával végeznie.

A' házi gazda halva feküdt, vagy inkább egy karszékbe támaszkodva ült, 's előtte az asztalon húsz ezer pengő forint banknotákban; más senki sem volt a' háznál.

Joroszi a' pénzt magához vehette volna úgy e' de hozzá sem nyult, hanem tovább ment. Sokan fogják mondani: ez jó ember.

Talál az uton egy erszényt vagy tárczát, abban van harmincz ezer ezüst forint, szinte bankjegyekben.

Ő kihirdetteti, 's mivel gazdája nem jelenti magát, a' pénzt biztos helyen kamatra adja, hogy addig gyümölcsözzön mig tulajdonosa előkerül. Most megint sokan fogják mondani: ez jó ember.

Más eset adja elő magát. Joroszi egy szerencsétlen emberre bukkan, ki éppen leégett háza miatt sopánkodik, s' benégett felesége fölött kesereg.

A' szerencsétlen tudta hogy Joroszi jó módu ember, hogy mindig van pénze, tehát kéri őt, hogy segítse, vagy legalább kölcsön adjon neki.

Joroszi azt feleli: atyámfia, én nem gyujtottam meg házadat; nekem van ugyan pénzem, de nem adok. — Most már meg sokan azt fogják mondani, hogy Joroszi rossz ember.

Innét máshová menvén látja hogy az utfélen egy öszszetört kocsi van, 's megtudja azt is, hogy a' fuvarosnak lovait is ellopták éjjel.

Rimánkodik előtte a' szerencsétlen, hogy segítsen rajta.

De Joroszi azt mondja: barátom én nem törtem öszsze kocsidat, sem lovaiddat el nem loptam, segíts magadon a' hogy tudsz, én nem segítelek. Most szinte sokan azt fogják mondani, hogy rossz ember.

Kétszer sokan, példának okáért negyvenen azt mondják hogy Joroszi *jó ember*; kétszer sokan, talán szinte negyvenen azt mondják hogy Joroszi *rossz ember*.

A' két egyenlő állítás annyi mint semmi állítás: tehát Joroszi sem nem jó, sem nem rossz, hanem közömbös.

De hogyan is lehetne ez embert jónak mondani,

midőn senkinek nem tett hasznot, senkivel nem tett jót? és hogyan lehetne rosznak nevezni, midőn senkinek nem ártott, senkinek nem tett kárt?

Jónak csak azt lehet mondani, a' ki másnak használ; rosznak pedig csak azt mondhatni, a' ki másnak árt.

Valjon hogyan lehetne inkább boldogulni, ugy e, ha az emberek mind olly közömbösök volnának millyen Joroszi, vagy pedig ugy, a' millyenek most az emberek, tudnillik hogy néha jót, majd meg néha roszat tesznek, tehát nem közömbösök? — A' mellett, a' millyenek most az emberek, tudnillik majd jók majd rosza, azt tapasztaljuk hogy nem boldogulhatni: tehát kénytelenek vagyunk azt hinni, hogy akkor inkább boldogulhatnánk, ha az emberek mindnyájan csak közömbösök volnának.

Igaz ugyan, sok szerencsétlen veszne el, ha mindenki közömbös volna csak, és senki nem segítene rajta; de hát most nem vesz el elég ember, nyomoruságban? és azon kívül nem nyomorog e az emberiségnek legnagyobb része?

Csak valljuk meg őszintén, az embereknek minden baja onnét van, hogy egyik a' másiknak javát, vagyonát magának eltulajdonítani törekedik, egyik a' másiknak artani igyekszik, egyik a' másiknak jogait korlátozza de aztán a' bajt, minek ebből szükségkép származni kell, némi nyomorult alamizsnával, kegyelmi ajándékokkal enyhítik.

Ha most mind azon jót, mit az illy kegyelmes ajándékok és alamizsnák előteremtene, a' fontnak vagy mérlegnek egyik serpenyőjébe, és mind azon roszat, mi abból származik, hogy egyik a' másiknak árt, a' mérlegnek másik serpenyőjébe tennők: a' rosz, mint

nehezebb, több, leszalna; a' jó könnyebb, kevesebb volna.

Ezen állításom' igazságát a' tapasztalás, az élet támogatja, mert több boldogtalan, mint boldog ember van.

Ha a' serpenyőben a' jó volna nehezebb, ha a' jó föltülmulná a' rosztat: éppen ellenkezőkép több boldog embernek kellene boldognak, mint boldogtalanoknak lennie.

De ha a' mérlegnek két serpenyője egyenlő sulyban volna, egyenlően nehéz lenne; azaz ha az embereknek jó cselekedetei a' rosztat helyre ütnék, vagyis éppen annyi jót is tennének mint a' mennyi rosztat: e' kettő egymást törölné le.

Mert ha javítok ugyan valamin ma tiz forint árát, de holnap szinte tiz forint árát rontok rajta, világos, hogy annyit tesz, mint ha sem jót, sem rosztat nem tettem volna.

Igy tehát még akkor is, ha a' mérlegnek két serpenyője tökéletesen egyenlő nehéz volna, éppen csak annyit tenne, mintha csupán közömbösen cselekedtünk volna.

Igen, de ha csak közömbösen (azaz sem jól, sem rosszul nem) cselekednénk, még ispotályaink vagy kórházaink és más illy jó czélú intézeteink sem volnának? — Ez nem áll. Csak koldulásbul és egyes adakozásbul nem lennének ilyen intézetek; de a' társaság (ország, vagy város, vagy falu) a' maga hasznáért éppen ugy állitana illy intézeteket, mint iskolákat.

De ha mindenki csupán közömbösen czelekszik, nem is annyira szükséges egy vagy más intézet; mert ha senki másnak nem árt, senki másét nem bántja:

minden jóra való ember tulajdon szorgalma által boldogul, legalább boldogulhat. És ekkor mire való neki az intézet? Hiszen a' jótékony intézetek mindig csak olyanok' számára vannak, kik mások' igaztalansága, roszsága miatt nem boldogulhattak.

Némelly rendkívüli eset kivétel gyanánt ugyan előadhatja magát, de ez mindig csak kivétel.

Mondd el csak még egyszer, mi a' jó és rossz cselekedet? — Jó cselekedet az, melly által valakinek használunk: rossz cselekedet pedig az, melly által valakinek ártunk.

Azaz, jó ember az, ki többet is tesz, többet használ valakinek, mint a' mivel kölcsönösen tartozik, és mint a' mire köteles: ellenben rossz ember az, ki nem csak az egész kölcsönt, a' mit köteles, vissza nem téríti, de még kevesebbet sem ró le; tehát ez által rövidséget vagy kárt okoz valakinek.

Tehát teljességgel nem nevezhetni olly cselekedetet erénynek, melly senkinek sem okoz hasznót, és bűnnek olly cselekvést, melly senkinek sem okoz kárt? — Teljességgel nem. Lássuk példákban.

Egy jámbor mindennap két misét hallgat; — minden két hétben egyszer meggyónik; — pénteken és szombaton, ugy szinte minden egyéb büjti napokon büjtöl; — ünnepeken és vasárnapokon még csak egy szalmaszálat sem tesz keresztül; — minden esztendőben egy vagy más búcsus helyre elmegy; — aszszony-nyal csak minden fél esztendőben egyszer hál; — soha nem káromkodik, még csak e'szót: ürdögsem bocsátja ki ajkain; — 's a' t. használt e ezzel csak annyit is valakinek, mint egy kalán leves a' betegnek? éppen-séggel nem. Hiszen ha ezek ön megnyugtatóására van-

nak, ám tegye, csak azt ne higgye, hogy ez erény, hogy csupán ezek által üdvözséget nyer.

Én nem akarnék azoknak egyike lenni, a' kik titeket elámitanak és illy haszontalanságokért ígérnek nektek a' menyországot, melly nem az övéké. Ha Isten igazságos, a' mint erősen hiszem, azokat egykor lakoltatni fogja, kik így visszaélnék a' nép' jámborságával.

Az Istent, e' nagy világoknak alkotóját hívom bizonyosságul, hogy azok mind ámitók, a' kik azt mondják, hogy: menyország azoké, a' kik csak hisznek, nem pedig azoké, a' kik felebarátjaikkal jót cselekesznek.

Keressünk föl egy szegény nyomorult családot, mit pedig nem nehéz találni. A' szegény apa kétségbeesve kiáltoz segedelemért, mert felesége gyermekágyban fekszik; éjjel betörték nyomoru viskójába 's régóta özszezsugorgatott néhány forintját elrabolták tőle, magát vérbe fagyva hagyták; gyermekei is majd halálra ijedtek.

Probáljuk meg, bűjtöljünk, imádkozzunk, misézünk, gyónjunk 's a' t. e' szerencsétlen család körül, fog-e ez neki enyhülést nyújtani? Nem, egy falat kenyér nem sok, de még csak annyit sem használ neki. Vagy talán az fog rajta segíteni, ha kiabáljuk, hogy a' római pápa Isten' helytartója? hogy a' pápaista valláson kívül senki sem üdvözül?

Szeressük e' nyomorult családot, egyik adjon neki kenyeret, másik néhány forintot, meg a' harmadik orvossgot betegségé ellen, ez használni fog.

Hányféle az erény, vagy jó cselekedet? — Né-melly emberek többféle erényt különböztetnek meg, de igazán véve az erény csak egy, hanem fokozatai vannak, a' szerént a' mint valami jó cselekedet csak egynek

vagy sokaknak vagy a' társaság' minden tagjainak használ; és más részről fokozatai vannak a' szerént is, ha kevés, vagy több, vagy éppen semmi megerőtetésembe nem kerül a' jó cselekedet.

Példának okáért, valaki talál ötven forintot; mint-hogy sok keresés és tudakozódás után sem jöhet rá, hogy ki vesztette el, neki marad, és ebből ad valamely szegénynek egy forintot.

Ez éppen semmi megerőtetésébe sem kerül, tehát igen csekély a' jó cselekedete; ha pedig még azt is tudjuk, hogy ezen valaki jó módu, vagyonos ember, még kevesebbnek vesszük, és veszi ő maga is, jó cselekedetét.

Egy másik ember egész héten által szorgalmatosan dolgozva keresett nyolcz forintot, de négy forint élelmére ment föl, tehát csak négy forintja maradt, és ha ebből ad valamely szerencsétlennek egy forintot, ennek nagyobb megerőtetésébe kerül, tehát nagyobb erénynek mondjuk; ámbár arra nézve, a' ki e' segedelmet kapja, mindegy, akárki adta neki, 's akármennyi volt annak, a' ki adta, mert ő csak annyi szükségét fődözte vele, mennyit avval fődözni lehet. Noha ő is sokkal érzékenyebben veszi, ha tudja, hogy annak magának is szüksége volt volna rá, a' ki adta.

Vagy ha e' munkás ember megmaradt négy forintjából két nyomorultnak ad egy egy forintot, 's magának is aztán szinte csak kettő marad: természetesen még nagyobb jó cselekedetet vitt végbe. Hát a' ki magát veszedelemnek kitéve az embernek életét menti meg!

Igy megy aztán föl végtelenig. A' ki minél több emberrel tett jót, annál derekabb, annál erényesebb ember.

E' szerént tehát a' vétek vagy bűn, azaz rossz cse-

lekedet sem lehetne többféle? — Természetesen hogy nem; mert rossz cselekedet az, a' mi árt, vagy kárt okoz; ezt tehát csak a'szerént ítélhetni meg, a' mint kisebb vagy nagyobb ártalmat, kárt okozott valakinek.

Például, a' ki egy vagyonos embertől eltulajdonít egy forintot, ekkor ennek nem okoz olly nagy kárt, mintha egy szegény embernek tehenkéjét, a' mi ennek mindene, lopja el. Hátha egy embert agyonüt!

De mégis mi a' legnagyobb erénye, vagy legnagyobb bűne minden polgárnak a' társaságban? — Legnagyobb erénye vagy jó cselekedete az, mit az egész haza' javára intéz; mert így, mind azon milliókkal, kik a' hazában laknak, kisebb vagy nagyobb mértékben jót tesz; ez világos. — Ugy ellenben legnagyobb bűne, mit a' haza ellen követ el; mert így mind azon sok milliónak árt, kik abban laknak. Ez is világos.

Hát más cselekedet éppenséggel nem lehet erény, csupán az, mellyel másoknak használunk? — Vagy igen. Még az ahhoz való készület is, hogy majd egykor a' polgári társaságnak hasznos tagjai lehessünk, és minden bennünk levő olly tehetségeknek kifejlesztése, mellyek által hazánknak majdan használhatunk, erénynek mondathatik, de mondatik is.

Mik tehát még azok, miket emberben mint erényt becsülünk? — A' következők: tudomány; — mértékletesség; — munkásság; — tisztaság; — és bátorság.

Mért mondatik a' tudomány erénynek, hiszen a' ki bármit tud, azért még nem használ felebarátjának? — Azért mondatik a' tudomány erénynek, mivel a' ki minél tanultabb; minél több ismerettel bír; minél bölcsőbb (mert tudománybul merítik a' bölcseséget), annál

inkább, és annál hathatósabban segíthet felebarátján, ha ugyan segíteni akar.

Hiszen tudjuk, hogy nem csak úgy használhatunk mi embertársunknak, ha neki néhány forintot, mérő gabonát, vagy valami darab ruhát adunk, hanem számtalanfélekép. Tehát világos, hogy a' ki minél több ismeretkincsessel bír, annál könnyebben használhat felebarátjának.

A' pénz maga, még csak egyetlen egy eszköz az életre; minden eszközt, módot tudomány által szerzünk.

A' ki, midőn teheti, nem tanul, bünt követ el, mert tudatlansága által, magának, családnak 's az egész társaságnak árt.

A' tudatlan emberrel úgy bánhatnak, mint barommal, azok, kik sokat tudnak, de rossz szívűek és igazságtalanok.

A' tudatlan embert minden alacsonságra könnyen rábíthatni. Még hazáját is elárultathatják vele, a' nélkül hogy tudná mit cselekszik. Egy pár itcze bor, vagy ebéd, egy huszas, vagy egy ezüst forint a' tudatlant megvesztegeti; ő voksát adja, 's az ő voksán a' hazát adhatják el. Barátim, az Isten' szent szerelmére és tulajdon hazátok' boldogságára kérlek benneteket, soha, — de kivált majd ha a' legközelebbi országgyűlésre követekeket kell választani, pénzért ne voksoljatok, mert tudjátok meg, azon pénzen, mellyet a' voksért majd kapjátok, poklot vásárolnátok magatoknak.

'S mivel tudományra csak fáradság által tehetni szert, hogyan nem volna az illy fáradozás erény?

Hát a' mértékletességet mért mondják erénynek?
— Azért, mert a' mértékletes ember egészségesebb; tovább él; hosszabban örülhet az életnek; háztartásban

nem szorul meg; másnak nincs terhére; sőt, ha ugyan akar, másokkal annál több jót tehet.

A' ki mértékletes az ételben 's nem dobzódik: éléskamaráját nem üríti esztelenül, 's azon költséget, minek egykor, kivált öregségében, nagy hasznát veheti, nem küldi orvosságért patikába.

A' ki mértékletes az italban, nem fog sertéssé válva sárban fetrengeni, 's nem fogja becsületét koczkára tenni. Mert bizonyos az, hogy a' kit egyszer másszor mint részegét sárban heverni láttak, az becsületét akkor egyuttal sárba gázolta.

A' ki mértékletes a' szerelemben vagy közösülésben, nem fog idejekorán ijesztő vázzá sorvadni; nem fog fiatal korában öszszetöpörödni, kiaszni, hanem annál tovább fogja a' minden gyönyöröknek e' legédesbikét érezhetni.

Nem látjuk e szüntelen az életben, hogy a' ki mind e' háromféleiben mértékletlen, a' leghitványabb teremtménynyé aljasul le.

Az ilyenek, mindenben megfogyatkoznak, 's nincs lelküknek hová lenni, a' szükségtől kényszerítve még a' legundokabb alacsonyagra is képesek vetemedni; tudnillik voksukat pénzen adják el!! Mert a' kiben még csak egy szikrája van a' becsületnek; a' kinek ép tagjai vannak, 's mindennapi kenyerét be tudja keresni: nem fogja voksát, azaz meggyőződését eszét, lelkismeretét egy pár huszasért adni.

Mért mondjuk a' munkásságot erénynek? — A' munkásságot azért mondjuk erénynek, mert a' munkás ember leginkább független minden emberek között. Már pedig világos dolog, hogy csak a' független ember sza-

bad; a' ki mástól függ, nem gyakorol erényt; ő csak eszköz, ha történik is általa valami jó.

Az erény, vagy igazi jó cselekedet, szabad akaratból származik.

A' ki mástul függ, jó célra is használtathatik ugyan eszközül, de roszt is. Ha az, ki neki kenyeret ad, azt kívánja, hogy a' fehér ne fehér, hanem fekete legyen; ő azt fogja rá mondani, magát mélyen meghajtva, hogy: igen is, uram, ez nem fehér, hanem fekete.

De nem csak hogy erény a' munkásság, hanem az erényeknek egyik legfőbbike. A' munkás ember senkire nem szorul; ő fentartja magát; de még egész családját is becsülettel, 's maga emberségéből táplálja, boldogítja; sőt az egész haza is, vagy polgári társaság csak munkás kezekre támaszkodva állhat fen; hol munkás kezek nincsenek, ott felbomlik minden; mert munka nélkül, széllel vagy levegővel nem élhetni.

Ha a' hazát veszedelem, ellenség fenyegeti: munkás kezek mentik meg.

A' munkás ember sohasem kénytelen alacsonyagra vetemedni.

Nézzük bár, midőn korteseket gyűjtenek, midőn voksokat vásárolnak a' vármegyékben bizonyos célnak elérésére: a' munkás emberek e azok, kik az emberiség' gyalázatára pénzen adják el voksukat?

Mi okbul mondatik a' tisztaság erénynek? — Azon okbul, mert a' tisztaságnak rendkívül nagy befolyása van az egészségre; egészség nélkül pedig nemcsak hogy másoknak nem használhatunk, de még magunkkal is jót tehetetlenek vagyunk.

Nem bizonyítja e szüntelen a' tapasztalás, hogy az, kinek ruházata, lakása, eledele tiszta, egészségesebb?

Az egészséges tovább él, mint a' beteg, tehát a' tisztaság által használ magának: de mivel tovább él, hasznára van, vagy legalább lehet másoknak is.

Hiszen már a' régiek arra hogy az ember boldog lehessen, igen fontosnak tartották a' tisztítást, mosakodást; ugy annyira, hogy az illy tisztogatások, füstölések (a' levegő' megtisztítására), mosakodások, vallási cerimoniákká, vagy szertartásokká váltak.

Hát a' bátorság mért nevezetik erénynek? — Tapasztalásból tudjuk, hogy bátorság ott van főkép, hol erő is van egyszersmind; és pedig mind testi mind lelki erő. A' ki erejében nem bizakodhatik, az nem szokott (vagy csak igen ritkán) bátor lenni. A' bátorság és erő tehát együtt jár, vagyis e kettő egy. Kitül várhat akár egyes ember, akár a' társaság biztosabban segedelmet, mint a' teljes erejű bátor férfiakul?

Nincs derekabb fia a' hazának mint a' bátor.

Minden egyes ember, és az egyesekből álló nemzet boldogulni kíván; és ugyan boldogulhat e ha bátoritan, ha félénk, ha az önkényü vagy önkényre törekedő kormánynak még törvénytelen fenyegetésére is mingyárt reszket?

Az erejében bizakodható bátor férfiu védelmezi jogait, szabadságát 's életét. Azzal, ki őt törvénytelenül el akarja nyomni, szembe száll, és nem hunyázkodik meg, midőn tudja, hogy neki igaza van. Vannak esetek, hogy a' bátor férfiu csupán egyetlen egy maga a' zsarnokot zsoldos szolgálival együtt visszarezzenti.

Sohasem lehet ott az elnyomástul tartani, hol a' polgárok bátor férfiak; nem történik ott igaztalanság, visszaélés, törvénytelenység, hol a' polgárok ilyeneket

megróni mernek. Mind ezek csak ott tenyészhetnek buján, hol a' polgárok gyávák, bátortalanok.

A' bátor férfiú fejihöz vágja a' szemtelen és gyalázatos kortesgyűjtőnek ezüst forintját, mikor azon voksot akar vásárolni, hogy gonosz célját elérhesse.

Ebből tehát az következnek, hogy a' félénkség vagy bátortalanság bűn? — Természetesen hogy bűn. Hiszen honnét származik inkább mind egyes embernek, mind a' társaságnak sokféle baja, kára, mint abból, hogy ő félénk, bátortalan, gyáva?

A' gyávaság száz meg ezerféle kellemetlenségnek szülő anyja. A' félénk vagy gyáva ember örökös aggodalom és rettegettség közt él; egészségét megrontja az által, hogy ok nélkül szüntelen és mindentül fél; és ezen bátortalansága miatt őt mindenki rabjává teheti, ha neki tetszik. Az illy szolgálai lealacsonulás következtében minden tehetségei fejlődetlenül maradnak, mert ő semmihez sem mer igazán fogui; és így nem juthat azon eszközöknek birtokába, mellyek által életét megédesíthetné.

Mi a' legnagyobb erény? — Legnagyobb erénye minden polgárnak azon jó cselekedet, mint már fölebb is meg volt jegyezve, mit hazájának hasznára intéz; ámbár vannak itt ott olly nagy hatással bíró férfiak is, kik nem csak egy hazának, hanem több ország' népének is tudnak hasznára lenni; de az illyenek kevesek.

Mi azon mód és eszköz, melly által bármelley egyes polgár is hazájával, az egész nemzettel jót tehet? — Legsükelesebb eszköz mindenek között a' szabad könyvnyomtatás, vagy szabad sajtó. A' haza, az ország nem ollyan, hogy egyik vagy másik vagyonos polgár pénzzel segíthessen rajta, mint a' kolduson.

Ha volna is valamelyik egyes polgárnak sok millió forintja, 's mind azt a' hazának ajándékozna: ezzel vagy semmit vagy csak igen keveset segítene a' hazán.

Ki a' hazával akar jót tenni, annak oda kell törekednie, hogy a' nemzet olly helyzetbe sohase jöhessen, mellyben egy magános polgár' pénzkölcsönére szoruljon; munkálkodnia kell továbbá abban, hogy a' polgári társaság' tagjai közt senki rendkívül gazdag ne is lehessen. Mert a' hol ez történik, világos jele, hogy a' társaság' dolgai nincsenek igazságos rendben.

Van e még más igen sükeres és hatalmas eszköz, mellynek segedelmével a' hazának sok és nagy hasznot tehetni? — Másik hatalmas eszköz a' jó, minden polgár iránt legigazságosabb törvények.

Ha a' polgárok mind összebeszélnének és közakarattal valami más akármilyen nagy jót árasztának a hazára, az nem volna olly jó cselekedet, mint azé, a ki végbe tudja vinni, hogy a' hazában mindenki iránt egyenlően igazságos törvények hozassanak.

Igen, de ahhoz, hogy ezt munkába vehesse valaki, hogy polgártársaival közölhesse azon törvényjavaslatokat, mellyeket legjobbaknak, legigazságosabbaknak tart, előbb szabad könyvnyomtatás kivántatik; mert falurol falura, városrul városra csak nem mehet, hogy ott élőszóval mondja el, miket tart ő legjobbnak, minden polgár iránt legigazságosabbnak.

Világos tehát, hogy a' szabad könyvnyomtatás az első fok, honnét kiindulni kell. A' ki olly jó cselekedetet akar végbe vinni, melly az egész nemzetre hasson, annak birtokában kell lenni azon eszköznek is, melly által szándékozott jó cselekedetét minden polgárral éreztethesse. És arra más eszköz nincs, mint a' szabad

sajtó, és ennek utján meghányt törvényjavaslatok, 's az egész nemzet' választottai által jóváhagyott, a' király által szentesített legigazságosabb törvények.

De hát szabad könnyenymtatás nélkül éppenséggel nem lehetne igazi jó törvényeket hozni? — Dehogy nem lehet; lehet biz' azt; de mi haszna? mig az ember gyarló marad és szabad akarattal bir a' legfelségesebb, legistenibb törvényeket is áthágja, hacsak valami, vagy valaki őrt nem áll fölötte.

A' szőlőpásztor nincs minden tőkénél, de a' kemény tilalom' segítségével mégis megőrzi az egész szőlőt; a' tolvajt visszatartoztatja a' félelem, mert gondolja hát ha ott van éppen a' csősz: így van mind azokkal, kik a' törvényt különben megszegnék, de gondolják, hát ha valaki mégis kitudja és nyilvánosságra hozza?

Minő törvényjavaslatokat kell annak szükségkép ajánlania, ki az egész haza iránt kíván legfőbb erényt gyakorolni? — A' következőket:

1. Magyarorszáiban mindenki nemes, vagy ha tetszik: mindenki egyenlően csupán polgár.

2. Magyarorszáiban mindenki és mindenben tökéletesen egyenlő jussal bir.

3. Ez országban senkinek mások fölött kiváltsága, vagy szabadalma nincs; mindennemű privilegium el van törölve.

4. Az urbér váltságdíj nélkül az egész országban meg van szüntetve.

5. Az országos költséget mindnyájan együtt közösen, kiki vagyonának mennyiségehöz képest, viseljük; hanem

6. Azon birtokosok, kik az urbér váltságtul

elestek, kárpótlásul e' helyett e' törvény' kihirdetésétől számítva három esztendőig még nem tartoznak résztvenni a' közterhek' viselésében; azonban a' kamarai, koronai és egyházi javaknál természetesen nincs helye a' kárpótlásnak.

7. Minden községnek (falu vagy város) és megyének egész népessége választja mind rendes elöljáróit, mind pedig országgyűlési követeit.

8. Az országgyűlés minden esztendőben tartatik Budapesten, 's ujesztendő napján kezdődik.

9. A' kormány Budapestről igazgat. 'S a' t.

10. Minden censura, mint különben eddig is törvénytelenység, ezennel eltörölve van.

Ez nem sok ugyan, egy levél papirosnak egyik oldalára is lefér, de azért elég egy országgyűlésre.

Igen de jők e, üdvösek e az illy fele törvények az egész hazára nézve? — Minden bizonynyal; hogy ezek jők, természetes okosságú ember kétségbe nem vonhatja. A' ki azt mondaná, hogy ezen törvényjavaslatok nem javára szolgálnak a' hazának, arról azt kel lene mondanunk, hogy az vagy örült, vagy ellensége a' hazának, rosztat akar a' hazának.

Ugy ám, de a' kormány nem fogna ezekben bele egyezni. — Mikor az egész nép' képviselői határoznak, akkor gyávaság, alacsonyág, de valóságos esztelenség is volna a' kormányt kérdezni meg, hogy beleegyezni méltóztatik e. A' nemzet, a' nép parancsol: a' kormány engedelmeskedik az országgyűlésnek; a' kormány' hatalma az egyes megyék fölött van, de az országgyűlésnek alája van rendelve. Ezt hozza magával a' dolgok' természete.

Ez mind jó volna, hanem a' legközelebbi ország-

gyűlésre csak a' nemesség' képviselői mennek az eddigi törvény és szokás szerént; fognak e' ők ilyenféle törvényeket akarni, és ha igen, engedi e, beleegyez e a' kormány? — Mihelyt a' követek Pozsonba üzsze-gyűlnek, legeslegelső dolguk lesz azt nyilvánítani, hogy ők az egész nép' nevében jöttek üzsze, tehát legelőször azon törvényt hozzák, hogy az egész nép választja a' követeket. És midőn ezt a' követek' táblája kimondja: azonnal megszűnt a' kormány az országgyűlés fölött hatalommal birni, következésképen soha többé nem szükséges könyörögni.

Hogy pedig a' jövő országgyűlési követek ezt tenni fogják, annyi bizonyos, mert

1^{ör} A' nemességnek saját haszna sürgeti ezt tenni; ha nem tenné, életét veszélyezteti.

2^{ör} Ez ország egyenlő jussal mindnyájáé (a' zsidókat kivéve), ki benne született; tehát csak olly törvényt hozhat az országgyűlés, melly minden lakos iránt egyenlően igazságos; mit az egész nép józan észszel magáénak vallhat.

3^{ör} Ha a' jövő országgyűlésre menő nemességnek jusa van csak olly törvényt hozni, melly csupán a' hatszázezer nemességnek kedvez: akkor a' dolgok' természet szerént a' tizenegy millio nemnemesnek még inkább jusa van szinte olly törvényt hozni, melly neki kedvez.

4^{ör} Ha a' nemesség nem illy általános, mindenkinek egyenlő igazságos törvényt hozna: árulást követne el az egész nép — a' milliók ellen; és készakarva háborut kezdene nemnemes atyjafiai ellen.

Én tehát tökéletesen hiszem, hogy ezek megvalósodnak, reményeink teljessednek.

A d ó s F i z e s s:

(Statusadósságot).

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A kinek kedve van más' adóssá-
gat fizetni, jelentse magát Bécsben.

A b o s t i n e s

(Mittelschicht)

OSZK

Das ist ein Buch aus der
Sammlung der
Österreichischen
Nationalbibliothek

I.

Ezen könyvecskének czimeül egy ismeretes közmondást választottam, mit még így is szokás mondani: „kezes fizess.“

Valami furcsa dolgot rebezsgetnek itt Budapesten, nem hiszem, hogy ti falusi barátim, földmives magyar testvéreim hallottátok volna, tehát elmondom nektek.

Tudnillik azt híresztelték, hogy Bécsben a főkancelláriust, gróf Majláth Antal urat, arra szólították föl, hogy, mivel Magyarország az austriai birodalomnak felét teszi, és minthogy Austriának ezer és néhány száz millio forintnyi országos adóssága van: ennek felét vegye át Magyarország 's Majláth a' főkancellárius írja alá.

Azonban, hogy Magyarország az austriai birodalomnak felét, vagy részét tenné, azt kereken tagadom, mert hazánk mindenkor önálló, független ország volt 's most is az, mit más munkában mutogattam, mellynek czime ez: „Hunnia' Függetlensége.“

Beszéltek és irtak már több esztendővel is erről. Nem mondták ugyan éppen felét, hanem csak azt, hogy ezen rémitő nagy adósságnak egy részét elvállalhatná Magyarország: de hogy erre most minden tétovázás

nélkül a' főkancelláriust felszólították volna, alig lehetni, hiszen ez nagyon furcsa, igen nevetséges dolog volna, tehát nem is hihetem. Majd elmondom okaimat, mért nem hihetem.

Azon jó szívü, irgalmas, és könyörületos magyar urak, kik ezt már itt néha pengették, ám tegyék, ha olyan sok pénzök van, majd Austria szépen megköszöni nekik.

Egyébiránt ha azon irgalmas urak, kik Austria' országos adósságának egy részét elvállalnunk tanácsolták, ha már nem tudják pénzöket hová tenni, sokkal jobban cselekednének, ha a' szegény magyar népnek most már terhes porcióját segitenék fizetni, legalább a' magok jobbágyaik' részét vállalnák magokra.

Vagy pedig az is jobb volna, ha az urbér' megváltására adnák jobbágyaiknak azon pénzt, mit más ország' adósságának fizetésére kívánnak szánni.

Igaz ugyan, hogy keresztény vallásunknak alapja ez: „szeresd felebarátodat mint tenmagadat,“ tehát Austria' lakosát is szeretni kell; de a' szeretetnek természetes fokozatai vannak, mert édes anyámat és testvéreimet jobban szeretem, mint azokat, kiket soha nem is láttam.

És tudjátok e barátim, mért szeretem inkább anyámat és testvéreimet, mint az idegent vagy ismeretlen embert? Az anyát nem azért, mivel engem szült, és a' testvéreket sem azért, mivel ugyanazon méhéből származtak, mellyből én, hanem mert jót tettek velem, ápoltak, gyámoltak kicsiny koromban, játszottak velem, és ezalatt hozzájok szoktam. Így támadt bennem a' nagyobb ragaszkodás, vonzódás hozzájok; ebből fakadt a' hó szeretet irántok.

Nem hiszem, hogy olvasóim közül csak egy is tagadni bírná, vagy kétségbe vonni tudná, hogy ha egy kisdedit mihelyt születik más anyának emlőire tesznek, és ezen más anyának gyermekei vannak, kikkel az fölnevelkedik: ezen anyát és ennek gyermekeit fogja testvérei gyanánt szeretni.

A' szeretet kölcsönös jócselekedeteken alapul; mert az olyan ember, ki azt állítaná, hogy inkább kell azokat szeretni, kik velünk semmi jót nem tettek, de sőt rosszat cselekedtek, mint azokat, kik irántunk jótéteményekkel viseltetnek: az olyan, emberi természetét tagadná meg.

Borzadással halljuk, midőn mondják hogy ez meg az, apját, anyját, testvéreit ölte meg. Mért iszonyodunk ennek még hallásátul is inkább, mint ha mondják, hogy itt vagy ott egy embert megöltek? Azért, mert érezzük, hogy a' szülők és testvérek iránt több kötelességünk van, mint más idegen ember iránt. És mért van több kötelességünk? mivel a' szülők és testvérek sok szívesseggel viseltettek irántunk.

Mondám a' szeretetnek fokozatai vannak, mit keblünköl kiirtani nem bírunk; kiben ez nincs meg, az vagy még csak igen állati ember, vagy annyira romlott, hogy az állathoz lett inkább hasonló.

Példának okáért egy valakit a' sors messze földre vetett, hol azonban megszokott, vagyonossá lett, 's igen boldogul, legalább jó módban él. Egyszer történik hogy váratlanul három ember vetődik hozzá; egyik édes apja, másik ismerőse, mert abból a' helységből való, honnét ő, a' harmadik pedig idegen, kit sohasem látott.

Ugyan mellyikhez a' három közül viseltetik nagyobb szeretettel az említett házigazda? Bizonyosan

édes apjához, hacsak valami rendkívüli eset miatt kivétel nincs; mert vannak rá példák, hogy az apa és gyermekek között ellenségeskedés támad, de ezek kivételek, és sohasem történik ok nélkül.

Ha már most őszszevetjük Austria' lakosát és Magyarország' lakosát, ugyan mellyiket kell a' természetnek rende szerént inkább szeretnie egyik vagy másik igen nagy birtoku magyar mágnásnak, az austriait e, kinek legkisebb emberségével soha nem élt, vagy a' magyart, ki ő mágnás méltóságával olly sok jót tett, érte annyit dolgozott, izzadott, de még éhezett is?

A' magyar, ő mágnás méltóságának honfitársa, viszi a' haza' terheit, ez csinálja az utakat, hogy ő mágnás-sága ingyen mehessen rajta; a' magyar bemunkálja ő mágnásságának földeit, hogy aztán pénz töltse zsebeit; a' magyar, fiait katonának állítja ki, hogy ő mágnás-sága félelem nélkül biztosan költhesse el azt, mit neki már a' magyar beszerzett; 's a' magyar, katonául kiállított tulajdon gyermekeit maga véres verejtékkel szerzett vagyonkájából még tartja is, csakhogy ő mágnás-ságának semmijébe se kerüljön: és ha csak egy szikrája van benne az igazságnak, ha emberi természetiből egészen kiforgatva nincs: mellyiket kell inkább szeretnie, az austriait e, kinek emberségével sohasem élt, vagy pedig a' magyart, ki érte mindent, de mindent végbe vitt?

Azt szokjuk ugyan mondani: „kiki a' magáéval tehet a' mit akar, kinek mi köze hozzá?“ e' szerint tehát a' nagy birtoku magyar mágnás ha éppen olly nagyon jó szívű és irgalmas, minden jövedelmét, vagy annak nagyobb részét Austria' adósságának lerovására

segedelemül adhatja — de hogy aztán ez eszes, igazságos, erkölcsös cselekedet e, az más kérdés.

Én azt mondom, hogy először nem volna eszes cselekedet, és nem is tartom szükségesnek mutogatni, hogy ez nem volna eszes cselekedet; hiszen maga az austriai önkénytelenül azt mondaná: „beh jó bolond az a magyar; a' mi adósságot mi csinálunk, azt ő kifizeti.”

Másodszor igazságos cselekedetnek sem mondhatni; mert a' ki mit és mennyit a' hazától vesz, annyit köteles, mint kölcsönt, a' hazának visszafizetni; és ha azon felül még marad neki elajándékozni valója, azt már bizvást fordíthatja akárhová, ha tetszik az austriai adósságnak viselésére.

De erkölcsös cselekvésnek sem nevezhetni; mert erkölcsös más teljességgel nem lehet, csak az, mi a' szoros igazságon alapszik; igen de az nem igazság, hogy egyik másik nagy birtoku, jövedelmét, a' mit a' hazából merit, más nemzetnek ajándékozza; hiszen ha ez igazság volna, úgy azt is igazságnak kellene tartanom, midőn valamelly egyes embertől ötvenezer forintot kölcsön kérnék, de aztán neki nem fizetném sem a' kamatot (interest), sem a' tőkét, hanem egy koldusnak ajándékoznám oda.

De azt tekintetbe sem akarjuk venni, hogy azok, kik szegény Austrián könyörölni akarnak, eszesen és igazságosan fordítják e jövedelmüket az austriai adósság' viselésére, a' helyett hogy azt tulajdon hazájoknak, mint tőle vett kölcsönt, visszafizetni igyekeznének: de az igen szép, igen czifra, hogy ők magok nem is szándékoznak egy krajczárt sem adni, hanem hogy mások, tudnillik mi a' szegény nép vállaljuk magunkra.

Ugy e gyönyörű dolog ez? Austria roppant adósságot tesz, aztán némelly magyar mágnás azt mondja Austriának: no semmit sem tesz, ne busulj, majd okkal móddal rábirjuk mi a' bohó magyar népet, hogy a' te adósságodnak egy részét, vagy felét magára vállalja.

Azonban erről majd alább szólok, lehet e, szükséges e ezt tennünk? hanem előbb okaimat akarom elszámlálni, miért nem hihetem, mint főlebb mondám, hogy a' főkancellárius ennek elvállalására felszólított volna.

Ki szólithatta volna fel?

A' király nem, mert a' király törvényteleniséget nem követhet el; a' király koronáztatásakor esküvéssel fogadja, hogy a' nemzetnek jusait, szabadságát szentül megtartja; igen de a' nemzetnek egyik legsarkalatosabb jusa a' közadórul országgyűlésen rendelkezni; az illy adóssági teher' kamatait pedig másképp leróni nem lehet soha, csak közadózás által.

Austriának főkormányja sem szólithatta erre föl, és pedig több okbul nem; először azért nem, mivel igen mivel, felvilágosodott férfiakbul áll, kik magos miveltségüknél fogva átlátják, hogy ez igaztalanság volna a' főkancellárius' részéről ha belegyezne; másodsor, Austria' kormányának tagjait igen mély belátásu férfiaknak hiszem, tehát szükségkép tudniok kell, hogy illy valami nagy adósság' elvállalása, nem a' kancellártul, hanem az országgyűléstől függ; harmadsor Austria' kormányát igazságosnak is gondolom, ugyde igaztalanság volna részéről azt kívánni, hogy az ő adósságukat más nemzet fizesse; negyedszer, Austria' kormányát méltányosnak is tartom, miszerént át kell látnia, meg kell ismernie, hogy abból a'

roppant adósságbul soha egy krajczár sem fordítatott Magyarország' jólétének előmozdítására, és mégis azt kívánni, hogy mi azt fizessük, méltánytalanság volna; de ütődéször azért sem szólithatta fel, mivel Austria' kormányának Magyarország' kormányához semmi köze sincs, kivevén azt, hogy mindenik nemzetnek kormánya köteles arra ügyelni fel, hogy a' nemzetének jusait, sem egyik sem másik szomszéd kormány ne csorbit-hassa, 'stb.

A' budai magyar kormány, azaz, a' királyi helytartó tanács sem szólithatta fel, és pedig szinte több okbul nem, mert először a' budai kormány' kötelessége különösen arra ügyelni fel, hogy a' törvények szentül megtartassanak, és semmi törvénytelenység ne történjék: ugyde az törvénytelenység volna', ha felszólítaná a' kancelláriust, hogy egy más ország' adósságának részét vagy felét vállalja el; másodszor nem is áll fölötté a' budai kormány a' kancellariusnak, (ámbar igazság és törvények szerint a' királyi helytartó tanácsnak nem csak hogy függenie nem kellene a' bécsi magyar kancellariától, sőt inkább fölötté kellene állnia, mivel felséges királyunk külföldön lakván, a' helytartó tanácsnak kell a' törvényeket végrehajtó hatalommal birnia) tehát miként szólithatta volna fel? de harmadszor a' királyi helytartó tanácsnak nincs is semmi köze ahhoz, mennyi adóssága van valamelly szomszéd országnak, 's hogy azt miként fizeti le, 'stb.

Ugyan ki szólithatta volna tehát a' kancellariust arra fel, hogy Austria' országos adósságának felét vállalja el Magyarország' részére? én teljességgel el nem gondolhatom.

Azonban a' közmondás szerint: farkast emlegetnek s' a' kert alatt kullog; 's a' mint még máskép is szokják ezt kifejezni; tudnillik így: az ördög nem aluszik, mindenkinek vigyáznia kell.

És azért irtam én e' könyvecskét, hogy figyelmeztesselek benneteket; mert hej eső előtt kell ám a' köpönyeg; és hej rossz ám az a' késő bánat.

Mivel mindig emlegetik az emberek a' népnevelést, és pedig emlegetik legkiváltkép a' gazdag birtokos urak, a' tudósok és papok, azt kérdem: mi legfőbb célja lehet a' népnevelésnek? és egyszersmind meg is felelek e' kérdésre; tudnillik: minden ember egymásiránt igazságos legyen.

Én részemről ezen állítástól el nem állok soha, 's mind halálig azt kiáltom, hogy a' nevelésből azon gyümölcsöt kell kiszedni, hogy: legyünk egymásiránt igazságosak; vagy teljesítsük kölcsönösen azt, a' mivel egymásnak tartozunk; de a' nevelésnek még oda is kell munkálnia, hogy az ember többet is tegyen mint a' kölesönt.

Ez levén az én erős hitem és tökéletes meggyőződése, természetesen ebből azt kell kihuznom, hogy tehát mindazok, kik a' népnevelést sürgetik, kik magukról azt hiszik, hogy ők igen jó nevelésben részesültek, szinte az igazságot tüzték ki a' nevelésnek legelső céljaul; 's magok is igazságosak.

És ha igazságosak, még csak eszök' ágába sem juthat azt akarni, hogy azok fizessenek le valami adóságot nem tettek, ez igaztalanság volna; hanem csak azok fizessék, kik a' kölesönt fölkerítették, ez az egyszerű igazság. Ez világos.

Németi Henrik fülvesz kölesön ötvenezer forintot,

de ő azt lefizetni vagy nem akarja, vagy nem bírja: ugyan van e annak esze, vagy van e annak lelkében, csak egy szikrája az igazságnak, ki azt mondaná: jól van, ha Németi Henrik nem fizet, tehát fizessen helyette Magyar Béla, holott ez annak se' ünge se' galléra?

Gondoljunk egy igen bárgyu, ostoba embert, nevezzük Léhútó Miskának 's mondjuk neki: Ládd Miska, Nagykőrös közönség adós háromszáz ezer forinttal, de Nagykőrös nem bir fizetni, ugy e bizony Miska, tehát Czepléd közönsége tartozik azon kölcsönt lefizetni?

Miska minden ostobasága mellett, és minden biztonnyal azt fogja mondani: de már az csak nem volna igazság, hogy Czepléd vagy akármelly más közönség fizesse; hiszen a' közmondás is így szól: adós fizess.

Igy van egész országra nézve is. Ha egy ország adósságba veri magát, csak sült bolond állithatná, hogy annak adósságát egyik vagy másik szomszédország tartozik fizetni.

II.

Aziránt tisztában van minden ember, hogy a' mi adósságot valaki csinál, azt nem tartozik más fizetni, hanem tartozik az, ki az adósságot tette; aziránt meg tisztában van minden magyar ember, hogy ha Austria adósságot csinált, Magyarország nem tartozik azt fizetni.

Hiszen eziránt Austria is tisztában van, nem is követelte soka senki egész Austriában, hogy az ő adósságukat Magyarország fizetni tartozik — mondhatja valaki — hanem csak szeretnék, ohajtanák némellyek mind Austriában, mind pedig nálunk, hogy ezt Magyarország barátságbul önként magára vállalná.

Vizsgáljuk e' második szakaszban, a' magyar országgyűlés magára vállalhatja e az austriai adósság' felét, van e erre joga?

Igen is, a' magyar országgyűlés ez adósságot magára vállalhatja; ezt tenni tökéletes jusa van.

És pedig akár úgy tekintsük az országgyűlést a' mint még most van; tudnillik hogy csupán a' nemeséget vagyis a' szabadalmas osztályt képviseli, nem pedig az egész népet; — akár úgy vegyük a' hogyan lennie kell majd, 's minden bizonytal lesz is, tudnillik mint az egész nép, a' 15 milliónyi lakosság által vá-

lasztott képviselőket: mind a' két esetben tökéletes jusa van az országgyűlésnek a' már annyiszor említett adósságnak felét, vagy két harmad részét, vagy az egészet is, elvállalni.

Hiszen azt csak senki sem tagadhatja józanul, hogy minden egyes embernek tökéletes jusa van egy valakinek adósságát magára vállalni és kifizetni, ha tetszik: így az országgyűlésnek is jusa van, mert az országgyűlés éppen azon egyes emberekből áll, a' kiknek, mint egyeseknek jusuk van.

Például: Antal, Ákos, Béla, Cziril, Dezső, Endre, Ferencz 'stb. egyes emberek levén, mindenkinek tetszésétől függ valakivel jót tenni, tehát valaki' adósságának lefizetését elvállalni: ugy e esztelenség volna mondani, hogy ezek egyenként kifizethetik ugyan valakinek hétezer forintnyi adósságát, mindenik egy egy ezeret tevén le, de nincs jusuk együtt fizetni le a' hétezer forintot. A' ki ezt merné állítani, azt valóságos bolondnak lehetne mondani.

A' mivel (vagyonnal vagy jussal) birnak az egyesek, éppen azzal bir az egyeseknek öszszesége, vagyis társaság, csakhogy természetesen azon arányban vagy mértékben, a' mint a' társaság több vagy kevesebb egyesekből áll. —

Tegyük X. helységben van 50 gazda; tegyük azt is, hogy mindenkinek van ezer forintja. Ha igaz az, hogy kétszer kettő négy, ugy annak is igaznak kell lennie, hogy ötvenszer ezer ötvenezer.

Vagyis, ha X. helységben van ötven gazda, 's mindenkinek ezer forint kész pénze levén azt kamatra (interesre) adja, s' hat száztul-t számlálva kap 60 forintot; és ha az ötven gazda együtt, közösen társulat-

ban adja ki ötvenezer forintját kamatra, kap tőle 300 forintot; és ha e' 300 forint elosztatik az 50 gazda közt, jut mindegyikre 60 forint.

Tehát világos, hogy a' társulat mindig annyival bir, (jussal vagy értékkel), mennyive az egyesek birnak öszvesen.

De ugyan mirevaló ezt így mutogatni? — mondhatja valaki közületek — hiszen erről senkisémet kételkedik.

Ah barátim, nem ok nélkül teszem én ezt.

Lássátok milly könnyen felelhettek most erre a' kérdésre: mennyi jusa, értéke, ereje van az országgyűlésnek? Most bizonyosan azt felelitek: annyi jusa, ereje van, mennyi azon egyeseknek (kiket képviselnek) öszszes jusa és ereje.

Kik és hányan vannak azon egyesek, kiknek követei az országgyűlést teszik? Azok a' nemesek, és körülbelül hatszáz ezeren vannak; a' papok kilencz ezerre mennek; a' görög papok' száma másfél ezer; a' királyvárosi lakosok mintegy hatszáz ezert tesznek; ide értve még némelly szabad kerület' lakosait, mint Kunok, Jászok, Hajduk 'stb. öszvesen körülbelül kétszáz negyvenkét ezer; — mert ezek is képviselve vannak az országgyűlésen: tehát azon szabadalmazott osztályoknak száma, kiknek követeik most az országgyűlést teszik, egy millio, négyszáz negyvenkét ezer, kerek számban.

De hát az egész országban hány ember lakik? egész bizonyossággal nem tudni, némely lyek 15 millióra, mások 12 millióra teszik; hanem vegyük a' közép számot, tudnillik $13\frac{1}{2}$ milliót; és ha már most ezen számbul kivonjuk azok' számát, kik az országgyűlést

követeik által teszik, a' majd másfél millio szabadalmast, marad 12 millio, kiknek jusa, tehetsége és ereje nincs számítva.

Mi következik ebből? ebből az következik, hogy az országgyűlésnek jusa, ereje éppen csak annyi, mennyi a' másfél millio egyes emberek' öszszeségének ereje és jusa; és sem több, sem kevesebb.

Ha az országgyűlést négy millio egyes emberek' öszszesége teszi: akkor jusa és ereje is annyi szükségképen, mennyi a' négy millio egyesek' erejének öszszetételéből támad. Ha pedig mint a' $13\frac{1}{2}$ millio egyesnek ereje, jusa van az országgyűlésen öszszetéve: ekkor igen természetesen az országgyűlésnek jusa, ereje olly nagy, mint a' $13\frac{1}{2}$ millio egyesek' öszszes ereje; vagyis akkor egyenlő az egész nemzet' erejével; mit így szoktak a' tudósok kifejezni: országgyűlés = $13\frac{1}{2}$ millio lakos.

Minden embernek van jusa, szabad akarata és pedig egyenlő jusa valami jót tenni, valakinek adósságát magára vállalni. De éppen úgy van minden embernek jusa és pedig megint egyenlő jusa valami jót nem tenni, azaz valakinek adósságát el nem vállalni; e' kettő elválaszthatlanul együtt szokott járni, vagyis e' kettő tulajdonképen egy.

És minél több ember egyez meg abban, hogy közösen valami jót tesznek, például valakinek bizonyos mennyiségű adósságát lefizetni vagy viselni magokra vállalják, annál kevesebb esik egyre: ellenben minél kevesebb ember nyilatkozik késznek, hogy közösen valami jót tesznek valakivel, teszem adósságát magokra vállalják, annál több esik egyre.

Ha teszem az országgyűlés, úgy miként most még

van, tudnillik egy millio négyszáz negyvenkét ezer szabadalmazottak' öszszesége (vagy: országgyűlés = 1,442,000) vállalja el Austria' adósságának felét, igen sok esik egyre; ha pedig az egész 13 $\frac{1}{2}$ millio nép' képviselőiből álló országgyűlés vállalja el, akkor kevés esik egyre.

Már csak az eddig mondottakból is mindenki világosan láthatja, hogy valamint a' másfél millio egész nemesi vagy szabadalmazott osztálynak tökéletes jusa vagy joga van valaki iránt irgalmasnak lenni, tehát azon valakinek adósságát kifizetni: úgy a' 12 millio nem szabadalmazott egész népnek is szintazon tökéletes jusa van jót nem tenni, azaz valakinek adósságát el nem vállalni.

Az életben soha elő nem fordul az eset, hogy valamely magános ember törvény szerént arra kényszeritetnék, hogy egy valakinek adósságát vállalja magára, hogy olly adósságot, mit ő nem tett, fizessen ki (hogy a' fiu atyja helyett, vagy az atya fia helyett néha fizetni kényszeritetik, természetesen nem tartozik ide, és állításom ellen semmit sem bizonyít), mi az egyesekből álló sokasággal szintolly kevéssé, sőt még kevesbbé történhetik meg.

Ha a' nemesség, vagy a' szabadalmazottak', osztályainak képviselői elfogadják a' szóban levő adósságnak felét, ők lássák, Austrián segítenek; de hogy a' nem nemességet, a' 12 milliónyi népet, melly azt el nem fogadta, az elvállalásról nem is tudott semmit, arra szorítsák hogy fizesse, még gondolni is képtelenség.

Igen de a' mit az országgyűlés törvényképen határoz, azt az egész népnek mégis megtartani csak kell — mondhatja valaki —; mert ha ennek ellene szegez-

hetné magát akárki, akkor a' társaság felbomlanék, kiki tetszése szerént cselekednék.

A' régi századokban hoztak ugyan olyan törvényeket, mellyek nem voltak igazságosak, mert csak azoknak kedveztek inkább, kik azokat hozták; de a' mai időben ez már nem úgy van, most olly törvényekkel már nem igen lehet előállani, mellyek csak magoknak a' törvényhozóknak kedveznének; tudjuk, hogy a' mi legközelebb mult országgyűlésünkön olly törvényeket hoztak, mellyek minden egyes emberre nézve egyenlően kedvez őök, igazságosak, például az, hogy mindenki, a' ki hazánkban született, egyenlő jussal szerezhethet birtokot ott, hol neki tetszik; aztán hogy mindenki egyenlő jussal bir akármiféle hivatalra.

Azonban ha megengedjük is, hogy bizony még most is hoznak olly törvényeket, mellyek inkább csak azoknak kedveznek, a' kik hozták, ezt tehát mégis csak értjük, legalább azokra nézve üdvös, a' kik hozzák: de ha a' magyar országgyűlés azt a' törvényt hozná, hogy Austria' adósságának felét elfogadja: ezzel a' törvényhozás, a' szabadalmasok' osztálya, magának sem használna.

Minő képtelenség volna tehát föltenni, hogy az országgyűlés olly törvényt hoz, melly magának sem használna ugyan semmit, de az egész népre nézve iszonyu káros is volna?

Sőt, mivel már a' nemesi osztály kénytelen átlátni, hogy a' közterhek' viselésében szükségkép rész kell vennie, tehát a' talán elvállandott adósság az ő vállaira is nehezülne; neki is szörnyüképen ártana. Nem is képzelhetni tehát józanul, hogy az országgyűlés ez

adósságot törvényileg magára vállalja; hanem a' közmondást fogja mondani: adós fizess.

Hiszen ha az országgyűlés törvénykép határozná, hogy valakinek adósságát el kell fogadni: úgy nem sokára azt is megérnénk, hogy a' roppant adósságokkal terhelt mágnások' tartozását is majd mások' nyakába csapnák mondván: fizesse az, kinek pénze van, vagy fizesse a' szegény nép!

De hát ha kényszerítik, vagy ijesztgetve és fortélyosan rábirják mégis az országgyűlést? — mondja talán valaki — akkor csakugyan miudnyájan, nemesek és nemnemesek odahajtuk nyakunkat hogy üljenek rá és azon adósságot is viselni fogjuk, vagy akarjuk vagy nem. De atyafi, esztelen beszéd ez. — Ugyan ki kényszerithetne erre egy nemzetet, 13¹/₂ millióból álló nemzetet?

Igaz ugyan, hogy voltak idők, mikor katonaság volt Pozson körül elhelyeztetve, azon esetre, ha a' tek. Rendek rá nem állnának arra, mit a' kormány kíván, tehát majd szuronyokkal, fegyverrel kényszerítik rá: de azon idők elmúltak.

Most már nemes és nemnemes bizonyos tekintetben egygyé olvadtunk, egyenlő jussal birunk; a' legutolsó jobbágy gazda, ha nincs is kész pénze, pénze e' hazát éppen olly jussal mondhatja magáénak, mint a legelső gróf; vehet, szerezhet saját birtokot.

Ha a' régi időben valamit ki akart vinni a' kormány, (kormány alatt mindig a' királynak tanácsadóit értem, mert föl sem szabad tenni, hogy maga a' király akarjon valami törvényteleniséget, mert hiszen ő megesküszik koronáztatásakor, hogy a' törvényeket szentül megtartja) az országgyűlés' tagjainak egy részét le le-

hetett kenyerezni, mert azok is gyarló emberek voltak, főképp pedig mivel a' magok hasznát sem voltak képesek átlátni; ha ezen az úton nem lehetett boldogulni, vagy elhalasztotta a' kormány jobb időkre, vagy egyenesen éreztette a' tek. Rendekkel, hogy az országgyűlés nem elég erős a' kormány irányában, mivel csak a' nemesi osztálynak képviselőiből áll, vagy még ahhoz is nyulhatott, ha másképp sehogy sem boldogult volna, hogy az egész népet ingerelte volna fel a' nemesség ellen.

De mind ez többé nem megy soha, mert az ember okul, tanul, a' historiából, meg az országgyűlési irományokból is; mindenki átlátja a' maga hasznát, így a' magyar országgyűlés is.

Eddig a' magyarországi nép, tudnillik a' nemnemes nagy tömeg olly hiszemben volt, hogy neki a' nemesség, a' földesuraság egyáltalában roszakarója, sőt ellensége: ellenben hogy a' kormány csak jótevője, jóakarója a' népnek, 's hitte a' nép még azt is, hogy a' földesuraság még inkább zsarolná a' népet, ha a' kormány engedné (no de szó a' mi szó, vannak is illy zsarnok földesuraságok, kik utolsó csöp vérért is kiszíják a' szegény jobbágnak, ha a' kormány némiképp és némi esetben pártját nem fogná szegényeknek; de én nem egyes kivételről itélek, hanem az egész nemességnek gondolkodásmódját, cselekvését veszem föl), azonban e' hamis hitből kijózanodnak az emberek, ezt már ma kevesen hiszik.

Ti barátim, falusi földmives testvéreim nagy tévedésben voltatok eddig; mindig azt hittétek, hogy a' mi és a' hol valami jó történik, azt csak maga a' király teszi (sokan közületek császári czímet használták, pe-

dig tudnotok kell, hogy nekünk nincs császárunk, hanem királyunk) elleuben a' mi rosz történik, azt gondoltátok, hogy az csak a' nemességtől származik; ez azt mutatja, hogy nem fogjátok fel világosan. Hiszen azt csak tudjátok, hogy nálunk törvények vannak, azok szerint eslelszik a' király is, meg a' nemesség is; ha jó háromlik az országra, annyiban eshetik meg, mennyiben a' törvények jók. Egyébiránt a' király maga nem tesz, hanem tisztjeire bizza, mert hogyan győzné ő maga? és aztán ezen tisztetek is hibáznak, meg a' nemesség közül is sok nem tartja meg a' törvényt: így származik aztán a' baj, a' rosz.

Csak az 1843 — 4 esztendei országgyűlés előtt is a' kormány úgy fellázithatta, fölingerelhetette volna nálunk is a' népet a' nemesség ellen, mint most a' minap Gallicziában történt, hogy tiz ezüst forint jutalmat ígértek annak, ki egy nemest agyonüt, mint az ujságokban állt.

De barátim, a' magyar nemesség dicsően viselte magát a' mult 1843 — 4 évi országgyűlésen, midőn azon törvényt hozta, hogy Magyarországhban minden ember, nemes és nemnemes tökéletesen egyenlő jussal szerezhet saját birtokot. Mostantul fogva nem tekinti egyik rész a' másikat ellensége gyanánt. A' mi rosz vagy ártalmas tétetik, azt nem a' nemesség, hanem a' kormány és a' vele egyetértő főbb nemesség' néhányai eszközlik.

Az emberek átlátják mi igazságos, mi nem; de ha egyszer nagyon hozzá szoktak, ha már bele vannak szoktatva nevelve abba, a' mi nem igazságos: azzal felhagyni szörnyű nehezükre esik, nagy megerőtetésükbe kerül, azért tehát azt inkább csak folytatják, és önként le nem mondanak róla, míg kényszerítve nincsenek.

Minden nemzetnél úgy volt és van sok helyen még ma is, hogy némelyek történetesen megvagyonosodtak, elhatalmasodtak 's csak magoknak formáltak jusokat, a' többséget a jámbor sokaságot pedig okkal móddal elámítva arra birták, hogy csak nekik szolgáljon: így támadtak a' nemesi, és szabadalmas osztályok.

És e' szabadalmas osztály sehol, egy nemzetnél sem mondotta, hogy ez igazságtalan állapot; ezt meg kell változtatni; minden embernek egyenlő joga van e' földhöz; nem mondott le önként igazságérzetébül indulva előjogairól, hanem véres forradalmak, revolúciók által víták ki magoknak a' népek elnyomott szabadságukat: de a' magyar nemesség (örök dicsőségére legyen mondva) első példáját mutatta a' világtörténetben, hogy önként mondott le szabadalmáról, midőn ama törvényt hozta, mellynél fogva mindenki, ki ez országban született, egyenlő jussal bírja e' hazát.

Tudjátok meg tehát ti nemnemes barátim, hogy a' puszta nemesi név már most semmit sem ér, egyenlő polgárok vagyunk mindnyájan.

Nem történt meg minden, az igaz; a' közterhet nem viseli még a' nemes atyafi; a' hivatalbelit meg a' törvényhozót vagy országgyűlési követet még nem választják a' nemnemesek is; de a' nemességen ez sem mult, ez is megtörtént volna, hanem a' kormány volt ellene; de ez is csak a' legközelebbi országgyűlésig huzódott el, a' mikor törvény fogja kimondani, hogy: az országgyűlési követeket megynként az egész nép választja, 's a' közterheket egyenlően fogja viselni nemes és nemnemes, kiki vagyonának mennyiségéhez képest.

Ha valaki irigyelné a' magyar nemességnek ebbeli

diesőségét, 's azt mondaná: Ah! a' magyar nemesség sem nagylelküségből tette ezt, hanem mivel a' szükség kényszerítette, — azt felelném neki: mindegy, ha okos számításból tette, 's nem várta hogy a' veszedelem fejére nőljön, éppen úgy dicsőségére válik esze, okossága, mint válandott nagylelküége, ha abból tette.

Én úgy ismerem a' magyar nemességet, hogy az e' lépést sem csupán nagylelküségből, sem csupán józan számításból nem tette, hanem e' kettő együtt munkálkodva birta rá; nagylelküége is sugalta, józan esze is tanácsolta.

Vannak ugyan a' magyar, kivált a' gazdagabb nemesek között olyak, kiket a' föld' terhének szokás mondani; vannak olly hitványok, nyomorultak, kik megfélelkeznek gyermekeikről és unokáikról; lábbal tapodják a' nemzetiséget; készek áruba bocsátani a' hazát, és pedig csekélységért, nyomorult hivatalért, sőt üres czimért is, de Isten a' napot felhozza a' jókra és gonoszokra egyaránt; hadd éljenek tehát szegények ezek is. Ha belsejükbe láthatnátok az ilyeneknek, kénytelenek volnátok azt tapasztalni, hogy ők boldogtalanok, hogy sorsukat egy józan ember sem irigyelheti.

Vagy van nekik lelkismeretük vagy nincs. Ha van, annak furdalása eléggé bünheszti, marczangolja őket: ha pedig nincs lelkismeretük, no akkor még kevesbbé irigyeljük boldogságukat.

Ha engem Isten éltet, a' jövő országgyűlés alatt majd egy könyvecskébe összeírom mind azoknak gyalázatos neveit, kik hazánk' veszedelmén mesterkélnek, hogy ti falusiak is ismerhessétek őket, 's az érdemlett tiszteletet nekik megadhassátok.

Az ugyan is bizonyos, hogy a' jövő országgyűlé-

sen nagy dolgok fognak történni. Azt, ki legelső fogja az országgyűlésen megpendíteni, hogy Austria' adósságának felét el kell vállalnunk, nagy betűkkel fogom nektek könyvecskémbe följegyezni.

Én keresztény szeretettel viseltetem minden ember-társam iránt és különösen szeretem, sőt majd csaknem imádom derék magyar honfitársaimat: de mind a' mellett, ha majd a' jövő országgyűlésre a' követeket kell választani, 's ha minden vármegyeház előtt egy akasztófa állna, 's mingyárt felhuznák azt rá, ki a' követeknek utasításul adná, hogy Austria' adósságának felét el kell vállalnunk, nem tudnám sajnálni a' nyomorultat.

Fizesse az, a' ki adós vele.

Ha talán a' legközelebbi országgyűlésen előfordul ezen osztrák adósság, és a' kormány minden áron iparkodnék arra, hogy az országgyűlésnek tagjai közül felénél több pártolja az ő kívánságát: akkor az országgyűlés nagyon meg fog szorulni. Nézzük csak hogyan, és mért?

Tegyük hogy az országgyűlésnek többsége elfogadja, magára vállalja ez adósságot, akkor az országgyűlésnek szükségkép nyilatkoznia kell; tudnillik e' kétőnek valamelyikét kell állítani: vagy azt, hogy az országgyűlés' tagjai úgy tekintendők mint az egész népnek, a' 13 $\frac{1}{2}$ milliobul álló népnek képviselői; — vagy pedig csak mint a' kiváltságos osztályok' képviselői.

Azért mondám pedig, hogy a' képviselőknak szükségkép nyilatkoznia kell, mivel adósságrul van szó. Az adósság olyan természetű, hogy itt elmulhatlanul szükséges tudni, ki fog fizetni, sőt mindenek felett csak ezt kell tudni: ki fizet?

Már fölebb mondottam, de ha nem mondottam volna

is, kiki az életbül tudja, hogy bár mennyi visszaélés, igaztalanság, erőszakoskodás történik is az országban, vagy a' polgári társaságban; de azt csakugyan nem tapasztaltuk még, hogy csak egyetlen egy embert is akár törvénszék, akár kormányzó hatóság arra kényszerített volna, hogy egy valakinek világos adósságát vállalja magára 's fizesse ki.

Ha ez nem történik egyes magányos emberrel, még kevésbé történhetik egész nemzettel. A' törvényhozás, vagy az országgyűlés nem fogja határozni, mondani: 'te nép, én neked parancsolom, hogy Austria' adósságának felét vedd vállaidra, azt viseld, ha leroskadsz is alatta.'

Az országgyűlés nem lehet igazságtalanabb mint akármellyik falusi elüljáróság; már pedig egyik közönségnek elüljárósága sem kényszerít csak egyetlen embert sem arra, hogy valaki helyett adósságot fizessen ki, tehát az országgyűlés is még csak egy embert sem kényszeríthet arra, hogy valakinek adósságát fizesse ki, annál kevésbé kényszerítheti az egész népet.

Ime tehát világos, hogy ha ezen adósságrul szó találna lenni, az országgyűlésnek szükségkép nyilatkozni kellene arról: ugy vállalná e el, mint a' kiváltságos osztályok' képviselője, tehát csupán magok, a' nemesség' vállaira nehezitené e' terhet; — vagy pedig az egész nép' nevében, mint az egész népnek képviselője vállalja magára.

Ha a' nemes atyafiak, 's általjában mind a' szabadalmas atyafiak utasításul fogják adni a' követeknek, hogy igenis, csak legyenek szivesek abban megegyezni a' kormánynyal, hogy ők ez adósságot ezer örömmel magokra vállalják, 's ha az országgyűlés is azt nyilat-

koztatja, hogy ő csupán a' szabadalmasakat képviseli: akkor természetes joga van az országgyűlésnek ezen adósságot elfogadni, magára vállalni; mert hiszen a' többi népnek, a' 12 milliónyi tömegnek vagy sokaságnak ahhoz semmi szólója sincs, ha a' szabadalmasak és nemesek olly adakozók, olly irgalmas szívűek 's egy szomszéd nemzetnek fele adósságát magokra vállalják.

Ekkor aztán természetesen az országgyűlés igazságos lelke' sugalmából azt is meghatározza, hogy az egész népnek adója semmivel sem szaporodik, mert az adósság' lerovása külön vettetik ki csupán a' nemesekre, ennek a' népnek eddigi szokott adójával nem szabad özszezevartatnia. Sőt, hogy a' nemességet következetlenséggel ne lehessen vádolni, még többet kell szükségkép tennie; tudnillik ha idegen nemzet iránt olly nemes lelkű, olly jó szívű, hogy annak adósságát önként elvállalja, — a' magyarországi nép iránt ha nem épen olly jótevő is, de legalább igazságosnak kell magát mutatnia, behizonyitania, azaz kölcsönös kötelességét kell lerónia, tehát a' nép által vitt terheket meg kell osztania, a' közterheket közösen kell a' néppel viselnie; mert az természetlenség lenne, hogy más nemzet iránt tulságosan jó, a' maga magyar testvérei iránt pedig még csak igazságos sem lenne; még csak a' kölcsönös kötelességeket sem teljesitené iránta.

És ezen értelemben — mondom — az országgyűlésnek tökéletes joga van az osztrák adósságot magára vállalni, a' nemességre — mellynek ő képviselője — kivetni.

Ha ellenben az országgyűlés jobbnak látandja úgy nyilatkozni, hogy ő az egész 13¹/₂ millió népnek kép-

viselője; tehát a' netalán elvállalandott adósságot szinte az egész nép' vállaira kell elosztani (mert a' gyöngeszűz vállakat csupán aligha fel nem törné): előbb ezen nyilatkozatot vagy határozatot törvényképen kell a' király által aláíratni, szentesitetni, 's aztán kihirdetni, mert különben érvénytelen lenne, vagyis nem volna ereje.

Ugyde ha az országgyűlésen leendő tek. Rendek azt hirdetik ki törvényül, hogy ők csakugyan valóságosan az egész népnek küldötte, követei; csak azon esetben tehetik, ha újra követválasztás tartatik minden megyében, 's ha az egész nép ugyan azokat találja választani, kik már úgyis együtt vannak törvényhozásra, 's ha azonkívül a' helységeként kiszemelt derekabb emberek a' vármegyeházba öszszegyülekezve azon utasítást adnak a' követeknek, hogy minden esetre az adósságot csak vállalják el minden áron.

Ezt jól meg kell értenetek barátim, tehát röviden még egyszer lássuk.

Ha a' jövő országgyűlésen azt vallják a' törvényhozók, hogy ők csak a' nemességet, a' szabadalmas osztályt képviselik: a' magok' rovására elvállalhatják az osztrák adósságot, ezt tenni jusuk van, 's a' népnek nincs hozzá szólója: ha pedig magokat az egész nemzet' képviselőinek vallják és állítják, hogy ez ne pusztá, gyermekes állítás legyen, ki kell tüntetniök, hogy ők csakugyan az egész népnek választott képviselői.

Ez pedig kétféleképp történhetik meg; először vagy úgy, hogy időt kimélni akarván tüstént olly törvényt alkotnak, melly azt kimondja, hogy jelenleg is és minden időben az országgyűlés az egész nép által választott követekből álland, habár még most ez egy

alkalommal csupán a' nemesek által választattak is, de hogy magokat már most is az egész nép' megbizottainak igazolják az egész nép' érdekében, az egész népnek javára, minden iránt egyenlően igazságos törvényt alkotnak; vagy pedig másodszor úgy történhetik meg, ha magokat új választás alá bocsátják. De annyi bizonyos, hogy ha majd az egész nép' képviselőinek vallják magukat, olly törvények által kell ezt bebizonyítaniok, mellyek ellen egy igazságos embernek se lehessen kifogása. Igen de erre nézve igazságosabb törvény nem is képzelhető, mint ez: „Magyarországban mindenki tökéletesen egyenlő jussal és szabadsággal bir.“ Ugyde ha ez egyszer ki van mondva, az egygyé olvadt nép soha olly bolondságot el nem követ, hogy valamelly más nemzetnek vagy kormánynak adósságát magára vállalja.

Bár mellyike történjék e' kettőnek, a' szóban forgó adósságnak elfogadását nem is gondolhatni.

Az első esetben nem; mert ha a' törvényhozók tetteleg, azaz ujon hozandott jó törvény által akarják bebizonyítani, hogy ők csakugyan az egész nép' érdekében dolgoznak, éppen úgy, mintha őket már az egész nép választotta volna: képtelenség nélkül nem fogadhatják el az adósságot, mivel ez a' nép' érdekével, hasznával, homlokegyenest ellenkeznek; hiszen lehetne e valami károsabbat eszközölni hazánkra nézve, mint ezen adósságot elvállalni? és cselekedett e valaha törvényhozás esztelenebbül, mint a' mi országgyűlésünk cselekednék, ha ezen adósságot elvállalná?

A' második esetben sem gondolhatni, tudnillik azon esetben, ha az országgyűlésen levő követek uj választás alá csnének, azaz, ha az egész nép választana, s'

akár a' már meglevők nyernék meg a' nép' bizodalját,
tehát a' többséget, akár pedig egészen újak lépnének
helyükbe; mert ha az egész nép választ követeket, tel-
jes lehetetlenség, természetlenség, hogy olyanokat
válasszon, kik a' házára nézve ártalmas törvényeket
hozzanak; de az adósságot elvállalni ártalmas volna.

Tehát egyik esetben sem vállalhatja el az ország-
gyűlés az adósságot.

III.

Azt mutogattam fölebb, hogy az országgyűlésnek tökéletes jussa van az osztrák adósságnak felét elvállalni; de szoltam aztán arról is egy uttal, hogy mindazáltal nagy esztelenséget követne el, ha ezt cselekedné; mert minden esetre szörnyű kárára lenne az országnak, de sőt talán veszedelmére is lenne hazánknek: most harmadszor a' fölött elmélkedjünk, hogy minő kölesönös föltételek alatt javasolják ezt némelly emberek?

Azt tudjátok barátim, hogy Osztrákország (azaz Austria) és hazánk közt vám, vagyis úgy nevezett harminczad van; és ez ellen senkinek józanul kifogása nincs, nem lehet; mert Osztrákországnak és akármelly más országnak tökéletes jusa van bizonyos mennyiségű vámot szabni mind arra, a' mit az országbul kivisznek, mind pedig arra, mit az országba bevisznek; és természetesen ezen jusa van Magyarországnak is, de a' miről még eddig nem gondolkodtunk, vámot nem szabunk, hanem az országgyűlés a' kormányra hagyta ugy cselekedni, a' mint jónak látja.

Minthogy a' mi apostoli királyaink már igen régóta külföldön szoknak lakni, és mivel egyszersmind azon országnak is fejedelmeik, a' hol laknak, a' ket ország'

kormányja úgy összebonyolodott, hogy most már azt sem tudjuk hányadán vagyunk.

Ezen összeviszsza keveredett kormány aztán arról a' részről kapott erősebb lábra, a' melly országban maga a' király is lakik; a' mi kormányunk idővel csak alája rendelődött mintegy észre sem véve Austria' kormányának, 's hazánkat csak úgy kezdték tekinteni, mint valami függeléket, mi Austriához tartozik.

Mi természetesebb mint az, hogy az okkal móddal felsőbbbségre vergődött osztrák kormány a' határvámokat úgy rendelte el, hogy azok csak Austriának váljanak hasznára?

És az megint igen természetes, hogy olly intézkedés két egymással határos ország közt, melly csak az egyiknek hasznos: a' másakra nézve szükségkép károsnak kell lennie, és pedig a' milly nagy mértékben használ az egyiknek, éppen olly nagy mértékben árt a' másíknak; ez világos.

Nézzük csak a' mértéket vagy fontot; a' mennyire lefelé megy az egyik serpenyő, annyira fölfelé megy a' másik.

Hogy pedig ezen határvám igen kedvező és hasznos volt Austriára nézve, onnét kitetszik, hogy az országgyűlésen már majd száz esztendő óta könyörögtek a' tek. Rendek, hogy a' kormány megváltoztatni méltóztatnék.

De az én véleményem, sőt teljes meggyőződésemm szerént hibáztak ebben a' tek. Rendek. És pedig hibáztak négyfélekép; *először* úgy hibáztak, hogy Austriának jusába avatkoztak; hiszen Austria ollyan vámot szabhat a' maga határán, millyen neki legjobb, leghasznosabb; ehhez senkinek semmi szólója sincs; —

másodszor hibáztak abban, hogy mindig könyörögtek ott és akkor is, hol és mikor nem könyörögni, hanem határozniok kellett volna: — *harmadszor* hibáztak, és pedig főképp abban, hogy ezen vámot az országunk közepébe is becsuszni engedték, elnézték, holott ennek csak Austria' határszélén, nem pedig ben hazánknak keblében van helye, sőt oda is felállítatott e' vám, hol Austriával határosak nem vagyunk, tudnillik a' tenger felül és Törökország' szélén; — de *negyedszer* igen nagyon hibázott az országgyűlés abban, hogy Magyarország' szélén a' mi hasznunkra, a' mi érdekünkben nem állított fel vámokat, mellyek az austriai vámoknak káros voltát megsemmisíthették volna.

Ezen vám tehát, mellyet Austria intézett a' maga hasznára, fenáll most is, és némelylyek cserében kívánják Austria' adósságának felét elvállalni; tudnillik úgy, hogy a' kormány vagy Austria törölje el ezen vámot, és a' helyett majd a' magyarok inkább elvállalják Austria' adósságának felét.

Minekelőtte arrol szólnánk, hogy józan csere volna e ez, azt kell kérdeznünk: e' két ország közül mellyeknek van a' másakra nagyobb szüksége? vagy mellyik lehet el inkább a' másik nélkül: azaz Magyarország szorul e inkább Austriára, vagy megfordítva Austria Magyarországra?

Nem szükséges azt hosszasan mutogatni, hogy Magyarország soha és semmiben nem kénytelen Austriára szorulni; ezt minden ember állítja, ki valaha e' két országban megfordult, vagy tartzkodott, 's a' kettőt csak némileg is összehasonlította.

Ha ez áll, pedig áll ám megczáfolhatlanul, hogy Austria inkább ránk szorul, mint mi reá: mi szörnyű

esztelenség volna részünkről temérdek pénzen, az ő iszonyu adósságának felén vásárolni meg azt, hogy a vámokat eltörölje köztünk?!

Hiszen nem azért állnak fen Austria' szélén a' vámok, hogy hozzájok be ne vigyünk semmit, — mert nekik mindenük bőségben van, hanem azért, mivel mi erőnek erejével csak hozzájok akarjuk vinni azt, a' mi nálunk fölöslegesen is van; mivel mi nem keresünk más utat, mellyen fölöslegünket kivihetnők; mivel mi oktalanul nem is azt keressük, hogy gabonánk, marhánk és gyapjunk 'stb. elkeljen, hanem mi elég bohóan azt ohajtjuk, hogy mind az, a' mi eladnivalónk van, csak Austriában keljen el.

Ezt látván Austria, rossz néven vehetjük e neki, hogy bohóságunkat hasznára igyekszik fordítani? hogy kivinnivalónkat jól megvámolja, holott ha más piacot keresnénk természetményünknek, azonnal eltörölné Austria a' vámokat, és még meg is köszönné ha hozzájok vinnénk vám nélkül.

Mi könnyen ellehetvén azon gyár vagy fabrikamunkák nélkül, miket Austriából drága pénzen veszünk, próbálnánk meg csak egy esztendeig, és ne vinnénk semmit Austriába, és ne hoznánk onnét semmit, majd meglátnánk mint törölné el a' vámokat ingyen, és eszébe sem jutna követelni, hogy mi a' vámok' eltörléseért adósságainak felét magunkra vállaljuk.

Ha mi nem vinnénk Austriába természetményt, azaz gabnát, gyapjut, marhát 'stb. nekik sokkal drágábban kellene máshonnét venniük; és ha mi meg nem vinnők azon gyárműveket, azaz kézimesterségi készítményeket, miket csak nálunk szoktak eladni, sokkal ke-

vésőbbet kerésnének, ennél fogva kétszeresen nehezükre esnék a' különben is drága élelmi szereket beszerezni.

Ennél fogva Austria kénytelen lenne a' vámokat közöttünk eltörölni, csak hogy minél könnyebben lehessen hozzájuk élelmi szereket bevinni, és gyári készítményeket kihozni.

Mert hiszen tudjuk, igen világos dolog, hogy minden országnak vagy statusnak e' két pontra különös gonddal kell lennie; tudnillik *először*, hogy minél olcsóbban kapja, minél könnyebben beszerezze azt, a' mire elmulhatlanul szüksége van, vagy a' miben legalább nem bővelkedik; ellenben *másodszor*, hogy minél jobb piaczt, vásárt találjon annak, a' mit eladni szándékozik; igen de a' nagy vámok mind e' kettőt akadályozzák.

Tehát Austria e' két tekintetből kénytelen önként vámjait mi felőlünk eltörölni, annélkül hogy adósságának felét magunkra vállalnók, mihelyt mi a' magunk hasznát, a' mi érdekünket figyelemre méltatjuk 's más piaczt keresünk eladnivalónknak.

Én csak arról akarok itt beszélni, hogy Austria' adósságának felét elvállalni nem kell, mert az nagy esztelenségünket árulná el, és pedig semmi feltétel alatt a' vámok' megszüntetésével sem kell elvállalni: de említést tettem más piaczrul, és mellyik az a' piac? — talán kérdezi valamellyik olvasó. Kevés szóval megmondom.

A' más piac: saját hazánk és a' tengerpart, vagyis a' tengeren túl mind azon ország, mellynek természetményre szüksége van. Ez jó két piac, itt nincs az eladó kitéve senki önkényének.

Tudjátok tapasztalásbul, hogy az ember gyarló, és tudjátok meg, hogy azok a' tudós emberek, a' kik

a' sokaság' számára könyveket irnak, azok is gyarlók; mert azok is mind azt predikálják, hogy külföldön kell természetnyünket eladni: de gyarlók ám még azon nagybirtokosok is, kiknek igen sok eladnivalójuk van, kik azt erőnek erejével csak külföldön akarják eladni.

Igen érthetően, mint mondani szokás, szinte kézfelfoghatóan akarom felvilágosítani azok' hibáját, kik természetnyüket erőnek erejével csak külföldön akarják eladni, holott ben a' hazában is eladhatnák úgy, ha vásárt nyitvának.

Természetes az, hogy a' ki valamit el akar adni, nem azt kell keresnie hogy hol, kinek adja, hanem hogy eladja, hogy pénzt kapjon érte.

Példát mondok.

Magyari Árpád uram igen nagy birtokos ur az alföldön; tiz faluja van egy széltében 's még puszták is közben.

Gabonája, marhája, gyapja temérdek. A' ki mind ezt meg szokta tőle venni, egy ármányos zsidó, Dunán túl lakik.

Magyari Árpád uramnak temérdek baja van ezen zsidó kupeczczel. Egyszer azt mondja: „A' gyapju nincs jól megmosva, most nincs ára a' gyapjunak, más honnét eleget és szebbet visznek az én piacromra; a' marha nagyon sovány, de most a' legjobb márhanak ára is leszállt, drága a' takarmány, száraz esztendő volt, nem termett széna, kénytelenek az emberek eladni marhájakat; azt pedig csak nem kívánhatja Magyari uram, hogy magától drágán vegyek, midőn ócsón is eleget kapok; — gabona temérdek termett más országokban, majd csaknem ingyen, vagy fele árán vesztegetik, már tele hordattam magtá-

raimat (gránárium), nem vehetek az idén többet; majd meglássuk, szállítsa ide Magyarai ur.“

El akartam mind azon kifogásokat számlálni, mikkel Izsák gazda, a' zsidó kupecz elő szokott állni, valahányszor igen olcsón kívánt venni (ő pedig mindig olcsón szeretett venni, mint akárki is), de hosszsúra terjedne; hanem gondolj magadnak édes olvasóm mindenféle mentegetődzést, kifogást, a' miket csak birsz, azokkal mindig előállt Izsák gazda.

De más kellemetlenségei is voltak Magyarai Arpád urnak. Midőn az eladó árut kellett rendeltetése' helyére szállítani, vagy az utak valának igen roszak, vagy a' Dunán nem lehetett áradás, szél, komphiány miatt átkelni, vagy a' jobbágyoknak nem volt szénájok marháik' számára, vagy utat csinálni kellett a' lakosoknak menniek 'stb. Végre meguntta Magyarai ur, 's a' szentlélek megszállván őt okosabbat gondolt, mi ebből állt: „valjon nem adhatnám e én el itt helyben mind azt, vagy annak nagyobb részét, a' mit el akarok adni?“

Azon helységben, hol Magyarai lakását tartja, vásárt nyitott, és tudtukra adta mindazoknak, kik birtokain laknak, sőt az egész környékben elhíresztelte, hogy nála mennyi eladó gabna, marha és gyapju van, meghíta a' venni szándékozókat.

Nem jót senki.

Ezen csodálkozni akart — de megfontolván a' dolgot, tehát nem csodálkozott.

Mivel már a' szentlélek megszállván egy okosat gondolt, azon első gondolat más gondolatot szült benne, a' mi ebből áll:

„Ezen emberek olyan természetűek millyen én vagyok, nem képzelhetem tehát, hogy ők készakarva

koplalnak, hogy jobbnak tartsák rozs kenyérrel marhahús nélkül élni, pokróczban járni, fázni: mint jó kenyérral, hússal élni; meleg, csinos, szóval jó ruhában járni.

„Nekik nincs módjuk mindazt beszerezni, a' mit kívánnak; módot akarok nekik nyújtani.

„De miből álljon a' mód? pénzt oszszak ki nekik? nincs kedvem ezt tenni, de nincs is pénzem.

„Hát nem lehetne abban módot találni, hogy ezen emberek jól élhessenek, természetnyem után nekem is pénzem legyen?“

Magyari urnak mindenik helységében volt egy gazdatiszte, ezeket magához rendelte, tanácskozott velök a' fölött, hogyan lehetne a' dolognak más fordulatot adni?

Nem boldogult, mert a' gazdatisztek közt egy sem találkozott, ki valami okos javaslattal mert volna előállani; mindenik attól tartott, hogy ha ő valami más tanácsolna mint maga az uraság, talán mingyárt elbocsátaná hivatalából.

Ezután mást gondolt Magyari Árpád uram, urilakának udvarán a' hársfák alatt hoszszu asztalt huzatott.

Meghít mind a tiz faluból három három előkelő gazdát, tudnillik a' birót és két esküdt embert; ezekkel tanácskozni akarván, előbb jó ebédet tálatatott 's Magyari uram velök a' hoszszu asztal mellett helyet foglalt.

Elmondta aztán nekik röviden és felfogásukhoz képest értelmesen szándékát; felszólította őket, hogy mondják el mit gondolnak, jó lesz e az vagy nem? boszuságára nem tudott tőlük semmit kivenni; de csakhamar eltalálta Magyari uram a' bibéjét, 's nem vette nekik rossz néven, hogy tartozkodók, bizodalmatlanok voltak iránta.

Most először semmi látatja nem volt Magyarai uram' költekezésének, de nem sokba vette, mert magából került ki minden, ennivalója elég volt, csak pénzben érzett mindig szorultságot. Elbocsátván tehát a' gazdákat haza, ajánlotta nekik, hogy azok fölött, miket nekik mondott, gondolkodjanak, és hogy a' másik vasárnapra ismét hozzá özszejőjenek, meghagyta nekik.

Együtt levén a' következő alkalommal Nyakas Ferencz első szólalt meg a' dologban következő módon:

„Megkövetem alásan a' nagyságos urat, mi Türijén a' helység'házához özszejőtünk és meghánytuk azt, a' mit multkor a' nagyságos ur tanácsolt, és oda ütött ki, hogy a' lakosságnak nagyobb része nem akarja ezt az ujitást, mert — már csak kimondom — mert félnek, hogy majd megcsalódnak. Hanem valami huszan vagyunk, kik meg akarjuk próbálni, ha nagyságos urnak nincs így ellenére. Annyit azonban mondhatok, hogy a' többiek is hajlandók lesznek, ha a' nagyságos ur írásban adja, hogy nem lesz kárunkra.“

Kissé megütközött ezen bizodalmatlanságon Magyarai uram, de csakhamar azt gondolta magában: ezeknek az embereknek igazságuk van; őket alkalmasint a' gazdatisztek gyakran megcsalták tudtom nélkül is.

Magyarai Árpád a' következő nyilatkozatát és ígétét írásba tette, és mind a' tiz helység' számára egy egy példányban leíratta, kezealírásával és pöcsétével megerősítette.

„Én alul is megírt Magyarai Árpád, szivembül ohajtom, hogy mind azon emberek, kik eddig jobbágyaim voltak és nyomorogtak, szabad polgárokká legyenek és boldoguljanak. Arra nézve ezt az ajánlást teszem nekik,

hogy a' kinek közülök tetszik, egész esztendei robotját 12 ezüst forinton, esztendei minden dézmáját szinte 12 ezüst forinton megválthatja. Hogy pedig ezen évi vált-ságdíjt minél könnyebben kiteremthesse, szabad tetszé-sére hagyom mindenkinek természetnyben is leróni, tudnillik elfogadom mindenkitől a' gabonát azon az áron, a' mellyen kel nem mingyárt aratás után mikor olcsó, hanem ujesztendő táján, mikor a' jószágnak már jó ára van. Azonfelül a' kinek tetszik, kiméretem lelkismere-tesen, becsületesen, igazságosan mindenkinek sessioját a' hozzátartozó legelő mennyiségével együtt egy darabban, aztán gazdálkodják rajta a' hogy legjobbnak látja. Annak megnyugtatóására pedig, a' ki azt gondolná, hogy majd kisebb, vagy rosszabb darab földet méretek, mint a' mennyije azelőtt volt, tetszésére bizom hogy méresse ki aztán földét akármellyik földmérővel, és ha kisebb-nek találja, mint a' mennyivel azelőtt birt, elengedem mig én élek, minden tartozását; tudnillik robotja' és tizede' vált-ságdíját. — Költ Urházán 1840^{ik} esztendőben. Magyarai Árpád mk. (Pücsét' helye.)

Azon időtül fogva midőn Magyarai Árpád uram ezen nyilatkozatát, ígérétét és biztosítását mind a' tiz hely-ség' számára kiadta, azokban soha nem tapasztalt, egészen szokatlan mozgás, sürgés forgás keletkezett.

Magyarai urnak az előtte való esztendei gabonája még mind megvolt, tehát újra vásárt nyitott, vagy áruba bocsátotta természetnyét; most már vásároltak tőle a' lakosok, hitelben is adott nekik, sőt legtöbbet köl-csön uj buza fejében. Így minden magtárai kiürültek. De megvolt marhája és gyapjuja, ezt nem vették a' la-kosok, hanem itt is egyet gondolt: tudnillik megkínálta mindenik helységet, hogy a' mészárszéket vegyék ki

árendába kedvező feltételek alatt; ezt megtették a' községek, és lassanként fogyott Magyarinak marhája, mert a' lakosok napról napra többet vágattak, több húst fogyasztottak.

A' gyapjuval sehogysem boldogult az uraság, mert ki vette volna meg a' lakosok közül, és mit csinált volna vele? Már két esztendei nyírás volt egy rakásra gyűlve, és vevő nem találkozott. De történt aztán mégis valami.

Mondám főlebb, hogy a' tiz helységben szokatlan sürgés forgás mutatkozott. Egyik helység kiárendálta magát több egymásután következő esztendőre. Másik a' robot' és dézma' váltságdíját fogadta el készpénzül fizetni. A' harmadik arra határozta magát, hogy természetményben fizeti le váltságdíját, mint új esztendő táján a' piaczi ár lesz. Negyedik község legvagyonosabb a' többi közt az évi váltságdíjnak tőkéjét, vagy kapitalisát kiszámította és azt letenni elhatározta magában, ha az uraság részenkint fölveszi és azért elvárakozik a' szokott kamat vagy interes mellett, a' mit le nem tehetne. Beleegyezett Magyarinak. — Az ötödik és hatodik község pedig más módon váltá meg magát. Tudnillik két határuk mentében az uraságnak nagy mocsáros tehát használatlan földet nyult el, Magyarinak ezt kiszáritani, lecsapolni akarván felszólította a' két helység' lakosait, nem vállalnák e' munkát jó pénzért magukra? megegyeztek. Mind a' két helység örök váltságának felét ledolgozta e' mocsárszáritásban. — A' hetedik és nyolczadik helységnek közös határául egy rakoncztalan 's rendetlenül kanyargó folyó szolgált, melly gyakori kiöntései által temérdek károkat tett. Magyarinak felhíja a' két helység' lakosait, nem volna e' kedvük örökváltságuk'

fejében egy igyenes csatornát ásni, a' folyót bele vezetni, hogy aztán pusztításai ellen mentek legyenek? A' lakosok készséggel elvállalták. — Már csak két, tudnillik a' kilenczedik és tizedik helység volt hátra, és ki gondolná, ezeknek lakosai magok jőtek arra az okos gondolatra, minthogy látták, miként intézkedtek a' többiek, hogy ők Urházától kezdve a' magok két helységén és határán keresztül a' Dunáig derék utat készek csinálni ugyancsak az örök váltság fejében, mert a' tizedik helység' határa éppen a' Dunáig terjed.

Barátim ti nem is képzelitek talán milly mozgás, elevenség támadt e' tiz helység közt; mindnyájan szabad polgárokká levén olly adásvevés, azaz kereskedés támadt köztük, millyet Magyar Arpád maga sem remélt olly hamar.

Mindegyik helységben voltak különféle mesteremberek, millyenek faluhelyen lenni szoknak; de még nagyobb szerencsájükre két ifju az egyik helységből mint mesterlegény külföldön vándorlott és dolgozott; egyik mint posztócsináló, másik mint gépész, vagyis ollyan, ki mindenféle gépeket, masinákat csinált.

Ezek' szülői irtak nekik, hogy jőjenek minél előbb haza és itthon telepedjenek meg. Megtörtént, és kevés idő múlva Urházán Magyar Arpád uramnak gyapját kezdték feldolgozni. Magyar ur minden fáradság és költekezés nélkül éppen olly áron adta el gyapját ott helyben, mint azelőtt a' távol lakó zsidó kupecz- nek; és nem sokára a' lakosok mind az ottan készült posztóból vettek, maga Magyar ur is csak abból a' posztóból viselt ruhát, mi ott az ő gyapjából készült; az uj gyárosok pedig jóformán kezdtek gyarpulni, a' helységek gazdagodni, 's Magyar urnak még

eddig eszébe sem jutott más piacot keresni természetnyinek, mert minden elkelt a' maga piacán, valamivel olcsóbban ugyan, de mégis több pénze van, mint azelőtt volt. Hát még az az öröm mennyi pénzzel ér föl, hogy annyi ezer embernek boldogságát eszközölte? ezt Magyar Árpád uram többre becsüli, nagyobb kincsnek tartja, mint ha valami más uton módon tizszer annyi jüvedelme volna. Ez elég példaul.

Igaz, hazánkban sokszor annyi a' gabna, hogy semmi ára nincs, tehát más országba szállítják a' természetők, de mind a' mellett, hogy néha csak vesztegetik a' gabonát, hány millio ember nem eszik nálunk becsületes kenyeret?

Külföldre csak azután kellene eleséget szállítani, mikor már itthon mindnyájan jóllakhatunk; és csak azt kellene kivinni, a' mi a' termésből fenmarad, és a' lakosságnak már nem szükséges.

Ezt tanácsolja a' józanész, az igazság, a' méltányosság, a' keresztény szeretet.

Mig e' hazában magában elkelhet a' természetny, vagy elkelhet a' legnagyobb rész: addig külföldre nem kellene vinni, és csak azt vinni, mi itt már el nem kel; hej pedig sok elkelhet itt, ha a' 13 $\frac{1}{2}$ millio embernek mód nyújtatik (vagy ha kieszközlik maguk) naponként jóllakhatni!

Minden egyes gazda csak azt adja el terméséből, mi magának nem szükséges (hacsak különféleképen meg nem szorul); így kell lenni az egész országgal is.

Az ország még úgy is intézkedhetik, hogy egy esztendőre való élelem mindig készen legyen előre, mert háboru, rossz termés, éhség és más veszedelem beállhatnak.

Nem azon kell tehát a' természetőnek lennie, hogy természetménye külföldön keljen el, hanem csak hogy elkeljen; már pedig a' legnagyobb rész, ben a' magunk hazai piacznán elkelhet, mihelyt az akadályok lesznek elhárítva, mellyek gátolják az embert abban, hogy jó kenyeret, húst ehessék.

A' gátok, akadályok' elhárítása pedig ugy történik meg legegyszerűbben, de egyszersmind legsükeresben, ha az egész 13 $\frac{1}{2}$ millio népnek választott képviselői e' világos és rövid törvényt hozzák az országgyűlésen:

„Magyarországban semminemű előjog vagy szabadsalom vagy privilegium nincs, hanem minden lakos, mindenben tökéletesen egyenlő jussal és szabadsággal bír.“

Ezen rövid kis törvény minden akadályokat elhárít; ez olyan mozgást idéz, hoz elő az emberek között, hogy mindeniknek igen jó étvágya lesz, 's mindenik kereshet annyit, mennyi neki szükséges, következésképen minden háznál jó ebédet főznek (csak a' lomha és röstnek tűzhelyén nem fog füstölögni), és ez által a' hazai piacon annyi természetmény elfogy, hogy csak győzzenek a' lakosok eleget természetni.

De ha mégis marad sok eladnivalója az országnak, a' természetes okosság mondja, hogy arra felé vigye ki az országbul, merre semmiféle vámos és harminczados kellemetlenségnek nincs kitéve; és ezen ut a' tenger.

A' milly hosszan határunkat a' tenger öblögeti, ott senkinek gorombaságát, zaklatását 'stb. túrnünk nem kell; ha magunk jónak látjuk valami vámot szabni akár arra, a' mit kiviszünk, akár arra, a' mit behozunk, magunkkal van dolgunk.

Viszszatérek most már arra, mit főlebb említettem; tudnillik hogy némellyek azért akarnák az austriai adósságnak felét elvállalni, hogy ezért aztán a' kormány törölje el azon vámokat, melyek Austria és Magyarország közt vannak.

Valóban mást nem tudok képzelni, mint e' kettőnek valamelyikét: a' ki az austriai vámok' eltörlését az adósságnak elvállalásával akarja eszközölni, annak vagy feje beteg, azaz örült, vagy szive 's lelke beteg, azaz romlott, gonosz.

Mint már főlebb mondtam, ha mi próbát teszünk és csak esztendeig nem viszünk és nem hozunk semmit át az austriai határon, hanem visszük a' tengerre a' mi eladnivalónk van, és hozzuk arra, a' mit más világrészekből vennünk kell, 's készítjük magunk a' kézműveket: akkor Austria önként eltörli a' vámokat, mert minden országnak igyekeznie kell azon, hogy minél könnyebben és nagyobb bőségben kaphassa azt, a' mi neki szükséges: igen de kedvezőbb mód nincs, mint ha minden vámot eltöröl, legalább azon árukra, miket az országba be kell vinni; tehát világos, hogy e' vámokat Austria maga fogja eltörölni, minden váltságdíj nélkül.

De ha egy kissé meg akarjuk fontolni a' dolgot, igen jó, hogy Austria és Magyarország közt vámsorompók vannak; hiszen ez egyik igen hatalmas bizonyítványa annak, hogy mi Austriával egy birodalmat nem teszünk, hanem mi egészen külön ország vagyunk, habár királyunk Austriában lakik is. Egy birodalomnak részei közt nem szoktak vámsorompók lenni.

Mi esztelenség volna részünkről temérdek pénzen, státusadósságon eszközölni azt ki, hogy Magyarország'

önállóságának ezen egyik támasza, biztositéka ledöntessék! Ha nem huzott volna itt Austria határvonalt vámsorompókból, magunknak kellene ohajtanunk hogy állítson fel illyet; vagy magunknak kellene illy vámhatárokat huznunk.

Hiszen ha azt ohajtják némellyek, hogy itt ne legyen elkülönző valami, niből az tűnik ki, hogy külön ország vagyunk: akkor egyéb elkülönzéseket is meg kell semmisíteni igyekezniök, millyenek magyar törvényeink, nyelvünk, fejedelmünk' királyi czime, országgyűlésünk 'stb.

Ugy e bizony barátim sok bohó ember van Magyarországbán, ki maga alatt vágja a' fát. Ezeket aztán nem is igen lehetne sajnálnunk ha allatuk a' fa ledölne 's öszszezuzná, csak másokat is agyon ne ütne.

Most azt tekintsük meg, józanészszerű csere volna e, ha mi Austria' adósságának felét elvállalnók azért, hogy vámait törölje el?

Bármiként csodálkozzanak némellyek, én teljes meggyőződéseim szerint állítom, hogy ezen vámok nekünk üdvösek, és ha kár háromlott ránk azok által, nem magokból a' vámokból származott, hanem onnét, hogy nem gondolkodtunk, 's a' nem gondolkodásnak természetes következtetésében nem tudtunk hazánkban természetményeinknek piaczot nyitni, és hogy nem tudtunk a' tengerhöz utat nyitni, 's azt hittük ha a' bécsi piaczon nem adhatjuk el holminkat, az rajtunk vesz. Ezen balgaságunkat Austria' kormánya igen jól értette hasznára fordítani, és mi kiabálunk hogy e' vámok kárára vannak hazánkknak!

Mig a' világon más valahol is elkelhet természetményünk és pedig olly áron, millyenen Austriában; vagy

mig valaki megczáfolhatlanul be nem bizonyítja, hogy mi sehol el nem adhatjuk annyi nyereséggel termékeinket, mint Austriában: addig erősen áll fölebbi állításon, hogy az austriai vámok nekünk hasznosak, ha függetlenségünket semmivé tenni nem akarjuk.

Oda munkálni tehát mégis, hogy Austria ezen vámkokat eltörölje, legnagyobb oktalanság volna; hanem ha mindenféle eltöröltetnek a' vámok, hogy egészen szabadon, korlátok nélkül kereskedhetni minden nemzettel: akkor természetesen az austriai vámokrol is ezt érthetni.

Ha magyar hazánkban a' különböző érdekek egygyé olvasztatnak, vagy más szavakkal, ha a' privilegiumok eltöröltetnek 's nemes a' nemnemessel tökéletesen összeolvad: akkor hazánk minden szomszéd nemzetekkel kiállja a' versenyt, és teljességgel nincs ok attól tartani, hogy valamellyik szomszéd ország a' mi iparunkra károsan, elnyomóan hat, és pedig azon egyszerű oknál fogva, mivel egy nemzet sem bir szomszéd-ságunkban polgári józan alkotvánnyal; már pedig világos az, hogy csak ott támad nagyobb szorgalom, ipar, hol a' polgárok a' magok által hozott törvény' korlátai között szabadon mozoghatnak, 's a' kormánynak önkénye által akadályozva nincsenek, annak jó vagy rossz kedvétől nem függnék.

Egyébiránt mi magyarok egyedül, minden más nemzetek között különös kivételül állunk; mert ha minden nemzet tárt karokkal fogadná is az általános kereskedelmi szabadságot, miszerént sehol semmi vám nem létezne, ránk nézve az azért volna még most káros, mivel sokféle zagyva nép lakja hazánkat, 's ha az egész világnak tárva nyitva állnának országunk' kapui,

könnyen kárát vallhatná nemzetiségünk, míg majd vagy husz év alatt meg nem erősüledett.

Még sok mindenféle okokkal tudnám támogatni, hogy nem lehet, nem szabad Austria' adósságának felét elvállalnunk, de szükségtelennek tartom; mert kérdezzünk bárkit, mindenki azt fogja mondani, hogy azt tenni esztelenség volna, és nem találhatnánk senkit e' nemzet' keblében, ki ezt ránk nézve üdvösnek birná mondani, csak azok sürgethetik, kik a' kormány által le vannak kenyerezve, hogy az ő érdekében dolgozzanak.

Most nézzük mi a' másik csere, a' mit rebesgetnek; mondom rebesgetnek, mert én bizonyossággal nem tudom, hanem csak hallomás után adom elő.

IV.

Nem tudom előkészítették e már erre is az embereket valamelyik ujságban, én részemről csak most folyó 1846 évi majusban hallom először azt, hogy a' liberalis emberek szivesen elvállalják az austriai adósságnak felét, ha a' kormány a' papi jószágokat kiveszi a' papok' kezéből; tudnillik a' conservativek beszélnek ezt, hogy ilyenre hajlandók a' liberalisok; de ez csak fogás, egy kis fortély vagy csel.

Itt egy pár szót ejtettem ki, tudnillik: liberalis és conservativ; ezeket meg kell magyaráznom előbb, és csak azután szólok a' dologról, mit e' negyedik szakaszban előadni szándékom.

Ti nem tudjátok milly fontos két szó ez; ezek nélkül a' városi tanult emberek beszélni sem igen tudnak; e' két szó a' tengely, e' körül forognak a' kerekek.

Liberalis, vagy oppositionális latin szók, magyarul ezt jelentik: haladó, vagy ellenzék, szabadelmű; azaz olyan ember, ki e' hazának valódi hasznát, nem pedig csak a' nép' egy részének hasznát igyekszik előmozdítani. — Azonban nagyon csalódnátok, ha azt hinnétek, hogy az, ki magát liberálisnak nevezi, már annál fogva olly derék hazafi, hogy e' nemzet' boldo-

gitását tüzte ki ezéjájul; vannak némellyek, kik csak szájjal, vagy szóval liberalisok, ezeket mai időben *szájhösöknek* szokják mondani.

Conservativ-nek azt szokják mondani, ki állapotunkon nem akar változtatni, hanem hogy maradjon a' régiben; vagy bizzuk a' kormányra, majd az belátása szerint, a' mit változtatni jónak lát, megteszi, 's azt bizvást mint jót, mint üdvöset a' hazára nézve, elfogadhatjuk; azaz hogy még jobban megismerhessétek mind a' két felekezetet, a' conservativek azok, kik azt akarják, hogy a' nemesség ne vegyen részt a' közterhek' viselésében, hanem csak hadd viselje a' föld-nép; még többet mondok, conservativek azok is, kik Austriának országos adósságát hazánkra háritani akarják; ebből ismerhetitek őket; de csalódnátok itt is igen nagyon, ha azt hinnétek, hogy minden conservativ ilyen; van köztük olyan több, kik e' hazának fölvirágzását ohajtják, az egész nemzet' boldogulását szivbül kívánják, de félénkek, 's azt gondolják, hogy a' liberalisok rossz uton járnak. Ebből aztán elgondolhatjátok mennyi vizsgálkodás támad a' két fél közt.

Azonban más munkácskában fogom nektek előtökbe terjeszteni, mi különbség van e' két párt közt; azon iratkának címe ez lesz: „Kie e' haza?“

Elmondom majd benne, mihöz tartsátok magatokat akkor, ha majd a' jövő országgyűlésre követeket kell választani.

Szóltam már erről más munkában is, mellynek címe ez: „Polgári katekizmus a' nép' számára,“ de röviden itt is megemlíteni jónak találok; tudnillik azt jegyezzétek meg magatoknak, hogy a' kik pénzen, huszason vagy ezüst forinton vásárolják a' voksokat, 's nagy

lakomákra dőzsölni híják meg az embereket: azok nem jót akarnak; hanem olly követeket kívánnak választani, a' kik majd az országgyűlésen Austria' adósságát elvállalják, 's akkor jó éjszakát neked Magyarország, és magyar nemesség! — Most lássuk, eszes cselekedet volna e, ha az egyházi jószágok' fejében elvállalnók az adósságot? vagyis ha azt mondanók a' kormánynak: rendelkezéssel a' papi jószágokrul miként jónak látod, és ezért mi inkább elvállaljuk Austria' adósságának felét. No ugy e ez gyönyörű alku lenne? Hiszen ez olyan formán ütne ki, mint á közmondás szól: — — hájat bizni; vagy a' kecskét kertésznek tenni.

Az egyházi javak nem tulajdonai a' papoknak, ez világos. Mikor őseink e' hazát elfoglalták, papok nem voltak köztük, tehát papoknak tulajdon részt nem osztottak, nem jeleltek ki, következőképen az egész hazaföld mindnyájoké volt, azaz a' győzödelmes nemzeté, egészben.

Arrol sincs emlékezet, vagy említés a' régi korban, mikor itt őseink megtelepedtek, hogy az országot a' fejedelemnek adták volna. Később sem hoztak erre törvényt soha. A' három vastag kötetnyi törvénykönyvben egy szó sincs egész maig arról, hogy e' hazaföld valamelyik királynak tulajdona gyanánt adatott volna.

Midőn Vajk herczeg, ki aztán István névre megkeresztelkedett 's első király lön, papokat hít be az országba, hogy a' népet keresztény vallásra tanítsák, élhetésükre fizetés helyett földet jelelt ki nekik, mert elég volt, pénz meg nem volt, vagy csak kevés: de nem mondotta nekik a' király, sem törvény, csak egy szóval is, hogy e' föld most tulajdonotok, avval rendelkezettek tetszésetek szerint, eladhatjátok, vagy elaján-

dékozhatjátok mikor majd előr egesztek. Ezt sem törvény sem király nem mondotta nekik csak egy szóval sem, de józanul nem is mondhatta; mert hiszen a' nekik kijelelt föld csak ugy tekintetett mint alapitvány, mint valami tőke, mellynek jövedelme mint kamat szolgált és szolgál ma is fentartásukra. De nem is mondja egyetlen egy pap sem, hogy az neki tulajdona, hanem mindenik csak haszonvételkép birja.

Hajdan korban éppen ugy kész pénz fizetés helyett jelelte ki nekik a' nemzet' legfőbb elüljárója, a' király, hogy annak termését esztendei díj helyett használják, mint a' helységeben is majd mindenütt, mivel kevés ott a' pénz, egy egy sessio van minden plebánosnak kijelelve (hacsak valahol ugy nem egyezkedtek, hogy kész pénzzel vagy kész szemes gabonával 'stb. elégitik ki), de soha egy plebános sem mondhatja esztelenség nélkül, hogy az neki tulajdona; mert a' helységé; hiszen ha tulajdona volna, midőn a' plebános ur haldoklik, vagy gazdasszonyának, vagy szakácsnéjának, vagy ügynevezett hugának 'stb. testamentomban (végrendeletben) hagyhatná, a' mi pedig sohasem történhetik.

Igy sem egyik, sem másik püspök sem rendelkezik azon jószágokrul, mellyeknek jövedelméből él, és természetesen azért nem, mivel nem övé, csak termése övé évi fizetés helyett.

Igen nagy helységeben, mezővárosokban, és minden egyéb nagyobb városokban is, már a' plebánosnak nincs sessio földé, azon egyszerű okbul, mivel olyan helyen nem ér rá utána látni, gazdálkodni; gazdatisztet tartani pedig bajos volna olly kevés föld mellett, nem fizetné ki magát; de másodsor az is ok, mért nincs

a' városi plebánosoknak földük, mivel itt már többecske pénz kereng, tehát pénzfizetést adnak neki.

Igaz ugyan, hogy itt városokban is nem valami meghatározott mennyiségű pénzfizetésük van esztendőnként, hanem az úgynevezett stola, azaz keresztelési, temetési, házassági vagy esküvészi taksa 'stb: de természetes, hogy minden községnek, kisebb nagyobb városnak tökéletes szabadságában áll a' stolát eltörölni és helyette a' plebánosnak annyi forintnyi készpénzt esztendőnként adni, mennyire stolája ment évenként.

Ugyszinte faluhelyen minden községnek is tökéletes jusában áll a' sessio jövedelme helyett annyi készpénzt adni a' plebánosnak, mennyinek ő a' sessio' jövedelmét igazságosan vallja.

Mert a' plebánosnak tulajdonképen semmi szüksége nincs is a' telekre, nem is ért hozzá, nem is ér rá azt mivelni, de nem is akarja mivelni, neki csak arra van szüksége, mi rajta termett; ha pedig ő kész pénzben kapja meg azt, mi neki a' sessión termett gabonáért bejött volna, neki természetesen mindegynek kell lennie, akármiképen jőjön be az a' pénz; akár a' telek' terméseért, akár a' kisbiró a' község' ládájából viszi neki.

Egészen így van a' főpapok' számára kijelölt földekkel is. Csak az övék, mit rajta termesztenek; de a' föld az országé, a' nemzeté, vagyis a' polgári nagy társaságé.

Mihelyt a' nemzetnek, tudnillik értem az egész népnek képviselői országgyűlésen azt határozzák, hogy minden község tartsa papját vagy papjait a' hogy tudja: azon földet, mellynek hasznát most a' papok huzzák, tüstént másra fordíthatja; vagy mihelyt a' tör-

vényhozók azt határozzák, hogy kiki vagyonához képest több adót fizessen, mellynek sommájából (összegeből) mind az alsóbb, mind a' főpapság' tartása kikerüljön: azon papi jószágokat az egész nemzet megint arra fordíthatja a' mire legjobbnak gondolja; de hogyan is ne fordíthatná, hiszen ezen jószágok az országéi, csakhogy készpénz-fizetés helyett egyházi személyek' tartására, iskolák' és templomok' alapítására vannak kijelölve adig, míg a' nemzet máskép rendelkezni jónak látja.

Én nem gondolhatom, hogy találtathassék okos magyar ember, ki (miután tudja, hogy egy pap sem adhatja el azon fekvő jószágot, mellyből élelmét veszi) állítani birná, hogy az egyház' fentartására kijelölt vagyon nem az országé.

Tegyük például, hogy a' polgári társaság igen józan, üdvös, mindenki iránt egyenlően igazságos, könnyen érthető világos és rövid törvényeket hoz, minélfogva aztán a' nevelés is olly józan észszerűvé válik, hogy az ebből felsarjadzó ifjuság, 's az ebből támadt új nemzedék csupán igazságosan cselekszik, 's ha valaki vétkezik is, azt mingyárt a' polgári törvény megbünteti, tegyük — mondom — hogy tehát következőleg nincs papságra szükség: mit gondolsz barátom, hová lesznek akkor az egyházi javak? az valóságos örült volna, ki azt állítaná, hogy nem az országéi.

Világos levén mindenki előtt, hacsak készakarva be nem hunyja szemét a' világosság elől, hogy az egyházi javak most is teljesen az országéi: minő képtelenség tehát azok' mesterkélése, kik az egyházi javak' fejében kívánnák az osztrák-adósságnak felét elvállalni?!

Alig hiszem, hogy találkozhatott valaha bármellyik

országban olly polgár, ki illy otrombán igyekezett volna akár elámitani, akár boldogítani a' nemzetet.

Hiszen az kézzel markolható balgaság volna: két-tős roppant kárt okozni egy csapással a' nemzetnek; egy részint tudnillik az ország' saját földéből egy nem kis mennyiséget a' kormánynak rendelkezésére ajánlani, mi más szavakkal annyit tesz, hogy ajándékozni; — más részint pedig azért, hogy ez ajándékot a' kormánynak adhatjuk köszönetbül ezer néhány száz millio for. adósságnak felét elfogadhatni szerencsések lehetünk!

Ezen egyházi javak mieink, az egész országéi lévén, minő szörnyű képtelenség tehát azért egy iszonyú adósságnak felét elvállalni, hogy ezen egyházi javak ne mieink, hanem a' kormányéi legyenek! Ugyanis a' kormánytól alkuban, cserében kérni az egyházi javakat, annyit tesz mint megismerni hogy ezek az övéi, nem pedig az országé. És elismervén hogy a' kormány rendelkezhetik ezen javakrul belátása szerint, azt teszi mintha neki a' nemzet már csakugyan átadta volna.

„Igen de éppen az van szóban — mondhatja valaki azok közül, kik az adósságot elvállalni kívánják — hogy ezen egyházi javakat ne másra, hanem hazánk' jólétének vagy boldogságának előmozdítására fordítsa a' kormány, és csak úgy, azon esetben vagyunk hajlandók az adósságnak felét magunkra vállalni.“

Vagy úgy! ne jól van. De minek kérnök mi a' kormányt, hogy ezen javakat, mellyek nem övéi, hazánk' jólétének előmozdítására fordítsa? hiszen ezt a' nemzet országgyűlésen maga is megteheti, sőt csak a' nemzet teheti meg és senki más, ha csakugyan üdvösnek, célirányosnak látja; és pedig sokkal könnyebben

megteheti; azért teheti pedig meg könnyebben, mivel először a' nemzet törvényt hozhat, de a' kormány nem; másodszor mivel a' nemzet, az országgyűlés erősebb, mint a' kormány; ugyanis a kormány alatta, vagy legalább benne van az országgyűlésben; az országgyűlés feleletre vonhatja a' kormányt, nem pedig megfordítva a' kormány az országgyűlést; — de harmadszor azért is könnyebben megteheti ezt a' nemzet, az országgyűlés, mivel e' jószágok magáé az országéi; a' magáéval pedig mindig könnyebben bánhatik akárki is.

Lássuk példákban, milly furcsán esnék ki, ha tökéletesen hasonló eseteket kicsinyben vennénk föl.

Egy szabadkai vagyonos, jó módu polgárnak sok cseléde, és sok marhája van. Pénze volna ugyan egy egy kevés, de mégis úgy intézkedik cselédeivel, hogy nem fizet nekik esztendei bért készpénzben, hanem kimutat nekik egy nagy darab földet, hogy annak jövedelme legyen fizetésük gyanánt. A' cselédség elfogadja.

A' cselédség sok esztendeig megvan így, hanem egyszer a' polgár más módon szeretne gazdálkodni, tehát egyszer megszólítja mindenesét vagy gazdáját, mondván neki: „Hallja kend gazda, ha nekem átengedi kend azon földet, mellynek jövedelméből eddig cselédeim éltek, én a' kend adósságának felét kifizetni magamra vállalom.“

Ugy e bizony mindenik azt mondaná, hogy ennek az embernek, tudnillik a' szabadkai vagyonos polgárnak elment az esze. Hiszen azon föld úgy is az övé, mit kéri tehát a' gazdát, hogy az engedje más célra fordítani?

Másik példa. Budavárosnak egész közönsége már a' régi időkben úgy rendelkezett, hogy valamennyi

tisztviselői számára esztendei készpénz fizetés helyett a' fürdők' jövedelmeit jelelte ki. — Azonban a' közönség most máskép vélekedik; a' tisztviselők' évi bérét készpénzben szándékozik fizetni 's a' fürdők' jövedelmeivel más módon akarja a' város' javát előmozdítani, de azt gondolja, hogy ez már nem mehet, mivel régóta így van szokásban, tehát a' szomszéd Pestváros' tanácsához folyamodik, melly város temérdek adóssággal van terhelve, 's azt a' feltételt vagy ajánlatot teszi Buda' közönsége, a' folyamodáshoz, hogy ha a' pesti magistratus megengedi a' fürdőket más célra használni, mint a' mire eddig szolgáltak, adósságának felét elvállalja.

Nem mondanók e bohónak az egész budai közönséget, ha ezt cselekedné, holott maga rendelkezhetik tökéletes szabadságánál fogva (föltevéen hogy a' fürdők csakugyan a' közönségéi, nem pedig magános polgárok' tulajdonai) úgy miként neki tetszik.

Még más példa. Az országnak vannak gazdag sóbányái, mellyeket arra jelöl ki, hogy azokbul némi országos költségek fedeztessenek.

Az ország' szükségei többfélék ugyan, de egy nagy baj a' többek közt sürgetősen kívánja, hogy orvosoltassék, például a' Tisza' áradásai. Nem volna e ferdeség, ha a' nemzet azért könyörögne a' kormánynál, hogy ezen sóaknak' jövedelmeit ha a' Tisza' szabályozására fordittatni engedi, köszönetből vagy kölcsönös-ségbül a' kormány' adósságainak felét inkább magára vállalja?

Hiszen a' sójüvedelem a' nemzeté, oda fordíthatja hová legszükségesebb, árát tetszés szerént fölemelheti mikor kívántatik, vagy ismét leszállíthatja mikor a' kör-

nyúlállások megengedik, vagy kívánják. Mért kellene ezért valakinek adósságát magára vállalnia?

Ha a' nemzet országgyűlésen az egyházi javakról törvény által másként akar rendelkezni, tükéletes jusánál fogva teszi, a' nélkül hogy a' kormányt még csak megkérdezni is kellene; minő bohóság volna tehát ennek fejében más ország' adósságainak felét elvállalni?

Tegyük, hogy az országgyűlés e' törvényt hozza: „Minden közönség' plebánosának vagy lelkipásztorának évi fizetése vallási különbség nélkül ezer pengő forint, minden püspöké pedig kétezer pengő forint, mit az országos pénztárból évnegyedenkint (fertály esztendőnként) vesznek föl azon közönség' elüljáróitól, a' hol szolgálnak.“

Nem természetes e, hogy ekkor a' nemzet országgyűlésen úgy rendelkezik a' papi jószágokkal, miként legjobbnak gondolja?

Valamint a' protestans vallásokban a' főpap vagy superintendens (ki olyan mint a' mi pápaista vallásunkban a' püspök) abban a' községben, a' hol lakik, mint lelkipásztor munkálkodik és nincs helyette más pap: ugy nálunk is a' püspök végezheti a' plebánusi hivatalt, és nem szükséges még más pap mint plebános, hanem legfőlebb, ha a' város nagy, hogy nem győzné a' munkát, vagy több plebániára oszthatni, vagy káplán segédeket tarthat maga mellett.

Én itt csak például emlitém meg, hogy ha illy forma törvényt hozni szükségesnek, vagy üdvösnek látnák a' nemzet' képviselői: akkor a' természetes okosságnál fogva az egyházi javakról rendelkezhetnek; de ha már megemlitém az ebbeli törvényt, egészben így szerkesztve tartanám jónak:

„Mind azon helységeken, vagy közönségeken, mellyeknek népessége kétezer és ezen felül van, a' nép-tanítónak ezer pengő forint évi fizetése van, és ugyan annyi van a' papnak vagy lelkipásztornak is. — Olly helység pedig, mellynek népessége kevesebb, vagy pedig egyik valamely vallásbeli népszám csekélyebb, ezek a' lelki dolgokban a' legközelebbi községhez tartoznak; de tanítót külön tartanak, kinek fizetése 600 ezüst forint. Az olly helységeken, mellyeknek népessége többféle vallásuakbul áll, de egyik felekezet sem megy föl két ezerre: itt az ezer pengő papi fizetés, mi az országtul jár, a' két pap közt egyenlően osztatik meg, a' többi fizetésről a' község maga gondoskodik.“

Ennyivel még a' feleséges protestans papok is be-érik, tehát a' nőtelen pápaista papok még inkább beérhetik.

Ime előadtam röviden, hogy mi semmi föltétel, vagy alku alatt el nem vállalhatjuk Austria' adósságának felét, mert különben magunk kárát veszedelmét eszközölnők: én tehát mindazokat, kik majd talán javasolják vagy indítványozzák, hogy ez adósságnak felét vállaljuk el, olyanoknak tekintem, mint kik a' haza' romlását akarják — mert azt csak senki sem tagadhatja, hogy ez romlására volna hazánknak — következőleg kemény büntetésre méltóknak vallom őket.

A' hazaárulókra halált mond a' törvény. És mit tesz e' szó: hazaárulás? ez azt teszi, hogy az ellenségnek kezére akarja játszani, vagy játszja is a' hazát. Ugyde illy adósságnak ránk tolása által nem jutna e hazánk éppen olly állapotra, mintha valamely ellenséget híttak volna nyakunkra? lehet e olly helyzetű országnak, millyen a' mienk, pusztitóbb ellensége, mint

illy roppant adósság? — Nem látjuk e egyes családoknál, miként pusztítja ki őket a' nagy adósság?

Hogy e' szörnyű csapás bennünket ne érjen, résen álljatok ti, kik a' követeket választjátok majd a' jövő országgyűlésre. Utasításul adjátok majd nekik, és eskettessétek meg arra, hogy adósságot elvállalni nem fognak.

OSZK

V.

Még az is ritkán boldogit akár egyes embert, akár közönséget, midőn a' pénzt magát valósággal föl is veszi 's ugy veri magát adósságba, hát még ha csupán a' fizetést vállaljuk magunkra a' nélkül, hogy a' kölcsön fölvelt pénzből még csak egy krajczárnak szinét is láttuk volna.

Ezen ötödik szakaszban végre arról szóljunk, hogy még egyszerű kis mezővárosok, de a' mi több, még faluk is adósságot kezdenek csinálni.

Nem vagyok én általában esküdf ellensége minden kölcsönvételnek, mert bizony néha igen nagy jótétemény a' kölcsönvétel; de az is igaz ám, hogy száz közül egy ha boldogul a' kölcsönnel, a' többi kilencvenkilencznek kárára van a' kölcsön.

Mert hiszen világos, hogy rendszerént azok szorulnak kölcsönre, kik rosszul folytatják gazdálkodásukat, és ez elegendő ok arra, hogy nem boldogulhatnak; a' jó, az eszes gazda ugyan ki tud bontakozni az adósságbul, az ilyenre nézve tehát valóságos jótétemény lehet néha a' kölcsön, ugyde éppen az illy okos gazda nem szorul arra.

Minthogy társaságban élünk, szinte lehetetlen, hogy

egyszer vagy másszor, többet vagy kevesebbet kölcsön ne kérjünk; de ha fontra vetjük mind a' jót, mind a' roszt, mi a' kölcsönvételtől származik, bizonyos, hogy a' rossz nagyobb; vagyis nehezebb, lefelé megy a' fontnak azon serpenyője, mellybe a' rossz teszszük.

Ha semmit egyebet tekintetbe nem veszek is, csak azt, hogy a' ki egyszer vagy kétszer mástól kér, másra támaszkodik, az harmadszor is megteszi, végre megszokja másra szorulni: és ezzel megvetette boldogtalanságának alapját, mert ez által elveszté önállóságát, függetlenségét; az ilyen kénytelen hitelezőjének hízlegni, mihelyt csak egyszer nem teljesítette fogadását, azaz mihelyt csak egyszer nem fizette vissza a' határozott időre adósságát.

A' kit a' körülmények hizelgésre kényszerítenek; a' ki valakitől függni kénytelen, vagy többektől függni kénytelen (mert nem tudja ma kire szorul, holnap meg kire); a' ki csak úgy bir valamihöz fogni, ha látja hogy mások hajlandók neki valamit kölcsönadni: az nem ismerheti többé mi a' boldogság; neki nem derül föl többé soha. Ha erős elszánt akarata volna, még kibontakozhatnék bajaiból; igen de éppen azért sülyedt annyira, mert már akkor, midőn másokra támaszkodni kezdett, nem volt benne annyi elszánt akarat, mennyi őt e' sülyedéstől megóhatta volna; hogyan lehetne későbbén még nagyobb elszántasága, erősebb akarata? pedig bizonyos, hogy több erő kivántatik a' veszedelemtől kiszabadulni, mint attól magát megóni.

Ti falusi barátim talán nem is gyanítjátok, hogy a' czifra uraságoknak legnagyobb része (kikről ti azt hiszitek, hogy mindig könyökig markolászhatnak az aranyokban) minden nagy birtoka mellett nyakig van

adósságban. És gondoljátok hogy abból becsületesen menekedni tudnak? száz, de két száz közül alig bir egy szárazra vergődni maga emberségéből.

Mivel pedig a' társaság vagy nemzet ilyen egyes emberekből áll: éppen így van a' nemzet is adósságával; abba mindig mélyebben merül, míg végre se ide se oda nem mozdulhat.

Nálunk olly együgyü emberek is vannak, kik azt hiszik, hogy ha nekünk is statusadósságunk lesz, majd mi is olly hatalmas nemzet kezdünk lenni, mint például az angol. Bohók ezen mi embereink, kik talán ezt hiszik. Az angol nem azért lett nagy nemzet, mivel sok adósságot csinált, hanem megfordítva azért csinálhat sok adósságot, mivel már nagy nemzet.

Van valahol például egy igen tudós és eszes ember; ennek az eszes tudósnak sok könyve is van egyszerűs mind. Történetesen ezt valaki meglátja, tehát ő is vesz magának sok könyvet, hogy eszes és tudós legyen.

Nem tartanók e ezen embert bohónak, ha ő azért kívánna eszes és tudós lenni, mivel neki is sok könyve van? A' világnak minden könyve mellett is bohó és tudatlan maradhat valaki.

Tudóssá és eszessé a' folytonos gondolkodás és tanulás tesznek, nem pedig az, ha a' szobában sok könyv van.

Az említettem eszes nem azért eszes és tudós, mert sok könyve van, hanem inkább azért szerzett könyveket, mivel eszes, mivel azelőtt a' kevés, a' néhány könyvnek hasznát tudta venni.

Igy van a' nemzetekkel is. A' melly nemzet még

meg nem tanult okosan gazdálkodni; annak a' kölcsön-pénzek ártnak, nem használnak.

Valóságos bohó tehát az, ki azért kíván adós lenni, hogy gazdagnak látszassék.

És tudjátok e mért nem szabadulhat sem egyes család, sem nemzet adósságátul? azért mert a' kölcsönt hiábavalóságokra vette föl, nem pedig olly valami vállalat végett, melly gazdagon fogott volna jövedelmezni, kamatozni, hogy abból aztán könnyen ki lehetett volna fizetni a' kölcsönt.

Vegyétek csak példát magatokrul. Tegyétek kezeteiket szivetekre, nem vagytok e kénytelenek megvalani, hogy majd mindenkor szükségtelen dologra kértek pár forintot kölcsön, mi nélkül ellehettetek volna.

Az mind esztelen ember, ki más valamire vesz föl kölcsönt, és nem olyanra, a' miből ki tudja teremteni, visszaszabirja fizetni.

Nem számlálom el azon eseteket, mellyekben minden meggondolás nélkül kölcsön szottak az emberek fölvenni ha kapnak, hiszen ti jól tudjátok.

A' kölcsönnel egyértelmű, midőn hitelben veszünk valamit; pedig mennyit vesznek az emberek hitelben!

Én magam is jobban szeretnék csinosan ruházkodni, mert a' bohó emberek azt gondolják, hogy nem is tudom mi a' szép vagy csinos, de kölcsön pénzzel nem akarom magamat kicsinosítani, várok addig, mig pénzem lesz.

Ha még eddig nem tapasztaltátok volna, próbáljátok mikor a' zsidó hitelben kínál valami csecsebecsével és ne vegyétek meg: ez sokkal nagyobb örömötökre, megnyugvástokra szolgál mint a' hitelben vett gunya.

A' ki még nem látná át, milly veszedelmes volna ránk nézve Austria' adósságának felét elvállalni, figyelmezzon, vizsgálódjék, hogy' mennek a' dolgok adósság vagy kölcsön tekintetében. Ha az olvasó éppen lakhelyén nem tapasztalhatja is, de bizony nem messze kell a' környékén mennie, és borzadni fog milly zavarok, viszálykodások támadnak az adósság miatt.

Némelly falusi ember föl nem éri észszel, hogyan támadt a' község' adóssága, holott ő arrol semmit sem tud, hogy valakitől a' helység kölcsön vett volna fel; és azt sem képes felfüdüzni, hogy hová fordították az elüljárók azon kölcsönpénzt, mi eszrevétlenül a' helységben mint adósság bukkan fel. Pedig ezt könnyű felfogni; de a' jó szívü, semmi csalárdságot nem gyanító gazdának esze ágába sincs, hogy okkal móddal biz azt végbe lehet vinni.

Meg akartam legalább is vagy ötven módját mutatni, miként szoktak a' helységekben és városokban az adósságok támadni: de attol tartok, hogy majd azok is megtanulnák, kiknek most még képzeletük sincs arrol, és így többet ártok mint használok általa, tehát abbanhagyom. Mert utoljára is mit használna hábár minden lakos tudná is, miként keletkezik adósság, ha arra nem volna elég esze, bátorsága, hogy azt a' helységben megakadályozni bírná? Üdvösebbnek, hasznosabbnak tartom tehát inkább arra nézve elmondani némellyeket, miként lehet és kell először a' már meglevő adósságot leróni; másodsor hogyan kell elejét venni, hogy a' község adósságba ne verje magát.

Először, ha már nyomja a' községet valami adósság.

Vagy tudja a' közönség hogy adóssága van, vagy nem tudja. (Ezt azért tartom szükségesnek így kifejezni, mivel gyakran csak az előbbkelők, az elüljárók tudják hogy adósság van, 's természetesen, mivel ők magok csinálták azt, 's a' közönség megint igen természetesen azért nem tud az adósságrul semmit, mert a' kölcsönvett pénzt nem fordították a' helység' közjávára, különben szükségkép kellene arról valamit tudnia; hanem a' kölcsön pénz csak az elüljárók' kezei közt olvadt föl, mi főkép olyan községekben történik inkább, mellyek városoknak mondatnak, 's mellyeknek formalis tanácsuk van, és sem a' bíró, sem a' tanácsbeliek vagy esküdtek nem választatnak esztendőnként újra, hanem tisztségökben holtig, vagy legalább több esztendeig, igen soká megmaradnak.)

Ha tudja a' közönség, hogy adósság van, legelső alkalommal, midőn a' község' házához üszszegyülnek, valamellyik, akármellyik a' lakosok közül, a' sokaság' nevében szólítsa fel az elüljárókat, hogy terjeszszék elő mennyi az adósság, és mutassák ki hová fordított.

Ebbe szükségkép a' lakosok mindnyájan beleegyeznek, hogy az adósság' mennyisége és hová fordítása kimutattassék; mert lehetlen hogy a' lakosok közt csak egy is találkozzék olyan, ki nem bánja akármennyi adósság nyomja, és akármennyit csináljanak az elüljárók újra.

Midőn a' lakosok közül egy a' többi nevében felszólítja az elüljárókat arra, hogy az adósságot mutassák ki, vagy teljesíti ezt tüstént az elüljáróság, mint szoros kötelességét, vagy nem, és inkább azzal támadja meg a' felszólalót; „mi köze kendnek ahhoz?” — Ha készséggel mutatják ki az elüljárók, a' község' soha

többé el ne mulasztja így számot kérni az elüljáróktul sáfárságukról, mert jobb így elejét venni annak, mi előbb utóbb bekövetkeznék, ha az elüljárók bizonyosok volnának a' felül, hogy őket senki számadásra nem vonja; ha pedig vonakodnak az elüljárók a' felszólításnak engedni, 's talán még fenyegetik is, és vakmerőnek, nyugtalanak is nyilvánítják azt, ki őket a' sokaság' nevében így felszólítani merészelt: akkor kétszeres és sürgetős kötelessége a' közönségnek a' dolgot abban nem hagyni, — mert ha már most is annyira jutott, minél tovább halasztják, annál rosszabbra változik.

Számtalan példát tudnék arra felhozni, hogy midőn a' községi dolgok már igen fonákul, rosszul mentek, az adósságok nevedtek, az elüljárók gazdagodtak, 's egyik vagy másik lakos felszólalni mert, 's az elüljárókat kötelességükre emlékeztetni bátorkodott: ezt mint nyugtalan bezáratták.

A' hol tehát már az elüljárók kötelességükről megfeledkezve elromlottak, 's attól lehet tartani, hogy ha valaki a' község' haszna mellett felszólal, azt bezáratták: ott igyekezzék az, ki a' visszaélések ellen harczolni készül, többeket a' dolgok' állásáról felvilágosítani, maga részére nyerni, hogy föllépésének annál bizonyosabban lehessen fogadata vagy sükere.

Mind az ilyenekben, mind pedig más hasonlóknak mindig a' lakosoknak féltésége, gyávasága szokott legtöbbet ártani; mert ha az elüljáróság kemény szavakkal ráijesztett azokra, kik a' község' java mellett felszólaltak, ezek, mintha valami rosszat tettek volna, szégyenkedve elsompolyogtak. 'S a' dolgok nem hogy

javultak volna, hanem inkább mind annyiszor rosszabbra fordultak.

Mihelyt a' lakosok tudják, mi jusa van minden embernek, 's tudják azt is, mi kötelessége van mindenkinek, tehát a' községi elüljáróknak is: nem fognak megijedni, visszarettenni, midőn valamelyik elüljáró haragosan rájuk rivalkodik; mert a' ki jusait és kötelességeit ismeri, egyszersmind azt is tudja, hogy nem a' község van az elüljárók végett, hanem megfordítva az elüljárók a' községért vannak, következőleg a' község' javát előmozdítani, vagy legalább fentartani köteleztetnek; ebből aztán természetesen önként foly az, hogy minden lakosnak, vagy akármelyik lakosnak nem csak jusa van, de sőt kötelessége a' többi lakosokkal egyetértve az elüljárót — ha az talán megfeledezett volna kötelességéről — figyelmeztetni, felszólítani, hogy a' község' javában fáradjon, ha hivatalát föl vállalta.

Mikor a' lakosok mind jusaikat, mind kötelességeiket tudják: az elüljárók nem merészlenek többé rájuk ijeszteni akarni.

Hogyan kelljen a' már meglevő adósságot leróni, törleszteni? Igen egyszerűen így történhetik meg.

A' község közakarattal kényszeríti az elüljáróságot arra, hogy mutassa ki, hová fordította a' pénzt. Ha ki nem tudják mutatni — pedig rendszerént így van — akkor a' község az elüljárók' vagyonát lefoglalja, eladja, 's belőle kifizeti azt az adósságot, mit azok tettek, és mingyárt tisztában van a' dolog. Mert azt csak esztelenség nélkül nem kívánhatni, hogy a' mi adósságot az elüljárók maguk hasznára csináltak, a' község fizesse, holott abból egy krajczárt sem látott.

„Igen de az bajosan megy, hogy a' közönség az elüljárók' vagyónát elfoglalja 's abból fizesse ki az ő adósságukat — mondhatja valaki — mert számtalan példa bizonyítja, hogy a' hol a' község így öszszekapott elüljáróival, mindig az elüljárók lettek a' nyertesek.“

Meghiszem, de nem azért, mintha nekik volt volna igazságuk, hanem azért, mert ügyesebben tudták vinni a' dolgot, jobban ismerik mindennek csinját binját, és még azért is másodsor, mivel ilyenkor az, vagy azok, kik a' község' ügye mellett felszólalnak, boszúból tesznek mindent, 's olyat is mit nem kellene; az elüljárókat leggyalázatosabb káromlásokkal illetik 'stb. ez mind nem használ, sőt inkább árt.

Nem káromlással, fenyegetéssel kell a' bajt orvosolni, hanem észszel, megfontolással, igazsággal.

Értsenek csak egyet a' lakosok, tartsanak csak öszsze, ne feledkezzenek csak meg a' mi illendőséggel vagy tisztelettel tartoznak elüljáróik iránt (mert hiszen az elüljárók ha maguk hasznára alattomban csinálnak adósságot, majd le is fizetik, azért nem szabad őket gorombasággal illetni, hiszen akármellyik ember is téved, hibáz; de kiki maga viselje, és okvetetlenül viselje, elvegye azt mit érdemlett): jót állok érte, hogy igazságosan foly le a' dolog, 's az elüljáró, kinek szükségkép megismernie kell hibáját, minden vonakodás, dacszoskodás nélkül fizetni fogja az adósságot; mert az igazságnak hatalmas szava előtt meg kell hajolnia.

Az illy esetekben csak azt mondjátok: „senki soha nem köteleztetik arra, hogy olly adósságot fizessen, mit más csinált; mert hiszen a' közmondás is így szól: „adós fizess.“

Ha pedig némileg ki tudják az elüljárók mutatni, hogy mennyiben fordították a' közönség' javára, annyiban a' község rója le.

Másodszor, ha még nincs a' községnek adóssága (mert egyes családok lehetnek adósok), vagy ha kitisztult ügygyel bajjal előbb már volt adósságából, mit kell cselekedni, hogy a' közönség megóva legyen az adósság' terhétől?

Az emberek azt gondolják, hogy ide nagy tudomány, politika, országos gazdaszat kívántatik, pedig dehogy, egyszerű dolog az egész.

Valahányszor bíróválasztás van (s józanul minden esztendőben újra kell bírót választani) ilyen vagy ehhez hasonló utasítást nyujtson át a' közönség az új bírónak: „Mi Magyarád helység' özszes lakosai közakarattal határoztuk el, hogy mindenkor, midőn bíró választatik, a' pénzekre nézve a' következő utasítást adjuk neki: minden esztendő elején fölszámítjuk, mennyi költség lesz az év' végeig szükséges, és ezen pénzt befizetjük kiki vagyonának mennyiségéhez képest többet vagy kevesebbet. — Valahányszor szükséges ebből csak tíz forintot is kiadni, a' bíró maga tetszése szerint nem teheti, hanem csak az esküdt emberekkel együtt. — Ha e' pénzből valami elvesz és nem oda fordított, hova az esztendő elején kijeleltük, az elüljáróság (azaz bíró és esküdtek együtt), vagy közölök a' kire küsül, hogy azt elherdálta, tartozik a' magáébul helyrepótolni, 's büntetésül mint bectelen embert tekintjük egész életében, soha elüljáró nem lehet többé, még bizonyágul sem híhatja soha senki. — A' mi pedig a' kölcsönvételet illeti, bármí sürgetős szükség legyen is, nem csak magát a' bírót nem bizzuk meg hogy kölcsönt vehes-

sen föl, de sőt az egész községi tanácsot sem hatalmazzuk föl arra, hogy csak egy forintnyi kölcsönt is vehessen föl a' közönség' nevében, — ezt mi magunknak tartottuk fen. Ha valamire sűrgetően szükséges volna kölcsönt fölvenni, az elüljáróság kötelességének tartsa a' közönséget erről tudósítani, 's tanácskozás végett üszszehíni, okokkal mutogatni, mire kell a' kölcsön? — és csak akkor veszünk fel kölcsönt, hahogy az egész közönségnek két harmadrésze szükségesnek tartja. Határoztuk Magyarádon 1846 esztendőben. Magyarád helységnek közönsége. (Helység' pöcséténekhelye.)“

Vagy igen nagyon szükséges a' kölcsönvétel, vagy nem szükséges.

Ha nagyon szükséges, minden lakos kénytelen átlátni, hogy föl kell valahonnét venni, tehát megegyeznek benne: ha pedig kétséges a' dolog, tudillik nem látja át egyszerre a' nagy sokaság vagy legalább a' lakosságnak két harmadrésze a' kölcsönnek szükségét, akkor bizonyos, hogy nem sűrgetős; és mind esztelen ember az, ki akkor kölcsönt vesz föl, mikor rá nagy szüksége nincs.

Az egész titok csak abban áll, hogy az elüljárók semmi esetben, semmi szin alatt, semmi kölcsönt a' közönség' rovására föl ne vehessenek; hanem az egész majd maga vegyen föl, midőn jónak látja.

Nem igen van valami veszedelmesebb a' községre nézve, mint ha a' lakosok elüljáróikat megbizzák, hogy ha szükségesnek látják, kölcsönt vehessenek föl, és pedig meg sem határozva mennyi kölcsönt, hanem a' mennyit jónak látnak, és aztán számul sem kérik, hová, mire fordították?

Legyen bár minden igen jól intézve mind az egyes

helysegekben, mind az egész országban; legyenek jók, üdvösek, mindenek iránt egyenlően igazságosak a' törvények; de ha mind egyes közönségek elüljáróiknak, mind az ország' főkormányának tetszésére, belátására hagyja kölcsönt fölvehetni, vagy adósságot csinálhatni: ez maga képes minden jó intézkedést semmivé tenni.

Hiszen tegyük, hogy Szamárdi vagy akármeltyik helység' lakosai szabadságára bizzák a' biráknak, hogy kölcsönt vehetnek föl a' mint tetszik: a' birák ezt hasznukra fordítják (ha tudnillik rossz emberek akarnak lenni) és fölvesznek tiz, majd később húsz ezer forintot; ebből ökemük jól élnek, vendégeskednek; meghíznak gyakran a' lakosok közül is többeket, lekenyerezik őket. Ezen életmódot megkedvelik lassanként, aztán arról tanakodnak, hogyan lehetne ezt így minél tovább folytatni? Az ember gyarló szokott lenni's ilyen esetekben még gyermekeikről is megfeledkeznek, tehát azon igyekeznek, hogy csak maguknak legyen jó dolguk.

És midőn ez így egy darabig tartott, vajmi nehéz megváltoztatni! Könnyű volna magában, ha a' lakosok egyetérténének; de a' ki lakosok közül észreveszi, hogy rosszul mennek a' dolgok, 's a' többieket is figyelme-sekké tenni igyekszik, birák uraimék ezt részükre bírják, mit a' kölcsönvett pénzből könnyen megtehetnek. Végre úgy összebonyolódnak a' dolgok, hogy a' lakosok csak azt veszik észre, hogy már minden késő.

Most békételenség, megalégedetlenség támad; a' lakosság és tanácsa között nyílt ellenségeskedés üt ki; mi aztán úgy végződik, hogy a' lakosok közül néhányat bezárnak, mert az elüljárók úgy festik le szegényeket mint lázzadókat, és ezt a' birák uraimék annál könnyebben kimunkálják, mivel újra vehetnek valahol

fel pénzt kölesön, miből a' szolgabírák' és más felsőbbek' markát megkenhetik.

Ha nem kapnak mástól kölesönt, úgy segítenek, hogy magok pénzéből adnak néhány száz forintot, 's úgy írják fel, mint ha mástól vettek volna föl néhány ezeret. Ennek fejében aztán majd egy, majd más darab földet foglalnak el a' közönségéből, egyszer egyik, másszor másik' részére.

Ha tudnátok barátim, mennyi igaztalanságot követnek így el az elüljárók imitt amott: bizonyosan föltenétek, magatokban, erősen elhatároznátok, hogy az elüljáróknak semmi kölesönt, semmi ürügy, vagy semmi szin alatt fölvenni nem engedtek.

Tudakozódjatok bárhol, bármellyik községben, melyről beszéltek hogy tele van adóssággal, — mondom tudakozódjatok, mire fordították a' kölesön fölvelt pénzeket, senki sem fogja világosan megmondani tudni. Talán a' helység' szépítésére, iskolákra, utakra, a' földmivelés' virágoztatására, futó homok' meggátlására, mocsárok' kiszáritására, patakok' szabályozására 'stb. fordítatott? dehogy, mind ezek lehető' rossz állapotban vannak ott, hol a' községet aránylag nagyságához képest legtöbb adósság terheli.

És a' mint kicsinyben történik községekben, úgy megy nagyban, az országokban is. Nem tagadhatni, némi élénkség, csakúgy szinre, külsőleg némi jólét, boldogság látszik ott, hol az országok adósságokkal vannak megterhelve; de valósággal nincs, mert a' társaság' benesjét féreg gyanánt rágja, emészti a' rákfene, a' szüntelen nevedező adósság.

Miben áll azon boldogság, mit az adóssággal elővarázsolnak? holmi cifraságban, mi által egyes gyá-

rosok (fabrikások) vagyonosodnak meg; néhány darab vasut, mellyek szinte csak néhány nyereszkesedőt gazdagítanak a' sókaság' rovására; gőzhajók, a' részvénytársaság veszi hasznát; mondom cifra nyomorság az egész.

Higyétek el nekem barátim, a' legnagyobb munkákat végbevihetni a' nélkül hogy kölcsönt kellene fölkérni.

Vegyük csak a' Tiszaszabályozást; ez valósággal nagyszerű munka lesz, ha elkészül, és én hiszem, hogy tökéletesen egyetértetek velem, ha azt mondom, hogy ezt sokkal derekabban végrehajthatni adósság nélkül; tudnillik így:

Mondassék ki törvényül az országgyűlésen, hogy minden ember, ki e' hazában lakik, vagyonához képest fizessen valamivel, talán egy negyedrészszel több adót, például így: a' melly gazdának esztendei jövedelmét tehetjük 500 forintra 's fizetett tőle 8 ezüst forint porziót, a' negyedrészt 2 forint, tehát ennyivel többet számítva lesz 10 ezüst forint adója; a' kinek 5000 forintnyi jövedelme van s' tőle fizetett 80 ezüst forintot, negyedrészszel többet számítva lesz 100 forint; a' kinek jövedelme százezer (mint a' gazdag grófoké, még több is némellyiké), adója lesz 2000 forint. — Ugy szinte ha a' sónak fontja 11 krajczár, emelje az országgyűlés teszem 16 krajczárra. És mind a' főlebb emelt adó, mind pedig a' só fölemelt áron csak addig maradjon, mig a' nagy munka elkészül.

De még nem is volna szükséges fölemelni sem az adót, sem a' só' árát, hanem az országgyűlés határozná, hogy a' mostani adónak fele 's a' sóárnak is fele oda forditassék, 's mivel háboru nincs, az egész

magyarországi katonaság oda rendeltessék, és a' munka el fog készülni.

Itt azt mondhatná valaki, hogy ez nem volna egészen igazságos, mert a' Tiszaszabályozás kiváltkép azoknak fog használni, kik az által sok földet nyernek; hogy fizetne tehát ezek helyett olyan ember, ki annak hasznában nem részesül?

Azt felelem rá, hogy majd midőn a' Dunát szabályozzák, vagy vasutakat építenek az országnak más részein, szinte a' közadóból és sónak árán, akkor a Tiszavidéki emberek visszafizetik a' kölesönt a' más vidékbelieknek.

Mihelyt a' törvények egyszerűek, általánosan mindenkit egyenlően köteleznek, a' dolgok egymást igazságosan kiegyenlítik. Ha most Zágráb, Körös, Somogy vármegye fizet a' Tisza' szabályozásához, majd meg Mármaros, Szatmár, Ugocsa 'stb. fizet a' zágrábi-somogyi, fehérvári — pesti vasuthoz, és így tovább.

De lehet ezen ugy is módosítani, hogy azon földtől, mellyet a' Tiszaszabályozás által nyernek, bizonyos esztendőkig több adó fizetessék, mint egyéb földtől.

Azonban nem is gondolhatni itt igaztalanságot egyik másik vidék iránt; mert minden tájon van elintézni, javítani való, és mind azt országos költséggel sokkal jobban elvégezhetni, mint vagy kölesönnel, vagy koldulással, kéregetéssel gyűjtött pénzékkel.

Ha mindenki egyiránt, azaz vagyona' mennyiségéhez képest fizeti a' köz adózást, és ha minden nagy munka ebből készítetik, senkinek nem lehet igazságos 'ifogása ellene. Vegyük a' tűzkárbiztosító társaságot; kiki vagyona' értéke szerint fizet bele évenként; a' soronvármegyei haragudják e, hogy ma Beregvármegyé-

ben fizetik egy leégett háznak árát; 's a' beregvármegyei viszont haragudják e, hogy holnap egy soproninak kárát fizetik ki?

De azon föld, mi a' szabályozás által a' Tisza' környékén majd használhatóvá lesz, nem tekintethetik e úgy, mint mindnyájunké? Ha olyan mondja övének, kinek másfelé is már sok földe van, maga nem munkálhatja be, nem győzi, tehát vagy haszonbérbe adja, vagy napszámban, azaz pénzért munkáltatja be, vagy eladja, következésképen százan meg ezeren élnek be-őle; ez által szaporodik a' jó föld, olcsóbb lesz a' gabona, takarmány, miben mindnyájan részesülhetünk: ha pedig olyannak jut a' szabályozás által nyert földből, kinek úgy is kevese van, még inkább jól esik, mert a' kevés birtokunak rá szüksége van.

Utoljára még egyszer viszzatérek az osztrák adósságnak felére, és figyelmeztetlek benneteket, hogy ha mint magyarok, mint önálló nemzet akartok lenni, semmi áron el ne vállaljátok. Nagyon fáj az az embernek, mikor ostobának nevezik; ha rosznak mondják, inkább eltűri: pedig a' világtörténetnek egyik lapjára azt írják mingyárt be, ha ezen adósságot elvállalnók, hogy mióta az emberi nemzet fenáll, ostobább nép nem volt soha mint a' magyar, hogy temérdek bajai közt, mellyek alatt különben is majd leroskad, még más nemzetnek adósságát is magára vállalja.

OSAK

OSZK

HUNNIA'
FÜGGETLENSÉGE.

Irta

Stancsics Mihál.

OSZK

*Tartsuk meg a' törvényt, mert a' társaság által
hozott leghianyosabb törvények is inkább üdvözite-
nek, mint a' legjobb fejedelemnek önkénye.*

Jena, 1847.

Schreiber Georg, és társá-nál.

W. H. H. H.

WINGGHTLINSSEGE

1911

Winggntlinsege

OSZK

Original Source

T a r t a l o m.

	Pag.	v
Előszó		
I. Előbb eszköz, aztán cél	—	3
II. Bonyolódások	—	37
III. Magyarország tökéletesen önálló	—	67
IV. Vitatkozás a' függetlenségről	—	103
V. Védegylet	—	146
VI. Czifra nyomoruság	—	214
VII. Kormánypárt az ellenzék	—	250
VIII. Központosítás	—	251
Toldalék a' Központosításhoz	—	278

1841. évi évkönyv

1	1841. évi évkönyv	I
2	1841. évi évkönyv	II
3	1841. évi évkönyv	III
4	1841. évi évkönyv	IV
5	1841. évi évkönyv	V
6	1841. évi évkönyv	VI
7	1841. évi évkönyv	VII
8	1841. évi évkönyv	VIII
9	1841. évi évkönyv	IX
10	1841. évi évkönyv	X
11	1841. évi évkönyv	XI
12	1841. évi évkönyv	XII

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

E l ő s z ó .

Szokásban van akármilyen munkához előszót írni, én is csak azért teszem; mert igazán megvalom nincs semmi mondani valóm, ha csak az nem, hogy e' könyvnek már régen azaz e' folyó 1845-dik év' elején kellett volna megjelenni, de nem eszközölhetém; hogy az akadály nem más, mint a' censura, talán megemlítés nélkül is tudják az olvasók.

És ebből állna egész előszavam.

Igen de ez nagyon rövid, még valamit kell hozzá toldanom, hogy az oldal üresen ne maradjon. Legyen.

Az újabb időben többféle könyvek jelentek meg külföldön név nélkül, és szerzőjükül majd ezt, majd azt gyanították, hogy valakire e' miatt gyanú ne essék, kötelességemnek ismerem nevetem kitenni. Hiszem, hogy imádott hazámnak javát kívánom általa tehetségem szerint előmozdítani, benne mindenki láthatja, és csak sült bolond tagadhatja. Nemzetem' jólétét pedig eszközölni törekednem, semmi törvény nem gátol.

De még ez is kevés előszónak, tehát egyet-mást elmondok, úgy a' mint éppen eszembe jut.

Tisztelt olvasó, midőn e' könyvet kezvedbe veszed, vess számat magaddal, kérdezd meg belső kisbíródat: nem, vádol e arról, hogy e' hazának háladatlan gyermeke vagy?

Nézd az édes anyát, és fontold meg, milly viszonyban van vele a' gyermek kit szive alatt hordozott, kit emlőin táplált, örök aggodalom, és nyugtalanság közt nagyra nevelt? gondold meg azután: nem illy viszonyban vagy-e hazáddal.

Vagy ok nélkül nevezték volna a' lakost a' hazafiának, ha az nem tartoznék iránta avval, a' mivel a' gyermek szülője iránt tartozik. Csak ugy élődik e ember a' haza' kebelén mint hernyó a' fán? midőn lekoppasztja, midőn kiszí belőle minden életnedvet oda hagyja, 's más fára mászik.

Az életben mindenkor látjuk, hogy olly fiu, ki anyjára, vagy atyjára iránt háladatlan, kitől mindenit öröklötte, hatóságilag is kényszerítetik az irántai kötelesség' teljesítésére, midőn bebizonyítva áll, hogy a' szülők semmi jogtalansággal nem viseltettek gyermekök iránt. Mért nem történik így azon fiakkal is, kik a' haza-anyára iránt háladatlanok?

Még azt is látjuk az életben, hogy utálattal és megvetéssel fordul el az ember olly elvetemedett fiutól, ki szülőinek, vagyonat élvezi, ab-

bol duskáskodik, sőt pazarolja: a' szegény szülőköt pedig éhségtül kinzatni engedi, sőt nyomorúságba készakarva taszítja. Mért nem tesszünk így azon fiakkal, kik hazájokat szenvedni látják, sőt szemvedéseit okozzák, holott a' hazának áldásaiból dobozónak.

A' kétféle fiak közt ezen különbség van: a' természetes fiu ki szülője iránt igaztalan, vétkeste után hamar maga lakol, a' felsőbbség lakoltaja: azon fiak pedig, kik hazájok iránt igaztalanok, magok többnyire elkerülik a' bűnhődést, de gyermekeik, vagy unokáik lakolnak érte.

A' természetben úgy van, 's ezt megváltoztatni embernek nem adatott, hogy minden vétkek előbb utóbb maga magát megbünteti. Sajnos hogy ezt az emberek figyelemre még nem méltatták, különben sokan visszaretentek volna az édes haza ellen elkövetett gyalázatos vétkek-tül. Nem látjátok e a' historiában, hogy bár késő, néha század mulva, minden gonoszság mi a' haza, és nemzet ellen elkövetett, napfényre jő, 's a' vétkesek akkor élő rokonai ártatlanul bűnhődnek miatta.

Ennyi csak megjárna előszónak, betelnék az oldal, de a' természetnek rende szerént midőn valami gondolat támad agyunkban, az szükségkép másokat szül, 's midőn ez történik támad

azoknak lánczolata, mit aztán ketté szakasztani sajnálunk, de sőt vétek is volna.

Az első gondolat forrás, mellyből a' többi patakként buzog ki, 's örökké tart, folyik, míg az ember enyészetnek nem indul; sőt még akkor is a' gondolatlánczot mások felfogják, 's folytatják tovább.

Azt kérdém főlebb nem olly viszonyban van e ember hazájával mint gyermek édes szülőjével, és ezen gondolatbul származott e' másik: mi kötelessége van tehát a' polgárnak hazája iránt?

Erről nézetemet el kell mondanom, a' mi aztán előszómat szándékomon kívül nagyon is hosszúra nyújtja, de róla nem tehetek.

A' gyermek anyjától, vagy szülőitől kap mindent közvetlenül, igen de a' szülők a' hazából meritik mindenüket; így tehát a' gyermeknek is mindene közvetve csak a' hazából van.

Kicsiny korában elkezdik a' gyermeket arra tanítani, mivel tartozik szülői iránt: melly tartozás sem több, sem kevesebb mint az, hogy annyit tegyen szülőinek, mennyi jótéteményt azoktól vett, tehát a' kölcsönt fizesse vissza. Így a' gyermek, és szüle közti viszony kölcsönösség.

Ha ezt helyesnek, méltányosnak, szóval igazságosnak elismerik és tartják az emberek: kénytelenek azt is elismerni, hogy tehát magának

az egész polgári-társaságnak alapja kölcsönös cselekvésből áll.

Igen de mit értünk e' szó alatt: társaság? magát a' nemzetet, hazát. De mi teszi a' társaságot, a' nemzetet? nem más, mint a' gyermekeknek, és szülőknek öszszésege; mert e' földi természetben minden, a' mi rajtunk embe-
reken kívül van, csak úgy jó tekintetbe, mint embernek céljához, jólétéhez megkivántató eszköz. Az ember maga ezeknek öszszésege, a' társaság itt a' fő, annak jóléte a' legfőbb, a' cél.

Ebből tehát világosan következik hogy minden tagja a' társaságnak annyival adós a' nemzetnek, a' hazának, mennyit attól kölcsönzött.

De ebből több is világos; világos tudnillik az, hogy ha azok, kik a' kölcsönt fölvevették, 's a' hitelezőnek majd minden kincsét kölcsönvették, 's azt vissza nem fizetik: a' hitelezőnek minden irgalom nélkül buknia kell; itt hitelező maga a' társaság, a' nemzet, a' haza.

Azt vitatva tehát: mivel tartozik a' polgár hazája iránt? röviden ezt vagyok kénytelen felelni: mind azzal tartozik, a' mit tőle kölcsön vett, ez természetes, józan eszű ember nem tagadhátja.

Félre ne értsen az olvasó, jobban kimagyarázom magam. Nem azt teszi ez, hogy a' ki mi jövedelmet húz a' hazában azt fogja, és vigye

a' nemzet' pénztárába, 's maga otthon kóplaljon, szóval szükölködjék, hanem minden jövedelem, mit e' haza ad, itt költessék el, 's az majd vissza szivárog eső, és harmatként mind azon forrásokba, honnét meritetett, és így a' hazának a' kölcsön vissza fizetve van.

Mind az, mit a' polgároknak akármellyike hazája iránt tesz, három rovatba iktatható, tudnillik:

vagy *semmit sem ad vissza* abból hazájának mit tőle vett, sőt még ezen kívül ártalmakat okoz neki; ez a' *háladatlanság*, embernek legundokabb bűne, mit csak végbe vihet; mert eképpen vét mind azok ellen, kik ellen ember véteni képes; ugyan is vét természeti szülői ellen, kik a' hazában vannak; — vét testvérei, rokonai, közel, és távol atyafiai ellen, kik a' nemzetnek részét teszik, — vét az egész polgári társaság, tehát a' nemzet, és haza ellen;

vagy *mindent vissza ad*, vissza szivárog-tat oda, honnét merité a' társaságba, mellynek ő tagja; az az egy fillérig vissza fizeti a' kölcsönt, mit a' társaságtól fel vett, és ezt egyszerűen *kötelességnek* nevezzük, miként az olvasóknak alkalmasint mindenike tudja; ki ezt nem teszi, az az ki a' kölcsönt vissza nem fizeti, ki e' kötelcsséget nem teljesíti, hanem a' kölcsön vett pénzt más, hiábavalóságokra elherdálja, hitelező-

jéröl megfeledekzik, vagy még megis támadja midőn ez kötelességére emlékezteti: az illyet csalónak, hitványnak, alacsonylelkűnek, gaznak, nyomorult teremtménynek szokjuk nevezni;

vagy *többet is ad*, és tesz hazája iránt, mint a' mennyit attol vett, az az nem csak a' kölcsönt adja vissza a' társaságnak mit neki előlegezett, hanem mindent tehetsége szerént még a' maga egyéni megszorításával is tesz a' haza' felvirágoztatására, a' nemzet jólétének előmozdítására: ez a' *polgári erény*, és boldog azon haza, hol illyenek minél többen vannak, de csak akkor, ha a' társaságnak majd egész tömegét, vagy legalább igen nagy többségét olyanok teszik, kik *csakán* kötelességüket szentül teljesítik; mert a' társasági jólét a' kötelességnek teljesítésén alapszik; legyenek bár tündöklő erényü néhány tagjai, de ha a' sokaság a' *szoros kötelesség'* teljesítéséről megfeledekzik, azt tehernek tekinti: akkor a' társaság, a' nemzet romlásnak, enyészetnek indult, 's a' néhány magas polgári erényü meg nem fogja menteni. —

Midőn ezt általánosságban kimondom, mi az én meggyőződése szerént a' *polgári bűn*, mi a' *kötelesség*, és mi a' *polgári erény* szükségesnek látom egyszersmind részletességre ereszkedni, 's a' cselekvésnek e' három neméből példákat hozni fel; mert a' mindennapi tapasztalás

tanusítja, hogy az emberek' nagyrészének nincs tiszta fogalma a' cselekvésnek e' három neméről, hanem bűnt, erényt, kötelességet öszszeszavarnak, egymással felcserélnek; jönnek mondják a' mi rossz, rossznak veszik a' jót, 's erénynek keresztelik a' csupa szoros kötelességet; vagy is a' *közömbös*, *jó* és *rossz* cselekedet egymástól tisztán megkülönböztetni nem tudják.

Először bűn, társadalmi értelemben.

Kevés szóval mondva: bűnnek nevezünk oly cselekvést, mi által másnak (vagy magunknak is) *ártunk*. És ez ártalom kétféleképp történik meg; vagy úgy, *hogy teszszük*, cselekeszszük, *mit nem kellene*, vagy úgy, *hogy elmulasztjuk* mit tennünk *kellene*.

Legyenek most világosításul példák.

A' ki hazájában, tegyük ötven ezer forintnyi (vagy akármennyi) jövedelmet húz, a' háladatlanság bűnében oly mértékben részesül, a' milly mértékben e' jövedelmet nem e' hazába szivároztatja vissza, hanem idegen országokba folytatja oly készítményekért, miket itt is éppen úgy meg kapna, ha mind azon jövedelem (egyebekével együtt) itt forgattatnék, mi külföldre küldetik; mert tagadni józanul lehetetlen, hogy a' szükséges segédeszközöknek, millyen főképp a' pénzjövedelem, itt éppen azt kell eredményezniök, mit más országban; a' pénz természetét nem vál-

toztatja egyik országban így, másokban amugy — Szóval, ha azon pénz ki nem megy e' hazából, a' mi kiment: itt éppen azt a' szorgalmat, munkásságot varázsolta volna elő, a' mit külföldön aránylag előteremteni segített.

A' ki olly hivatalt hajhász, mellyet a' kormány nem a' törvények' szellemében állit fel, 's a' mellyről mind a' hajhászó, mind mások tudják, hogy azokk' teljesítése a' haza felvirágoztatásának akadályaul szolgál: az árt a' hazának, mert azt teszi, mit tennie *nem kellene*; ellenben ki a' törvényt nem teljesíti, vagy a' törvény által kijelelt hivatalt elhanyagolja, szinte árt a' hazának, mert nem teszi, mit tennie *kellene*. Mind kettő polgári bünt követ el.

Ki a' polgári társaság' fenállhatására megkívántató terhek' viselése alol magát kivonja: az árt a' hazának; mert a' kölcsönt nem fizeti vissza a' nemzetnek, vagy társaságnak, tehát természetes, hogy a' háladatlanág' bünébe esik.

A' ki nem engedi, hogy honfitársai a' hazának javaiban, a' társadalmi életnek minden jóvoltában igyekezetök, munkásságok arányában részt vehessenek: az mind azoknak árt, kik akadályozva vannak, tehát polgári bünt követ el.

Sokat, igen sokat birnék itt előszámlálni, de rövidség okáért csak egyetlen egyet említek még meg, mi a' vétleknek legfőbbike, mi külön-

ben — számtalan egyebeket magában foglal, tudnillik:

Ki a' hazá egységét szétszaggatni engedi, vagy eszközli, az nem csak árt a' hazának, hanem tönkre tenni, elveszteni igyekszik a' házat. Minden nyomor, mi e' hazában van, az egység hiányából származik.

Szerencsétlen őseink, kik ennyire szétszakadozni engedétek e' hazát, vagy inkább szerencsétlenek, hogy egy compact hazát, és nemzetet alkotni nem is igyekeztek, de még szerencsétlenebb kortársaink ti, kik az eldődök hanyagságain, hibáján, vétken okulhatva sem törekedtek egységet teremteni e' hazában.

Egyesülésben van az erő; jogok, szabadság pedig csak ott léteznek, hol erő van; boldogság és jólét meg, szabadság és természeti jogok nélkül nem képzelhető: világos tehát, hogy az, ki egyesülés, egység ellen van, mind magának, mind egyéb honfitársainak árt, az az polgári bünt követ el.

Minden bünt, vétket könnyebben elfeled az utókor, de azt, mi vagy egyenesen az egység, egyesülés ellen követték el, nem feledhetni el, mert az átmegy az egész társaságba, ennek életgyökereit támadja meg, 's azokat elrágva ledönti a' társaságot, megemészti a' nemzetet feladja a' hazát.

Tudjuk, hogy őseink e' hazát nem egyszerre foglalták el, hanem részenként; áthatolván a' Kárpátokon legelőször a' Tisza mellékeit szálták meg, majd aztán Dáciát, Pannoniát, végre a' Száva, és Dráva vidékeit, vagyis a' Slavon nép lakta földet, melly most Horvátországnak, és Dalmatiának neveztetik. És ez utolsók éppen úgy tevék Magyarországnak részét, mint a' legelőször elfoglalt földek. Milly nagy hiba volt tehát a' külön nevezeteket megtartani.

Mi teszi Franciaországot olly hatalmassá, olly nagygyá, mint az, hogy a' különféle tartományok' neveit eltörölték, 's egynevű országgá, olvaszták. Ha eldödeink e' neveket: Erdély, Slavonia, Horvátország, Dalmátia eltörölték volna, milly másképp állanánk most! De a' mi nem történt még most jökor van, megtörténhetik. Ha eszesebbeknek tartjuk magunkat azoknál, mit ők elmulasztottak helyre fogjuk hozni.

Ha őseinknek csak késsé több belátásuk volt volna jövőjükbe, bizonynal e' külön nevezeteket elhagyták volna, 's egyedül „Magyarország“ nevet használtak volna. De ők még némileg menthetők, hanem ha mi látjuk, tapasztaljuk annak szomorú következéseit, és még sem törekednénk az egységre: az utókor kegyetlen, de méltó ítéletét mondaná ki ránk.

Mi kilenczedfél századnak tanuságait tehet-

vén magunkévá, 's ha még sem teremtünk egyiséget, azt jelenti, hogy szörnyű nyomorultak vagyunk.

Horvát István a' következő czimű igen nagybecsü munkájában: „Über Croatien, als eine durch Unterjochung erworbene ungarische Provinz, und des Königreichs Ungarn wirklichen Theil, Leipzig 1844“ világosan megmutatja, ha máskép nem volnánk is arrol meggyőződve, hogy Horvátország valóságos kiegészítő része Magyarországnak.

Azt pedig, hogy a' mostan ugynevezett Slavonia nem Horvátországhoz tartozik, hanem mindenkor a' tulajdonképeni magyarországi Vármegyékhez tartoztak Szerém, Pozsega, Verőcze vármegyék (ha nem tudnók) a' többek közt Pohraczky József: „Slavoniáról mint Magyarországnak alkotmányos részéről“ czimű munkájában; ugy szinte Fényes Elek eléggé ismeretes: „Magyarország Statisticájá“nak második kötetében 116—118 lapokon, főkép pedig Horvát István' főlebbi munkájában tökéletesen bebizonyítják.

Nekem nem volt czélom historiát írni, még kevésbé lehet ez előszóban, hanem ki nem volna arrol tökéletesen meggyőződve, hogy az Ádria tengerfelé fekvő részek nevezettek Slavoniának, 's hogy ennek székvárosául Zágráb említetik; ugy szinte hogy Szerém, Posega Verőcze, és

Valkó (ez utósó 1745ben egyesitetett Veröczével) vármegyék, valamint Brodi, Gradiska, és Pétervárad ezredek a' Drávántuli kerületét tevék Magyarországnak, olvasta el figyelmesen az említett munkákat.

Hármas könyvünkben csak az ujabb időben használtatik gyakrabban: partes adnexae, e helyett „partes subjectae“ a' régibb időben főkep csak ez utósó kifejezés használtatott; de mindegy, tagadhatlanul ama föld Magyarországnak kiegészítő részét teszi, és nem is jutott volna soha eszükbe az ottani lakosoknak az ország ellen kelní ki, ha külső politica és cselszövény nem izgatja föl a' kedélyeket, 's ha megvesztegetett lázítók nem ámitják a' könnyen hívőket.

Ha őseink az egységnek üdvösségét megismerni tudták volna, 's ha a' külön nevezeteket, részeket egygyé olvasztani értették volna, vagy akarták volna: gondolhatnók e hogy 893 dik évtől, azaz azon időtül fogva, midőn eleink e' hazát meghódították a' Száva, és Dráva közti földdel együtt eddig egymással békében élt lakosok' egy része éppen most legyen a' többség iránt idegenkedéssel? lehetetlen.

Ha még eddig meg nem voltak volna olvasóim arról győződve hogy Szt-Istvánnak eme tanítása „az egynyelvű ország gyenge, és erőt-

lén“ áltanítás, és roppant tévedés vala, most csak meggyőződnek róla.

Hány izben volt a' felső Magyarországnak kisebb, nagyobb része, sőt fele is az egésznek a' Zápolyák, Bocskai, Rákóczyak, 's a' t. alatt elszakasztva, és mégis a' dolgok' természete szerint azonnal özszeolvadtak, mert egy nevék volt; ne lett volna csak a' Száva, a' Dráva közti, valamint az Ádria felé fekvő földnek külön neve: most nem uralkodnának az idegen eszmék.

Bocsássák bár meg nektek ti elhunyt ősök a' nem egyesítésre nézve elkövetett vétkeket minden utódaitok: én e' nemzet gyilkolására szolgálható bűnöteket csak akkor fogom megbocsáthatni, ha kortársaim még jókor észre jöven a' nemzeti gyalázatos halált megelőzik.

Nincs, polgárnak nem lehet nagyobb bűne mint az, ha azon okokat míg hatalmában van meg nem semmisíti, mellyeknek okozata szükségkép a' nemzeti halál; és azon okok, mint kiki tudhatja már csak az eddigiekből: a' szakadások, egységre nem törekvés.

Azon pedig teljességgel nincs okunk csodálkozni, hogyan fajultak, és változtak így el a' dolgok hazánk iszonyu kárára; apáinknak csupán hanyagsága által, mivel nem tették, mit *tennök* kellett volna.

Nem látjuk e az újabb időben miként törté-

nik? Mi Dalmátianak nevét mindig a' magyar korona alá tartozó tartományok közt említjük, de már csak is a' név a' mienk, maga a' föld -- dalmatia, Ausztriához, jelesen az illyriai királysághoz tartozik.

Csak nézzétek biz azt derék hazámfiak; ma holnap igylesz a' katonai örvidékekkel is; névvel ide fog még egy darabig tartozni, de valóságban Ausztriának kiegészítő részét teendi nem sokára - ha - ha eszünknek hasznát venni nem tudjuk, vagy nem akarjuk.

De nem, ennyire nem fog jutni. Igaz, vannak köztünk annyira elkorcsosultak, annyira romlott lelkűek, hogy nem irtóznak gyermekeiket, feleségeiket, becsületüket férfikoruknak mármár hanyatlásáig fentartott meggyőződésükkel együtt feláldozni olly hivatalnak, melly a' törvények értelmével meg nem egyez, 's miért? csak azért hogy több fizetésök legyen, 's ön veszelmökre a' divat istenének áldozhassanak. Milly bohók, 's egyszersmind milly szegények az illyenek, hogy nem tudják önkeblükben, 's hazájok iránti kötelességök teljesítésében boldogságuknak főbb részét feltalálni.

Mégérintém röviden mi a' polgári bűn, most tekintsük meg mi

Másodszor a' kötelesség?

Erről keveset kell szólanom, hiszem ki van

köztünk, kinem tudná, mi kötelessége van a' társaság, a' haza iránt? nem annyira abban van tehát a' hiba, a' baj, hogy a' kötelességet nem tudnók, hanem mert azt teljesíteni nem akarjuk.

Jaj azon hazának, hol az irántai kötelességeket a' fiak nem teljesítik.

De néha annyira megy a' hanyagság a' nemzetek' életében, hogy végre csakugyan némelly dolgokat nem is ismernek el a' polgárok kötelességeül: így vagyunk mi némellyekkel.

Kötelesség, mint mondtam főlebb a' kölcsönt a' hazának vissza fizetni, vagy is annyi hálával viseltetni a' társaság iránt, mennyi jótéteményben az tagját részesíti, ezt mindenikünk tudja, hanem némi ollyakat is akarok megemlíteni, miket a' nagyobb rész kötelességei gyanánt talán már nem is tekint.

A' betegséget orvosolni a' társadalomban éppen úgy kötelesség, mint egyénekben. E' nemzetnek pedig veszedelmes betegségei vannak.

Betegség a' hivatalkörság, midőn az egyén azt hiszi, hogy neki e' gazdag földön vesznie kell ha zsiros hivatala nincs. Mondom a' magyar termékeny földön gondolja vesztét, holott egész Európában, sőt más világ részen is (ha csakugyan tudnák rólunk valamit) csak arról említik hazánkat, hogy Ausztriának igen termékeny tartománya!

Kérdem nem valóságos betegsége, 's nem

eszedelmes betegség e arról győződnie meg valakinek e' termékeny hazában, hogy hivatal nélkül nyomorognia kell? Továbbá nem veszedelmes nyavala e az maga, hogy vak engedelmességet kívánó hivatalviselés inkább boldogítsa embert, mint termékeny országban a' szabad működés, és ennek bizonyos sükere?

E' betegségnek kiirtására törekedni minden polgárnak szent kötelessége, mert ez fenéje a' társaságnak, melly azt előbb utóbb megemésztené. E' nyavalat véresen, egész az elevenéből kell kivágni.

Vessétek meg az illyet, ne méltassátok magatokhoz érdemeseknek; ez használni fog, és csak ez, semmi más nem fog használni.

Azt én úgy tudom, mint akárki más, hogy a' társaságban bizonyos hivatalok szükségesek igazgatásra, és kormányzásra; nem azokat értem én, kiket a' nemzet bizodalmaival megtisztelve előljáróiuul választ, hanem kik az ellenzéknek az az kormánynak saját, 's a' nemzetétül különböző céljainak kivételére eszközökül kínálják magokat.

Betegség az idegen nyelvek tanulása, úgy miként nálunk üzik; e' kórságot ki kell irtani, mert még ebből a' magyar ki nem gyógyul nemzetisége soha biztosítva nincs.

Nem legfonákabb ohajtás e, hogy az idege-

nek a' mi nyelvünket megtanulni igyekeznek, ha mi tanuljuk az övéiket? Vagy nem hiszitek, hogy ezen nyelvdüh betegség, és talán azt sem hiszitek, hogy e' nyelvkórságot kiirtani kötelesség? vizsgáljuk:

Az embernek természetében van inkább választani a' könnyebbet, mint a' nehezet; de az idegennek könnyebb a' maga megszokott nyelve, tehát soha, de soha sem használja a' mi nyelvünket, mi neki nehezebb, ha mi fáradozunk az övét megtanulni; de nem elfajzott kivétel e, nem abnormis állapot e, nem betegsége bennünk, hogy mi a' könnyebb, a' magunk egy nyelve helyett, többet, idegen nyelveket tanulunk?

De nézzük, nem kötelessége e mindenkinek e' betegség' orvoslásán iparkodni?

A' törvényhozás ötven öt év óta szüntelen fáradozott azon, hogy magyar nyelvünk használ-tassék idegen helyett; ez azt tanusítja, hogy a' nemzetnek nem mindegy akármelly nyelven éljen, hanem mint magyar nemzet akar fennállni; igen de a' törvény maga semmit sem fog érni, ha csak magunkból az idegen nyelvkórságot ki nem irtjuk.

Igaz, sokan nem bánják, bármi nyelven kelljen beszélniök, akár orosz, akár német, akár más nyelven, csak nekik hivataluk, vagy is inkább néhány ezer forintyi fizetésök legyen, de ezek

még is csak kivételek talán, és mi a' többség mint magyarok akarunk fenmaradni, de a' mi teljes lehetetlenség, ha a' nyelvkórságot gyökeresen nem orvosuljuk. Miként nem volna tehát kötelesség ennek kiirtásán fáradozni?

A' ki élni szeret ('s pedig föltevén, mint mondám, hogy ma gyarokul kívánunk, élni) természetesen, szükségkép irtania kell azt, mi életén ragódik, mi életét rövidítheti.

De főkép kötelessége mindenkinek, egység' elővarázslására segéd kezet nyújtani, mert azt mutogatni éppen nem kell, hogy egység nélkül, így elszakadozva miként vagyunk, sem a' magyarok' istene, sem más isten meg nem tart bennünket.

Némelly honfitársaink mint átkot hiszik rajtunk lenni, egyenetlenséget, de ezek hatalmasan tévednek, ha csak nálunk látnak egyenetlenséget. Isten nem küldheté ránk az átkot, ezt hinni szörnyű képtelenség volna, hát más ugyan ki ajándékozhatott volna meg ez átokkal?

Nézzünk csak egyéb népeket, és vigasztalásunkra fog szolgálni, hogy ha az egyenetlenséget átoknak akarjuk venni, egyéb népeken sokkal nagyobb átok fekszik. Sőt én azt hiszem most, hogy külső politika mesterségesen, 's irigységből akar köztünk nagyobb egyenetlenséget

támasztani, mert eddig mig istenesen voltunk annyi nyelvhöz képest, mennyi hazánkban divatoz.

Kell e már a' világon nagyobb szakadás, mint a' millyen van a' német nyelvű nép közt?

Europának legszebb földét, az olasz földet egy nyelvű nép lakja, és micsoda egységet látnak ott?

Pillantsunk a' sziget országra Britanniára, irigyelhetjük e egységüket mi Irland, és Anglia közt van? pedig egy nyelvűek.

Vagy Spanyolország egységét ohajtjuk e?

Jobbe, tartósabb e a' Helveták' egysége?

A' törökök egységét csak ellenségnek kívánhatnók.

Az Orosz egység még leggyarlóbb minden europai egységek közt, mert ez csupán a' Monarcha egyéniségében, és kaucsukájában van, semmi természetes nincs benne, a' monarcha halálával öszszedőlhet, mert a' mesterkél, a' természetlen nem lehet tartós.

Csupán Franciaország képez tehát egységet, éz teszi a' francia népet nagygyá, de én azok' egységét azért nem ohajtom, isten attol mentsen meg minket, mert borzasztó gondolni is, hogy még a' falusi biró is fejedelmi, vagy kormányi kineveztetéstől függjön, még egyszer mondom: borzasztó, hogy 30, 's még több millió ember vakon engedelmeskedjék olly kormánynak,

mellyet nem maga a' nemzet választ; borzasztó még akkor is, ha szigoruan csak a' törvények' értelmében működik, de ha a' törvényeket nem az egész nemzet hozza, hanem csak a' vagyonos-bak alkotják.

Olly egység, melly a' szabadságon vásároltatik meg, nekem nem kell. Én olly egységet ohajtok, millyet e' munka végén előadtam.

Visszatérek előbbi állításomra, hogy téved az, ki csak rajtunk lenni hiszi az egyenetlenség', a' viszálkodás átkát; mi még, mondom, istenesen vagyunk más népekhez képest: hanem veszedelmes nekünk, hogy igen kevesen 's magyar nemzetiségünkkel minden népektül elszigetelten állunk; 's ha Európának minden egyéb népei rajtunk kívül még inkább szétszakadoznak, özsze-kuszálódnak is: legvalószínűbben még is mi olvadunk fel legelőbb annyi más elem között, ha nem erősödünk özszetartóbb egység által.

Kötelessége tehát minden magyarnak, ha mint magyar akar élni, az egység' eszközléséhez tehetsége szerént járulni.

Az én meggyőződéselem szerént tehát nem az sürgetendő, hogy a' királyi városok rendeztesenek, sőt inkább ha egységet ohajtunk, nem lehetnek más közönségektül privilegium által megkülönböztetett királyi városok, mert minden privilegium a' statust éppen ugy emészti, mint fene

a' testet. Ki a' privilegiumot akarja némelly közönségek' részére nem csak fentartani, hanem erősíteni is, annak fogalma nincs egységről.

Döntsétek le, sőt gyököstül irtsátok ki inkább a' privilegiumot mind, és ez ad egységet a' hazának; nins tartósabb, szilárdabb egység, az érdekegységnél, 's ha még ehhez nyelvegység járul, a' pokol kapui erőt nem vesznek rajta.

Ha ez létesül (pedig csak akarnunk kell, más nem kívántatik hozzá) kétségtelenül Európának (a' francia után) legnevezetesebb népe leszünk: ha nem tudjuk, vagy jobban mondva nem akarjuk létesíteni, előbb utóbb fel olvadunk. Miként nem volna tehát minden magyarnak kötelessége az egység' alkotásához minden erejéből járulni.

Midőn az egység alkotásához az elő készületeket tesszük a' kormány, vagy is az oppositio alkalmasint ellenzi, de miként e' munka utósó a' központosításról szóló czikében mondtam, mindenek előtt e' törvénycikkelyt kell alkotni: „Magyarországban mindenki egyenlő“ és ekkor az oppositio kénytelen elnémulni; akadályozhatásának ideje akkor lejárt.

Megtörténvén ez, a' többi mind könnyen, mint egy magától megy. Ekkor nem fogjuk méltatlanul vádolni Ausztriát, hogy határszélein vámokat tart, mihöz teljes joga van, hanem mi törvényben fogunk magunk vámokat határunk szélein

állítani, mihöz természetesen éppen úgy jogunk van, mint akármelyly statusnak, és ezt fogjuk törvényben kimondani: „Magyarországba semmine-mű készítményt, külföldről hozni nem szabad.“ A' ki ezt áthágja, törvénynyel szabott büntetés sújtsa.

De természetes, hogy e' szerént a' hazánkban mostan létező harminadosoknak Ausztriába vissza kell takarodniok, mert ekkép nálunk nem létezend harminczad; csupán a' tiltó törvény, de szigoruan megtartandó törvény fogja a' harminczad' helyét pótolni; ez kevisbe kerül, de hogy minél kevesebb csempészkederés történjék a' sajtót szabaditjuk fel oda örökül; ez és az egész nemzet képviselői által hozott törvény, hivebb szolgálatot tesznek a' határszélen, mintha csupán ordonance által oda 50ezer zsoldos katonáról rendeltetik.

A' mostani harminczadban egyébiránt az a' természetlenség, és abnormitás van (mert különben nem szólhatnánk ellene) hogy bár Ausztria állítá föl a' maga érdekében, és még hazánkban is, városainkban is van, holott természetesen hazánkon kívül Ausztriai földön kellene lennie, és hogy azon kívül még hazánknak azon szélein is léteznek harminczadok, mellyek Ausztriával nem határosak, mint az Ádria tenger, Török ország, ez legnagyobb képtelenség.

No de mind ez meg fog szünni, mihelyt egységet alkotnunk sükerülend, de előbb nem ám soha; Ausztria ugyan megszüntetheti a' tetszése szerént felállított harminczadát, de az megint csak neki fog inkább használni. mind addig, mig mi egyesülés által erősebbek nem leszünk, hogy aztán a' mi érdekünkben rendelkezessünk, vagy legalább mig a' védegyleti eszmét a' népnek nagyobb része föl nem karolja.

Csupán ezeket akarám a' kölcsönön kívül (mellyel természetesen kiki hazájának tartozik) minden polgárnak kötelességeül felhozni.

Harmadszor, polgári erény.

Ha mindenki szorosán teljesitené csupán kötelességét, természetesen nem létezhetne polgári bűn, és alkalmasint nem volna polgári erény sem, mert ha mindenki megteszi azt, mit tennie kell, honnét születhetnék polgári bűn? képzelné nem lehet; ugy szinte mi szükség volna arra, hogy valaki még többet is tegyen, mint a' mennyivel tartozik, ha mindenki teljesitené azt, mit teljesitenie kell? hiszem ekkor a' haza, vagy társaság reá nem szorulhát egy valakinek jótéteményére; megszégyenülés nélkül el nem fogadhatja egy valakitül azt, mit kötelességén kívül tenni akarna; nincs józan ok, hogy miért, vagy mire fogadja el a' társaság.

Mind a' bűn, mind az erény csak a' kötelesség nem teljesítéséből származik.

Némellyek kevesebbet rónak le a' kötelességből, mint kellett volna, sőt ártalmakat is okoznak — mások ellenben többet is lerónak mind a' menyivel tartoztak, és így e' kettő egymást kiegészítve tartja fen a' súlyegyent — t: i: a' haza iránt, vagy is magának a' társaságnak maga iránt tartozó kötelességét, mi ugy tekintethetik mintha minden egyes tag a' maga tartozását róta volna csupán le, és sem kevesebbet sem többet.

De vannak ám a' nemzetek' életében olly időszakok, hol a' kötelességről feledkezteknek száma sokkal nagyobb, mint azoké, kik kötelességükön még felül is tesznek; és ekkor a' súlyegyen elvesz, 's a' társaság szükségkép bomlásnak indul, ha csak valami csodálatosképen a' polgári erényekkel dicsők segélyt nem hoznak.

Illyen forma a' mi nemzeti jelen idő szakunk.

Ha polgári erényről szóltam, szükséges azt is megemlitenem, miből származik ez, mert a' szerént van vagy nincs okunk szebb jövőt remélni; a' *bátorság* az miből minden polgári erény támad, a' hol nincs bátorság, ott a' reménynek józan alapja többé nincs.

És így hálát adok a' magyarok istenének, hogy a' bátorságot, mint a' nagy tetteknek lelkét belőlünk ki halni, enyészni nem engedé.

Mi magunk jellemezzük fel-felhevülésünket szalmatűznek, de e' szalmatűz még is láng, felbuzdulás, 's bármi alkalommal előidézhető mindig, csak az igazság legyen beszédünk alapja, 's a' szavak szivhez szóljanak. Hogy a' lelkesedés nem tartós, az nem aggódtat engem; én örülök annak, hogy a' lelkesedés anyaga bennünk meg van, mert hol e' gyulanyag nincs, ott tűz, hevülés, tartós lelkesedés sem lehet soha.

Mi lehet az én remenyemnek csalhatlan alapja hogy bennünk a' legdicsőbb lelkesedés kellő mértékben meg van, azt igyekezem röviden, mennyire ez előszóban megtörténhetik, kifejteti.

Én azt látom, hogy mi (valamint többnyire más népek is) nem ismerjük magunkat; a' magyar fajban minden szépre, és nagyra a' lelkesedés anyaga éppen olly mértékben megvan, mint volt bármelly korban; de azt nem veszik tekintetbe hazámfiainak némellyikei, hogy a' gyulanyag száz megtöbb oltó, havas, jeges, vizes, tehát idegen, az az heterogen anyagokkal keverve létez — Midőn a' legszentebb lelkesedés a' hazának akarmelly pontján gyönyörű lánggal ég, 's tovább tovább terjedni, tartósabbá válni kezd utjában idegen elemek, vizes, és jegesek vannak, ezeken megakad, visszaverődik, meghül. — A' magyar faj nincs központosítva, 's mire a' külön külön álló, 's egymástól távol levő magyar-

csoportokhoz a' lelkesedés, hideg, jeges elemeken átszűrődve megérkezik, akkorra bádgyadt, nem bírja a' távolabbiakat fölmelegíteni. De maga a' lelkesedés mindenfelé megvan. Tehát csak eszközöket találjunk, hogy az akárhol támadó lelkesedés első melegében juthasson el minden magyarhoz, és akkor meghazudtolva látandjuk álhítünket: hogy a' magyar lelkesedés csak szalmatűz.

Törvényhozásunk ötvenöt év óta küzd, hogy az utat elkészítse, mellyen a' heterogen elemek elenyészenek, 's hogy a' magyar közelebb legyen egymáshoz, hogy egymást melegithesse; ez ut meg van törve; magyar nyelvünknek diplomaticai polczra emeltetése a' hűtő; sőt fogylaló elemeket naponkint kevesbiteni fogja. —

A' központosítás iidvösségéről mindinkább kezdenek honfitársaink meggyőződni, midőn a' központosítás létesül, annak ereje minden hűtő, jeges elemeket, szétmorzsal hatalmas kezével, 's azok felolvadván a' magyar lelkesedés rajtuk meg nem hülhet többé soha.

Felséges királyunk, 's az egész királyi ház mindinkább meg fog arról győződni, hogy Európában nincs királyi trón, melly erősebben állna, mint az, mellyet magyar őszinteség, és hűség támogat; ennek többször adák a' magyarok tanuságát.

A' kormány, vagy oppositio pártnak tagjai közül többen megfognak arról győződni, hogy tévedtek, elámitattak, 's midőn e' jobb meggyőződés támad bennök, annál erélyesebben fogják minden tehetségöket hazájok felvirágoztatására fordítani, hogy a' talán elkövetendett hibát minél előbb helyre hozzák.

Midőn az egész nép képviselőiből alakulandó erőteljesebb törvényhozás a' kormányt központosítva organisálja, 's a' közlekedésnek legfőbb akadályát a' censurát elhárítja, 's a' sajtónak bilincseit elhányja: akkor látni fogjátok, hogy a' magyar lelkesedés nem szalmatűz; tapasztalni fogjátok, hogy Európában a' franczián kívül annyi lelkesedés nincs, mint a' magyar nemzetben. Ti magatokat sem ismeritek.

De az én reményemnek — mint fölebb mondani akarám — alapja (hogy bennünk kellő mértékben meg van a' lelkesedés) az önhaszon, a' saját érdek. Nincs az emberi életben ennél hatalmasabban buzdító szer, igazságosabb indok.

Másik hatalmas alapja reményemnek amaz ösztön, miszerént természetünknél fogva a' szabadságot szeretnünk kell; pedig ha úgy könnyedén hagynók, az ellenzék hihetőleg oda juttatná a' dolgot, hogy minden szabadságunkat vesztenők.

Hogy pedig szép — vagy akarám mondani csunya — számmal vannak, kik önhasznukat és

saját érdeküket olly hivatalokban hiszik inkább föltálatni, millyet a' kormány alig bir már számokra kigondolni: nem sokat, vagy semmit sem von le reményemből; illy gyarlók minden időben 's minden országban számosan találtattak, de kik az egész társaság öszvegéhez képest még is csak csekély kivételek.

Reményemnek szinte igen szilárd alapja az is, hogy a' magyar nemesség csupán méltányosságbol, 's az igazság érzetéből erőszakos kényszerítés nélkül késznek mutatkozott kiváltságáról lemondani, mellyhez hasonló példát én a' világtörténetben nem ismerek.

Ha ezt mondaná erre valaki, hogy nem méltányosság, nem az igazságnak érzete ösztönzé a' magyar nemességet arra, hogy szabadalmairól lemondani, vagy inkább előjogait az egész néppel megosztani, hajlandónak mutatkozott a' legközelebb mult ország gyűlésen, hanem mivel saját érdekeit maga erejéből fentartani már nem reméli, azt felelem: mind egy, akár mellyiket vegyétek indokának, nekem egyik olly hatalmas argumentomul szolgál, mint a' másik. — Ha az elsőt engeditek meg, azt mondom: az olly nemességnek, mellynek illy igazságérzet tölti keblét soha sem lesz oka legkevesbé is csüggedni, még mostohább körülmények közt sem; ha pedig a' másikat állitjátok, t: i: hogy önérekből mutat-

kozott késznek a' néppel eggyé olvadni, mivel maga erejéből, már nem remélheti fenmaradhatni, azt válaszolom: ez mély belátást árul el, a' mire reményemet biztosan építhetem.

De talán ezt vetik ellenem: mért nem tevé tehát ha késznek mutatkozott, talán megbánta, vagy csak ámitotta a' népet.

Nem bánta még, és nem ámitotta a' népet. Az ellenzék, az az a' kormánypárt opponált; ennek tervei másképp valának kiszámítva, és ezért nem létesült a' jó szándék. Már az ugy van a' természetben, hogy csak a' következetek, okozatok tűnnek föl előttünk, magok az okok, mélyen rejtve maradnak, mellyek csak később jönnek napvilágra, 's ha néhányan kevesen tudjuk is a' mostani események okait tanácsosabbnak látjuk azokat ellhallgatni tudván, hogy hiszem fiaink majd napfényre hozzák.

Azt hiszitek talán, hogy nincs már több alapja reményemnek?

Még van:

A' főnemesség, a' magas aristocratia tagjai közül a' legvagyonosbak a' kényelem' ölen ringattatva nem igen tarták szükségesnek status dolgok fölött aggódni ('s nem tesznek e mindenütt így a' nagy vagyonuak?), de a' kormánynak nem egészen a' törvények' értelmében történő mozgalmi fölriaszták a' honfiakat, és e' lármára mig

azok is, a' legfőbb nemeség közül komoly fontolóra méltatják a' dolgot, kik eddig már csak állásoknál fogva is inkább a' kormány mellé szítani látszottak, vagy legalább annak bármi intézkedéseiben megnyughatni véltek. És én a' legroszabb politicus Proféta lészek a' világon, ha e' jóslatom nem teljesül, hogy a' jövő országgyűlésen a' legfőbb nemességen török meg legelőször a' kormánynak szándéka, ha csakugyan más céljai vannak, mint a' magyar alkotvány szerént e' haza jólétét elősegíteni. Ki meri tagadni, hogy reményemnek itt biztos alapja van?

Többet elszámálhatnék még, de nem szükséges, hanem egyet a' legfőbbet utóljára hagytam. Ha minden egyéb reményem meghiusulna: az ifjuság megvesztegetetlen honszerelmében gyökeredzik legerősb hitem.

Oda több erő kell, mint a' mennyivel a' kormány birni látszik, hogy nyolcz századik fenállt alkotványunk egy csapással tönkre tétethessék. De erre meg, nem csak erő más is kívántatnék; meg kívántatnék az, hogy azok, kik ezt meg késirteni jónak látnák, mindent a' mi szent, a' mi becsületes, a' mi igazságos lábbal tapodjanak. Engedjük meg, hogy ez apostoli királyunk tudtán kívül megtörténhetnék (a' mi egyébiránt képzelenség volna) a' legfőbb, herczegminister midőn magyar indigenatust nyert erre esküdött

1827ben, miként az azon évi 38. t. cz: ből láthatni: „Metas ac terminos ejusdem Regni Hungariae et Partium sibi *subjectarum* ab eodem Regno nulla ratione alienabo.“ — Ha arra is esküdött, hogy még a' meghódított részeknek határait sem változtatja, mikép gondolhatnók, hogy az alkotvány megsemmisítésére megegyezését adná esküje ellen? De apostoli felséges királyaink mindnyájan esküvéssel erősíték alkotványunk megtartását. Sőt a' linczi békekötésben az europai hatalmaságok is garantirozták szabadságainkat. Az alkotvány eltörlése tehát egy csapással hirtelen nem történhetik, hanem fortélylyal, politicával, cselszövény által; ugy de ez lassan megy, és éppen mivel lassan megy, addig az ifjuság, ki reményeimnek legrendületlenebb talpköve megfér-fiasodik.

Ti magyar ifjak, keblem istene mondja, hogy nem birnátok a' bennetek helyezett bizodalmat meghiusítani. Ti egy szebb jövőnek előpostai vagytok.

Igaz ugyan, hogy vannak köztetek is gyéren ollyak kiknek még a' szövött, vagy englischeder czipők is szoritják gyengéd lábocskáit, de én ismerlek titeket, midőn veszély fenyegetné e' hazát, csak a' thermopylei hősök, a' spartai ifjak' történetét kellene szivrehatólag elétekbe adni, annak kivánt sükere lenne.

Ti még közel vagytok azon korhoz, mellyben a' gyermek nem ismer más világot azon kívül, hol játszva kezdett élni. A' gyermeki romlatlan kornak majd még minden mozzanata élénk emlékezetetekben van, és innét van lángoló hon-szerelmeknek egyik forrása, másik, mert ha körülnéztek, hazátokon kívül sehol szabadságot nem láttok hacsak igen meszsziire a' Szajna' partjaira nem tekintetek, és ez kétszéresen szereteti veletek e' hazát.

Mind azon országokban, mellyek Hunniát körülveszik absolutismus, vagy önkény uralkodik, alkotványnak árnyéka csak oláhországban van. És mie van olly népnek, mellynek alkotványos szabadsága nincs? Semmie, csak az, mit neki korlátlan ura kegyelmesen meghagyni méltóztatik. Mit remélhet olly nép, mellynek alkotmánya nincs? Semmit mást, csak a' mit uralkodója, a' hazának tulajdonosa kegyelmesen ajándékozni jönnek lát. Az olly nép, mellynek alkotványos szabadsága nincs, szak uráért, csak ura által, és csak urában létez.

Minden polgári legszebb erény is in ultima analysi önhaszonra reducáltatik, ha a' haszon bár a' legtisztább hazafiságban, legmagasabb fokú dicsőségben áll is. Tehát ez erényt magatok' hasznáért nem gyakorolnátok?

Legyen mindennapi imádságtok: „egység“

és midőn az megtörténendik, Hunniánnál szebb, és boldogabb ország nem létezend. Maga a' természet alkotá e' hazát ollyanná, hogy paradicsom legyen, és csak akarnotok kell, ti ifjak azzá varázsolhatjátok át. Ezt épen úgy, mint a' bibliai paradicsomot négy folyam öntözi, de a' mienket azonkívül még számtalan patak locsolja, és csatornák öntözhetendik, pedig a' szó teljes értelmében öntözendik, ha e' vizeknek hasznát tudjátok venni. — Ennek éghajlata mérsékelt, még kedvezőbb mint a' bibliai paradicsomé vala.

Hogy csak egy helyen öblögeti hazánkat tenger, ezt némellyek sajnálják, és mostoha helyzetnek veszik, de mennyire tévednek e' jámborok, midőn csak tengerekbe helyezik a' boldog létet; nem győznek e meg benneteket tengerek által körül vett országok arról, hogy e' jámboroknak ál fogalmuk van a' boldogságról. Pénzt halmoznak csupán özsze, azután a' fényűzés vagy fősvényesség ördöge emészti őket. Irigye-
litek sorsukat? nem remélem.

Emberben, minkeblünkben, és a' termékeny hazaföldben van a' valódi jólét, boldogság, nem a' vizshátán; ott szántani, és vetni nem lehet.

Furjatak keresztül Buccari, és Fiumehöz a' hegyeket és nekünk az egy Adria elég lesz, még ki nem szárad. Ez özsze-köttetésben van a' világnak minden tengereivel, vagyis a'

tenger egy. Furjátok át a' királyhágót is, hogy vasut menjen Kolosvárnak, Brassóig, 's nekünk nem kell több tenger.

Hogy pedig nagyszerü, 's vizár ellen biztosított fővárostok legyen, vezessétek a' Dunaágot Budapesten felül kezdve a' Rákoson Jászberénynek, Szolnoknak, Szegednek, és ez által a' magyar fajt közel hoztátok egymáshoz, 's a' lelkesedés meg nem hülhet soha.

Mindezt pedig könnyen megtehetitek, ha „egységet“ fogtatok előbb e' hazában teremteni.

Még egy alapja van reményemnek, hogy Magyarországnak szép jövője van, és ez a' legeslegbiztosabb, legeslegerősebb: a' magyar köznép, a' romlatlan, az egészsépes, nem finnyás, nyers magyar földnépnek józan okossága, 's a' hazának birhatásához a' legelső herczegével egyenlő joga mit neki az utolsó országgyűlés biztosított.

E' haza, nem csupán a' szabadalmas nemesi töredéké többé, hanem mindnyájunké, kik benne lakunk. És mi mindnyájan nézhetnök, mint tennek alkotmány ellenes emberek e' hazát tönkre? Nem, ezt nem fogjuk engedni; utolsó csep vé-rünkig helytállunk 's védelmezni fogjuk e' hazát (melly csak a' mult 1844dik évi országgyűlés óta kezdett tulajdanképen mindnyájunké lenni) hogy bitang ne legyen.

Mi magyarok öszvesen majd öt millió vagyunk, kik szeretjük e' hazát; a' nemmagyar ajkuak öszszes számának fele, tehát szinte öt millio, már csak önhasznábul is, mivel egyenlő joggal tart rá számot, mivel boldogabb országot körülöttünk nem szemlélhet, szinte kénytelen szeretni e' hazát, 's bizonyosan szeretendi is, kivált mihelyt kellőleg felvilágosítatik ez iránt. Ekkor 10 millió, vagyunk. És ha a' főbbnemesség, asz aristocraták közöl százan, vagy kétszázan vetnék is meg minden erejüket arra hogy e' hazának szép jövőjét lerontsák, mit érnek ők kétszázan a' 10 millio irányában?

A' törvényességben rejlik mindig a' legnagyobb, legbiztosabb erő. E' hazának fölvirágoznia kell szükségképen már csak az által, hogy mindenki egyenlő joggal bír tulajdont szerezni. A' ki e' fölvirágozhatást akadályozni akarná, akár, aristocratáink' egy része, akár a' kormány: annak szükségkép a' törvénytelenység terére kellene lépnie, de erőtlen lenne ott, az öt millio magyar, és szinte öt millio más ajkuak, tehát tíz millio' irányában, kik természeti és törvényes jogaiknál fogva boldogulni itt akarnak, itt remélnek.

Reményem alapja erős, rendületlen, biztos. Hogy ez meg ne hiúsuljon e' hazá ellenségeinek törekvése által, gondoskodtam róla tehetségem szerént; tudnillik „Polgári katekizmus“ czimű

munkát nyujtván a' nép' kezébe, és ez neki vezetőjeül szolgál.

E' munkának még a' mult 1845 év elején kellett volna megjelenie, de milly nyomoruság az a' censura! És milly szomorú, hogy e' törvénytelenység megszüntetésén sem megyékben hatalmás szót nem emelnek, sem az országgyűlés eltöröltetésére erélyesen nem lépett föl.

Az én meggyőződésem ez, hogy míg a' törvénytelenül becsempészett censurát a' törvényhozás el nem töröli, addig semmiben nem boldogulunk.

Iráni Budapesten 1846 - dik évben.

a' Szerző.

Batthyány Kázmérnak

's az

Alkotmányosság' és Törvényesség'

Minden

barátainak.

Matthias Kammerer

1807

Alkotmányosság és Törvényesség

Minden

OSZK

Nemzeti Széchenyi Könyvtár

I.

Előbb eszköz, aztán cél.

Midőn a' polgári nagy társaságban sok apró társaságnak mintegy szükségből támadnia kell, jele hogy magának a' nagy társaságnak nagy hibái vannak.

Ha előbb a' nagy társaságnak hibái ki nem irtatnak, vagy meg nem orvosoltatnak, a' kis társaságok kevés gyümölcsöt érlelnek, 's ha érlelnek, temérdek fáradságba kerül; a' haszon alig jó sulyegyenbe azon erőfeszítéssel, melly ráfordítatott, és ekkor mi a' nyereség? Hogy eszköz nélkül célt nem érhetni senki józanul nem tagadhatja.

Minek kell célunknak lenni, 's minő eszközök kívántatnak annak elérhetésére? azt szándékozom ezen első cikkelyben fejtegetni, de nem csak, hanem ki-mutathatni is remélem.

A' természetben úgy van, hogy magok az eszközök kisebb célokul szolgálnak előbb, aztán meg-

szünnék célok lenni, hanem nagyobb célok elérhetésére eszközökül használtatnak.

A' nyelv, vagy nemzetiség eszköz csak, de nálunk még cél. Ha ezen célt egészen el nem érjük, természetesen nagyobb célok elérhetésére eszközünkül nem szolgál, tehát nagyobb célok után haszontalanul törekedünk.

Szabadon közlekedhetni szinte csak eszköz, de egyszersmind előbb cél is, mert még hatalmunkban nincs.

Képzeljünk lehető legjobb törvényeket, olly jókat millyeneket még senki fia papirosra nem irt, azok magok cél nem lehetnek, hanem csak eszközök, de mi nagy célul tűzhetjük ki.

Minthogy az eszközök, mellyek célhoz segíthetnek igen sokfélék lehetnek, két főbbet emelek ki, és pedig olyanokat mellyek tartósak, és a' mellyek egyszersmind legelső célainkul is szolgálhatnak.

Ezek pedig a': *szabad közlekedés* és *lehető jó törvények*; mért éppen e' kettő, majd kifog világlani.

A' minap befejezett országgyűlésen elhatározott hogy a' nemnemes iz viselhet mindennemű hivatalt de e' törvény hiányos, mert egy szót kifelejtettek belőle.

Tudnillik ez áll a' törvényben: a' nemnemes *választathatik* akármi hivatalra, ha nem éppen ezen szavakkal is, de értelme ez; a' kifelejtett szó pedig ez: a' nemnemes *választhat* is.

Legyen szives az olvasó e' két szót jól megfontolni. A' rosz szándéku férfit képes lehetne törvényhozóinkat legnagyobb gúny tárgyaul állítani ki, ha vitatni akarná, hogy a' „választhat“ szót készakarva hagyták ki.

En veséket nem vizsgálhatok, tehát sem azt nem merem állítani, hogy a' „választhat“ szó készakarva hagyatott ki, sem azt, hogy feleslegesnek találtatott, hanem hiszem, hogy kifelejtették.

Valamit elfeledni hiba, de megrovást nem érdeemel, mert gyarló emberi természetünk hozza magával; hanem a' hibát megismerve legközelebbi alkalommal ki nem javítani, ez már kárhozatos lenne.

A' mi szép magyar nyelvünkben sok felséges szó, kitétel lehet, van is, de nem maga a' szó bir nagy jelentéssel, hanem a' hely határozza meg, holl áll, a' körülmények emelik böcsét.

Milly közönséges szó: *választhat*; az életben mindig halljuk, de ha a' törvénykönyvben állna így: Magyarországbán minden lakos különbség nélkül bármi hivatalnokát, vagy elöljáróját *választhatja*, akkor e' szó legfelségesebb volna, mert ez maga olly varázserővel birna, hogy e' hazát paradicsommá változtathatná.

Valahány fej, annyi vélemény, mond a' latin, tehát nem csodálkozhatunk, ha kiki más módon reméli a' hazát és magát boldogithatni; egyiknek bank, másiknak vasút, harmadiknak kölcsön 's a' t kell; nekem *választhatás* bálványistenem.

De maradok az életbe hozott, vagy inkább papiroson levő ezen törvény mellett, hogy a' nemnemes bármi hivatalra választathatik; lehet hogy engem megválasztanak a' megyénél valamivé, mert hiszen jogom van erre, és akkor így beszélek a' gyűlésben:

Méltóságos elnök, 's tekintetes Karok és Rendek! — De nem, nem így szólítom meg a' tanácskozókat, mert az elnököt nem választatom el józanul a' karoktól, ez visszaélés; az elnök nem képzelhető karok és rendek nélkül, hanem ő ben van a' karok és rendekben.

'S mivel nincs mindenkinek tehetségében előszóval nagyobb beszédet tartani és ha volna is, a' körülmények, sürgetős más tárgyak, idő nem engednék azt a' teremben elmondhatni, papirosra teszem, sajtó útján közlöm, hogy a' Tettes Karok és Rendek ott hon fontolva olvashassák el.

Apostoli királyunk ő Felsége biztossá tett bennünket az iránt, hogy e' hazában szólása miatt senkinek bántása nem lesz többé, mert alkotmányos hazában élünk. Hogyan is? irni, és szólani bármit, semmi törvény nem tiltja.

De ha nem szólt volna is e' tárgyban apostoli királyunk, magától értetik, hogy szólás miatt ez országban senkinek sértése nem lehet, mert hazánk' törvényhozói még soha nem határozták, hogy bárki ez országban véleménye 's meggyőződése kimondásáért

kérdőre, feleletre vanattassék, 's megbüntettessék, ha csak nem mások becsületében gázol.

És ez dicsőségére szolgál a' magyar törvényhozásnak, hogy a' szólásról, írásról, sajtóról törvényeket hozni szükségesnek nem is tartotta.

Igaz, történtek aberratiók, elfogatások szólás és írás miatt, de ezek a' kormányzó tagok' némelylyükéinek balfogásai, az alkotmányon ejtett önkényű sérelmek valának, mikről maga a' felséges király vagy semmit sem tudott, vagy a' hizelgő tanácsnokok ez által kedveskedni hittek a' felséges királynak; mert azt föl nem tehetni, hogy maga a' király megkoronáztatása alkalmával letett esküje ellen cselekedjék.

Erre azt mondhatnák némellyek, hogy nem mindegy élőszóval, vagy sajtó útján beszélni, mert vannak sokan, kik sem a' magok, sem a' fejedelmek igazi, maradandó érdekét nem értik, kiknek én így felelek: az írás vagy nyomtatás csak segédeszköze az élőszónak, miként pohár az ivásnak, kés, villa az evésnek.

A' ki azt mondja, hogy az nem ivás ha ki pohárbul iszik, válaszolom: menjen tehát és hasaljon a' Dunának, az majd ivás lesz.

Ha az írás nem az élőszó helyét pótolja, az előbb csak élőszóval elmondott törvényjavaslatok sem pótolják az élőszót mihelyt papirosra tétetnek 's nyomda által sokszoroztatnak.

Semmi nevű és nemű parancsok vagy rendeletek nem érnek semmit, ha az írás nem az élőszót pótolja.

hanem a' királynak magának kellene a' kancellariához mennie; — a' kancellariának Budára kellene a' helytartótanácsához utaznia; — ennek a' megyékben sorba kellene vándorolnia; szóval még a' postákat is el kellene törölni, minden kötelezvényt megsemmisíteni, a' bibliát elégetni, az elnémult és szólni nem tudó haladónak írásba tett végső akaratját semmibe venni *kell*, ha az írás nem pótolja az élőszt.

Ugy e szörnyű képtelenségekbe merülnénk, ha az írást nem tartanók az élőszo' pótlékának.

Ha egyben, meg kettőben élőszo' helyett vesszük az írást, következetesek arkarván lennie másban is és mindenben a' helyett kell vétetnie.

Van e tehát ott logica, hol valaki beszél bármit, semmi bünhödése nincs, de ha írásban, sajtó által teszi közzé beszédét, azaz véleményét vagy meggyőződését, büntetést vonjon maga után;? ez valóságos képtelenség lenne.

Ezt elmondani volt okom, tehát beszédemet úgy kívánom tekintetni, mint ha megyei teremben gyűlésen mondtam volna el.

Tekintetes Karok és Rendek! Méltassák figyelmükre beszédemet. Lehet, tévedéseket is állítandok, de hogy szándékom jó, akaratom szent, az egeket hívom bizonyságul, tehát erről ne kételkedjenek.

Ha igaz az, hogy eszköz nélkül czélt nem érhetni, pedig igaz, úgy annak is igaznak kell lennie, hogy ki az eszközöket nem akarja, a' czélt sem akarja.

Lehetnek jó eszközök, de kell azok közt valami legjobbnak, leghatalmasabbnak lennie. Én meggyőződésémet senkire erőszakolni nem akarom azzal, ha kimondom mit tartok legjobbnak minden eszközök közül: a' szabad, korlátlan közlekedést, azaz sajtót.

Igaz, hogy ez eszköz nincs kezünkben, de nem azért mintha törvényesen másnak átadtuk volna, vagy mintha a' kormány erőszakkal csikarta volna ki kezünkül, hanem mivel elhagyottan, használatlanul hevert, a' szemes kormány megpillantván nem kérdezve kié, senkiének, vagy bitangnak vallá 's rátette kezét.

Tekintetes Rendeik sziveskedjenek türelmesen végig hallgatni, mert annak megmutatásában, hogy a' szabad sajtónál nincs hatalmasabb eszköz, vagyis, hogy én annál hatalmasbat nem ismerek, kissé hosszasan leszek.

Igaz, ha minden község más helységektől tökéletesen független állapotban volna, vagy lehetne; ha semmi viszonyban egyik a' másikkal nem állna; ha semmiben másokra nem szorulna, hanem magában külön társasagot képezne: akkor a' sajtóra nem volna olly nagy szükség; mert a' lakosok egy helyen együvé gyülehetnének 's élőszóval mindent elvégezhetnének; de ekkor is csak azon feltétel mellett, ha kivétel nélkül mindenki minden ügyben szabadon nyilatkozhatnék, és szavazat után a' többség határozná.

De miután másokkal, és pedig igen távol lakók-

kal van minden közönség némi öszszeköttetésben: sajtói közlés nélkül czélt érni teljes lehetetlenség.

Vannak emberek, kik a' kormányt vádolják, hogy szigoru censura által gátol közlekedésünkben: én magunkat vádolom.

Ugy szinte vannak köztünk sokan olyanok, kik nem csak nem érzik a' censura nyomását, a' közlekedési akadályokat, de a' sajtónak mostani mozgását is sokalják.

Ha azok, kik a' sajtói hözlést korlátozni szükségesnek tartják, következetesek akarván lenni, minden irást, levelet is előbb a' censura elébe kell terjeszteniök, mielőtt valakihez intéztetnék.

„Igen ám, de sajtó utján nagyobb hatást gyakorolhatni, mint pusztá irás által“ — fogják mondani.

Ez ugyan igaz, de ha következetesek akarnak lenni, kik a' nagyobb hatástul rettegek, 's ha a' közjó, a' haza' érdekében tartják a' korlátozást üdvösnek: az irást is korlátozniok kell, mert ez által is nagyobb és száz meg ezerféle hatás eszközöztetik, mik csupán előszóval sohasem történhetnek meg.

És nem tartanók e azt esztelennek tek. Rendek, ki olly indítvánnyal állna elő, hogy intézkedések tétessenek, mik szerént senki, semminemű irását mással közölni ne merészelje, mig valaki meg nem vizsgálja és jóva nem hagyja, mert az irásnak nagyobb és többféle hatása van, mint az előszónak.

Ha a' sájtó általi szólást azért kell korlátozni és előlegesen megvizsgálni, mivel nagy hatása van vagy lehet: következetesek akarván lenni minden nagyobb-szerű cselekedetnek is szükséges előbb megvizsgáltatnia, valahányszor rendkívüli hatást akarnak eszközölni.

Vegyünk legegyszerűbbet, legálsobbat mingyárt.

A' szántóvető két ökörrel neki áll rétyének 's föl akarja szántani, de a' két ökör nem bírja; 's ha másik két ökröt is akar ekéje elébe a' tézsla mellé fogni előbb megvizsgáltassa e, a' rendőrségtől engedelmet kérjen e ezt tenni, 's talán a' kiküldendett bizottmányoknak napi díját fizessen e, melly majd megkíséríti, nem lesz e valakinek ártalmára, ha négy ökörrel nagyobb hatást okozand? Vagy ha az újabb korban készített hármás, négyes, ötös, hetes vasekét akar használni, előbb az ekét megvizsgáltassa e biztosság által azért, mivel nagyobb hatással működendik majd?

A' favágó kis baltájával soká kopácsol a' vastag fatörzsökön 's alig észrevehető még is az eredmény, tehát hosszas gondolkodás után kitalálja, hogy fejszét, ekeket, sulykot kell alkalmazni; előbb megfogja e ezen eszközöket valaki által vizsgáltatni, csak azért mivel általuk majd nagyobb hatást gyakorland?

Menjünk most fölebb. Valamelly mesterember három legényével mint lehet dolgozik. Egyik fon, másik mosollál, harmadik sző, maga a' mester pedig készít, igazít 's a' t.

Munkájoknak kevés látatja van. A' mester gondolkodó 's azon töri fejét, hogyan lehetne szaporábban, nagyobb eredménnyel dolgozni?

Hosszas fejtörés, gyakorlás és kísérletek után nagy örömeire sükerült neki olly gépet kigondolni, készíteni, melylyel egy maga annyit, felmunkál, mint hat legény. Ennek roppant hatása van. És midőn alkalmazni akarja, vele működni készül, előbb engedelmet kérjen e, valaki által megvizsgáltassa e, mivel nagy hatása van?

Tegyük hogy árt vele a' hat legénynek, kik a' gép nem létében nála munkát, keresetet, szóval élelmet találtak volna: ezért akadályozhatja e őt valaki igazságosan gépével dolgozni? Nem képzelhetem. Kérdem nem éppen így van e a' sajtóval?

De maga ez élöszó is egyik embernek ajkairol ezerszer nagyobb hatással hangzik le mint másikéirol, és azért jutott e valakinek eszébe e' nagyobb hatásu hangokat akadályozni, előlegesen megvizsgáltatni akarni?

Ha tehát a' szabad sajtó kárt okoz is, józanul éppen úgy nem lehet akadályozni, mint a' beszédet és cselekedetet.

Arra az eredeti gondolatra még senki sem jutott, hogy az élöszót és cselekedetet előlegesen megvizsgáltatni kellene, mert ezt képtelenségnek tartanák; és azt gondolják a' tek. Rendek hogy a' későbbkoriak nem éppen illy képtelenségnek fogják a' mostani censurái akadályokat, vizsgálatokat tartani? Éppen olly-

annák tartandják biz' ők, mint mi most az írásra, beszédre, vagy élősóra nézve tartanók.

Minthogy tehát minden czélnak elérhetésére legalább valamiféle eszköz kivántatik, és mivel én valami nagy czélnak elérhetésére más hatalmasabb eszközöt a' sajtónál nem ismerek, vagyis, mivel minden eszközöknek eszköze a' nyelv, beszéd, írás, nyomtatás (tudnillik ezek csak egyet jelentenek), figyelmeztetni bátorkodom a' tek. Rendeket, hogy ezen eszközöt megragadni el ne mulasztás; mert habár kinek-kinek külön céljaihoz saját eszközök kellene is, de ha ez általános eszközöt, a' beszédet egész terjedelmében nem használja, célját vagy éppen nem, vagy igen sokára, vagy csak félig éri el.

Némellyek azt mondják: „Legyen csak meg ez és ez; emelkedjék és erősödjék csak a' hazának anyagi jóléte, a' szabad sajtó akkor önként megjö, el nem maradhat.“

De ez felfordult világ. A' sajtó csak eszköz, hát az eszközöt azután akarják e használni, midőn már a' cél elérve van? És van e akkor az eszközre szükség, midőn már a' cél el van érve? És előbb azt kellene ezeknek bebizonyítaniok, hogy valami cél, tehát az anyagi jólét az eszközök legfőbbike a' szabad sajtói közlés nélkül elérhető.

Ha ők e' természetlenséget birják állítani, én e' természetszerűt állítom ellenükbe: Legyen csak előbb szabad sajtó, legyenek csak előbb meg minden eszkö-

zök, akkor hazánk' jóléte önként következik; akkor lesz anyagi és szellemi jólét együtt, ha csak ugyan lehet kétféle jólétet megkülönböztetni.

En egyébiránt úgy vagyok meggyőződve, hogy valamint sem csupa szellem, sem csupa anyag magánosan nem ember, hanem a' kettő együtt tesz embert: úgy anyagi és szellemi jólétet elkülönözve gondolni sem lehet.

Ebből aztán világosan az következik, hogy szellemanyag csak együtt levén ember, jólétét is csak együtt, nem pedig elkülönözve eszközölhetni. Emberben pedig minden eszközöknek alapeszköze a' szólás vagy beszéd egész terjedelmében, tehát nélküle soha semmi cél el nem érhet, vagy csak annyiban, mennyiben a' szót és észet használja.

Ha ember csupán beszél, parányi cél el, ha ír is, már nagyobb cél el érhet el, ha pedig sajtóval is beszél minden célját elérheti.

Továbbá, ha azok, kik elkülönzött anyagi jólétről birnak ábrándozni 's illy célokat elérhetni hisznek szabad sajtó nélkül, s' minthogy beszéd, irás, sajtó ugyanazon egy fokozatos egység mint ez: nagy, nagyobb, legnagyobb mindig csak *nagy* és sohasem más: a' beszédet és irást is elhagyhatják mondván (vagy inkább csak gondolván, mert akkor nem lehetne szólniök): legyen csak egyszer anyagi jólét, majd aztán beszélhetünk és irhatunk.

Nem képzelhetek embert, ki józanul tagadni birná,

hogy az, kinek minden szükséges eszköz szolgálatára van, 's azokat használván bizonyosabban és tökéletesben elkészíthet valami művet, mint az, kinek az eszközök, kivált pedig a' legfőbb eszközök hiányzanak.

Igen de a' nyelv vagy beszéd, irás és sajtó eszközök, és a' legfőbbek, miket ember csak képzelni is tud, a' ki tehát ezek használata nélkül remél czélt az bohó; ki ezen eszközök mindenképeni használása nélkül akar czélt érni, nem tudja mit akar, talán semmit sem akar, vagy pedig rosztat akar — a' hazának.

Tegyük, hogy az ország központján Budapesten az egész hon' javára nagyszerű, költséges, talán 10 millio pengő forintba kerülhető intézet van indítványozva.

Midőn illy nagyobb szerű intézet emeltetni szándékoltatik természetesen és önkénytelenül többféle kérdések támadnak; például: hasznos e, szükséges e illy intézet? most és Budapesten kell e azt fölállítani? megbirjuk e a' költséget? nem volna e czélszerűbb, üdvösebb, gazdagabban kamatozó ha e' helyett mást terveznénk és valósítanánk? 's a' t.

Nem akarok hosszas lenni a' kérdések elszámolásában, hanem röviden azt tartom szükségesnek kérdezni: mi jobb, ha néhány ember az indítványt pártolja 's azonnal az intézetnek alapítását elhatározzák, vagy ha előbb az egész országban hirül tétetik, 's ki hozzá szólni akar és okadatosan szolhatni hisz, véleményét róla okaival együtt elmondja?

Ha talán a' nagy többség oda nyilatkoznék, hogy az illy intézet úgy a' mint, 's a' hová, 's a' mire tervezve van a' belőle várt gyümölcsöt meg nem teremheti, következőleg alapításában meg nem egyezik: nem volna e szörnyű esztelenség, de egyszersmind zsarnoki önkény a' tervezők részéről még is hozzáfogni?

Ha azok, kik tervezik, magok zsebéből építeni szándékoznak magány haszon fejében, természetesen a' sokaságnak semmi szólója hozzá vagy ellenvetése nem lehet, de midőn az egésznek rovására megy, az egésznek hozzá szólania is kell.

„Hát nem lehet e néhány embernek annyi belátása, mennyi a' többi egész sokaságnak, vagy nem lehet e még több is? és mirevaló volna ekkor a' sokaságot kérdezni: akarja e ezt vagy azt az intézetet?“ mondhatják némellyek.

Én részemről nem hiszem, hogy néhány embernek több értelme legyen mint az egész társaság' józanabbjainak összes értelme; de engedjük meg hogy egynehány ember több értelemmel bír mint az egész: joga és hatalma nincs a' máskép vélekedő sokaságot arra kényszeríteni, hogy a' szóbanlevő intézetet pártolja.

Mint mondám ha megengednők is, hogy némelly egyénnek több belátása, értelme van, mint az egésznek közértelme, miként volnának ők képesek több értelmüket az egész nép előtt megmutatni, bebizonyítani szabad közlekedés, vagy szabad sajtó nélkül?

Pedig a' nélkül hogy ezt tennék; a' nélkül hogy

az egész nép' bizodalját, megegyezését bírnák, a' nagy közönség' erszényével nem rendelkezhetnének, mert ez zsarnokság volna; 's ha a' népben még valami erő volna, magán zsarnokoskodni senkit nem engedne, következéleg az ő megegyezése nélkül talán még is megkezdett intézet' fölállítására pénzét megtagadná.

Ha megengedjük, hogy bizony minden esetre jó, sőt szükséges, hogy a' néhány tervező szándékát az egész nép elébe terjessze, mert a' meg egyezés esetében fel kellene hagyni az intézettel, miként nyilatkozhatnék a' közvélemény akár ellene, akár mellette szabad közlekedés, sajtó nélkül?

Az pedig szarnoki áltanítás, hogy az értelmesebb kis rész a' nem annyira értelmes, nagy sokaságot kényszerítheti olly valamire, mit ez még ugyan át nem lát, de azért hasznára van. Mit az egész nép nem akar, azt magára nézve rosznak tartja; ha különben tartaná, pártolná és elfogadná. Nem az jó valakinek, mit te tartasz jónak ránézve, hanem a' mit ő maga.

De hát ha azon néhány, kik valamit terveznek, kiket az értelmesebb résznek nevezni szokás, nem is volna olly értelmes, millyennek tartatik?

Van e embernek tehetségében más olly biztos mód, mi által meg lehetne tudni, ki az értelmesebb, mint a' szabad sajtó?

Én úgy vagyok meggyőződve tek. Rendek, hogy ha a' szabad sajtót, mint legfőbb eszközt most egy-

szerre rögtön megragadnók, mint a' gomba úgy nő-
nének ki hirtelen az értelmesebbnél értelmesebb em-
berek, és azok, kik most a' legértelmesebbeknek
tartatnak, csak mint valami fajankók tűnének ki az
ujon támadandott értelmesek irányában.

Azt mondhatná ugyan erre valaki, hogy megycn-
kint élöszóval a' többség nyilatkozhatik, tehát nem
olly szükséges eszköz a' szabad sajtó, mint a' milly
fontosnak, szükségesnek én tartom.

Ez állhat igen is, mihelyt a' megyében a' nemne-
mes is ugy szavaz, mint a' nemes; midön különbség
nélkül egyenlő joggal nyilatkozhatik kiki; a' nemesség
a' többi helyett, az egész helyett nem nyilatkozhatik.

Mellözvén mindent, mit föllebb mondottam, enged-
jük meg, hogy az intézet létesült. Késöbben azt
veszszük észre, hogy el van tévesztve, 's nem csak
hogy semmi czél általa elérve nincs, sőt inkább czéla-
ink, érdekeink ellen szolgál. Mért történt ez így?
mivel a' sajtói eszköz hiányában nem lehetett meg-
akadályozni?

A' költség — mibe került — roppant erőfeszí-
téssel ki van teremtve, ki van csikarva, de természe-
tesen egyuttal ki is van vetve; 's így a' veszteség
nem csak az a' 10 millio, mibe került, hanem minden
gonosz következéseivel együtt 40 milliora is bátran
tehetni; mert látván a' sokaság, hogy a' pénz illy
haszontalanul, sőt világos kárral van kihányva, más-
korra visszajjed, és akkor sem fizet, — természetesen

a' maga kárára, — midőn valóban az egész hazának hasznáról van szó.

Igy a' szabad sajtó nem létének köszönhetnők az egész kárt, az iszonyu veszteséget.

„Eddig sok hasznos intézet létesült, noha nincs szabadsajtónk, ezután is létesülhetend, tehát arra elmulhatlan nagy szükségünk nincs“ — mondhatják többen.

Hiszen ezt senki sem tagadja, hanem arról van szó: kinek és mennyit használnak? Szó van tovább még arról, hogy ugyanezen intézetek, mellyek előleges közlekedés, minden oldalrol meghányás nélkül létre jöhettek nem hoznának e két három annyi hasznót szabad sajtó utmutatása és őrködése mellett?

Az én erős hitem az, hogy a' szabad sajtó maga több áldást áraszt a' hazára minden más költséges alapítványok nélkül, mint 50 és több millioba került sok mindenféle hasznosnak látszó intézetek szabad sajtó nélkül. Egyébiránt a' hit, vélemény, meggyőződés különfélek.

Tek. Rendek! a' nemzetnek életében éppen úgy, mint egyes, vagy magános családoknál legfőbb tárgy a' gazdálkodás, ha nem így nevezik is, hanem mondják bár akárminek. Osztályozzák tetszés és meggyőződés szerint a' tudományokat; adjanak nekik czifrábnál czifrább neveket: de én mind halálig azt vitatom, a' *gazdálkodás* legfőbb tudomány mindaddig, míg divatba nem jő széllel vagy levegővel élni, mint mondani szokás.

Minden ember sűrög - forog, izeg - mozog, gondolkodik, fejét töri, munkálkodik; miért? hogy élhessen, 's ha csak lehet, hogy jól élhessen; úgy de ez nem más, mint *gazdálkodás*. És mivel a' status vagy társaság egyes, magános emberekből áll, olyanokból, kik jól vagy rosszul gazdálkodnak, hogy becsületesen élhessenek: világos hogy az egész társaságnak is legfőbb dolga a' gazdálkodás.

Az emberek gyarlók 's hiuk egyszersmind; szeretnének sokan többi társaik fölött vagy közül kitűnni; ha olly tettekett nem birnak végbevinni, mellyek által valóban kitűnők önként lennének, aprolékosságokban törekednek nevezetesekké lenni. Illyenek főképen azok, kik a' tudománynak neveit sokszorozzák. En azt a' sokféle statutudományt nem egyébnek, mint egyszerűn gazdálkodásnak tartom.

Most nézzük mennyire befoly a' szabad sajtó a' gazdálkodásba, vagyis mennyire nem gazdálkodhatni észszerűen a' statusban szabad sajtó nélkül.

Más szavakkal: a' szabad sajtó személyesített ellenőre minden becsületesen szerzett forintnak; vagy a' szabad sajtó sok milliót megkimél, meggazdálkodik a' társaságnak.

Következzék néhány példa.

Először vasut. Némelylek indítványozták, hogy igen jó volna, ha a' Duna bal partján Debreczenből Bécsig, vagy az ausztriai vaspályáig vasut készítenék. Nem fogjuk elfeledni, hogy Ausztriával már természe-

tes közlekedési utunk a' Duna ugyis megvan; nem legjobb, de a' hazánkbeli közlekedési eszközöknek mindegyikénél jobb. Az indítvány valósult.

Tegyük, hogy e' balparti vasut belekerül 20 millióba, mit a' részvényesek belefektetve kölcsön adnak.

Ha a' szabad sajtót, mint legfőbb eszközt gazdálkodásunkban használnók, ez soha, de soha sem engedné meg, hogy egyéb igen sürgetős teendőink közt legelőbb e' vasut építtessék. Miért? mingyárt kifejtem.

Midőn a' szabad sajtó útján a' közvélemény e' szóban levő utat ellenzi, 's építtetését meg nem engedi: a' 20 milliót országunknak zsebébe meggazdálkodandotta; ugyanis tudnunk annyit kell, hogy nem csak azt teszi gazdálkodni, miszerént valamit nyerjünk, hanem azt is, hogy a' már meglevőt hiában ki ne hányjuk.

A' közvélemény szabad sajtó útján mintegy illy formán nyilatkoznék a' balparti vasut ellen:

a) Ha conserválni, fentartani akarjuk magyar fajunkat, ha nem akarjuk, hogy e' keleti nemzet kiveszsen, 's Európának annyi nagyobb elemei közt felolvadjon: legalább addig, míg magából annyira kifejlődendett, megerősülendett, hogy már fölolvadástol nem kellene tartania, hanem inkább maga olvasztana, külfországgal olly közlekedésének, millyet vasut eszközölni képes lenni nem szabad.

Ha pedig nyers terméke olly bőségben van, hogy

ben a' hazábau el nem fogyasztathatik, azon részen kell kivinni, melly legkisebb érintkezésben van külországgal, tehát közvetve csak a' tenger által.

Emlékezzünk az amerikai derék indus fajra; nem borzad e a' jobb érzésű ember, midőn tudja, hogy az éjszakamerikai egyesült status és más köztársaságok az indus derék népet e' föld' színéről eltörölni sietnek. Valóban iszonyu meggondolni, 's annál inkább, hogy ezt ugy nevezett szabad, felvilágosodott statusok teszik !!

Ti jószivű, becsületes, őszinteséggel a' természet-től jellemzett magyar testvérek nem borzadtok ettől? Pedig ez bizonyosan bekövetkezik, ha minden áron csak külországgal akartok minél közelebbi érintkezésbe jöni.

Hát természeténytek sok, annak kell külföldön piacztot keresnetek? Ugyan vakok vagytok e, nem látjátok e, hogy e' hazában magyar testvéreitek nem esznek még jó kenyeret sem? Vagy annyira pogány lelkűek vagytok, hogy az eddig a' ti terheteket is hordozott polgár társaitok elől akarjátok minél könnyebben a' külföldre szállítani gabonátokat, hogy az izzadó tömeg még nehezebben jusson kenyérhöz?

Nyissatok itthon a' hazában piacztot természetényteknek, de előbb eszközöljétek, hogy legalább magyar véreitek (a' 4. millio jobbágy) emberekké legyenek, 's ők majd élénk piacztokat teremtenek, hol termékeiteket jó áron adhatandjátok el. A' még

ezen felül megmaradt termék kivételére nem érdemes Ausztria felé vasutat építeni. Midőn ti vagyonosok és szabadalmasok egyéb honfi társaitokat veletek egyenlő jogu polgárokká lehetni segítettétek akkor itt megnyílnak mindennemű források; minden tehetségek e' szép haza' ege alatt fejledezni kezdenek, 's akkor leszen termékeiteknek jó piacza.

b) A' magyar, Europa' civilisatiojának minden árnyéklatait elfogadta a' kevés jó mellett, mit tőle kölcsönzött 's ez által nagyon elgyarlult, úgy annyira, hogy a' mi kevés pénze van nem is tudja jól magyarosan elkölteni, hanem külföldre szalad vele, 's könnyebb a' lelkének, ha azt Bécsben vagy azon túl költetheti el: a' vasut ezt még könnyíti, tehát kárhozatos gyöngeségének kedvez.

Nem tapasztaljuk e örökké, hogy a' rosz utra tévedt kicsapongó ifju annál bizonyosabban rohan veszedelmébe, minél inkább kínálkozik neki, vagyis gyarlóságának a' kedvező alkalom, hol tulságos és káros vágyait kielégítheti.

c) A' magyar, értem a' vagyonos, fényűző aristocrata magyart, megszokta mindent külföldrül hozatni; ha eddig tette, az errei közlekedés könnyítésével még inkább teszi; és így ha eddig, e' miatt nem támadt ipar, a' vasút elkészültével még kevesbé támadhat, mert ez hatalmas eszközül szolgáland minden kézművet külföldrül beszálítani 's vele hazánkat elárasztani. Más körülmények között ez ránk nézve üdvös lehetne,

de így miként állunk vagy fekszünk, csak veszedelmes, mert érdekeink Ausztriaéval összeolvadtak, sőt főbbeink hanyagsága miatt a' mi érdekünk Ausztriaénak alája rendelődött mintegy önkénytelenül.

d) A' melly népnek sokkal csekélyebb műipara van, mint a' másoknak, melylyel közel érintkezésbe és összeköttetésbe jő, 's ha azonkívül az, mellyiknek kézműipara csekélyebb (miként a' mienk) még azért is szüntelen küzd, hogy nemzetisége olly sok idegen, és mondhatni ellenséges elem közt tulajdon hazájában ki ne veszsen: az mindig rövidséget szenved, a' másik pedig mindig nyer, és pedig annyit nyer, mennyit emez vesz.

Igy világos, hogy nekünk a' vasut Ausztria felé többet árt, mint használ.

e) A' melly országban kevesek' kezében van minden földbirtok, tehát a' természetmény, miként nálunk, a' többi sokaság pedig szegénységben sinlődik: a' nagy terjedelmű földek birtokosa még inkább gazdagzik az által, ha nyers termékeit vasuton könnyen szállíthatja külföldre, ellenben a' többi szegénység még inkább elszegényedik, 's elnyomorodik, és pedig éppen a' miatt, hogy a' könnyű kiszállíthatás' természeténél fogva itt ben annál kevesebb marad.

Igy vagyunk mi; és vak az, ki nem látja, hogy e' vasut építőinek részvényesein kívül csak egy osztálynak használ, de az egész országnak árt. Tudnillik sajtáságos körülményeinkből ennek szükségkép következni kell.

f) A' melly ország magában nem csinál központot, az valamely más ország' központjának válik sugárává; de a' debreczeni, vagy balparti vasútnak közép-pontja Bécs, *tehát hazánk ezen vasút által a' maga önállósága ellen dolgozik.* Ebből kitetszik, hogy a' vasút legnagyobb szerencsétlenségeinknek egyike, ha csak kormányunk Budapesten nem központosul, miként alább látandjuk.

g) Hazánk szebb jövőjére nézve csak olly vasútnak kedvezők, üdvösek, mellyek a' fővárosban Budapesten kezdődnek és végződnek, szóval felolvadnak, 's egyik a' másikkal összeköttetésben nincs, hanem a' mi egyik vasúton érkezik, másokra csak úgy kerülhessen, hogy előbb a' fővárosban vagy egészen más alakot nyerjen, vagy ha át nem alakítható, legalább más kezekre kerüljön; szóval a' fővárosban előbb vagy százezer embert mozgásba hozzon, még más száz ezer közvetve részesüljön hasznában, kényelmében.

Nem vasút kell nekünk mindenek előtt, hanem azért kell imádkoznunk, hogy a' különbféle osztályu népek egy érdekű nemzetté erősüljenek, vagy ha ez még nem történhetnék, vágyainknak legszentebbike, hogy a' magyar fajnak szolgaságra alacsonult és alacsonyított része, jobb sorsban levő testvéreikkel egyenlő joguakká lehetni segittessenek.

A' közvélemény minden bizonnyal így, vagy körülbelül majd így nyilatkoznék a' balparti vasút ellen, ha sajtónk szabad volna.

Egy igen hosszú vasút helyett több rövidebb darab épüljön a' fővárosból ki, például így: Pestről Gyöngyösig 's később majd tovább; — Pestről Czeglédig aztán meszszebb vihetni Szolnokig; — harmadik darab Budáról Fehérvár felé, melly aztán meszszebb nyulhatna; — negyedik darab Pestről Nógrádmegye felé idővel Beszterczebányáig kinyulandó.

Szóval, ha már csak ugyan vasút kell e' hazának minden áron, ott épüljön, hol legszükségesebb nemzeti érdekünkben: a' főváros, és a' népes magyar városok között; Debreczen felé, *de fölfelé Bécsnek inkább ártalmas mint hasznos.*

Képzeljük, hogy a' szabad közlés által a' közvélemény megakadályozta a' felső vasutat; vagy legalább úgy irányozta, hogy ne a' főváros mögött meszsze menjen el, hanem alsó része, a' debreczeni vonal fővárosunkban ben végződik, a' felső része, a' bécsi vonal pedig fővárosunknak éjszaki részében kezdődik, tehát úgy, hogy egymással öszszekötve nem volnának mésképp, csak közvetve a' város által: ekkor a' szabad közlekedés vagy sajtó olly nagy hasznot okozott e' hazának; mit alig birnék kiszámítani.

Ebből kitetszik, hogy nagyban országilag sohasem lehet eszesen, okszerűen gazdálkodni a' hazájávéra szabad sajtói közlekedés nélkül.

Másodszor börtönök. Némellyek azt tanácsolják, hogy börtönöket kell építeni, azokat czélszerűen elrendelni. Annyi, mennyi javasolva volt, és úgy

építve miként tervezve volt, és a' mint nálunk a' középületekkel történni szokott, legalább öt millioba belekerülnének.

A' szabad sajtó által nyilvánuló közvélemény ezt megtörténni nem engedné, tehát az 5 milliót meggazdálkodná az országnak.

Ugyan is a' szabad közlekedés által meggyőződnek a' sokaság arról, hogy előbb a' neveléssel kell komolyan kísérletet tenni, mert ha talán a' nevelés józan irányt venne és adna a' fejlődésnek, hihetőleg a' börtönökre szükség nem is lenne; vagy talán csak egy kettőre.

Kétségen kívül a' szabad sajtó megmutatja azt, hogy a' börtönök örökre céliránytalanok lesznek mindaddig, míg a' rosznak forrása betemetve nem lesz; és e' forrást nem a' börtönök fogják kiszáritani, hanem a' nevelés. A' szabad sajtó útján kifejlendett közértelem kifogja a' rosznak forrását is jelelni, mi alkalmasint nem más, mint az elkülönöztöt tulajdon és egyenlőtlenség.

Bár miként törjük fejünket, azon ezer még ezerféle rosznak, miket az életben látunk, egyéb ösokát kimutatni nem birjuk; mint az *enyém* és *tied*. Legyünk egy kis ideig elfogulatlanok, és gondolkodjunk e' két szó fölött.

Harmadszor országház. Ismét mások országház' építetését igen szükségesnek tartják. Ha építenék belekerülne legalább egy millióba; de alkalmasint még fél millio toldalék is kívántatnék hozzá, mert nálunk ez így van divatban.

Ha a' közlekedéseknek legnevezetesebb eszköze a' sajtó szabadon működik, könnyen bebizonyítja, hogy e' másfél millio kidobott pénz volna mostani időben, hacsak előbb azt nem bírjuk törvénnyel meghátározni 's kivíni, hogy országgyűlés mindenkor csak Pesten tartassék.

De sőt még akkor sem volna szükséges ország-házat építeni, ha törvény mondaná is ki, hogy az országgyűléseknek csak a' fővárosban kell tartatniok; mert a' budai országházban, olly törvényeket lehet hozni, millyek fővonalaikban ezredekig eltarthatnak.

Nem a' pompás és nagyszerű országház teszi a' törvényt, hanem az egész népnek akarata.

Emlékezzünk csak Éjszakamerikára, milly derék törvényeket hoztak az ottani emberek akkor, mikor még országházuk sem volt.

A' jó országgyűlésnek nem szükséges esztendőig tartani, e' részről tehát a' Duna akadályúl nem szolgálna, 's biztosan lehetne a' budai országos teremben tanácskozni.

Ha éppen országgyűlés alatt néhány napig a' dunai jég gátul szolgálna is, addig a' gyűlést félbe lehetne szakasztani, lám Pozsonban is félbeszakasztott a' padok' elrendeltetése végett.

Hát a' készülöben levő hid nem könnyít e majd a' dolgon? Most eleinte a' tavaszi pár hónap alatt a' budai országházban lehetne néhány sürgetősebb törvényt hozni, 's a' jövő gyűléstől kezdve a' másik

országgyűlés idejéig csak el fog készülni a' hid, tehát mireváló volna a' költséges országház?

Az említettem sürgetősebb törvények pedig ezek, vagy körülbelül ilyenek lehetnének.

„Erdély tökéletesen özszeolvadt, egygyélett Magyarországgal, 's ennek kiegészítő részét Erdélyi kerület név alatt teszi.“

„Magyarországban mindenki egyenlő joggal bír, a' törvényhozásba mindenki befolyhat képviselők által, tehát természetes mindenki *választathatik* és *választhat.*“

„Magyarország' határain belül mindenben a' magyar nyelv használtatik, a' magános emberek családi ügyeiket kivéve, hol kiki tetszése szerint cselekedhetik.“

„Az országos terheket mindenki vagyona arányában tartozik viselni.“

„Vallási dologban a' férfi 20, a' nő 18 éves korában lelkismerete és meggyőződése szerint kövessen oly vallást millyen neki legjobbnak látszik.“ 's a' t.

En ezeket itt csak említeni akartam, alább külön még lesz illyekről szó.

Míg a' hid elkészülend, addig beérhetnők ezen vagy ezekhez hasonló néhány törvénnyel, mellyeket a' budai országházban hozni lehet. Ha aztán kívánatnék, midőn e' magyar honi népek egy nagy, hatalmas nemzetté erősülendettek, lehetne valami diszes országházát is építeni.

Negyedszer váltságdíj. Vannak honfitársaink közt olyanok is, kik azt indítványozták, hogy a' határainkon túl Ausztria felül létező vám helyett valami váltságdíjat adjunk, hogy aztán a' vámsorompók eltöröltessenek.

A' szabad sajtó útján nyilvánulható közvélemény e' díjat fizetni nem engedné meg, tehát országunknak megkímélné. Milly okszerűen tud a' közvélemény gazdálkodni!

Mert hiszen vagy törvényesen vannak a' vámsorompók a' mi hasznunkra fölállítva vagy nem. Ha törvények szerint állíták föl apáink, üdvösöknek nem mutatkozván éppen úgy eltörölhetik törvényhozóink váltságdíj nélkül: ha pedig nem a' mi rendeink és törvényhozóink rendelték, hanem Ausztria emelte a' maga érdekében, tökéletes joga és szabadsága szerént tette és tehette, miként minden ország teheti, ha jónak látja. Mirevaló volna tehát itt a' váltság? Ausztria fentarthatja mind addig, míg hasznosnak találja, ellenkező esetben maga megszünteti.

Ausztria nem tartozik, nem köteles a' mi érdekünkben működni, mert mindenkinek maga felé hajlik a' keze, hanem szem előtt tartja a' maga hasznát: úgy szinte mi sem fogunk akár erre, akár pedig a' török felé erekek érdekében dolgozni magunkénak mellőzésével, hanem ha eszünknek hasznát akarjuk és tudjuk venni állítunk nekünk kedvező vámintézeteiket; nekünk csak ez van szabadságunkban, nem pedig Ausztria' vámja ellen kelni ki.

Ötödször adósság-elvállalás. Vannak olly jámbor keresztény atyánkfiai is, kik sajnálván szegény Ausztriát, hogy olly nagy statusadósság nyomja: azt javasolják, hogy annak egy részét magunkra vállaljuk, 's aztán ezen jóságunkért majd talán Ausztria a' közöttünk létező határvámokat eltörli, vagy legalább kisebbiti, szóval a' vámviszonyok ránk nézve kedvezőleg változandának.

A' sajtó soha sem engedi ezt megtörténni, tehát mennyit meggazdálkodik ezáltal is a' nemzetnek!

Egyébiránt ha kinek olly sok fölösleges pénze és könyörületos szive van tetszése szerint segíthet az, adósságtól nyomott szegény Ausztrián.

De ha Ausztria és a' mi kormányunk világosan ki tudják mutatni, hogy azon statusadósságnak egyrésze a' mi hazánkba van fektetve, hogy azzal a' mi országunk' virágzása eszközöltetett, a' mi jólétünk mozdatott elő: tartozó 's kölcsönös kötelességünk azt a' részt magunkra vállalni, a' mi az egészből javunkra fordítatott.

Csakhoggy én azt hiszem, nincs ember ki ezt kimutatni képes lenne. Ez adósság elvállalásáról másutt írtam.

Hatodszor kölcsöntőke. Majd meg mások arra birni igyekeznek bennünket, hogy valami 100 millio forintot kölcsön kérjünk. De olly bizonyos mint kétszer kettő négy, hogy a' szabad sajtó ezt megakadályozná, 's az által, az országos gazdálkodásnak vég-

hetetlen nagy hasznára lenne. Erről más alkalommal irtam volt, kinek tetszik olvashatja: „Széchenyi István gróf két garasára nyilatkozat.“

Vagy változnak körülményeink észszerű 's az egész nép' érdekében hozandott törvények által, vagy nem változnak, hanem a' mostani nyomasztók közt maradunk.

Ha jóra változnak dolgaink, tudnillik igazságos törvények által, hogy mindenkinek megadatnak természeti jogai, a' kölcsönre nincs szükség, mert e' magyar haza gazdag kincstár, csak eszünk legyen e' kincseket lábbal ne tapodni 's oktanul kihányani külföldre: ha pedig illy roszak, természetlenek maradnak társadalmi viszonyaink, a' kölcsön nem csak nem használ, hanem valósággal árt; mert hol a' társadalmi viszonyok alapjukban, gyökeresen orvosoltatnak, megújítatnak, a' szétágazott, sőt egymással szemközt ellenkező érdekek egygyé olvadnak; szóval, ha az alkotvány jóvolta mindenkire kiterjesztetik: mindent kéves pénzzel is úgy megtehetni, mint a' roszul szerkezett társaságban sok pénzzel.

A' jó társaságra nézve mindegy akár kevés, akár sok pénze van; azaz akár száz, akár kétszáz millio kering, forog kebelében, ha tudnillik a' szomszéd nemzetektől lehetőleg elzárkoztatn létez, a' mint nekünk bizony jó ideig kellene, ha fajunkat fentartani, feldicsőíteni akarjuk.

Ha kétannyi pénz forogna köztünk, mint a' men-

nyi valósággal van, mindennek ára kétannyi lenne, mint jelenleg; és ez a' dolgon teljességgel semmit sem változtatna, legalább nem javítana.

A' pénz, az érte becserélendő dolgokkal mindig sulyegyenben van.

De egyébiránt ha dolgaink gyökeresen javulnak törvényhozás útján, az egygyé olvadt érdek varázshatalommal bírván e' hazában kínálkozó pénzforrásokat mind megnyitja, és mirevaló volna ekkor a' kölcsön?

Bárcsak az olvasók egy kissé megerőtetnék józan-eszüket, az mingyárt kitárná előttük ez igazságot, hogy a' szabad sajtó maga többet kamatozik az országnak, mint a' talán kölcsönveendett 100 meg ezer millio.

Hetedszer bank. A' nyilvános és országos dolgokhoz szóló hazámfiainak némellyikei semmitől sem remélnék olly sok jót, mint a' banktul. Tévedés.

Másutt egy német irónak nézeteit közlém a' bankokrul, vagyis státuspapirokrul. Üdvözik e az illy bankpapirok a' hazát? némellyek ezt hiszik, mások tagadják.

A' szabad sajtó ha egyebet nem is, de azt mutatná ki e' tárgyban, hogy a' bankok mindig csak egyeseket szoktak rendkívül gazdagítani; 's ha ez áll, már annál fogva veszedelmes; mert a' mennyivel gazdagabbak lesznek a' társaságban némellyek bizonyos mesterséges utakon, annál szegényebbek a' többiek; mivel természetes, hogy minden öszszehalmozódott gazdagság a' sokaság egyes tagjaiébol nevedett.

Ha tehát a' szabad sajtó megóni tudná a' hazát a' banktul, nagy szolgálatot tenne a' nemzetnek.

Tagadni nem lehet, hogy sok mindenfélét kivi-
hetni, többféle czélokát elérhetni szabad sajtó nélkül
is, tehát emelkedhetni, csak azzal a' különbséggel,
hogy igen drágán vásároljuk meg, 's gyakran még
késő bánat is szokja követni.

Tek. Rendek, előbb utóbb csak meg kell arrol
győződnünk, hogy ha minden eszközet nem haszná-
lunk, nem azon czélt érjük el, mit elérni ohajtottunk,
hanem mást, melly alig érdemli meg a' költséget és
fáradságot, mit ráfordítottunk.

Mig a' leghatalmasabb eszközt nem használjuk a'
legfőbb czélt sem érhetjük el soha.

Kicsiny eszközökkel csak kicsiny czélokát ér-
hetni el.

Az eszközökhöz a' cél mindenkor tökéletes arány-
ban van.

Igyekeztem kimutatni, hogy minden eszközöknek
legfőbbike a' sajtói szabad közlés; 's minthogy defini-
tio nélkül is kiki tudja legfőbb célját, mi nem egy-
éb, mint lehető tökéletes jólét vagy boldogság, ter-
mészetesen következik, hogy ennek elérhetésére az
eszközöknek legbiztosabbikát, a' szabad sajtót a' tár-
saság nem hanyagolhatja el, különben ész nélkül cse-
lekednék nagy czélt akarván elérni, 's hozzá megki-
vántató eszközt nem ragadna meg.

A' censurát semmi törvény nem hozta be, csupán

szokásból csuszott be, tehát a' törvényhozóknak szilárd közakarata tüstént megszüntetheti. Ha a' törvényhozás el nem törli, jele hogy hasznosnak üdvösnek ismeri meg.

Sem bank, sem kölcsön, sem vasút, sem országház nem sürgetősen szükségesek. Tegyük hogy ezek mind létesülnek is, semmi veszélytől e' hazát, nemzetiségünket meg nem mentik.

„Mindenki választhat,“ „mindenki egyenlő joggal bír e' hazában,“ 's több ilyenek segítenek; minden egyéb nyomoru foltozás.

Csodálatos, hogy a' józan ember rendszerént minden dologról csak akkor mondja hogy nem megy, miután valósággal megkísértette és tapasztalta hogy nem megy; és a' szabad sajtóról csak úgy könnyeden elmondják az emberek, hogy az nem megy, a' nélkül hogy azt megkísértették volna.

Ha a' jövő országgyűlésen a' törvényhozók így nyilatkoznak: „Mi az egész magyar nemzetnek képviselői szilárdan elhatároztuk a' törvényeink értelme ellen becsuszott censurát, mint fejlődhetésünknek legnagyobb akadályát ezennel eltörölni, megszüntetni,“ a' szabad sajtó azonnal életbe lépne.

Ez nem volna sem új törvény, sem régi törvénynek eltörlése, tehát királyi helyben hagyás, vagy megerősítés nem is kívántatnék hozzá, legalább én így fogom föl a' dolgokat, lehet hogy tévedek, akkor engedelmet kérek, 's az útba igazítást köszönettel veszem.

A' törvényt szentnek kell tartanunk míg eltörölve nincs, ha hibás is; én harczolok e' mellett, de aztán szintúgy küzdök a' mellett is, hogy a' mit törvény nem tilt, azt nem csak törvényhozók, de sőt minden egyes emberek is megtehetik; igen de a' censurát eltörölni semmi törvény nem tiltja, tehát ez eltörlést a' képviselők egy határozattal eszközölhetik.

Vagy teendik ezt a' törvényhozók a' legközelebbi gyűlésen, vagy nem teendik. Ha nem teszik, miként fölehb mondám, jele hogy fentartani ohajtjak, 's akkor ez ellen senkinek kifogása nem lehet, mert mit a' törvényhozó tesület jónak tart, abban egyes embernek meg kell nyugodnia: ha pedig megteszik a' Rendek, de a' kormány ezt az ő jogaihoz tartozni állítja, 's a' rendek határozatát teljesedésbe menni nem engeddi, ekkor a' Rendek azon nagy fontosságu igazságot és tanuságot meritendik belőle, hogy: a' Rendek vagyis a' csupán kiváltságosok képviselői nem elég erősek a' kormány irányában; azaz hogy attol fogva nem törvényhozók többé, miből aztán azon természetes következtetést kell huzniok, hogy tehát nincs más mód, mint tulajdon érdekükben is a' nemnemes sokasággal azonnal tökéletesen összeolvadni; azaz a' jogokat egyenlően mindenben mindenkivel meg kell osztaniok.

Ez nézetem az eszközökrül és célrül. Jól fogtam e föl, ítéljenek a' tek. Rendek és a' közönség fölötte.

II.

Bonyolodások.

Az első czikben szóltam az eszközökrül és cél-
rül, és azt természetesen nem ok nélkül tettem; mert
bármit teszünk, mindig azon kettő körül forgunk;
akár mit irok még most tovább, mindig kénytelen
leszek vissza tekinteni arra: millyenek az eszközök,
mi a' cél, mit elérni törekedünk.

Dolgaink iszonyuan özsze vannak bonyolodva, és
pedig részént minmagunk közt, részént Ausztria viszo-
nyaira nézve.

Ezekbül kibontakozni, úgy hiszem célunkul kell
kitűznünk; minő eszközöket választunk, vagy minő
eszközöket tartanak a' tek. Rendek legsükeresbek-
nek, nem tudom, hanem az én csekély, magány vé-
leményem az, hogy szabad sajtó nélkül tisztába jöni
nem fogunk soha.

Bonyolodásaink iszonyuan özszekuszáltak, ször-
nyen nagyok, azokbul kifejtekezni legnagyobb fela-
datainknak egyike, tehát csekély, kisszerű eszközök-
kel semmire sem megyünk, hanem az eszközöknek
leghatalmasbikát kell megragadnunk, mi nem más,
mint a' szabad discussio, közlekedés, szóval a' szabad
sajtó.

A' mindennapi ember, ki nem gondolkodik, ha-
nem minden reggel neki áll megszokott dolgának 's

késő estig gépileg mozog, nem is gyanítja a' bonyolódásokat; ő csupán azt veszi észre, hogy neki valami hiányzik, hogy neki jobb dolga lehetne, sőt sejti, hogy kellene is lenni, de hogy mért nincs, mért hiányzik valami, a' távolabb fekvő okokat nem képes kitalálni; rá nézve nincsenek bonyolódások.

Én nem gondolnám hogy csalódom azt állítva: Európában nincs ország, nincs nemzet (de talán az egész földön nincs), mellynek ügyei annyira bonyolodottak volnának mint a' mieink.

Vagy képtelenség azon hiedelmünk, miszerént önálló, független 's alkotmányos nemzet és ország vagyunk: vagy a' zürzavarbul ki kell bontakoznunk, 's az önállóságot be kell tetteleg bizonyítanunk.

Sokan tudják, némelleyek pedig csak sejtik mik azon bonyolódások, mellyekben nyügözöten keringünk 's előre nem haladhatunk; én némelleyeket elősorolok.

Egyik legfőbb, hogy apostoli felséges királyunk házánon kívül lakik.

Másik, hogy apostoli királyunk Ausztriának is fejedelme, miből az következik, hogy Ő Felsége maga szememélyében a' két országot nem kormányozhatván szive szerént, a' szükségessé vált két kormánytestület, egyik részünkre, másik Ausztria részére, igen közel vannak egymáshoz 's néha egyik a' másik határán átlép, abból sok zavar támad.

Harmadik, hogy Ausztriának nincs alkotványa, minélfogva az ottani kormányzás' analogiájára csusztak

be némelly szokások a' mi magyar kormánytestületünkénél is, mellyek aztán a' megyéknél gyanut, bizodalmatlanságot támasztottak.

Negyedik bonyolodás, hogy nem tudjuk tisztán a' budai kir. Helytartó tanács e a' kormánytestület, vagy á' bécsi kancellaria? A' józanész és dolgok' természete szerint a' kir. Helytartónak kellene lennie Budán, mert képtelenség kir. Helytartótanácsnak mondani, ha nincs hatalma kormányozni végrehajtani.

Ödödik, hogy apostoli királyunk Ausztriában császári czimet használ, 's mivel az emberi gyarlóság egyik czimet a' másiknál nagyobbnak szokja tartani (holott, magában a' czimben teljességgel semmi erő és hatalom nincs), innét lön hogy felséges királyunk többnyire mint császár fordul elő, 's így a' magyar királyság némileg a' császárság alá olvadt. Ebből aztán az a' hibás szokás támadt, hogy Magyarországot Ausztriához tartozónak mondják.

Hatodik bonyolodás, hogy a' magyarországi királyi kamara az ausztriai császári kamarával összekevertetik, az *ennek* alája rendelődött mintegy észrevétlenül ugyan, de mégis könnyen megmagyarázható okbul, tudnillik mivel a' császári czim felül áll a' királyi czimen.

Hetedik bonyolodás, hogy magyarországi katonaságunk sajátos politikából külföldön laktanyáztatik, helyette nálunk idegen seregek laknak. A' szerepek fölcseréltettek.

Nyolczadik bonyolodás, hogy az emberi gyarlóság magát az országot a' fejedelemmel fölcseréli; az országot semmibe sem veszi, hanem a' fejedelmet tartja mindennek; holott tudniok kellene az embereknek, hogy az országért van a' király, nem pedig megfordítva a' királyért az ország. Innét van, hogy országunk részéről más nemzeteknél nincsenek képviselő követeink, hanem elégnak hiszik, ha Ausztria részéről történik. Ebből aztán következik a'

Kilenczedik bonyolodás, hogy hazánkat Ausztriamonarchiának nevezik europaszerte, holott az sohasem volt, 's ma sem az.

Tizedik bonyolodás, hogy a' Katonai őrvidék még Magyarország és még sem Magyarország. Ha fekvését tekintjük, Magyarország, ha igazgatását, kormányzását, szóval életét vesszük, akkor Ausztria.

Tizenegyedik bonyolodás, hogy Dalmatia a' magyar koronához tartozik, és még sem tartozik.

Tizenkettedik bonyolodás, hogy a' kormányzásnak némely ágaiban magyar nyelv használtatik, másokban német, mint például: a' katonaságnál, a' kamarai ügyekben, bányáknál, postáknál, lotteriáknál 's a' t.

Még más bonyolodásokat is elszámálhatnék, de a' tek. Rendek jobban tudhatják mint én, tehát nem akarok időt veszteni vele, hanem a' fölött kívánok vitatkozni, ki lehet e ezen bonyolodásokbul bontakozni, és miként.

A' nagyobb dolgokat csak törvényhozás döntheti

el, de fölöttük okoskodni mindenkinek szabad, mert a' vastag corpus jurisban egy sor nem találhatik, melly tiltaná arról értekezni, mit hazánkra nézve hasznosnak, vagy károsnak lenni gondolunk.

És pedig nem csak akármilyen fölött okoskodhatunk, mit a' törvények nem tiltanak, hanem polgári kötelessége bárkinek is, ha értelmi felsőbbsege van sokak fölött, magokat a' törvényzikkeket is, régieket és újabbakat kritika alávetni, megegyeznek e azok a' józanésszel, megfelelnek e a' korkivánatának? de én azokba nem ereszkedem, hanem csak arról kívánok szólni: kibontakoztatni e az említett bonyolódásokból, mellyek legfőképp hanyagságunk által támadtak, mellyeket törvény soha nem rendelt.

Tekintetes Karok és Rendek, hiszik e, hogy a' törvényhozók ez említett bonyolódásokat eloszlatni képesek? Én részemről ezt tartom: ha valóságosan törvényhozók ezeket könnyen megorvosolhatják; ha nem tudnák és nem akarnák javunkra elintézni, nem lehetne őket törvényhozóknak nevezni.

Nekem olly fogalmam van a' törvényhozókról, hogy azok a' társaságban mindenhatók, tehát fölöttük más hatalom nem képzelhető. 'S mint ilyen miként nem orvosolhatna holmi bonyolódásokat?

De a' mi törvényhozásunk nem ilyen, fogják talán a' tek. Rendek közül sokan mondani. Jól van én is megengedem, de aztán egyszermind azt is ki kell nyilatkoztatnom, hogy én nem tarthatom törvény-

hozóknak, mihelyt nem mindenbatók a' társaságban, vagy mihelyt nem intézhetik azt el, mi a' hazára nézve üdvös.

A' törvényhozás maga a' társaság, tehát képzelhetni e, hogy a' társaság maga ne tehesse azt, mit jónak lát?

Ha nem teheti, más részről tett valamit, tudnilik tette azon felfödözést, hogy tehát ő nem szabad, nem független, nem önálló társaság többé.

Midőn erről kénytelen a' társaság meggyőződni, azt hiszem legelső gondjának kell lenni önállását tisztába hozni, függetlenségét és szabadságát tetteleg bebizonyítani igyekezni.

Itt tehát ennek bizonyítása volna a' cél, de minő eszközökkel fogja azt munkálni? Szabad közlekedés, azaz szabad sajtó nélkül nem teheti.

Tekintetes Rendeik, az idő hatalmasan int dolgunkkal tisztába jöni, a' bonyolodásokbul kifejtekezni.

Ha erőteleneknek érzik magokat, természetesen az okát is kell tudniok, mért erőtlenek; és midőn ezt tudják, szükségkép tudniok kell azt is, miként erősödhetni.

Tíz ember erősebb, mint öt ember, ha tudnilik egyenlő erejüeket veszünk föl; ezer meg erősebb mint száz; 4 millio magyar együtt megint sokkal erősebb mint $\frac{1}{2}$ millio szabadalmas magyar. Ez világos.

A' védegyelet támadván meglehetősen sükeres eszköz, de ennek támaszául még hatalmasabb eszköz

kivántatik: a' szabad sajtó, már eddig is szép eredménye látszik a' védegyletnek, de nem gyökeres szer, a' temérdek bajokat megorvosolhatni. Ez, tudnillik a' védegylet, ha nincs erősebb valami, a' mibe fogodzkodhassék, és ha nincs szabad sajtó, melly éleszsze, buzditsa, lelkesitse: előbb utóbb megszűnik.

Ha a' magyar olly nagy dolgokat tudott elhanyagolni, mellyek következtében majd magát is alig tudja a' hazában feltalálni és fentartani: valóságos csoda leendene, ha a' védegylet meg nem halna.

En részemről mindent megteszek, mi tőlem telik, hogy ez ne legyen szalmatűz; parázstartó cser- és gyertyánfát hányok rá; mert ha ennek eredményét még majd jobban megismerik, még a' kétségbeesettek is neki bátorodnak, újra remélni mernek; és ez már nem kis nyereség leszen.

Hogy a' védegylet legtisztább hazafiságból sarjadzott ki, arról tökéletesen meg vagyok győződve, de hogy ez bonyolódásainkból révparra nem vezet, erről is tökéletesen meg vagyok győződve.

A' mi bajaink nagyok, iszonyuak, de azért viszsza ne ijedjünk, mert ha *akarni* tudunk, könnyen kimenekedhetünk belőlük.

Képzeljük csak, hogy mult országgyűléseinken alig volt mindösszsze husz ember, kik amugy igazán *akartak* volna e' hazán segiteni, és mégis történt ám sok, mert a' csak néhány akarók, a' többi nem akarókat mintegy akaratuk ellen is magokkal ragadák.

Legyen tehát csak ötven ember olyan, ki akarni, de igazán szilárdon akarni tud, a' bajokból ki fogunk vergődni, mert az ötven ember képes százötvent magához vonni.

De most már tekintsünk szét a' vitatkozás mezején, 's ha ott föl áll valaki irányunkban, erősítvén hogy e' bonyolodások meg nem szünhetnek: ellenkező állításunk' valósulhatásául igyekezzünk őt meggyőzni.

A' védegyeletnek célja nem lehet csupán az, hogy honi készítményt használjunk, mert minek nekem még e' nevezet is: *honi*, ha mint önálló nemzet a' magam „honiából“ semmit dicsőségemre teremteni nem tudnék, hanem mindazon honi készítményt a' külföld és a' világ csak Ausztriának volna kénytelen tartani? Ha a' védegyeletben nemzetiségi önállásunknak kitüntetése nem szolgálna alapul, azt csak gyermekjátéknak tartanám. És mivel e' védegyeletnek kegyetlen körülményeink közt csak ennyi eredménye is van, mennyit tapasztalunk: ez feljogosít engem remélni, hogy bonyolodásaink el fognak oszolni.

Az iránt tehát én magam részéről tisztában vagyok, hogy a' védegyelet nem csak azt tűzte ki magának célul, hogy honi készítményekben legyünk semmik, vagy csak kiegészítő népecskéje Ausztriának, hanem minden emberben, ki midőn a' védegyeletnek magát tagjává vallotta, 's valahányszor egy darab honi készítményt vásárol tudtán és akaratán kívül is azon

vágy nyilatkozik, hogy ez ország virágzó, 's a' benne lakó nép dicső legyen.

És lehetne e ez, remélhetné e vágy a' teljesültét egykor, ha az ismeretes bonyolodásokat megszüntetni egyszersmind nem törekednék?

Magyar nyelvünkre nézve hosszas küzdés után némi kedvező töredéktörvény létesült, és kérdem: mirevalók volnának ezek, ha önálló nemzetiségünket felviritani nem szándékoznánk? ha annyi bonyolodásunkat orvosolatlanul akarnók hagyni, nem lenne e természetesebb, következetesebb inkább a' német nyelvet karolni föl, 's azt mondani: legyünk egy erős osztrák-nemzet.

Ugy e ez furcsának tetszik? pedig sokkal furcsább bonyolodásainkból kibontakozni nem akarni; és mégis szüntelen magyar nyelvünk vagy nemzetiségünkért harczolni.

De én mozgalmainkból következtetem, hogy tisztába jöni szándékozunk, és hogy e' szándékunk valósuland is, tökéletesen hiszem.

Igaz, a' mindennapi tapasztalás azt bizonyítja, hogy gyöngék vagyunk, 's úgy látszik mintha valami betegségben sinlődnénk; nem tudjuk tisztán, bizonyosan minemű betegség ez, de betegségnek kell lenni; én önfertőztetésnek nemzeti onaniának tartanám. Ez egyébiránt olly betegség mit orvos soha meg nem gyógyít, hanem maga a' beteg, midőn látja hogy ereje szemlátomást fogyatkozik észére tér és maga magát

orvosolja, vagy ha ezt nem bírná minden tehetségét-
 öszszeszedvén arra fordítja, hogy gyermekeit legalább
 megóvja tőle; ha magának korán vesznie kell is.

Es ime jelek mutatkoznak, hogy a' nemzet beteg
 e' bajától menekedni készül. Mi ismét új reménysugárt
 nyújt, hogy a' bonyolodások kifognak fejledezni.

A' mit első bonyolodási pontul említettem, hogy
 apostoli királyunk külföldön, hazánkon kívül lakik,
 azonnal megszűnt, mihelyt a' törvényhozás erről ren-
 delkezik.

Miként intézendő ez el, a' törvényhozók bölcse-
 ségére kell hagynunk; az én dolgom csak azt vitatni,
 hogy alkotmányos országnak és nemzetnek el nem
 idegeníthető tökéletes joga és szabadsága van arról
 rendelkezni: hol lakják fejedelme; és ezt tenni köte-
 lessége is, mihelyt azt veszi észre, hogy nemzeti élete
 főképp azért sülyed napról napra, mivel fejedelme a'
 hazán kívül lakik.

A' fejedelmek' hercegi vagy királyi, vagy csá-
 szári czime tekintetbe nem igen jöhetvén csupán az
 határoz, midőn a' fejedelem két külön országban ural-
 kodó, hogy mellyik országnak van nagyobb pondusa?

Magyarország' sulyát majd alább veszem vizsgálat
 alá, most itt csak annyit tartok szükségesnek megem-
 líteni, hogy a' habsburgi fenséges háznak tagjai sem
 római császárokká nem választattak volna, sem ausztriai
 császári czimet magoknak alig adhattak volna, hanem

csak annálfogva, mivel Magyarországnak hatalmas királyai valának.

Egyébiránt a' magyar nemzet és osztrák nemzet kölcsönösen egymás közt a' fejedelmi lakásrol egyezkedhetnek.

Igen, belőlünk lehet még nemzet, 's pedig nagy és dicső nemzet, ha *akarni* tudunk; de önkéntelenül e' kérdés tolakodik előnkbe: *tudunk e akarni?* erre egy halandó sem birna egész bizonyossággal felelni.

Azonban már ez is jobb, mint ha tagadólag lehetne és kellene felelni; mert midőn bizonyosat nem mondhatni valamiről, mindig van remény.

Ne ütközzenek meg tek. Rendek, ha hitemben ingadozom 's egyszer azt remélem és hiszem, hogy kiláboljuk bajainkat, majd meg az ellenkezőt látszom tartani. Ez onnét van, mivel nemzeti életünk jelei kétfélék; Iha csak az egyik nemüeket tekintem kénytelen vagyok azt hinni, hogy nincs jövőnk, majd meg a' másik nemü jelekbül azt kell nagy öröömökre vallanom, hogy a' magyar dicső jövőnek néz elébe. Beszédem végén majd külön teszem reméuyem okait, 's az ellenkezőket a' mérleg' serpenyőjébe, 's abbol ki fog világni az élet vagy halál.

Röviden csak annyit mondhatok, hogy az egész dolog e' két szócskábul álló föltételtől függ: akarunk, vagy nemakarunk valamikké lenni?

Még egy nagy hibánkat kell megemlitenem, mi az önfertőztetésen kívül másik veszedelmes betegség,

ez a' hivatal kórság. Ez dögleletes pestisként pusztítja és rongálja a' társaságot. Nagy, pedig iszonyu nagy az ilyeneknek száma. Ezeknek nincs hazájok; ők nemzetiséget nem ismernek; az ő keblöket hon-szerelem nem melegíti; rájok nézve nincs más világ mint a' czim és fizetés. A' társaság elüljáró tisztviselők nélkül el nem lehet, de a' hivatalt minden áron, becsületen, lelkismereten, erkölcsiségen vásárolni meg, ez kórság. No de reméljük itt is, mert mihelyt az értelem meghonosul az emberben át kell látnia, hogy ha alacsonan nem csuszik is, a' hivatalt szintugy elnyeri valaki a' honfiak közül, mert oda idegent vagy valami gépet csak nem állithatni. Legszomorubb a' dologban az, hogy e' nagy sereg hivatalkórosok az egész hazát a' kormányénak lenni tekintik, attól várják boldogságukat 's a' nyomoru hivatalért áldozzák föl üdvözségüket.

No de tisztába fogunk jöni. Akarjuk hinni, hogy a' magyar nem korcsosult még el annyira, hogy belőle ne lehessen nemzet. Azon stadiumon van, hogy az előtte ketté vált út közül egyiket vagy másikat saját erejéből választani tudja; de hogy a' jobbat fogja e választani? az a' kérdések kérdése.

Mi a' második helyen álló bonyolodást illeti, hogy felséges királyunk Ausztriának is fejedelme, teljességgel nem baj ránk nézve mihelyt törvényhozásunk úgy intézkedik, hogy apostoli királyunk hazánkban lakják; innét Ausztriát is lehet ugy kormányozni,

miként lehetett onnét eddig hazánkat. Tehát ez által másik bonyolodásunk, is kifejlendik.

Nem tudom minő véleményben vannak a' tek. Rendek erre nézve, de én úgy vagyok meggyőződve, hogy e' tekintetben tetemes változás fog történni; tudnillik az, hogy vagy felséges királyunk nálunk fog lakni állandóan, vagy néhány évig váltogatva, és akorra, midőn más országban fog lakni, itt valóságos királyi helytartója lesz, 's az igazgat és hajtja végre az országgyűlésen hozott törvényeket, de csak ezeket.

Mert hogy ezután is csak Bécsől kormányoztassék a' nagy Magyarország, alkotmányunk, önállóságunk, függetlenségünk, a' méltányosság és igazság nem engedhetik. Mi felséges és apostoli magyar királyunkat országunkba óhajtjuk, irántai hűségünket itt jobban tanúsíthatjuk.

Milly botrányos dolgok történtek a' védegyeletre nézve, hogy az alattomosan tiltatott, 's a' hivatalnokoknak abban részt venni meg nem engedett. Mért történt ez? csak azért, mivel kormányunk Bécsben létez, ki hazánk szükségeit nem ismerheti, tehát néha jó szándékból éppen az ellenkezőt akarja cselekedni, mint a' mi az orsságnak szükséges.

En hivatalnok nem lévén nem is tudhatom egész bizonyossággal, való e, hogy a' kormány a' védegyeletben tiltakozólag működött. Ha ez igaz volna, politikai nagy hibát követett volna el; mert az ember természete olyan, hogy a' tiltottat szereti, főkép pedig

midőn valami elegendő ok nélkül, és jogtalanul tiltatik, ekkor mintegy kényszerítve hivatnak föl az emberek az engedetlenségre.

Mert hogyan kívánhatjuk hogy az emberek olyan dologban engedelmeskedjenek, mit nekik tenni tökéletes szabadságuk van, honi készítményt venni, mit tiltani a' kormány feljogosítva nincs? Így hija fel a' kormány maga iránti bizodalmatlanságra a' népet. És ekkor, ha még egészen kizsákmányolva nincs a' nép ereje, ellenszegülésre buzdítatik éppen a' kormány által, 's ha aztán mozdulni mer, békételen, nyugtalan, ellenszegülő, revolutios mellékneveket ruház rá a' kormány, 's eszközökhöz nyul, hogy az illy népet megzabolázza.

Igy gyakran tesznek a' kormányok.

Mi magyarok a' kormányra nézve abnormis helyzetben vagyunk. Mi nem tudjuk hányadán vagyunk a' kormány irányában, 's a' kormány éppen úgy nem tudja hányadán van a' nemzet irányában. Szomorú állapot! És ez erősen sürgeti hogy tisztába kell jönnünk, hogy a' bonyolodásokbul ki kell fejtekeznünk.

Miután már a' kormányrol szoltam, 's alább még mindig sürübben fordul elő: szükséges itt eleve megmondanom, mit értek én kormány alatt.

Kormány alatt értem mindazokat, kiket a' koronás fő, az apostoli király meghí vagy kinevez e' magas hivatalra, diszes tisztségre.

Maga a' felséges király még ott sem kormányoz,

hol csak egy országban uralkodik, mint mutatja Anglia, Franciaország, hanem igazgat a' felelős kormány; annál inkább nem kormányoz közvetlenül a' mi apostoli magyar királyunk, mivel ő még más terjedelmes országnak, is uralkodója.

En szorosán megkülönböztetem a' királyt és kormányt egymástól; midőn kormányrul szólok, a' koronás királyt nem értem; ellenben midőn nem a' kormányrul szólok, világos kifejezéssel élek, hogy kiki tudhassa most a' koronás főről, az apostoli királyrul van szó, ki a' kormánytestületen felül áll.

A' király nem azért van, miként az élet minden országban mutatja, hogy ő maga személyesen kormányozzon, hanem hogy az országot az anarchiátul (fejetlenségtül) pártszakadásoktul megőltalmazza.

Nekem erős meggyőzőlésem, hogy a' mi balfogás, sérelem, igaztalanság törtélik, az sohasem jő az alkotmányos népek' koronás fejedelmek személyétől, mi érdekbül tehetné ezt? hanem okozza a' kormánytestület, mellynek tagjait száz meg többféle saját érdekek zaklatják.

A' mi magyar kormányunk így van öszszerkesztve: Néhány mágnást, azaz már születésüknél fogva fő rangu tagot, gazdagbirtoku bárót vagy grófit kinevez, maga az apostoli király; ezek már rangjuknál és vagyonuknál fogva főbbek, de mivel az ügyesség, a' tudomány, az ész és értelem nem születik együtt a' ranggal és vagyonnal, a' kormányzásnál

pedig okvetetlenül megkivántatik az értelmi suly, tehát ezen főbbek ajánlatára a' király még másokat is, kevés vagyonu, de nagyobb eszű tagokat is nevez ki a' nem mágnások sorából, mert ezek eszére a' kormány' főrangu tagjainak szüksége van.

Nézzük most e' két elem miként működik. Néha tökéletesen öszszemunkálnak, majd meg szétágozva dolgoznak, a' mint a' körülmények és különböző érdekek kívánják.

A' főrangu mágnási kormánytagok az emberi gyarlóság szerént csak a' fő aristocratiát képviselik, ezek' érdekében kívánnak kormányozni: a' kisbirtoku, de nagyobb eszű a' nemesi osztálybul kinevezett tagok e' kegyelmet a' főbb kormányzók pártfogásának köszönik; tehát háladatosságból eleinte ezekkel egy célra munkálnak; de még azért is, hogy ők szinte bárói vagy grófi rangra és jószágokra szerttehetnek, tulajágosan is buzgólkodnak a' főrangu kormánytagok érdekébe magokat beletalálni, hogy aztán ők is az igazi aristocraták osztályát tegyék.

Ambár tehát két felekezetbül látszanak lenni a' kormányzó testület' tagjai, egy érdeket, közös aristocratiát mozditnak elő — hol saját magokét bizony háttérbe nem fogják szorítani —, vagy ha éppen előmozditni nem bírják, legalább fentartani igyekeznek.

É kétféle tagok közt néha az egyetértés megbomlik, sőt majd nem ellenségeskedés tör ki; mert a' főranguak születésükre, emezek pedig túlnyomóbb

eszükre büszkék, 's egyik rész a' másoknak engedni nem akar, a' minek aztán csak a' közügy vallja kárát.

A' kormány bizonyos elveket követni kénytelen, azokba beleszoknak idővel, végre mechanicummá lesz az egész; 's ha a' kornak más szelleme fejükre nőtt is, a' kormányzók nem képesek a' századok alatt meg-
rögzött elvektől eltérni, főkép pedig ott nem, hol sajtó szabadság nem létezik, miből a' kor' kívánatát megismerhetnék.

Innét a' gyakori özszeütközés, nép és kormány között; nem értem a' véres ütközeteket, csatákat, hanem a' törvényhozás és igazgatás térein történeteket: a' kormány a' régihez ragaszkodik, a' nép pedig szükségétől kényszerítve újításokat sürget, javításokat kíván.

A' kormányzók részént álszeméremből, részént sértett büszkeségökből mintha bizony a' nép értené jobban mik a' teendők, mint ők, engedni nem akarnak, de mégis elég erősöknek sem hiszik magokat a' nép' kívánatának ellenállhatni; mit tesznek? részént a' koronás fő', az apostoli királynak palástja mögé rejtezkednek, 's a' rosszult használt királyi hatalomnak nevében dörögnek le a' népre, 's ijesztik ezt vissza, hogy követelésekkel előállni ne merészeljen, habár éhség miatt veszne is az egész el; részént pedig más országok' kormányában keresnek istápot; kérdem a' tek. Rendeket nem így van e?

A' mi kormányunk mind e' két módot használja:

király nevében parancsokat bocsát, holott az alkotmány' szellemében olyak ki nem bocsátathatnak, magától a' királytól nem jöhetnek, miután a' felséges király koronáztatásakor megesküszik arra, hogy a' szokásban és életben levő alkotványt sértetlenül és szentül megtartja. Mik az adminisztrátori rendeletek; hogy egyebet most ne emlitsék, mint alkotmány elleni sérelmek? — A' király Ő Felsége apostoli Fejedelmünk 1835 óta uralkodik és semmi törvényellenes nem történt csak midőn a' kormányzó főszemélyek változtak, ujultak, mindenik valamivel megakarta mutatni hogy: ime tudjátok meg, most uj kormányzás van. Nem mutatja e csak ez is, hogy nem a' királyi felségtől jönnek az illy önkényű rendszabályok, hanem az uj kormányzóktól?

Feleletre kell őket minden illyesért vonni; mivel azonban a' nemesség nem elég erős a' felelőséget kiszeközölni, az egész néppel kell özszeolvadnia, 's azonnal a' felelős kormány megvalósult.

De azt mondám fölebb, a' mi kormányunk mind a' két módot használja, tudnillik a' királyi felség mögé vonván magát, még más ország' kormányára is támaszkodik; ha nem mondanám is kiki tudja, hogy Osztrákország kormányát értem.

Bonyolodásaink harmadikául nevezém éppén azt, hogy Ausztriának nincs alkotványa, tehát a' mi kormányunk azének lépésein akar néhá néhá járdálni, mert igen hizeleg az gyarlóságunknak, ha nincs ki

szeszélyünknek ellentmondani merjen. De ilyenekben a' mi kormányunk nem elég ügyes, Ausztriaétól tanul, tehát annak mint mesterének alája rendelődött, akarva is, és észrevétlenül is. A' mi kormányunk tehát Ausztriaétól függésben van, sőt félig meddig vele özszeolvadt.

Ugy véiem, mindenki átlátja, hogy tisztába jöni iparkodnunk kell.

Tulajdonképen egész hazánk érdekében működő kormányunk nincs, és innét könnyen megmagyarázható, miként történhettek a' védegyelet ellen tiltakozások.

Főkép tehát kormányunkra nézve kell a' bonyolodásokból kibontakoznunk és tisztába jönnünk.

Több mint félszázad óta mind a' megyéknél, mind országgyűléseinken főkép e' két szó hangzott le ajkainkro : *kormány, nemzetiség.*

De Isten tudja hogyan, e' nevek csak úgy elhangzottak; egyik országgyűléstől fogva a' másikig feledésbe mentek, 's az új országgyűlés alatt megint fölelevenültek.

A' nemzetiségre valami már történt végre, de a' kormány szó még változatlan hangzik, csak a' legújabb időben tétetett hozzá változatosság kedvéért, e' mellékszó „felelős.“

Igy már jól van, ez szebben hangzik, 's talán ez is fog majd félszázadig hangzani, hacsak egyszersmind ki nem mondják a' törvényhozók, hogy a' nép

velünk egyenlő joggal bir. E' hozzátétel azonnal változtat a' dolgon; azaz, a' felelős kormány azonnal megszületik, miként már főlebb mondám; mert feleletre vonni mindig csak a' hatalmasabb birja a' gyöngébbet, nem pedig megfordítva.

A' bizonytalanság gyakran rosszabb mint a' bizonyos rossz, szokjuk mondani.

Ausztria' kormánya illy bizonytalanságban van Magyarországra nézve (mondám, hogy a' mi kormányunk annak alája rendelteték, 's csak mint árnyéka létez), mellynek hosszas politikája 's örökös törekvése volt *Magyarországot odajuttatni, hogy kénytelen legyen majd egykor Ausztriával összeolvadni*; igen soknak hiedelme volt ez megvallom enyém is az vala; lehet hibás hiedelem.

Tek. Rendek, ha jól megfontoljuk dolgaink' folyamát, kénytelenek vagyunk arra a' gondolatra vete-medni, hogy e' két külön országnak tulajdonképen csak egy ugyanazon kormánya van; számtalan dolgok-oda mutatnak.

E' kormány, mint mondám, a' két országnak ugyanazon egy kormánya, e' két szóvál látszik különösen sokat foglalkozni: *elválík, összeolvad.* Én úgy gondolom, hogy a' kormány' politikájában e' két bizonytalan szó játsza a' főszerepet; ugyanis számos magyar, de még sokkal több német státusférfitú eszméje szerint már össze is olvadtunk, noha mi erről

semmit sem tudunk, 's a' kormány sem meri, már megtörténtnek tekinteni.

A' millyennek leirtam a' kormányt, 's a' millyennek lenni kiki tudja, mint olyannak kell óhajtania, hogy Magyarország és Ausztria összeolvadjon, egygyé legyen, de ez nagy bizonytalanság.

Ha a' kormánynál is állna azon szójárás, hogy: a' bizonytalanság rosszabb, mint a' bizonyos rossz, ebből kiigazodni kellene törekednie.

Azt nem hihetni józanul, hogy az egykori összeolvadást bizonyosnak tartaná; mert akkor nem volt volna józanság a' védegyelet ellen akadályozólag dolgozni, mivel az illyes lépések ingerlik az embert, és a' fölingerölt ember, bár gyöngé is, ott árthat az erősebb ingerlőnek, hol az nem gondolja; a' kormány tehát nem jó politikát követett azt cselekedve, ugyanis az eszélyes ember minden alkalmat elmellőz, a' mi ingerlést okozhatna: ha pedig abban volna a' kormány bizonyos, hogy mindenesetre elválnak (ne méltóztassanak megütközni azon, hogy elválnak szót használok, ez csak azért történik, mivel bizonyos emberek agyában mi egy vagyunk már Ausztriával), megint nem volna józanság a' kormánynak irántunki politikája.

Mert ha ez utólsót tartaná bizonyosnak, legalább e' kettőt, vagy e' kettőnek valamelyikét kellene irányunkban követnie:

Először, czirogatna és simogatna bennünket, mint eddig tevő; mi igen jámbor nép vagyunk; mint a'

közmondás szól, ki jól tud velünk bánni, még ingünket is odadjuk neki. Ezt eddig a' kormány majd mindig követte is bölcsen. Ezen móddal igen soká fejhetne még bennünket, legalább sokkal tovább, mint ingerkedve, vexálva.

Német szomszédaink mindig azt irták, beszéltek rólunk, hogy mi vad, szilaj, durva nép vagyunk: de kérdezzék csak meg a' kormánytul, az kénytelen az igazságnak megvallani, hogy mi igen is szelid, talán mondhatni, bárgyu nép vagyunk; azaz voltunk eddig, mert alig képzelhetni állatot, mellynek kevés fáradsággal, csupa simogatással annyi hasznát lehetne venni, mint nekünk; még a' számárnak is kell valami gízgaszt, kórot háyni, hogy a' taligát huzza.

Másodszor, ha bizonyos volna abban, hogy (szerinte) elválík, nem volna eszélyesség az özszeolvasztásra annyi fáradságot, költséget áldozni, erőt pazarolni; mert azt Ausztria részére hasznosabban kamatozóvá lehetne és kellene tenni; ugyan is Osztrákország méltán igényli, követeli a' kormánynak erejét, munkáját az ő jólétének eszközlésére.

De a' kormánynak e' tárgyban semmi meggyőződése nem lehet, ő bizonytalanságban van; és mivel csakugyan kínzó állapot örök bizonytalanságban lenni, ha én részemről kormányzó tag volnék, meg nem szünném addig nyugodni, míg collegáimat arrol nem győzném meg, hogy tisztába jöni, bizonyosságra jutni fölötte kívánatos.

Az én csekély véleményem szerint e' tisztába juthatás igen könnyen történnék meg; erre van számtalan mód; tegyük, hogy e' felszólítást intézné a' hazánkbeli minden hatóságokhoz, alkalmasint az egész dolog tisztában állna kevés idő mulva.

„Mi az ausztriai birodalom' kormánya meguntuk a' hosszas bizonytalanságot, tehát ezennel kihirdetjük, hogy eltökélett szándékunk az iránt bizonyosságra jutni: vajjon így együtt kell e' birodalmat kormányozni, vagy mindenik országnak egymástól tökéletesen független kormánya legyen.

„Már századok óta kormányoztatik így a' birodalom 's azért harmonia nincs [az egészben, sőt örökös bizodalmatlanság. A' magyarok szüntelen ismétlik, hogy Ausztria nélkül fen nem állhátanak, hogy jólétük csak az egész birodalom' boldogulásában találtathatik fel: és még sem nyujtanak készséggel segédkezet arra, hogy a' birodalmat egy hatalmas, boldog statussá tegyük.“

„Annálfogva ezennel kihirdetjük szándékunkat, és felszólítjuk a' magyarországi hatóságokat: nyilvánítsák ohajtásukat, véleményüket mind országgyűlésen, mind pedig sajtó útján.“

„Hogy egyébiránt komoly szándékunk őszinteségéről meggyőzzük az illetőket, kettőt tartunk szükségesnek előbb megtenni: először, minden cenzurát Magyarországbán ezennel megsemmisítünk (mi különben sem volt törvényes), mert míg ez áll, őszinte, egyenes

vallomást, bizonyossá tehető közvéleményt hallani nem remélhetünk; másodszor, magyar hon' katonaságát maga keblébe vissza rendeljük, az ott tanyázó idegen seregeket kiszállítjuk, mert míg így a' mostani rendszer mellett az egész katonaság rendelkezésünkre talpon áll, az országgyűlésen sem várhatnánk őszinte vallomást és általános véleményt, mivel szüntelen aggodalomban lehetnének a' Rendek, nem vétetjük e körül az országházat, ha talán független, különálló kormányzasi testület mellett nyilatkoznának, 's felszólításunkat politikai cselfogásnak tarthatnák.“

Aláírva volnának az egész birodalom öszszes kormányának több tagjai.

Ollyan ország, mint a' miénk, még e' szokatlan kísérletet is megérdemléne.

Vagy hasznára van hazánk Ausztriának, vagy kárára. Ha az első, érdekében van a' kormánynak mindent elkövetni, mi neki e' hasznot biztosítsa; a' védegyelet elleni tiltakozás nem biztosító mód, hacsak meg nincs arról a' kormány tökéletesen győződve, hogy minden erő kezében levén Magyarországgal tetszése szerént rendelkezhetik.

Igen de ezt még alig tudja egész bizonyossággal; ezt még be nem bizonyította senki, sem a' kormány, sem senki más.

A' tetszés szerénti bánhatás azt hozná magával, hogy a' megyei municipiumokat megszüntesse (no ezt igaz már megkezdé az administratorok' kineveztetése

által) az országgyűlést eltörölje, magyar nyelv helyett a' német nyelvet hozza be könnyebb kormányozhatás végett 's a' t. —

Há pedig a' másik eset áll, hogy hazánk ártalmára van Osztrákországnak, nem józanság azt még is erőnek erejével magokhoz csatolni igyekezni, ennek kormányzásával az örökös tartományoknak terhére válni, hanem magától ellökni, mint minden ártalmast, ha tehetségünkben van, magunktól elhárítani szokunk.

Hoszasan bizonyítani akarni azt, hogy mi Ausztriának hasznára vagyunk, szükségtelen; ezt megmutogatás nélkül tartjuk: a' kormány teendőinek egyik főgondja levén mindenféle hasznot biztosítani, a' védegyelet elleni lépése nem volt józanság.

Én ha kormány voltam volna inkább így teszek vala. Midőn látom hogy a' védegyelet keletkezöben van, magam állok annak élére.

Felelős nem levén senkinek, nagy mennyiségű pénz lehet rendelkezésemre, abból én magam állítottam volna föl néhány gyárt; ezt természetesen kihirdettem volna, hogy csupán Magyarország iránt viseltető hajlandóságom bizonyosága.

Ennek üdvös hatásáról a' magyar egyenes szívűség, jámborság, könnyen-hívőség nem hagytak volna kételkedni.

Midőn így a' magyarok' bizodálmát magos fokra csigáztam volna fel, a' mi nagyon könnyű, mibe ke-

rülendene nekem az általam fölállított gyároknak minden sükerét megsemmisíteni?

Szóval, én az eddig követett 's minden magyar reményt nágy részben meghiusító módot követtem volna; a' védegyelet ellen működni, politikai balfogás vala.

De képzeljük tek. Rendek, hogy a' kormány a' bizonytalanságból kivergődni ohajtván az emlitettem forma felszólító nyilatkozatot bocsátja ki, ez sok munkától és költségtől fölmentené mind a' kormányt, mind a' nemzetet; mert a' magyarok mindenesetre valamikép nyilatkoznának; abból aztán a' kormány látna, hányadán van irányunkban, és mi is a' bonyolódásokbul csupán ez által kibontakoznánk. (Talán jó volna, ha a' tekintetes Rendek szólítanák föl a' többi hatóságot arra, hogy tisztába jöni sürgessék mindenek előtt, ha a' kormány nem tenné a' kezdetet.)

Ha a' kormány ezt teszi, megkiméli magát minden kellemetlenségtől és bajtól; mert midőn ez megtörténendik, tudnillik a' felhívó nyilatkozat kihirdetik, a' magyarok két részre szakadva levén most is, pártokra oszlanak, 's dühös ellenségképen támadják meg egymást, mintha nem is ugyanazon egy hazának volnának gyermekei.

A' kormány öszszetett: vagy keresztbe vetett kezekkel állván nézheti a' csatát, éppen nem szükséges magának beleavatkoznia, csak a' készet kell várnia.

Legelőször a' sajtókban törik ki a' harcz és

hiboru 's a' mellyik párt itt nem talál elég fontos, győző okokat: fizikai argumentumokat ragad meg, 's akkor igazán kezdődik a' csata.

Annyi bizonyos, hogy valamellyik párt győződelmeskedik, és több nem kell.

Nem kevésbe bizonyos az is, hogy ez sok emberáldozatba kerül, még pedig színe, java a' népnek fog elhullani; de az semmit sem tesz. A' kormányok nem szoktak olly lágyszivűek lenni, hogy embervért folyni látván az elesteket megpityeregjék.

Hiszen néha a' legcsekélyebbek, például szobalányi ölelés elég háborukezdésre, hol százezrek is elvérzenek még sem sirátják meg őket.

Ha azon párt győzend, melly az elválást (német értelemben), vagy is a' külön kormányzást ohajtja, a' kormány nem vesz, mert hiszen bisonyosságra jutandott, mit föltevőlegesen ohajtott: ha pedig a' másik párt lesz győztes, megint nem vesz, sőt nyer, még pedig kettősen nyer; egyik nyereség, hogy tisztába jött; másik, hogy régi ohajtását teljesítve látja.

Hogy e' harcban sok ember veszend el, nem aggódtathatja a' kormányt, mert Ausztria tartományai elég népeseek levén, onnét a' csatasíkon elhullandottak helyét betölthetni; minden sulyegyenbe jó.

Azt sem könnyezik talán meg, hogy a' népnek bátrabbjai, jobbjai hullanának el, mert a' kormányoknak nem is annyira bátor, mint szeléd, engedelmes jól fizető emberekre van szükségök.

Ez ránk nézve is nyereség lenne, mert kitünnék, mennyit nyomunk a' mérlegben, 's remélhetünk e szebb jövőt? Ha nem, kár volna időt, fáradságot vesztegetni nemzetiségünk ügyében. — Szóval tisztába jőnünk különben is kell.

Ha a' kormány nem tesz első lépést arra, hogy a' bonyolodások megszűnjenek, azt tanusítja hogy ezek neki hasznára vannak; 's ha mi sem teszünk első lépést, abból e' négy valamelyikének szükségkép következnie kell:

először, vagy nekünk is hasznos, tehát első lépést tenni nem akarunk, vagy

másodszor, már annyira erőtlenek vagyunk, hogy azt megtenni nem bírjuk, vagy

harmadszor, nem vagyunk még elégge okultak saját hasznunkat és érdekünket átlátni, vagy végre

negyedszer, béketűrésünket még gyakorolván kedvezőbb időpontra várunk, midőn e' bonyolodásokat bizonyosabban eloszlathatni.

Én e' négy valamelyikénél egyebet nem gondolhatok.

Az elsőt nem állithatni; mert ha e' bizonytalan állapot a' kormánynak hasznos, képtelenség volna megengedni, hogy tehát nekünk is az; mivel ez állapot mérleghez hasonló; mennyire egyik serpenyő lefelé megy, annyira kell a' másiknak fölfelé emelkednie; mind a' két serpenyő együtt sem föl nem emelkedik, sem le nem szál. Az tehát világos, hogy a'

milly arányban használ a' kormánynak, azon arányban árt nekünk. Azonban használhatna vagy árthatna egyiránt mind kettőnek akkor, ha a' kormány nemzeti közakaratumknak kifolyása volna, nem pedig Ausztria kormányának csak alárendelt ága; igen de akkor a' bonyolodások nem is létezhetnének.

Nem állithatni a' másikat sem, mert elhatározó kísérlet még erre nem történt, miből az tűnt volna ki, hogy csakugyan egészen erőtlenekek vagyunk.

Szinte illy kevésbé áll a' harmadik is; mivel ha nem veszünk is egyebet, csak a' mult országgyűlést, világosan kitetszik a' képviselők' munkálkodásából, hogy bizony mi már egy kissé csak értjük, mi van hasznunkra, mi nincs.

Ezek szerint tehát csak a' negyedik állhat, tudnillik hogy még gyakoroljuk magunkat a' béketüresben, de ha egyszer az elbágy, akkor majd valahára *gondolkodunk* arról, miként kellene a' tisztába jövetelre való *gondolatot kigondolni?*

Ha vitatni merjük, hogy független nemzet vagyunk, ha állítani tudjuk, hogy nem Ausztriának tartományát tesszük: eszközölnünk kell, hogy a' bonyolodások eloszoljanak, 's hogy hazánk ne Ausztria neve alatt forduljon elő, hanem mint önálló státus foglaljon helyet az európai országok között, így: Anglia, Franciaország, Ausztria 's a' t.

Hogy éppen ezen helyet foglalja e el, nem vitatom; azt a' belőlünk kifejlendett erő vagy nyomaté-

kosság fogja kimutatni; lehet hátrább álland, de az mindegy, csak a' többiek sorában álljon, csak soron kívül ne maradjon.

Sokan fogják még talán a' tek. Rendek közül is mondani: az nem megy, az lehetetlen, mert ezt már így megszoktuk. De meg fogjuk tekinteni, valljon mért nem megy? Hogy apostoli királyunk más országnak is fejedelme, azért nem mehetne? sőt inkább ez nagy argumentum állításom' támogatására hogy mehet, csak akarni tudjunk. Mellyik nyomatékosabb a' két status közül, Magyarország e, vagy Osztrákország, alább külön szakaszban fogom megvizsgálni, miből aztán világosan ki fog tűnni: nem állhat e a' statusok sorában Magyarország éppen úgy, mint Ausztria?

Ha valaki engem meggyőz arról, hogy a' fejedelmeket kell számitani, nem pedig az országokat: akkor én is mondom másokkal, hogy ez nem megy; mert királyunk Ausztriában lakik, pedig a' fejedelem minden, az ország semmi, számba sem vétetik.

III.

Magyarország tökéletesen önálló.

Hazánk, törvényeink és alkotmányunk értelmében teljesen önálló, hogy még is csak Ausztria neve alatt fordul elő, 's az europai országok sorából kimaradt hanyagságunk okozta; 's ha oda visszahelyezni nem tudjuk, mihez pedig semmi más nem kívántatik csak akarat, akkor az oroszok' istenének áldása áraszsza el e' hazát, mert mi nem érdemlünk egyebet, mint-hogy a' hideg paradicsomba vezessen bennünket, hol lakoznak a' fehér medvék és a' mellynek neve Sziberia.

Kérdem a' tek. Rendektül: mik kívántatnak ahhoz, hogy valamely ország önállónak, függetlennek mondathassék? Nekünk mindenünk meg van csak magunk mint nemzet vagyunk kissé rendetlenségben. Igaz, koronás királyunk külföldön lakik, de ez teljességgel semmi csorbát nem ejt önállásunkon, egyébiránt arról is rendelkezhetik a' törvényhozás, mi-helyt üdvösnek és szükségesnek látja, hogy apostoli fejedelmünk hazánkban lakjék.

Ha állhatna az, hogy nem egy bizonyos kiterjedésű tér, határokkal körülvett föld, a' rajta élő emberek, külön nyelvet használó polgárok, szokásaikkal, törvényeikkel 's a' t. teszik az országot, hanem a' fejedelem: ugy akármellyik gazdag, ügyes, eszes, szóval

kitűnő ember csupán személyében alakíthatna országot 's lenne Európában ezernyi ezer ország.

Hiszen ha a' fejedelem tenné az országot, úgy valamely köztársaság nem volna státus, semmi sem volna. E' szerént sem a' hajdani dicső görögök, sem a' világhodító rómaiak respublicájok' legvirágzóbb korában sem képeztek volna országot, sem pedig az éjszakamerikai szövetségesek nem tennének státust, ha csak azt lehetne az országok közé sorolni, hol koronás király lakik.

Tekintsünk vissza nemzetünk' régibb történetébe, midőn Zsigmond királyunk a' német vagy római birodalomnak császárává választatott, nem volt e hazánk külön ország? nem foglalt e helyet egyéb státusok sorában? tette e akkor hazánk a' német vagy római birodalomnak részét? teljességgel nem.

Mi következik ebből? nem más mint az, hogy habár apostoli királyunk V Ferdinand Ausztrának is fejedelme magyar státusunkon semmit sem változtat, a' dolog éppen az, mi volt Zsigmond király alatt, tudnillik független, önálló ország.

Hogy azonban az európai gyakorlat mást mutat, hogy hazánk kimaradt a' sorbul, 's csak mint Ausztrának függeléke fordul elő, ennek oka csupán a' magunk gyávaságában rejlik; a' vastag corpus jurisban egy sor nincs arról, hogy Magyarország megszűnt volna önálló lenni; az alkotvány teljes épségében van fen; apostoli királyunk II Andrástól fogva maig

mind megesküttek annak fentartására, és meg is tarták szentül.

Mi az oka tehát, hogy annyira alásülyedt hazánk, sőt semmivé lett, az európai státuszrendszerben? nem más mint hitványságunk, könyelműségünk, szóval elfajultságunk; de hála a' kor' szellemének, legujabb időben mind egyes férfiak, mind pedig maga az országgyűlés e' nagy dolog fölött gondolkodni kezdettek; minek legfőbb bizonyága az, hogy Felsőleges királyunk nem I, hanem V Ferdinandnak koronáztatott.

És ennél fogva, a' milly független volt Magyarország I, II, III, IV Ferdinand királyok alatt, éppen olyan most V Ferdinand királyunk alatt; ugyanis ebben semmi nemű ellenkezőt bizonyító tractátusok nem léteznek. A' mit némellyek a' függetlenség ellen felhozni szoknak, majd alább megvizsgáljuk.

A' habsburgi házból volt régibb királyaink alatt atyáink erre figyelmet nem fordítottak, ártalmast belőle következhetni nem is gyanítottak, de a' magyar egyenes szívű, őszinte szokott lenni, nem is gyaníthatott semmi káros következt, mivel az ujjabb korig mindig mint külön 's független ország fordultunk elő. Ha historiát akarnék írni, mind ezt bőven bizonyítanám be, de én csak a' törvények és alkotvány nyomán megyek; csupán azt kívánom megemlíteni röviden, hogy, midőn a' historiákban rólunk van szó, Magyarország királya használtatik, és nem mint csá-

szár említetik fejedelmünk. A' Franczia republica 1792ben a' boldogult Ferencznek mint magyar királynak izent háborut.

De mint mondám, én a' törvények és alkotvány nyomán megyek 's a' józanész lesz világító fáklyám.

Mi különbség ván az Árpád nemzetségebeli volt, és a' most élő Habsburg nemzetségbeli királyaink között? Semmi, a' mi a' királykodásnak lényét teszik.

Azon időben határozták a' Rendei, hogy mindig Árpád esaládjából legyen a' király, mig a' család ki nem hal, csak hogy nem tarták szükségesnek szorosán meghatározni, az első szülött legyen e vagy másik: későbbi korban határozták, hogy a' Habsburg nemzetségből legyen mindenkor, még pedig az elsőszülött.

A' miként tehát például IV Bélá volt királyunk, éppen azonképen királyunk most Ó Felsége V Ferdinand, tudnillik törvénynél, esküvésnél és koronázásnál fogva. És a' mint önálló volt hazánk akkor, éppen úgy önálló most is.

A' ki ezt tagadja, legyen szives felmutatni: hol, mikor határozták, a' Habsburg családbul származott királyok' mellyikének koronáztatásakor hozták a' törvényt Magyarország Rendei, hogy, ettől fogva Magyarország nem független, nem önálló többé?

En azt hiszem (és gondolnám hogy így hisz minden romlatlan magyar), hogy alkotványunk szerint maga a' születés még nem tesz királylyá senkit, sem

első szülöttet, sem mást, hanem királylyá tesznek: az eskü törvényeink szerint kormányozni és a' koronázás.

Kiki tudja II. Józsefről, hogy őt a' magyarok el nem ismerték királynak. Hatalommal ezt később is megteheti egyik másik fejedelem, de az aztán nem királykodás többé, hanem önkényű hatalmaskodás lenne, 's illy esetben a' jog az erősebbé volna.

Hogy II. József eskü és koronázás nélkül uralkodott, még csak egy vonással sem bizonyítja, hogy azért és az által Magyarország függetlensége vagy önállása meg szűnt.

Ha túri a' nemzet, hogy valamelyik fejedelem uralkodik egy ideig a' nélkül hogy megesküdött és megkoronáztatott volna, nem azt jelenti, hogy több jogai vannak, mint az előbbeni királyoknak, hanem jelenti a' nemzetnek gyöngeségét, bárgyuságát.

Ki bírná azt megmutatni, ki tudna minket arról meggyőzni, hogy mivel X vagy Z. nemzet azt határozta, hogy még Y. nemzetség él, mindig abból az első szülött legyen a' király, az által az X nemzet meg szűnt független lenni?

Hiszen e' szerint sem Anglia, sem Franciaország sem más akármely ország, hol az első szülöttségi királykodás bevan hozva, nem volna független, önálló ország.

Midőn Magyarorszában a' trónörökös királylyá koronáztatik, teljességgel nem vétetik tekintetbe, hogy

ő még más valamely országban fejedelem e, hol, minő czimmel, jogokkal van ékesítve, az nem tartozik a' magyarországi királykodhatáshoz, hanem éppen-séggel úgy vétetik, mintha ő sehol másutt fejedelem nem volna.

Az egész baj és félreértés onnét származott, mivel felséges királyaink külföldön szoktak lakni. Képzelmük hogy megfordítva elejétől fogva itt laktak volna, úgy e senkinek eszébe sem juthat vala Magyarországot Ausztria tartományául tekinteni?

Képzelmük hogy valamely szerencsétlenség áll be (mit Isten ne adjon), hogy Ausztriát az orosz vagy franczia meghódítaná, elfoglalná, 's felséges királyunk Magyarországra jő látni: akkor is Ausztriához tartozni mondanák bizonyos urak hazánkat?

Vagy képzelmük, hogy a' hét esztendő's háborukor az ismeretes követelők elosztják vala magok közt Ausztriát, 's Mária Terézia királynőnk hozzánk jött volna ez által mi leendett Ausztria országunk irányában? teljességgel semmi.

Maga tehát az, hogy a' király itt vagy ott lakik az ország önállóságán vagy nem önállóságán semmit sem változtat. Hiszen Hunyadi Mátyás királyunk is lakott Bécsben, azért nem kelet Magyarországnak Ausztriához tartoznia.

Tegyük, hogy királyaink valamelyikének ifjabbik, vagy másodszülött fia valami módon Ausztriában uralkodni kezd, megis koronáztatik, akár atyja és az

osztrák Rendek kívánságából, akár pedig más indító okokból: a' trónörökös, vagy első szülött éppen úgy, olly szertartással; olly eskű mellet koronáztatik meg apostoli magyar királylyá, mintha Ausztriában semmi változás nem történt volna; mert hiszen nem föltétel az, hogy a' Habszburg nemzetségből csak ugy lehesen valamellyik herczeg Magyarország királylyává, ha Ausztriában is uralkodó; erre semmi tekintet nincs.

Szóval, midőn a' Habszburg nemzetségi elsőszülött a' magyarok' királylyává koronáztatik, nem jó tekintetbe, létez e Ausztriá vagy nem; az nem jó tekintetbe, hogy a' leendő apostoli magyar király fejedelme e még más valamelly országnak vagy nem.

Itt csak arról van szó, hogy a' Habszburg nemzetség uralkodik Magyarország' trónusán, 's midőn valamellyik, király meghal, törvényeink szerint annak elsőszülött fia dicsőitetik föl a' magyar szent koronával.

Midőn magyar eldődeink I Lipót király' utódait a' magyar koronáról, és királykodhatásról biztosították, csak azt tették, a' mit a' még régibb ősök tettek Árpáddal; de arról egy szó említést nem tettek, hogy Magyarország függetlensége, önállósága megszűnt.

De nem történt ez későbbben sem soha. Az illy törvényi intézkedés: „*az elsőszülött választás nélkül foglalja el a' királyi széket,*“ soha nem jelentheti azt, hogy az ország független lenni megszűnt.

Vagy a' nemzet közakarattal tette I Lipót alatt

az elsőszülöttségi trónöröklést, vagy a' király ráparancsolt az országra és nemzetre, 's tetszése szerint intézkedett ebben.

Ha az első áll, úgy a' társaság, a' nemzet előlegesen rendelkezett 's mintegy választott magának a' Habszburg családbul, tudnillik választotta az elsőszülöttet, tehát ezt a' társaság teljes joga és szabadságánál fogva tette: ha pedig a' másik áll, hogy I Lipót király meghódítván ez országot ráparancsolt a' nemzetre, hogy ne merészeljen senkit mást ezután királylyá választani, csak az ő családjából az elsőszülöttet, úgy természetesen meg kellett volna szünni hazánkban minden országgyűlésnek; elenyésztek volna a' régi törvények, mint akkor már érvénytelenek, midőn az uralkodó tetszés szerint parancsol rá a' nemzetre.

De minden municipium 's törvény úgy fen van ma is, miként volt hajdan, például Zsigmond király idejében, csakhogy a' törvények mai napig mindig szaporodtak.

Ugyan kérdem a' tek. Rendeket, ki birná a' roppant corpus jurisbul megmutatni (pedig abbol sokat megmutathatni ám), hogy azon actussal midőn I József az elsőszülöttségi jognál fogva ült a' magyar királyok székébe, ez ország megszűnt független lenni?

Ő éppen csak úgy ült az elhunyt királyaink üresen maradt székébe, miképen ül akármély más országbeli királyok' elsőszülöttje atyjáéba.

Tegyük, a' francziák szomszédai, a' belgák nem intézkedtek úgy, hogy ha királyuk meghal ennek első szülöttje következze atyja után, hanem az öreg király elhunyván a' francziák' királyát választják, 's pedig erre nézve olly kedvezéssel, hogy családjának elsőszülött tagja legyen Belgiomban mindenkor király.

Valjon magával hozza e ez intézkedés azt, hogy tehát Belgium megszűnt önálló, független lenni? teljességgel nem, hacsak a' belgák egyszersmind azt is törvényileg ki nem mondják, hogy ők ettől fogva különországot nem képeznek, hanem a' francia birodalomnak kiegészítő részét teszik, 's csak Gallia, vagy la France név alatt akarnak értetni.

Mi sohasem mondtuk és határoztuk, hogy mi Ausztria alatt akarunk értetni; egyébiránt kárhoztasuk e másokban, ha apáink ügyetlenségét hasznukra tudák fordítani? És ennélfogva még ezután sem lesz okunk azokra neheztelni, kik nekünk mézes madzagot huznak szánkba, de a' mézet magok kaptárába gyűjtik talán, hanem okoznunk kellend magunk gyáva-ságát.

Maga Napoleon a' nagy bitorló több országnak lön urává, és pedig nem választás vagy meghívás által, hanem meghódította azokat, és még sem értettek azon meghódított országok Gallia név alatt. Nem utáljuk e, hogy ennyire jutni hagytuk a' dolgokat? Vagy inkább csak engedték jutni apáink, mert m tisztába fogunk jöni, ha isten is úgy akarja.

A' hatalmas Angliának és Hannoverának egy közös fejedelmök volt, és e' két ország nem tön soha egy birodalmat; e' kettő együtt sem azt nem jelenté, hogy Brittanía, sem hogy Hannovera-birodalom; e' két országnak két külön ministériuma volt 's egyik a' másiktól legkevesbé sem függött. Így állunk mi Ausztria mellett törvényekben és papiroson, de praxisban öszszebonyolodtunk, miből azonban ki fogunk gázolni, mihelyt a' néppel nemesség öszszeolvad, 's Budán felelős kormányt organizál.

Már fölebb érintém, hogy a' fejedelem nem teszi az országot, hanem teszik: a' föld, a' rajta lakó emberek, nyelvükkel, törvényeikkel, intézkedéseikkel, alkotványukkal, 's más országok népeiétől különböző szokásaikkal, tehát nem a' fejedelemtül függesztetik föl, hogy mivel ő két országnak uralkodója, e' két ország egy statust tegyen.

És ebből világos, hogy ha valamely nemzetnek olyan királya van, ki még más valamely népnek is fejedelme, az nem tartozván a' dologhoz, a' státus önállóságában legkisebb különbséget sem tehet.

Ebből tehát természetesen az következik, hogy az egy fejedelem alatt levő két kormánynak tökéletesen elkülönözve kell lennie; mert a' két országnak külön érdekei öszsze nem olvasztathatnak, míg külön státusképen fenlétezni akarnak. Ha azonban valamely ország (mint a' magyar tévé) csak azért, mivel másik országgal közös fejedelme van, a' maga érdekeit

elhanyagolja, a' másik ország érdeke alá olvadni enged, bizony arról senki más nem tehet.

Az életnek kisebbszerű példáiban naponként, szüntelen látjuk, hogy majd ez, majd amaz visel egy-nél több hivatalt, de azok hatásköre azért nem vág egymásba, hanem az érdekek tökéletesen elválasztatnak egymástól, és úgy képzeljük, úgy is kell képzelnünk, mintha mind egyiket más külön egyén teljesítené.

Igy például hogy csak egyet is említsek, József főherczeg, az országnak nádorispánya, a' kir. Helytartótanácsnak elnöke, a' hétszemélyes (most már több személyből áll) főtörvényszéknek szinte elnöke, Pestmegyének főispánya, a' kunoknak kapitánya, azért ezen különböző functiók nem zavartatnak össze; mindeniknek meg van a' maga köre, mindeniknek van saját érdeke, mellyek egymással föl nem cseréltethetnek. Midőn a' nádor mint a' kunok kapitánya fungál, ezek érdekét kell szemé előtt tartania; midőn a' főtörvényszék' ügyeiben elnökösködik, nem tárgyalhatja Pestmegye dolgait 's a' t. Sőt miként tudjuk nem teljesíthetvén mindezeket tulajdon személyében maga, helyetteseket rendel, vagy nevez, kik aztán pontosan, világosan tudják, mik kötelességeik. A' pestmegyei adminisztrátor sohasem avatkozik a' kunok' dolgába, vagy megfordítva a' kunok kapitánya nem fogja Pestmegyének érdekeit tárgyalni.

Nézzük most ugyanezt nagyban, vegyük az orszá-

got magát. Ő Felsége a' király maga nem kormányoz, europaszerte így van ez szokásban, hanem kormányoznak az erre fölállított egyének, szóval a' kormánytestület.

Magyarország' kormányzatának tehát teljességgel semmi összeköttetésben nem szabad lennie más ország kormányával, miként Pestmegye administratorának semmi köze nem lehet a' kunok kapitányához vagy a' Helytartótanács helyettes elnökéhez.

Mit tesz a' mi kormányunk Budapesten (mert itt kell léteznie, ha abnormis állapotunkban maradni nem akarunk), ahhoz sem Osztrákország' kormányának, sem más országénak semmi köze: mit mivel Osztrákország' kormánya Bécsben, ahhoz ismét a' mi budapesti kormányunknak semmi köze. Én a' józanész' sugallása szerint így szoktam okoskodni.

Azért tehát midőn akár egyes hatóság, akár az egész országgyűlés Ő Felségéhez a' királyhoz szól, a' császári czimet, véleményem szerint, nem czélszerű használni.

Nekünk nincs császáruk, hanem királyunk. Termérek bajainknak legnagyobb része e' kettőből származik, hogy a' császári czimet szükségtelenül használjuk, 's másik, hogy apostoli királyunk Ausztriában lakik.

És ennek mind kettőnek magunk vagyunk okai. A' nemzet hozhat törvényt, hogy Felséges királyunk hazánkban lakjék legalább változtatva, azt pedig hogy

császári czimet használjunk semmi törvény nem parancsolja. De képtelenség nélkül törvény nem is parancsolhatná, hogy a' királyt császárnak czimezzük.

Igaz, tek. Rendek, Felséges királyunk atyja boldogult Ferencz király, midőn 1804ben „Ausztiai császár“ czimet vett föl, mandátumot bocsátott ki az egész birodalomba, minden megyénél meg van, Pesten ugyan azon évi augustus 28kán olvastatott fel, és ebben világosan parancsoltatik, hogy a' császári czimet is használjuk, de alkalmasint tévedés lehet a' dologban, mert ezen mandátum talán csak az ausztiai, vagy örökös tartományokhoz volt intézve.

A' tek. Rendek ismerni fogják ezen parancsot egész terjedelmében, tehát nem tartom szükségesnek előadni, hanem kénytelen vagyok rá egy észrevételt tenni hoszszas taglalása helyett.

Vagy ránk parancsolhat apostoli királyunk 's kívánságát vakon tartozunk teljesíteni, vagy nem parancsolhat ránk.

Ma az első állna, ugy alkotmányunk, szabadságunk, jogaink megszűntek volna, törvényeink érvénytelenek volnának, mert parancsolni jogok nélküli szolgák irányában lehet csak: ha pedig a' második áll, tudnillik, hogy tetszése szerint nem parancsolhat, mivel alkotmányos polgárok vagyunk, ugy a' császári czimnek használására sem kényszeritethetünk.

E' czim magábanvéve ártatlan dolog, ha az országgyűlés is kedvét találja benne ám tegye, de az

én alázatos véleményem szerint sokkal jobb volna részünkről nem használni, minthogy ezer meg ezer bonyolodásnak szolgál forrásául, mit talán nem szükséges mutogatnom.

„Már azt csak nem kívánhatja senki, hogy fejedelmünk császári czimét ne használja, midőn még csak valamelyik gróf sem hagyja el a' magáét“ — mondhatják némelyek.

Hiszen ez áll, de csak azt bátorodom vitatni, hogy nekünk nincs császáruk, hanem királyunk, és midőn mégis olly lélekismeretesen bibelődünk vele, hogy a' császári czim ki ne maradjon, magunk készakarva eszközöljük bonyolodásainkat.

Nem veszik e észre a' tek. Rendek, hogy mind azon emberekből, kik császári czimet használnak hazánkban, alkotványszerű szellem nem uralkodik, és ez nagy baj; egyes emberekről e' szellem átmegy hatóságokba, az aztán még nagyobb baj.

Az ilyenekben eleinte csupán *nincs* alkotványos szellem, később alkotvány ellenes fejlődik ki. Ennek körülményeink közt természetesen következni kell.

Indítványozzák bár a' tek. Rendek, hogy királyunk hol lakása iránt törvényesen rendelkezni kell, hogy mi magyarok éppen annyi joggal kívánhatjuk köztünk lakását, mint az osztrák; tapasztalni fogjuk, hogy ugyan csak azok fogják jogos kívánságunkat merő képtelenségnek tartani, kik a' császári czimen

gyermeki szeretettel függnek, 's bennök alkotványellenes szellem fejekezett ki.

Tegyük hogy apostoli Felséges királyunk Budán lakik, hogy Őt jobban érdekli itt lakni, mint Bécsben — de ezt föltenni sem kellene, mivel a' királyoknak személyes érdekeik háttérbe szorulnak, ugyanis ők csak azon nemzetek' érdekeiért élnek, mellyeknek fejedelmeik — azonban tegyük mégis, hogy Felséges királyunk Budán lakik, Ő maga tetszése vagy szélye szerint nem uralkodhatik, mert az alkotvány és törvények korlátozzák, tehát csak a' hozott törvények megtartására ügyel, azokat szigoruan végrehajtja.

Azonban gyakorlatbul tudjuk, 's európszerte úgy jött szokásba, mint fölebb is már érintém, hogy maga s' király nem is hajtja végre a' törvényeket, maga nem is kormányoz, hanem a' kormány, a' mint már megkülönböztetém.

Tehát most vegyük úgy, hogy sem a' magyarok külön, sem az osztrák, sem pedig e' két nemzet együtt nem határoznak bizonyosat a' fejedelem' lakásafelől: tökéletesen mindegy, bárhol lakják maga a' fejedelem, csak a' kormánytest, a' végrehajtó 's igazgató ministerium létezzen az országban.

Nálunk tehát tulajdonképen nem is az a' legnagyobb baj, hogy Felséges királyunk nem lakik Budán — ámbár nincs magyar, kinek egyik legfőbb vágya az nem volna, hogy apostoli koronás fejedelmünk

hazánkban lakjék —, hanem az, hogy kormányunk nincs Budán, miként a' dolgok' természete szerint kellene lenni, vagy inkább az, hogy tulajdonképen nincs is kormányunk; mert a' budai kir. Helytartó-tanács akármi más inkább, mint független, önálló országhoz méltó kormány; ennek hatalma nincs, hanem a' Bécsben létező magyarnak nevezett kancellariától függ, ez meg Ausztria kormányának alája rendelve lenne látszik.

Igy nem tudjuk mellyik és hol van a' mi saját magyar kormányunk. Mennyi baj származik ebből!

A' dolgok úgy fejlődtek ki az országokban, hogy a' fejedelmeken kívül vannak a' tulajdonképi kormányok, ministériumok, így kellene nálunk is lenni, még akkor is, ha koronás fejedelmünk, maga is itt laknék.

Éppen a' dolgok' természete hozza azt is magával, hogy a' hol maga a' fejedelem nem lakik, még valódibb, szilárdabb, nagyobb hatásu kormány, 's helytartó, vagy király helyettes is legyen. És ilyen nálunk nincs, névszerént van illyes valami, de hatás nélkül.

Innét van aztán, hogy a' kormányzásban, a' végrehajtásban és mindenben hibák, visszaélések vannak.

Ha Magyarországnak Budán központosult erőteljes és intézkedéseiről felelős kormánya volna: e' hazában bonyolodások nem léteznének, akkor e' haza Europa legvirágzóbb országainak egyike volna.

Ezt pedig a' nemzet minden költség nélkül csupán szilárd akarattal eszközölhetné. De boldog isten mint téved az ember akarata ellen is! Nemzetről beszélünk, holott ez országban nemzet addig nincs, míg a' nép érdekével a' szabadalmas osztályok érdeke egygyé nem olvad.

Milly szépen illik e' kettő öszsze: magyar nemzet, magyar kormány!

A' miként a' csupán nemesség nemzet is, nem is: úgy akár a' budai Helytartótanácsot, akár a' bécsi kancellariát veszszük, az, Magyar kormány is, nem is. A' millyen a' jó nap, olyan a' fogadj isten, mondjuk példabeszédben; azaz más szavakkal: a' millyen a' magyar nemzet, olyan a' magyar kormány.

Látjuk hogy ott is, hol maga a' király vagy fejedelem lakik, testület végzi a' kötelességeket: hát ott hol a' király nem lakik, vagy mikor másott lakik nem végezheti szinte kormánytestület a' kötelességeket?

Azok állítása tehát semmit nem nyom, kik mondják, hogy azon ország, hol a' fejedelem nem lakik, azon országtól függ természetesen, mellyben a' fejedelem lakik.

Józanész szerént kénytelenek vagyunk azt erősíteni, akár lakik ben az országban a' fejedelem, akár nem, az ország tökéletesen független, önálló lehet, csak a' társaság által hozott törvények szerént igazgató kormánya legyen keblében.

De ebből aztán természetesen, szükségképen kö-

vetkezik az, hogy az illy kormánynak a' társaság érdekében kell működnie.

Mivel az emberek nem mindig gondolkodnak, vagy ha gondolkodnak is, nem mindig logikailag, néha a' dolgokat szavakkal és megfordítva fölcserélik. Így csusznak be aztán nagy következésű tévedések.

Igy monoják aztán a' ferdén, vagy éppen nem gondolkodó emberek: Magyarország a' Habszburg nemzetségnek elsőszülöttségi jognálfogva örökösödési birtoka, holott ezt megfordítva így kell mondaniok: Magyarországnak törvényesen meghatározott örökösödési fejedelme a' Habszburg nemzetség elsőszülöttje.

Ugy gondolom e' két kitétel közt akkora különbség van, mint ég és föld közt.

Bár a' Habsburgi nemzetségből az elsőszülött az ország korábbi határozatából választás nélkül foglalja is el a' magyar királyok székét: Magyarország azóta is csak olly törvényekkel és alkotvánnyal él, mint az előtt.

Léteznek német nyelven olly könyvek, mellyekben az vitattatik, hogy I Lipót óta hazánk nem független, hogy constitútionk megszűnt, hogy a' császárnak alattvalói, jobbágyi vagyunk, mivel II András által adott aranybullának záradéka eltöröltetett, 's mivel az országgyűlési Rendek szolgálai alázatossággal kénytelenek könyörögni, hogy törvényjavaslataikat a' császár kegyelmesen jóváhagyni méltóztassék, és hogy

ha a' császárnak nem tetszik, a' törvényjavaslatból semmi sem lesz.

A' németek közül sokan ezen iratoknak minden pontját kétségbe sem vonható igazságnak veszik, és meg kell vallanunk, hogy nagy ellenmondás is az; törvényhozóknak nevezetni 's legmélyebb szolgai alázatossággal könyörögni, hogy a' király a' törvényjavaslatokat jóváhagyni kegyelmeskedjék.

No de ezt nem kell illy szorosan venni, mert csupa formalitás; mily hangon irjanak a' törvényhozók, meghatározva nincs, tehát egyéniségtől, vagy legfőlebb a' tollvivő írásmódjától függ. Más országban is meg van az illy formalitási hang, mért jelentsen tehát éppen nálunk nem függetlenséget?

Igaz ebből temérdek nyomoruság származik, de ha majd a' törvényhozás átlátja, hogy ez veszedelmes következésű 's a' törvényhozás erősebb lesz, tudnillik midőn az egész népnek, a' 15 milliónak öszszes képviselőiből álland: akkor e' formalitási hangot könnyen megváltoztatja, de változik e' hang már most is, csak egy országgyűlés folyama alatt is észrevehető.

Azonban mi ama német irók állításainak többi pontjait illeti, azokat egyenesen tagadom, 's hogy a' záradék eltöröltetéséből semmi sem következik az alkotvány és függetlenség ellen igyekszem bebizonyítani.

Ha születése, nem pedig a' törvényhozók határozata, és a' koronázási eskü adnák meg a' királyfiúnak országlási jogát: mihelyt valamellyik közülök

azon korra jutna, mellyben esze 's ereje kifejlett és elég ügyességgel is bir a' nép hajlandóságát, vagy legalább a' nép egy nagy részének hajlandóságát, bizodalját megnyerni: atyját a' trónrul leültethetné, vagy ha ezt tenni nem akarná, más koronát csináltatna maga fejére, vagy nem is ragaszkodnék e' szertartáshoz, hanem minden cerimonia nélkül uralkodni kezdene, mert hiszen ő már csupán születésénél fogva szinte olly király volna mint atyja; 's ha talán erősebb volna, és némi tisztelettel nem viseltetnék atyja iránt, azt minden bizonynyal meg is tenné.

A' kik tehát azt állítják, hogy a' születés adja meg a' királykodhatást, vagy legfőképp csak az: kénytelenek megengedni, hogy a' királyfi jogosan kezd uralkodni még atyja' életében, mert ő született király.

De ezt talán nem akarják állítani a' született király védői? jól van, akkor szükségkép az következik világosan, hogy tehát a' törvények, a' koronázás, az eskü teszük királylyá; a' születés maga semmi, és ha van is nyomatéka a' születésnek tulajdonkép nem magában a' születésben van, hanem a' nemzetnek határozatában, melly a' születést megelőzte.

És e' határozat is csak egy részét teszi a' királykodhatási jognak, csak a' készületet teszi meg előre, maga a' koronázás és eskü a' lényeg.

Ha nem a' nemzet határozta törvényre kellene főképp támaszkodni, hanem a' születésre: akármélyik más országbeli királyfi is jöhetne és kezdhetne ma-

gyarok királyául fölállani, mondhatván: hiszen én születésemnél fogva király vagyok.

Nem látjuk e, hogy azok' okoskodása rogyik, kik a' születésből származtatják a' jogot királykodhatni.

A' nemzetek tapasztalták, hogy ha akkor választanak királyt, midőn az előbbi már meghalt, szakadások támadnak, pártok keletkeznek, miből aztán polgári háboruk következnek.

Hogy az illyképen kitörni szokott vérontásoknak elejét vegyék, módokrol gondolkodtak; annak eredménye lön, hogy előre meghatározták még születése előtt ki legyen a' király. Így tön a' magyar nemzet is; tehát ez tulajdonképen előleges választás.

Midőn akármelly öreg király meghal, az ifju herczeg csak úgy tárt számot a' trónra, mint *már régen* megválasztatott; így van nálunk is.

Jobb e a' nemzeteknek ezen most szokásban levő örökösítési módja nem akarom vizsgálni, de alább visszajövén rá némellyeket elfogok mondani.

Nézzük most a' törvénykönyvet, 's kezdjük meg I Lipóttal, mivel ellencink szerint éppen ő benne szünt meg függetlenségünk.

Nekem különösen a' józanész szokott fegyverem lenni, mi szerint azt nyilatkoztatom, hogy ha bár valamelyik nemzedék egyet vagy mást határozna is, könnyű megmutatni, hogy az utána következő nemzedéknek szinte meg van azon joga, hogy valamit határozzon, vagy az ősök' határozatát megtartsa, ha

neki ugy tetszik, és ezt bizonyítja minden nemzedék, sőt majd nem minden országgyűlés is, a' midőn vagy egészen új törvényt hoz, vagy régít töröl el, vagy csak módosít rajtok.

Ha nem volna a' későbbi nemzedéknek éppen olyan joga mint a' korábbinak sem új törvényt nem hozhatna, sem régít el nem törölhetne.

E' szerént ha hozattak volna is a' régiebb időben. például I Lipót, I József, vagy akármelleyik király idejében olly törvények, mellyek a' mostani kor kívánatának többé meg nem felelnek, valamellyik országgyűlés azonnal eltöröli, mihelyt neki tetszik, 's ha csak ugyan vannak ollyanok, 's még sem töröltettek el, azt jelenti csak, hogy az országgyűlés elavultaknak még nem tartja, és korántsem jelenti azt, hogy az országgyűlésnek nincs joga azokat eltörölni. Ezt állítani szörnyű képtelenség volna.

De maradjunk előbb csupán a' törvények mellett, nem világlik e ki azokbul, is legtisztábban függetlenségünk?

A' törvényeket és diplomákat, mellyek koronázáskor készültek, nem fogom egész terjedelmökben előadni, hanem csupán a' függetlenséget és önállóságot biztosító helyek értelmét adom magyarul. A' ki kétkedik arról, valljon igazán értelmeztem e, hasonlitsa össze az eredeti latinnal.

Azon diplomában, mellyet I Lipót 1655 megko-

ronasztatásakor kiadott, 's egyszersmint 1. Törvény-cikkelyül szolgál, ezeket olvassuk.

„Ezen királyi (tehát nem császári) diploma által biztossá teszi Magyarország Rendeit, hogy *szabadságait szentül és sértetlenül megtartja.*“

'S a' Karok és Rendei jónak látták ez oklevelet törvénycikkelyé emelni.

„1. §. Mi Leopold, Isten kegyelméből Ausztriának Nagy hercege 's a' t. jelen oklevelünkben megismerjük és mindazoknak, kiket a' dolog illet tudtukra adjuk, hogy Nemes Magyarországnak prelátusai, bárói, magnásai és minden egyéb Karai és Rendei Minket ősi szokás szerént és mindenkor fentartott szabadságuknál fogva királyukká önként és mindnyájoknak közakarattal választottak.“

Ebből elég világosan kitűnik, hogy függetlenségünk legkisebb csorbát nem szenvedett.

„2. §. Hogy O Felseége az országnak mind valamennyi *szabadságait*, mentességeit, szabadalmait, határozatait, *jogait* és szokásait, ugy szinte II Mátyás király ideje előtt és után hozott minden törvénycikkelyeket minden pontjaiben *szentül megtartja* 's mások által is megtartatja.“

Innét sem tetszik még ki, hogy az önállóság sértve volna.

„4. §. Midőn Magyarország ügyei, és a' meghódított részekéi (tehát nem társországnak tétetik itt Horvátország) intézendők el, azokat az 1608 évi kilen-

czedik és tizedik törvényczikkelyek értelme szerint magyarok végzik el.“

Nem azt jelenti e ez, hogy Magyarország külön kormányának kellett volna már akkor lennie? Minek az újabbnál újabb törvények, ha a' régiék is elégségesek, csak végrehajthatnának?

„22 §. Mellynek nagyobb hitelességeül és bizonyítványaul ezen levelünket tulajdon kezünkkel aláírtuk és pöcsétünkkel megerősítettük. Költ királyi Pozson városban (tehát még itt nem mondatott: *in arce nostra*, a' *mi városunkban*) junius 25kén ezer hatszáz ötvenötben.“

De azt mondhatják függetlenségünk' ostromlói, hogy nem ekkor szünt meg az önállóság, hiszen itt még minden rendén van, hanem későbbben mikor II András bullájának záradéka eltöröltetett 's I József öröklésképen foglalá el a' királyi széket.

Vizsgáljuk az akkori eseményeket.

Mielőtt azonban I Lipótnak fia számára és minden utódai részére is királyaink' koronáját biztosító oklevélét néznők, helyén lenni gondolom egy legnevezetesebb, legfontosabb, de mégis egészen elhanyagolt törvényczikkelyünket felhozni, mellybül kitünjék, hogy magunk vagyunk okai bonyolodásainknak és bajainknak.

A' soproni országgyűlésen 1681ben hozott egyéb törvényczkkelyek közt ez van;

„Negyedik törvényczikkely. Ó Felségének belee-gyezésével határozottatott, hogy a' *törökkel kötendett*

béke és minden magyar ügyek fölött az 1608ki koronázás előtt hozott 2dik törvényczikkely; es a' királyi diplomának (Lipótnak oklevele értetik és nem mondatik császári) 3. és 13. pontjai szerént, ugy szinte az 1613diki 25; — 1630dik évi 29; — 1635diki 28; — 1655diki 50; — 1659diki 8 törvényczikkelyek értelmében a' magyar consiliummal végezzen és határozzon.“

Már rossz jel volt, hogy e' törvényt kellett hozni, de még rosszabb, hogy általa sem jöttek észre, 's nem gyanították a' magyarok mennyire bebonyolodnak majd ügyeink, ha szorosán elkülönözve a' magyar kormány nem lesz, 's arról is nem intézkednek, hogy a' király hazánkban lakjék.

Ezen törvénycziknek egyik pontja így hangzik:
 „3. §. A' török udvarnál levő császári követen kívül *egy született magyar is lakjék*; így azon udvarhoz való követségekben *Magyarország ügyeit született magyar követ* végezze, ki a' császári követtel egyenlő hatalommal birjon, 's *neki utasításokat a' magyar consilium* (vagy kormánytanács) *adjon* az 1655diki 50; — 1630. 36; — 1647. 74; — 1649: 7 törvényczikkelyek értelme szerént, mellyek ezennel megújítatnak.“

Akkor időben még nem szoktak minden udvarnál követeket tartani, hanem csak ott, a' mellyekkel több végezni valója volt az országnak, de világos ebből, hogy Magyarország részéről külön követ ment a' tö-

rökhöz, 's ment volna más udvarhoz is, ha szükséges volt volna.

De világos tovább ebből az is, hogy az említett magyar consilium a' külön magyar kormánynak egy neme volt. Miért nem tartották ezt fen eleink? azóta olly derék felelős kormány fejlődhetett volna ki belőle, millyet csak kívánhatunk.

Másik törvénycikkelye ezen soproni gyűlésnek így szol:

„Tizenharmadik t. cz. A' magyar kamara nem függ a' bécsi udvari kamarától; mire nézve az 1609. 21; — 1622: 18; — 1655: 11, és más ott idézett törvénycikkelyek megújítatnak 's ezen említett törvénycikkelyek ellenére becsuszott, minden az ország jogait sértő 's eddig elkövetett visszaélések eltöröltetnek, a' kamarától minden idegen tisztviselők elmozdítatnak 's a' t.“

Világosan kitünik ebből a' kamara függetlensége is; 's még eddig az önállóság kétségbe nem vétethetik. De mi a' régi jó törvényeket nem tartjuk meg, nekünk mindig új törvények kellenek. Megtartatnak e? arra nem ügyelünk. Természetesen aztán mondhatják elleneink, hogy függetlenségünk megszűnt, mert még kevésbé tekintik a' t. cz. mert minek is, ha magunk semmit sem adunk rájuk, hanem a' gyakorlatból okoskodnak; vagy is felhozzák magokat a' tényeket, utasítanak az életre; hol aztán a' függetlenség nem olly világos színben tűnik ki.

A' pozsoni 1687ben I Lipót alatt tartott országgyűlésen, a' midőn I József megkoronáztatott, fontos tartalmu tör. cz. készültek, mindenki olvashátja a' corpus jurisban.

A' törvényeket megelőző bevezetésben ezek fordulnak elő:

„1. §. Hogy midőn a' *mi Magyarországunk* boldogságát egyéb gondjaink közt eszközölni igyekeznénk, üdvösnek láttuk 1687 évi szent Lukács napjára szabad királyi Pozson városunkba gyűlést hirdetni, 's arra minden prelatus, báró, mágnás és nemes urakat, valamint mondott Magyarországunknak és *kapcsolt* részeinek minden Karait és Rendeit öszszehíni, hol Magunk is jelen levén főherczeg József elsőszülött fiunkat az őök örökösödési királyukká megkoronáztatni szándékozván 's a' t.“

E' bevezetést csak azért tartám szükségesnek idézni, mivel itt némelly szó fordul elő, mellyek a' diplomában nem voltak 's mellyeket az akkori Rendekek vagy észre nem vettek, vagy ha igen, abból semmi rosztát származhatni nem gondolván csupa ártatlan formalitásnak nézték; és a' feltűnő szavak ezek:

„A' *mi Magyarországunk*, a' *mi kir. Pozson városunk*, a' *hozzákapcsolt* részek.“

A' török kiűzette levén hazánkból a' Rendekek kissé örömittasok valának 's így történhetett, hogy a' nagyon alkalmas időben használt szavakon figyelmük át sikamlott.

Ha előbb a' diplomában nem mondatott: *regnum nostrum, civitas nostra*, e' későbbi országgyűlésen sem használtathatik, mert hiszen sehohol a' köpczös törvénykönyvben csak egy betűt sem találunk arról, hogy a' nemzet ez országot valaha a' királynak adta volna.

Nem olly szoroson kell azon kitételt venni, mert hiszen az csak formalitás, mondhatják a' vissza éléseknek örökös védelmezői. Elhiszem, de ha ez csupa formalitás, mért nem használtatott a' diplomában is? Es parancsolhatni e a' véleménynek, hogy mások is csupán formalitásnak vegyék? Azon német irományokban, mellyeket említettem, e' szavakat már nem formalitásnak latszanak venni, hanem sokat épitenek rá.

Nem is képzeli az ember milly csekély dologbul származnak néha a' legnagyobb bajok.

A' diplomában áll: meghódított részek (*partes subjectae*), itt pedig kapcsolt részek. A' minap 1844ben volt országgyűlés eléggé tanusítandja a' késő kornak, milly következése van, hogy illy fontos szavakat csekélységeknek veszünk; értem, Horvátország eszélytelen követeléseiből támadt szomorú viszályt.

Az első törvénycikkelyből kiemelendő.

„2. §. Ő Fenségét jövendő királyukká és legkegyelmesebb urukká, miután a' diplomába szót tör. cikkelyeket 's a' hozzájok csatolt esküformát elfogadta, közakarattal és fölkiáltással ősi szokás szerint megkoronázták.“

Itt a' függetlenség még mindig fenvan, tehát

önállásunkat csak rossz akarónk hozhatja kétségbe; de előbb az ausztriaiól különböző felelős kormányunknak kell Budapesten lennie.

Az örökösödési jognálfogva első koronás király esküje így következik:

Mi József Isten kegyelméből Magyarországnak királya 's a' t. esküszünk az élő istenre, a' boldogságos szűz Máriara és Istennek minden szenteire: „hogy Mi az Isten' anyaszentegyházát, a' prelatus, báró; nemes urakat, szabad királyi városokat és az országnak minden lakosait, az ő szabadságukban, sérthetlenségökben, jogainkban, szabadalmaikban, ősi javaikban helybenhagyott (azaz törvényesült) szokásaikban, *miként országgyűlésileg a' Rendek' közmegegyezése és királyi jóváhagyás által értelmeztetik* fentartjuk, mindnyájoknak az igazságot kiszolgáltattjuk; hajdan felséges II András király' decretumait (kivevén a' 31 cikkely' záradékát, melly így kezdődik: *Hogyha pedig Mi 's a' t. egész addig: mindenkor szabadságában álljon*) megtartjuk: a' mi Magyarországnak és a' hozzá bármi czim alatt és jognál fogva tartozók' határait el nem idegenitjük sem kisebbíteni nem fogjuk, sőt inkább mennyire tehetségünkben lesz nagyobbitjuk és terjesztjük, 's mind azt, megteszszük, mit a' közjóra, minden Rendeknek becsületére, és az egész Magyarországnak hasznára igazságosan tehetünk. Isten Minket úgy segéljen és minden szentek.“

A' második tör. cikkelyben az érdemek szám-

láltatnak el, mellyek végett Lipót' elsőszülöttének örökösödés szerént uralkodhatni Magyarorszáiban jog adatik; ezek után következik az:

„1. §. Ennyi jótéteményeknek megismerésére és örök hálájok emlékezetére említett minden Karai és Rendei ez országnak és kapcsolt részeinek kinyilatkoztatják, hogy mostantól fogva jövendőben senkit mást nem, mint főn czimzett császári királyi Felségének ágyékából származandó férfi örökösök közül az első szülöttet tekintendik királyuknak és uruknak, de valahányszor illy koronázás szükséges leszen, azaz minden új király tartozik kiadandó diplomájával a' törvényczikkelyeket jóváhagyni, vagy is királyi biztositását adni, esküjével megerősíteni olyképen, miként ősei tették, országgyűlésileg magát ez ország' határain belül törvényesen megkoronáztatni.“

Mit tettek itt a' törvényhozók? nem mást mint biztositották a' királyt, hogy mindig ezen ő nemzetiségéből az első szülöttet ismerendik el királyukká: 's mit a' király? nem mást, mint esküvel fogadta, hogy a' nemzetnek ősi szabadságát 's minden jogait sértetlenül és szentül megtartja.

Arrol egyetlen egy szó nincs, hogy Magyarország függetlensége, önállása megszűnjék, 's hogy csak Ausztria név alatt forduljon elő.

A' mi pedig az emlékezetes András király' záradékát illeti, az eltöröltetett, igaz. De tegyük, hogy azon pont maig fen volna, nem a' józánész mondaná e,

hogyan az eltöröltessék? Tegyük még azt is, hogy ősünk a' Habsburg nemzetségből származott első szülöttre nézve, semmit sem határoztak, hanem választanók a' királyt tetszés szerént akármely nemzetségből: nem kellene e éppen a' haza szent érdekében az említett záradékot eltörölni?

Minő status volna az, hol minden egyes ember feljogosítva lenne a' királynak ellene szegülni?

Hiszen e' záradék szerént minden hóbortos ember az egész társaság fölött garázdálkodhatnék mihelyt ő úgy látná, hogy a' király valamely tör. cziket áthágott, holott talán senki, vagy a' nemzetnek legnagyobb többsége semmi törvénysértést nem látna is.

Ki e' záradéknak eltörölését siratni tudja, vagy sajnálja: annak fogalma sincs a' józantársaságról.

Tegyük, hogy a' társaságban az elnök, vagy legfőbb hivatalnok, vagy a' király meg nem tartja a' törvényeket, vagy meg nem tart azok közül némelyeket: minden záradék nélkül is természeti joga van a' nemzetnek a' királyt hivatalából letenni, mihelyt az, esküvése ellen a' nemzet által hozott törvényeket tapodja.

Mert sem Isten, sem az egész többi emberiség józanul, mint méltányos, mint jogosságos emberek nem kényszeríthetnék a' társaságot arra, hogy olly királyt ismerjen és tartson fejedelmének, ki a' társaságnak tett esküjét megszegi, kigunyolja, a' társaság által hozott törvényeket gázolja'sa't.

Hogy a' hiányos, vagy éppen rősz szerkezetű társaságban az illy záradéknak, millyenről itt szó volt, igen sok és nagy hasznai vannak, tagadni alig lehet, mert a' királyi fiscus nem fogathatja mingyárt be az embert, mihelyt bátor szót emel a' törvénysértés ellen, habár a' királyt, mint törvényt áthágót vádolta volna is: de a' józan szerkezetű társaságban, vagy lehető jó alkotványos országban az illy záradéokra teljességgel nincs szükség, mert magától értetik, hogy, a' ki a' törvényt meg nem tartja, bár ki legyen az, fejedelem vagy koldus, a' bekötött szemű igazság ítélő széke elébe idézendő. — Ha ez alól a' fejedelem ki van véve még azon esetre is, ha a' törvényt tapodja, akkor ő nem törvények szerint uralkodó fejedelem többé, hanem önkényű zsarnok, 's a' társaság nem társaság, legalább nem szabad polgárokból álló társaság többé, hanem szolgasereg.

Mondom, midőn a' király meg nem tartja a' nemzet által 's az ő hozzájárulásával is hozott törvényeket: nem azt jelenti, mintha neki joga volna azokat áthágni, vagy mintha a' nemzetnek nem volna joga őt feleletre vonni, hanem azt, hogy a' nemzet gyöngé, elkorcsosult, erőtlen, 's talán gyáva; 's ekkor az ügy nevezet ököljog, vagy erőszak van életben.

Midőn a' társaságnak csak $\frac{2}{3}$ -a is nem lát a' király tettében törvénysértést, az $\frac{1}{3}$ résznek már csak a' közönséges okosság szerint is meg kell nyugodnia a' kétharmad résznek véleménye mellett, vagy akaratá-

ban; mert azt csak föl nem tehetni, hogy a' kétannyi többség magának kárát kívánja; pedig ha a' király törvénysértést követne el, 's a' $\frac{2}{3}$ rész népség ezt megismerve túrné maga kárát kívánná, vagy eszközölné, a' mi képtelenség.

Igy igen könnyen és természetesen megnyughatik a' kis rész a' nagy többség' véleményében, mert tudnia kell, hogy bizony a' sokaság a' maga hasznát kívánja és előmozdítja. Következik tehát, hogy a' záradék fölösleges.

Nem ismerjük e más nemzetek alkotványát és van e oda függesztve záradék? Nincs sehol. Ha pedig ez olly szükséges volna, bizony más nemzetek sem mulasztanák el alkalmazni.

De legyen a' záradék hasznos vagy káros, nem tartozik ide, mert illyennek lététől vagy nemlététől nem tételeztetik föl valamelly nemzetnek függetlensége vagy önállósága.

Más nemzeteknek sincs illy záradéka, 's azért nem függetlenek e? Ugy e nevetséges volna ezt állítani? Mit vesztettünk volna tehát csupa mi magyarok függetlenségünkben az által, hogy olly valami töröltetett el, mi a' legfüggetlenebb nemzeteknél nem is volt soha?

Még eddig tehát sehol nincs nyoma, hogy őseink függetlenségük megszüntetésén munkálkodtak, törvényesen rendelkeztek volna. Lássuk a' többi királyokat is, nem esküdtek e mindnyájan meg régi alkotványunk megtartására?

Ugyan is III Károly esküje majd szórul szóra az, mi I Józsefé vala.

„Mi Károly (VI) Isten kegyelméből választott római császár 's a' t.: esküszünk az élő Istenre és az ő szent anyja boldogságos szüz Máriára és minden szentekre, hogy Mi Istennek anyaszentegyházait, az egyházi főurakat, bárókat, nemeseket, szabad kir. városokat, és az országnak minden lakosait előjogaikban, szabadságukban, jogaikban, szabadalmaikban és ősi javaikban, 's törvényesült szokásaikban megtartjuk, a' miként azokról királyi jóváhagyás mellett a' Karok és Rendek diaetán határoznak; az igazságot mindenki iránt kiszolgáltadjuk: hajdan felséges András király decretumát (kivevén és elhagyván annak 31 pontjából az így kezdődő záradékot: *Ha pedig Mi 's a' t. egész addig: mindenkor szabadságában álljon*) megtartjuk; az országnak és hozzákapcsolt részeknek határait el nem idegenítjük, sem nem kevesbitjük, hanem inkább tehetségünk szerint mindent megteszünk, mi ez országnak hasznára szolgál. Isten Minket úgy segítjen 's minden szentjei.“

Ezen esküforma után következik az akkori országgyűlésen hozott törvényeknek harmadik cikkelye, mellyből a' kormányzást illető pont így szól:

„1. §. Magyarország egyébiránt nem máskép, hanem az eddig hozott 's országgyűlésen még ezután is hozandó törvények szerint kormányoztathatik.“

Ha nem függetlenségünk érdemében szólnék, ha-

nem éppen ellenkezőleg, még sem tudtam volna igazság szeretetem mellet mást kiokoskodni az eddigi törvényekből mint azt, hogy még eddig Magyarország tökéletesen független.

Igaz, csusztak be a' törvénykönyvbe némelly kitételek, ilyen például a' többi közöl: „haereditarium Regnum,“ miből aztán ellencink azt következtetik, hogy a' Habsburgi család ez országot tulajdona gyanánt örökli, mint valamely pusztát a' rajta levő jukokkal és gulyával és ménessel együtt, de hiszen hadd örüljenek szegények, kik a' „haereditarium Regnum“ — ban illyet lenni hisznek.

Mária Theresiának minden eldődei által megtartatni szokot módszerént kiadott diplomájából (melly az 1741ben pozsoni országgyűlésen hozott törvényczikelyeknek másodikát teszi), szinte csak némellyeket idézek föl; mert a' ki bővebben akar értesülni, magát a' törvénykönyvet tetszés szerént olvashatja.

A' diplomának harmadik pontja így hangzik:

„3. §. Először, . . . hogy Magyarországnak és kapcsolt részeinek *minden szabadságát*, előjogait, szabadalmait, határozatait, közjogait, törvényeit és szokásait, mellyeket az előbbi boldog emlékezetű királyok megtartottak és megerősítettek, ugy szinte a' jövendőben hozandottakat megerősíteni és megtartani fogjuk. . . .“

„7. §. Ötödször: Miként már előbb megmondott, valahányszor jövendőben országgyűlésileg illy kirá-

lyi koronázás fordul elő Magyarorszáiban: mindannyiszor utódaink, az ujonan megkoronázandó királyok, jelen diplomaticai biztosítást előrebocsátani, 's fölötté esküjüket letenni tartoznak.“

„9. §. Igerjük és biztosítjuk a' Karokat és Rendeket királyi szavunkkal, hogy mind azt, mi előrebocsátatott mind magunk megtartjuk, mind pedig mások által megtartatni fogjuk.“

Az e' törvényczikkelybe belefoglalt királyi eskü a' következő, tulajdonképen ugyanaz, melylyet az előbbi királyok letettek.

„Mi Mária Theresia Isten kegyelméből Magyarországnak 's a' t. királynője (vagy nőkirálya) . . . esküszünk az élő Istenre, az Isten anyja boldogságos szüz Máriára és minden szentekre: hogy Isten anyaszentegyházait, az egyházi főurak, bárók', magnások', nemesek', szabad kir. városok', és az ország' minden lakosainak szabadságát, jogait 's a' t. (miként az előbbi esküformákban) megtartjuk. . . Isten Minket ugy segéljen és annak minden szentei.“

II Józsefről semmi sincs a' törvénykönyvben, ő magyarok királyaul el nem ismertetvén.

Következik II Lipót diplomája, mellynek első pontjában ő szinte az előbbieik módjára Magyarország' szabadságát fentartani törvényesen köteleztetik.

E' diploma 2dik törvényczikkelyül szolgál, mellyből legyen csupán az első pont, aztán az eskü kielméve.

„Először: hogy . . . Magyarországnak és kapcsolt részeinek minden szabadságát, előjogait, privilegiumat, határozatait, közjogait, törvényeit 's a' t. 's a' t. szentül megtartjuk és mások által is megtartatjuk.“

„Mi második Lipót Isten kegyelméből választott római császár 's a' t. és Magyarország királya, esküszünk az élő Istenre, boldogságos szüz Máriára és minden szentekre, hogy (röviden mondván) Magyarországnak minden szabadságát, 's jogait (az ismeretes záradékot itt is kihagyva) megtartjuk. . . Isten Minket úgy segíljen és minden szentjei.“

„Tizedik törvénycikkely (a' függetlenségről) Az ország' Karai és Rendeinek fölterjesztésére, **Ő Felsege** megismeri, hogy . . . Magyarország kapcsolt részeivel együtt szabad és független ország; az az semmi más országgal és nemzettel függésben nincsen, hanem magának saját önállása, és alkotványa van, minél fogva törvényesen koronázott királya által tulajdon törvényei szerént, nem pedig más országok módjára kormányoztatik.“

Mostan uralkodó apostoli Felseges királyunk édes atyja I Ferencz 1792ben Budán tartott országgyűlésen ugyanazon szavakkal irt, kimondott esküt tette le, mit eldődei, 's az ország' függetlenségét bizonyító diplomája szinte második törvénycikkelyül szolgál.

„Mi Ferencz, Isten kegyelméből Magyarország — — királya . . . esküszünk az élőistenre, boldogságos szüz Máriára és minden szentekre, hogy (elszámlál-

tatnak mind azok, mik az előbbiek esküjében, és éppen azon szavakkal, mellyekkel az előbbi királyok) Magyarország' szabadságát fentartjuk . . . Isten Mincket úgy segéljen, és minden szentei.“

Helyén lesz itt amaz intézvényre is tekintettel lenni, mellyet boldogult Ferencz király akkor bocsátott ki, midőn Ausztriában császári czimet vett föl; mellyben világosan ki van téve:

„E' czimet azonban olly módon vesszük föl, hogy minden országaink, fejedelemségeink és tartományaink azon czimeikkel, constitutioikkal, szabadalmaikkal és jogaikkal éljenek, mellyekkel ekkorig változatlanul éltenek.“

„Harmadszor: Minthogy pedig mind azon országokban, mellyekben örökösödés szerént uralkodunk, miként előre bocsátva van, alkotmányos czimeiknek változatlanul kell maradniok, mint eddig volt: ezt különösen a' mi nagyon kedves Magyarországra és kapcsolt részeire értjük.“

„Megemlékeztvén koronáztatási diplománkról, mellyben a' magyar nemzetet biztosítottuk, hogy a' Mi nagyon kedves Magyarországnak' és kapcsolt részei jogainak törvényeinek és alkotványainak sértetlenül kell maradniok.“

Ezen intézvényből nem birná senki egyenes és igazságos uton kierzakolni függetlenségünk csorbítását, pedig a' II András záradékának eltöröltetésével egyenlő nyomatékosnak tekintik ezt.

Igaz, hiba, hogy a' magyar nemzet e' császári czimmel a' királyit majd egészen elta'karta, de még is csak olly hiba, mit egyszerre orvosolhatni, mi helyt a' törvényhozók akarják.

Ez állításomat támogatja ama diadal, mit a' törvényhozás akkor vít ki, midőn Felséges uralkodó királyunkat Vdik Ferdinandnak nyilatkoztatta 's törvényesítette.

Ha ez akkor nem történt volna, most nem igen merném remélni, hogy bajainkból kihatolunk.

Mostan uralkodó apostoli királyunk V Ferdinandnak koronáztatási esküje így következik:

„Mi Ferdinand Isten kegyelméből Magyarország' királya esküszünk az élő Istenre, az ő szent anyja a' boldogságos szüz Máriára és minden szentekre — hogy Isten' anyaszentegyházait, főpapokat, báró, mágnás és nemes urakat, szabad kir. városokat és az országnak minden lakosait mentességükben és szabadságukban, jogaikban, törvényeikben, szabadalmaikban, ugy ősi javaikban és törvényesült szokásaikban fentartjuk és mindenkinek az igazságot kiszolgáltattjuk; hajdan felséges András király' decretumait (kivéve és elhagyva azonban e' decretum 31 cikkelyének így kezdődő záradékát: „*Hogy ha pedig Mi 'sa't. 'sa't.* azon szókig „*mindenkorra szabadságában álljon.*“) megtartjuk; Magyarországunk határait, és a' mik hozzá bármi jogczimnél fogva tartoznak, el nem idegenitjük, sem nem kisebbitjük, hanem mennyire tőlünk telik

nagyobbítjuk és kiterjesztjük, és mind azt megteszszük, mit a' közjóra, minden rendűek becsületére 's az egész Magyarországnak hasznára jogosan megtehetünk. Isten Minket úgy segítjen és minden szentjei."

Nem tudom van e a' tek. Rendek közt valaki, a' ki ezek után meg nem volna győződve függetlenségünkről. Én részemről bátorkodom ez indítvánnyal föllépni: tétessék ki az asztalra egy tiszta ív papiros, és szólitassanak föl a' tek. Rendek, hogy a' ki hazánkat Auszriától függetlennek nem tartja, írja oda nevét; ez legjobb voksolás lesz.

Talán senki sem fog találatni, ki magát odairná, mert nyilvánosan nem igen bátorkodnak a' világos törvények értelmével ellenkezőleg cselekedni, hanem alattomosan működnek ellenségeink. És kik azok? polgártársainknak némellyikei; kiket e' haza a' szoptató édes anya módjára emlőin nagyra nevelt, 's ugyszólva tenyerén hordozott (míg a' többieket mostoha fiakként magától lökte) ezek közt lappangnak a' mi legveszedelmesebb ellenségeink.

Minthogy tehát eddigi minden idevonatkozható törvényeink tisztán tanusítják függetlenségünket, 's önállásunkat: éppen mint ilyen alkotványos és független országnak egyik polgára szabadon megvitathatni hiszen még másik szempontbul is azt, hogy Magyarország független, tudnillik a' józanész' sugallásából ha hogy a' positiv törvények néhol hiányosok, nem eléggé meggyőzők volnának.

Az alkotmányos országban mindent szabadon tehetni, mit a' törvények nem tiltanak; a' vitatkozást, vélemények' kimondását semmi törvény nem tiltja, ez tehát mindenkinek e' hazában elvitázhatlan joga.

A' következő czikben hát még a' függetlenségről vitatkozom. Erről pedig azért tartom szükségesnek még szólni, mivel számtalan bajaink azon arányban enyésznek, a' milly mértékben jövünk magunkkal és kormányunkkal tisztába; pedig ez lehetetlen, hacsak az önállóság és függetlenség fölött nem vagyunk rendében.

IV.

Vitatkozás a' függetlenségéről.

Ha nem volnának is világos törvényeink arra, hogy hazánk tökéletesen önálló, 's hogy Osztrákországtól teljességgel nem függ: még akkor is világosan tűnnék ki, hogy Magyarország külön status az országok' sorában, mihelyt a' magyar földön lakó népesség ezt kinyilatkoztatni 's tetteleg megmutatni jónak látja.

Tegyük hogy jelenleg országgyűlésünk van, vagy ha nincs, tehát majd az elsőbben tartandó országgyűlésen a' törvényhozók így nyilatkoznak.

„Mi Magyarországnak Pozsonban együttlevő jelenleges törvényhozói sajnálattal kénytelenítetünk tapasztalni, hogy az europai statusok sorából kimaradtunk: ezennel tehát legelső gondunknak tartjuk és ismerjük magunkat azokhoz sorolni.

„Azért is közakarattal elhatároztuk az eddigi szokáson változtatást tenni, 's közakarattunkat apostoli Felséges királyunk elébe jóváhagyás és aláírás végett terjeszteni.

„Mielőtt egyéb törvényeket hoznánk ez egyet szentesíteni kívánjuk:

„*Törvényczikkely.* Mi most nem levén az egész népnek képviselői, választottai, tehát nem is képzelhetjük magunkat minden kellékekkel és hatalommal felruházott törvényhozóknak, azért is kötelességünknek

érezzük határozni, hogy ezen az egész népnek érdekében hozott törvényczikkelyünk erejénél fogva új választás legyen, és pedig ollyformán, hogy mi, kik itt követekül jelen vagyunk candidáltakul tekintethetünk, 's otthon küldöink más, kettőt még mellénk candidáljanak, 's a' négy közül az egész nép szavazattal válasszon helységenként addig is, míg majd a' törvényhozás a' választásmódot elintézi. Míg ez majd megtörténendik, addig törvényanyagot gyűjtünk a' valószínű törvényhozók, azaz, az egész nép által választandott képviselők számára.“

„Ezt pedig azért tartjuk szükségesnek előrebocsátani, mivel mi magunk nemesek nem volnánk képesek azon helyet az országok sorában visszafoglalni, hanem a' többséggel kell egygyólvadnunk, hogy nemzetet képezzünk, még pedig erős, hatalmas nemzetet.“

Tek. Rendek, én úgy vagyok meggyőződve, hogy midőn ezt cselekszik a' törvényhozók, azonnal mint status az országok sorában fog hazánk neve diszlenni.

Hiszen a' mi apostoli magyar királyunk nem csekély szerepet visel az európai hatalmasságok között, habár mi magunk alig jelentünk is valamit.

Egyéberánt országunknak is nagy jelentése van, csak hogy dolgaink Osztrákországgal nagyon összekeveredtek, minélfogva a' mi sulynomatékunk Ausztria' serpenyőjébe vettetik.

De a' két sulyt külön kell tekinteni.

Nekünk koronás fejedelmünk van; nekünk minden europai népekétől különböző saját diplomatikai nyelvünk van; a' mi országunk nagyságát csak ezek haladják felül: orosz birodalom, Franciaország, Spanyolország, és Norvegiával egyesült Sveczia; a' töröknek europai birodalma napjainkban már kevés consistentiával bír.

Népességünk 15 millio kerekszámában. E' tekintetben Brittainia, Franciaország, Oroszország, és Ausztria mul felül, de egyéb országok népe csekélyebb.

Természet' ajándékaira nézve hazánk talán a' legelső minden europai országok között; hogy tengeri fekvése nem olly kedvező, mint némellyeké, semmit sem tesz; egy tengerünkről éppen ugy elmehetni a' föld' minden országaiba, mint ha négy öt tenger venne körül.

A' mi hazánk még most rakott tárház, kincses kamara, a' természet' áldása nincs kizsákmányolva miként némelly más országokban, sőt alkotása olyyan, hogy az igazi kincs, az élelemre legszükségesebb termény kimerithetlen. Nem kell e azon bohókat kinevetnünk tehát, kik azért siránkoznak, hogy a' természetnek gazdag adományai még használatlanul hevernek?

Hazánkat statusadósság terhe nem nyomja, erre jól figyelmezzünk, mert ez még nagy criseken vezetí keresztül az országokat. Milly boldogok lehetnénk mi magyarok, ha azt mondhatnók majd századok mulva hogy statuskölcsonök nélkül álltunk fen, 's emelkedtünk fel magosra.

Iparunk nincs annyi, mint több europai országban, de kezünkben, vagy inkább fejünkben a' kulcsa, az ész. Hozzunk olly törvényt, melly e' honnak minden lakosait egyenlő joguakká teszi, 's a' melly éppen ez által egyszersmind minden privilegiumot eltöröl, minden czéhet megszüntet: akkor lesz, vagy inkább akkor majd csak kezd támadni ipar, de évtizedek mulva igazán lesz nagyszerű ipar.

Mihelyt a' népképviselők hozzák a' törvényt, úgy tudnak intézkedni, hogy pénzünk külföldre ne menjen, és akkor lesz az országban annyi, mennyi a' jól organisált statusban szükséges.

Ha néhány gyökeresen reformáló törvény hozatik, mellyek a' szétágazó érdekeket összeolvasztják: akkor nekünk a' Duna mellékeit lakó nagy nemzetnek e' hatalmas folyam által a' kelet nyitva áll.

Tek. Rendek, mik kívántatnak még ezeken kívül arra, hogy Magyarország önálló, független legyen, ha eddig törvényeiben és alkotmányában nem volt volna is független?

Talán azt gondolja valaki, hogy a' hadsereget elfeledtem emliteni, holott azon valaki szerént éppen ezek teszik a' függetlenség' és önállóság' legfőbb garantiáját? Nem feledtem én azt el, hanem minden erős hadsereg, mellyre ellenség idején támaszkodhatni, biztosan számíthatni, magától értetik, hogy a' nemzetben van. De nincs e nekünk most is talpon derék hadseregünk? Ez előcsapatul a' legborzasztóbb el-

lenség ellen is elég, midőn veszedelem' idején kevés napok alatt fél millio nemzetőrség állhat vele szembe.

Mi tehát csak addig nem vagyunk tetteleg is erős, önálló status, mig lenni nem akarunk.

Hogy dolgaink rémetően öszszebonyolódtak, már fölebb említettem, de ha nem tettem volna is, mindenki tudja; főkép népjogi tekintetben olly mesterséges a' bonyolodás, hogy a' világnak legjelesebb dramaticusa sem birna minden erőködése mellet is darabjába ollyat teremteni, millyenbe mi önkénytelenül könnyelmüleg keveredtünk; azonban a' törvényhozás hosszas fejtörés nélkül kettévághatja, mint valami gordiusi csomót.

Azt mondhatják némellyek: „Mi már csak azért sem vagyunk önállók és függetlenek, mivel nekünk az udvaroknál külön követeink nincsenek, sem azok nem küldenek hozzánk külön, mint magyar status udvarához; a' fejedelem egyszerre két helyen nem lakhatik, már pedig a' követek csak az udvaroknál szoktak lenni.“

Tagadni nem lehet, így szokjuk mondani, 's majd csak nem így is van szokásban: de kérdém ki részéről, kinek érdekében küldetik követ?

Ha valaki nekem azt mutatja meg, hogy a' követek a' királyokért, királyok miatt vannak, nem pedig az ország' vagy nemzet részéről, akkor én is hajlandó lennék hinni, hogy bizony nem vagyunk, nem lehetünk, független nemzet.

Mivel tudná az állítását támogatni, ki azt mondaná, hogy: igenis, a' követség csak a' kormányzás, vagy fejedelem részéről van küldve. Ezt ugyan megengedhetjük, de azt kérdezzük tovább: hát a' kormányért vagy fejedelemért van e az ország és nemzet, vagy megfordítva?

És midőn e' kérdést tesszük, egyuttal azt is megczáfolhatlanul állítjuk, hogy a' követség soha nem a' király, hanem nemzet részéről küldetik.

A' mint én vallom, elvitázhatlan igazság, hogy a' követ a' nemzet érdekében létez az udvaroknál: világos tehát e' szerént, hogy követek létezhetnek nálunk Budapesten, hol majd a' magyar kormány központosul, ha bár apostoli királyunk külföldön lakik is; úgy szinte más kormányokhoz Budapestről is küldethetik követ.

M'athogy én a' főkormányzás' mechanismusába beleavatva nem vagyok, könnyen tévedhetek, midőn azt állítom: hogy a' követeknek magával a' fejedelemmel vagy semmi, vagy csak igen kevés dolguk van, hacsak a' fejedelem nem korlátlan uralkodó, 's alkotvány nélküli országban önkénykedik, hanem józanész szerént a' felelős kormányval vagy ministeriummal kell dolguknak lenni. Igen de illy kormányministerium Budapesten is lehet, sőt kell lennie, ha csupa ábrándban élni nem akarunk.

„Miként lehetne ez? — kérddhetik némellyek — hiszen ha volna is Budapesten olly kormány, millyet

ohajtunk, annak nem volna annyi hatalma, mennyi arra megkivántatik, hogy vele külföldi követek végezhessenek.“

Ha eszközölni tudja a' nemzet, hogy Budapesten igazi kormánya legyen, e' kormányt elég hatalommal is felruházhatja.

Lám most is van Budán kormányunk, és e' kormány kezdetben más hatálylyal bírt mint most; akkor sem ugyan annyival, mennyivel kellett volna, hogy tulajdonképen kormánynak neveztetett volna, de idővel az is leolvadt.

Most a' kancellária Bécsben a' kormány, de ez nagy fonákság, mert az önálló nemzetnek hazája közepén, vagy keblében kell kormányynyal bírnia, különben nincs olly függetlenség, melly idővel függéssé át ne fajuljon. De valóságosan természetlenség is az, hogy az önálló nemzet külföldről kormányoztassék.

A' budai kormányt Kir. Helytartótanácsnak szokás nevezni, de hol van azon hatalomnak még csak árnyéka is, millyennel a' kir. helytartónak szükségkép bírnia kellene?

Felséges királyunk távol, azaz más országban lakván vagy azzal bizza meg itteni helyettesét mit Ő maga végezne, ha itt laknék, vagy mással, tudnillik a' szorosán vett kormányzással, mit Ő Felsége ott is másra biz, hol lakik; mert — mint fölebb mondám — mai időben a' fejedelmek nem kormányoznak.

Ha azzal bizza meg, mit Ő maga itt lakván vé-

gezne, miként egyéb helyetteseknél is az eset, ekkor a' kancellariának hatalma nem lehet e' királyi helyettes tanács fölött; ügyeinkbe be nem folyhat: ha pedig mással bizza meg, tudillik a' kormányzással, mit Ausztriában és más országokban is nem maga a' fejedelem, hanem a' kormánytest, vagy ministerium teljesít, ekkor szinte nem folyhat be a' kancellária ügyeinkbe, nem állhat fölötte a' kir. helytartónak, vagy kormányministeriumnak.

Szóval ha a' kancellária kormányoz, akkor a' kir. helytartó nem kormány, hanem csak eszköz, komedia: igen de Felséges királyunk maga is Bécsben lakván ott nincs szükség helyettesre; ha pedig Budán kir. helyettes van, ennek hatalmának kell lennie, 's ha ez van, a' kancellariától képtelenség nélkül nem függhet.

Ugy hiszem abban mindenki megegyez velem, hogy ott kell a' helyettesnek lennie, hol maga az elnök, itt kormányzatunkrol levén szó, hol maga a' legfőbbnök, a' király, nincs jelen.

Hogy tehát dolgaink rendben legyenek nekünk Budapesten valóságos királyi helyettesünknek kell lenni, ki mind azt intézhesse, mit alkotmányos országban a' király személye nélkül végezni lehet, vagy mit Ausztriában a' kormány, a' császárnak közvetlen befolyása nélkül végezni szokott; azonfelül még arra is felhatalmazva kell lennie, mit maga a' király saját személyé-

ben gyakorol, mert tulajdonképen csak ez teszi helyettessé.

Ha mégis némelly igen fontos ügyet nem tartatna az ország és király tanácsosnak helyettesére bizni, vagy mit az alkotvány' értelmében nem is bizhat, az illy ritka esetben maga a' király működhetik, mi országgyűlésen kívül ugyis alig szokott megtörténni, vagy ha két három évben előadja magát, akkor a' király személyesen megjelenhetik Budapesten.

Mások meg ezt vethetik ellenem: „Ha Magyarország részéről, tehát Budapestről külön követek mennének az udvarokhoz, Ausztria részéről ismét mások külön, ez a' statusnak sokba kerülne; de így egy követ mind a' két országot képviseli, 's ez által sokat meggazdálkodhatni.“

A' bohók tarthatnák csak ez ellenvetést fontosnak, eszes emberre nézve semmi.

Ha már valamelly társaság önálló, független statust akar tenni, maga jobb voltáért a' velejáró terheket viselnie kell, de szívesen is viseli mivel azt nem tekinti tehernek.

Hiszen ha ez olly szerfölyött fontos gazdálkodási kérdés volna, 's ha az országnak annyira terhére esnék a' követség, mint elleneink hinni akarják, vagy inkább ők sem hiszik, csak ámitani akarnak bennünket: más független országok, például Belgium, Franciaország, Hollandia 's a' t. nem is értenek a' gazdálkodáshoz, hogy nagy költségen saját követeket

tartanak; nekik is tehát igen gazdaságos volna együtt, közösen követséget tartani.

Nem akarjátok e ti jó barátaink azt is tanácsolni nekünk, hogy országgyűlést se tartsunk, mert az is sok költségbe kerül?

Hát ti minek vetitek be a' földeket ősszel, hiszen az elrohad majd a' földben? nem lett volna e jobb azon gabonát a' magtárban hagyni?

Mivel az emberek nagyon gyarlók, a' szokás és előítéletek hatalommal zsarnokoskodnak fölöttünk, kétségkül merő képtelenségeknek fogják tartani, miket már csak eddig is elmondottam; azonban a' védegyelet' eszméje nagyon felzaklatá a' kedélyeket, elérkezett az élet vagy halál órája ránk nézve.

Magunk ez áldott de mégis szerencsétlen hazának gyermekei meghasonlottunk, vagy is sokan a' védegyeletet nem tartják üdvösnek, sőt ezt sem akarám mondani (mert nem képzelhetek észszel felruhazott embert, ki károsnak állíthatná, ha mindenki felkarolná a' védegyeletet), hanem sokaknak saját érdekük lehet, mit éppen ugy mozdíthatnának elő sükeresen, ha a' védegyelet nem születik, tehát kikelnek ellene; meg mások lehetnek, és vannak is Osztrákországban, kiknek érdekével a' védegyelet összeütközik: tehát ezek, a' mi magyar embereinkkel közösen munkálva a' védegyeletet megdönteni, tönkre juttatni igyekeznek.

Ezért mondám tek. Rendek, hogy az élet és halál órája elérkezett. Most már ősszedugott vagy

keresztbe vetett kezekkel nem állhatunk; a' dolgok folyását magára nem hagyhatni.

Eddig gondatlanság okozta, hogy annyira összebonyolodtak ügyeink: ettől fogva hitványság lenne ha belőlük kibontakozni nem akarnánk.

Tegyük, hogy mindaz, mit eddig mondtam, csupán jámbor ohajtás, hogy hazánkban azt remélni sem lehet, hogy dolgaink tisztábahozhatlanok: mit kell tennünk?

Azt hiszem legelső csak az lehet, hogy meg kell kísérteni, mert ha kísérletet nem tennénk esztelenség volna mégis mondani: hogy kibontakozni nem birunk.

Midőn már annyira jutánk tek. Rendek, hogy a' Budapesti Hiradóban azok, kik más véleményben vannak, kik a' védegyeletnek nem barátai, Felségsértés félével képesek a' védegyeletet megtámadni, már akkor igen rosszul állnak a' dolgok. Hogy az Augsb. All. Zeitungban is olvashattunk olly Felségsértés formavádat a' védegyelet ellen, azon nem ütköztünk nagyon meg.

De más részről kénytelen vagyok éppen azért minden jót remélni, mivel ez ügynek ellenei illy felségsértési vád fegyverével más argumentumok hiányában kényszerültek harcolni, és mivel e' fegyvertől senki vissza nem ijedt, sőt talán sajnálkodva és szánakodva tekinték azokat, kik illy fegyverekkel készültek harcolni.

Igy tehát uj remény kelvén keblünkben, hogy a'

magyar nem sülyedt még olly mélyen, mint némellyek hiszik, az önállóság és függetlenség fölött tovább vitatkozzunk.

Elmondottam fölebb, mik Magyarországnak factoraival, mellyek függetlenségét teszik, tehetik, önállóságát biztosíthatják: most azt nézzük mikkel bir még azokon kívül, mire támaszkodhatik, ha statusként kíván az országok között újra megjeleni és fenmaradni?

Korábbi időkben fajunknak egyik nemzedéke határozá, hogy a' magyar királyok' koronája a' Habszburg nemzetség' elsőszülöttjének fejére tétessék, és hogy aztán mindenkor választás nélkül e' családi elsőszülött legyen magyar király.

Vagyis fajunknak azon nemzedéke előre határozatképen az elsőszülöttet, még mielőtt született volna, királylyá kikiáltotta.

Az utánok következett nemzedékek e' határozatot megtartották, és mi is e' mai napig szentül megtartjuk, 's hiszem az utánunk jövő nemzedékek szinte megtartandják.

Volt e a' nemzetnek akkor joga ezt határozni? volt e joga más egyebet is határozni? volt e joga törvényeket hozni?

Ki merné állítani, hogy nem volt joga? 's van e józaneszü ember ki be tudná bizonyítani, hogy a' nemzetnek nem volt joga így határozni?

Ha az akkori nemzedéknek volt joga, mit alkalmasint senki nem fog kétségbe hozni, kitől kapta azon

jogát? máshonnét nem kaphatta, mint a' természettől, vagy vele született.

A' ki ezt tagadná, tudnillik, hogy a' természettől kapta, 's azt vitatná, hogy nem vele született azon joga: e' kettőnek valamelyikét kellene szükségkép állítani: az előtte élt nemzedéktől kapta, vagy maga magának teremtette.

Az *első* nem állhat, mert az előtte élt nemzedék nem hozott illy határozatot, nem is gondolkodott fölötte, tehát a' mi még eszméjében sem volt, azt tulajdonképen mint semmit, jog gyanánt nem ruházhatta az utána jövő nemzedékre. De azért sem állhat az *első*, mivel akkor meg azt kerdeznők: hát az előtte élt nemzedék honnét kapta? azt kellene felelnünk, hogy az meg az ő előtte élt nemzedéktől vette át; hát az honnét? így kellene visszamennünk, míg a' forráshoz, a' természethöz érénk, honnét a' legelső emberek meritették.

A' *második* sem állhat, mert ember teremteni nem tud; készíteni, csinálni, alakítani bir az ember, teremteni soha; igen de a' jogot nem úgy szokják csinálni, vagy készíteni.

Mi következik ebből? az, hogy a' jog az emberrel születik, benne él, mástól nem kaphatja.

Ha tehát az említettem nemzedéknek joga volt az örökösödés fölött határozni, törvényt hozni: az utána következőnek is éppen úgy van, mert magával születik, egyik a' másiktól nem kaphatja.

Nem vetemednénk e a' legnagyobb ellenmondásokra, képtelenségekre, ha azt akarnók fölláztatni, hogy a' korábbi nemzedéknek van joga valamit határozni, de a' későbbinek nincs?

Ha ez állhatna, nem hozhatnánk semmi törvényt többé, hanem azon korábbi nemzedéknek határozata mellett kellene örökig maradnunk.

Ugyde hány országgyűlés volt már azóta, hogy fajunknak egyik nemzedéke az elsőszülöttségi jogot határozta; és hány törvény létesült azóta, pedig ha nekünk későbbi nemzedéknek nem volna éppen annyi jogunk, mint annak vala, új törvény nem hozhatnánk.

Minden nemzedéknek joga csak addig terjed míg ő él.

Valamint a' mostani nemzedék törvényhozóinak eszükben sincs azt akarni, hogy a' jövő nemzedék kényszerítve legyen az ő mostan készített törvényüket megtartani, akár tetszik majd annak akár nem: úgy a' korábbi nemzedék sem törődött azzal, megtartjuk e mi az ő akkor hozott törvényeit, vagy nem.

Egyik nemzedék a' másiktól tökéletesen független.

Nem azért hoz egyik vagy másik nemzedék törvényt, hogy azt a' másik nemzedék tartsa meg, hanem azért, mivel magának azt, (akkor, mikor hozza) hasznosnak, üdvösnek ismeri.

Vagy jó törvény hozatik valamelyik nemzedék által, vagy rossz. Tulajdonképen az, mellyik hozza,

jónak tartja, mert esztelenség volna törvényül föllá-
tania, ha már akkor rosznak ismerné.

Hanem igazabban szólva a' későbbi nemzedék
tartja vagy jónak, vagy rosznak.

Ha jónak tartja, megtartja, él vele természeti
szabadságánál fogva, de nem azért, mivel az elmúlt
nemzedék kényszerítette: ha pedig rosznak ismeri
meg, és még is él vele, szabad akaratjából teszi,
nem pedig azért mivel a' korábbi nemzedék ugy ki-
vánta volna.

Minket azok, kik száz esztendővel ezelőtt vala-
melly törvényt hoztak, nem kényszeríthettek arra,
hogy azt megtartsuk, tehát függetlenek, önállóak va-
gyunk.

A' miket törvényeikből meg tartunk, azért tesz-
szük, mert czélszerűnek ismerjük, nem pedig azért,
mivel ők általunk megtartatni kívánták.

Köztünk és Osztrákország között valami kölcsö-
nös szerződések tractatusok soha sem léteztek és most
sincsenek; tehát Ausztriával semmi függésben nem
vagyunk, csupán hogy a' mi apostoli felséges kirá-
lyunk Osztrákországnak is fejedelme.

Némellyek eloldhatlán kapcsokral ábrándoznak,
's azzal akarják kimutatni, hogy mi függetlenek nem
vagyunk; de mutássátok ki előbb azon kapcsokat.
Én részemről nem tudom, hogy Magyarország' kö-
vetei és Ausztria' követei valaha öszszekötő kapcsokat
készítettek volna.

A' mi köztünk és Ausztria közt vélt kapcsot illeti, csak sophisták agyában születhetett. Felsőges királyunk személyéből valóságos kapcsot kiokoskodni nem vagyok képes.

Ha ugyanazon egy közös fejedelmünk van is, a' két ország és két nemzetiség érdekét egy kapcsolatba hozni lehetetlen.

Mig valaki azt nem bizonyítja be, hogy a' polgári társaságokban maga a' nemzet és ország semmi, hanem a' fejedelem minden: addig örökké azon meggyőződésben élek, 's élni kell minden józan embernek, hogy habár két országnak egy ugyanazon közös fejedelme van is, ez szükségkép kapcsot a' két ország közt nem képez.

Mihelyt azonban valaki az emberi természetet megváltoztatni bírván megmutatja, hogy a' fejedelem minden, az országok pedig csak accidentiák, járulékok, mitsem jelentő csekélységek: azonnal kénytelen leszek vallani, hogy köztünk és Ausztria között kapocs létezik, mert egy közös fejedelmünk van, pedig a' fejedelem a' fődolog, nem az ország.

Annak világosabb megmutatására, hogy a' közös fejedelem nem képez mást csak képzeleti kapcsot, tegyük ez esetet:

Valamellyik apostoli királyunknak iker elsőszülötte lesz, kik fölnevelkedvén azon korukig, midőn a' tron' elfoglalására alkalmasok, 's a' midőn atyjuk a' király meghal.

A' két örökös egymásközt úgy egyez meg, hogy egyikük a' magyar királyi széket foglalja el a' törvények és ősi szokás szerint, másik pedig Ausztria fejedelme legyen.

Magyarország természetesen megegyez benne akár-mellyik lesz közülök itt király, csak előbb megesküd-jék arra, hogy az alkotványt és eddig létező törvén-yeket tiszteletben megtartja.

Ki fogja most nekem a' kapcsot megmutatni, mellyet ez esetben ketté kellene szakítani, a' mikor a' két uralkodó külön országlani kezdene?

A' világnak sem olly diplomaticusa, sem juristája nincs, ki azt nekem láthatóva tudná tenni. A' ma-gyar király Budapesten foglalna lakást, mi most is váltogatva megtörténhetik; a' másik fejedelem pedig Bécsben maradna. Nekünk pedig a' két nemzetnek egymással semmi számvetésünk nem volna; mert egyik a' masiktól tökéletesen független.

Azt hiszem csak ebbül is eléggé kiviláglik, hogy Osztrákország és köztünk más kapocs nem létez csak az, mellyet kiki magának gondol.

Hiszen azelőtt fejedelmeink római császárok is voltak egyszersmind, és mi összeköttetésben voltunk a' római birodalommal? Mondhatta e valaki mi a' római birodalomnak részét tesszük? állította e valaki, hogy azért Magyarország nem független? sohasem.

Minthogy tehát e' két országnak érdeke egymás-tól különbözhetik, de különbözik is: apostoli kirá-

lyunknak esküvel fogadott tiszte arra ügyelni fel, hogy a' két ország' külön kormánya öszsze ne keveredjék, hanem hogy mindegyik azon ország érdekében működjék, mellynek nevét viseli. De mivel a' kormányok nem tartják érdekükkel megegyezhetőnek a' szabad sajtót, 's mivel maga a' királyi Felség külföldön lakván nem ismerheti a' magyarországi dolgokat, tehát kénytelen azzal megelégedni, mit Magyarországról a' kormány vagy kancellária elébe terjeszt. A' nemzet sérelmei, a' sokféle panasz, nem igen juthat ő Felsége füleihez, nem természetes e tehát, ha azt gondolja, hogy Magyarországbán minden jól van, hogy a' két kormánynak mindegyike a' maga hazája érdekében munkálkodik.

Mi soha nem nyilatkoztattuk még, hogy külön, független status nem vagyunk, 's nem tette ezt más nemzet sem.

Ha csak az egész emberi nem sarkaiból, vagy természetiből kiforgatva nincs, egy nemzet sem állíthatja, hogy mi Ausztria vagyunk.

Köztünk sem olly erőszakos unio soha nem történt, millyen Irland és Anglia között; sem gyarmati viszonyban nem vagyunk Ausztriához, miként volt Éjszakamerika Britanniához, sem Ausztriától meghódítva nem vagyunk, ha mind ez, meg így nem vagyunk, következik tehát természetesen, hogy független és önálló ország vagyunk.

E' szerint csak kába állithatná, hogy mi Osztrákországtól valami tekintetben függünk.

Fordítsuk meg, 's tegyük hogy közös fejedelmünk hazánkban, jelesen pedig Budapesten lakik, fogjuk e azért mondani, hogy Osztrákország Magyarországtul függ? teljességgel nem; mert fejedelem és ország két egészen külön tárgy.

A' nádor Pestmegyének főispánja, a' Jász-kunságnak kapitánya: azért mi köze Pestmegyének a' Jász-kunság hatóságához? egyik a' másik dolgába avatkozhatik e? egyik a' másiktól függésben van e?

Magyar felebárataink között sajtáságos emberek vannak, kik separatismust, elkülönözést emlegetnek, és főkép az Allg. Zeitungban vitézkednek ellenünk igen derék testvéreink, kik a' separatismust veszsző paripájokul felkantározták, és szétszakadva kiabálták, rémek vannak, rémek vannak! És mért kiabálták és kiabálják még most is? csak azért, mivel hazánkfiaink közöl sokan átlátták, hogy a' külföldi ipar, 's a' bel-földi ipartalanság, de főkép a' fényezés tönkre teszi hazánkat, tehát arról gondolkodtak, miként lehetne ennek, a' közelszegényedésnek elejét venni? sükeres eszközül a' védegyeletet gondolták.

Node azt nem tudák jó magyar polgártársaink, és még most inkább németül gondolkodó honfitársaink megmutatni igyekeznek, hogy hazánkban készített holmit viselni és használni inkább mint külföldit, status elleni vétek, országsértés legyen: hanem ők mást sütöt-

tek ki, olyan szavakat választottak, mellyek tüzes üszkök gyanánt hányathattak volna az ország' nagy épületébe; illy gyujtalékony szóüszkök: separatismus, függetlenség, önállóság; a' mit pedig hangosan trombitálni nem merészelték, hanem csak suttogták, ezek: revolutio, királyválasztás, majd meg mások, respublica. De a' nyomorultak kudarczot vallottak, szégyen fejökre, átok emlékezetükre.

Mekkora tudatlanság; milly gonosz szándék, és mennyi alacsonság kívántatnak ahhoz, hogy egyország' békéjét így megzavarni akarni törekedhettek.

Hogy Magyarország független, azt hiszem eléggé megmutatám. De a' sokaság egészen bele van már szoktatva, hogy mi Ausztriával egyet teszünk; tehát természetesen meglepetve lévén midőn jó barátaink véletlenül füleinkbe harsogtatják a' separatismus vagy elválás szavakat könnyen zavar támadhatott volna.

Hiszen a' hol őszeolvadás nem történt, ott elválást sem eszközölhetni. Mit lármáztok tehát ti nyomorult jó barátaink separatismusról?

Mióta Magyarország fenáll örökké független volt, és tökéletesen önálló mai napig. Nekünk csak bonyolódásainkat kell szétoszlatni, csak dolgainkat kell tisztába hozni 's a' függetlenség még ellenségeink sötét agyában is világosan fog fényleni.

Ugy látszik ezen, mi jó barátaink csak úgy képzelheték Magyarország függetlenségét, ha vagy más-királyt választana, vagy respublicat kiáltana ki.

Meg kell ezeket vitatni; a' királyválasztás e, vagy a' republicai forma e az egyetlen üdvös boldogító révpárt, vagy a' törvények?

Én tökéletesen meg vagyok arról győződve, hogy ha ezen mi jó barátaink több ügyességgel, több észszel tactivával bírnának, 's Magyarországot lázas ingerlésbe tudták volna hozni, 's hogy aztán abból valami revolutioféle tört volna ki: hazánk bizonyosan megszűnt volna független lenni.

De szerencse, hogy a' magyar komolyan fontolóra kezdi venni állapotát, helyzetét, 's olyan Hiradó — 's Allgemeinféle inspiratiokat megvet.

A' királyválasztásra és republicára nézve én így okoskodom: vagy jók, igazságosak és józanészszerűek, a' polgári társaság' alaptörvényei, vagy rosszak.

Ha jók, akár királya legyen, akár évenként választott elnöke, a' haza mindenesetre boldog: ha ellenben rosszak, jogtalanságokon alapulnak a' törvények, ha az alkotvány csak egy osztálynak, még pedig csak kis osztálynak kedvez, sem ujan választható, vagy örökös király, sem elnök alatt boldog nem lehet, hanem csak azon mértékben, a' milly mértékben az alkotvány, a' törvények igazságosbakká észszerűbbekké módosítanak.

Nekem ez soha nem változható meggyőződésem.

Mit értek én jó, észszerű törvények alatt, egy külön munkában kifejtettem, de itt is majdalább különös czikben rövid vázlatát adom.

Europában a' helvéták szerencsétlen köztársaságán kívül más nem létezik, és ez is nem köztársaság, hanem gúny a' valódi köztársaságra; 's majd csaknem kénytelen az ember azt hinni, hogy az európai hatalmaságok ezt még mesterségesen is igyekeznek fentartani, hogy legyen valamivel a' népeket a' respublicától viszájjeszteni.

Nem esztelenséget tanusítana e az, ki éppen most Magyarországon illet ohajtana? Némileg ugyis hasonlítanak Helvetiához vármegyéink, azért van annyi bajunk.

A' társaságokban, vagy statusokban soha nem az ilyen vagy amollying kormányzási forma, nem az elnökök vagy királyok szolgálnak tökéletes garantiaul a' boldogulhatásra, hanem a' lehető jó törvények.

Mint mondám, ha józanészszerű az alkotmány, sem a' választott elnök, sem az örökösödéses király nem akadályozhatja — akarná is — a' hazát fölvirágoztatásában, boldogulásában: ha pedig az alkotmány, a' törvények természetlenek, mellyekben magokban van minden akadály, ha minden évben más meg más király vagy elnök volna is, a' dolgon semmit sem javítana.

Ugyan kérdem, nem szörnyü tévedés e, nem esztelenség e csupán királyválasztásban akarmi üdvöséget keresni?

O nem az nekünk bajunk, hogy királyaink a' Habsburg nemzetségből vannak, hiszen ha nem ebből volnának, tehát más valamelly nemzetségbeliek ura!

kodnának, hanem minden bajainknak oka magunkban keresendő, és bizonyosan fel is találandó.

Kivánta volna csak a' nemzet, hogy nekünk Budán kormányministeriumunk legyen; hozta volna csak a' nemzet e' törvényt, hogy a' kormányministerium tetteiről az országgyűlésnek feleljen, 's ha vétkesnek találtatnék valamelyik tagja, a' törvény szigorúsága sujtsa azt; ne lettek volna csak atyáink közül azok, kik a' kormányzásban résztvettek, könnyelműek, gondatlanok; ne engedtek volna csak hiu czimekért, aranykeresztekért 's a' t. veszedelmes visszaéléseket becsuszni; voltak volna csak igazságosak a' hon iránt, mely őket nevelte, kényelemben ringatta, magas hivatalokra jutni segítette, 's a' t.: egészen más-kép állnánk mi most! és nem találtathatnék köztünk senki, ki bajainknak okát abban eszelősködnék keresni, hogy felséges királyaink a' Habszburg nemzetségből vannak.

Ha midőn a' kormányzásra alkalmazott főbbjeink mostohák voltak tulajdon édes anyjuk a' haza iránt, csodálhatni e, hogy Ausztriának kormánya közül is egyik másik tag e' könnyen nyirható 's veszendőben levő nyáját szinte nyirogatta, kivált midőn az őrző pásztorok szemé fényét ragyogó csehbrillantok és más spectaculumok elvevék?

Midőn ezekről komolyan gondolkodni, 's mindinkább tornyosuló bajaink, a' naponként elharapodzó veszély fölött eszmélni kezdünk, 's a' dolgok megor-

voslásáról gondoskodni akarunk; könnyen találkozhattak olyanok, kik ezt félreérték, de készakarva is elferdíthetik.

Azt nem tagadhatni, hogy az egyszer, hajdan bizonyos időben hozott törvények mindenkorra nem szolgálhatnak, mindig ki nem elégítenek, annál kevésbé pedig, ha azok már akkor sem voltak a' józan-ésszel egészen megegyezők, tehát azt sem tagadhatni, hogy azokat a' kor' kívánataihoz alkalmazni, módosítani szükséges, s' az egészen roszakat eltörölni és helyettök jókat hozni kell.

Es mivel szerencsénkre semmi törvényünk még nincs, melly akár egyes embereknek, akár társulatoknak tiltaná a' honboldogításnak bármi módját javasolni: ezen természeti szabadságunkkal élni el nem mulaszthatjuk.

Mik legyenek az én javaslataim, majd alább látandjuk meg.

Ha eddig törvényesen volt volna is a' censura behozva, azt vélekedésem szerént a' törvényhozásnak el kellene törölnie, mert addig, míg ez fönáll, javaslatunkkal nem léphetünk elő, csak a' megyék kisdied teremeiben a' privilegiáltak tehetik. Sajtói szabad discussio nélkül pedig minden javításunk megint nem e' kor' kívánatának felelne meg, hanem más elmúlt korba illenék csak.

Emlitém főlebb, hogy nem a' kormányzási forma teszi a' hazát boldoggá; arról is kimondám tökéletes

meggyőződésemet, hogy legyen bár elnöke, vagy örökösödéses királya az országnak, nem javít és nem rösza-bit a' dolgon, hanem csak a' józanézszerü alkotvány és törvények segitenek: tehát remélhetem, hogy még roszakaróim sem vádolhatnak olly bünröl, mit ők igen örömet használnának, mihelyt valaki nem az ő elveik szerint beszél vagy ír.

Kiki meggyőződhetett arról tek. Rendek eddigi beszédemből, hogy én ohajtanám ugyan, ha felséges királyunk Budapesten laknék, de szintugy meggyőződhetett mindenki arról is, hogy képtelenségnek, vagy esztelenségnek tartom királyváltoztatástól remélni a' dolgok jobbra fordulását; hanem én azt vitatom, hogy a' hol még compact nemzet nincs, igyekezzenek a' különféle osztályok nemzetté lenni, 's aztán a' nemzet akarata orvosol mindent, lakjék a' király szomszédországban, vagy akárhol.

De ismét vissza kell térnem fölvevett tárgyamhoz; a' függetlenségről beszéltem.

A' függetlenség jogokon alapszik; jog nélkül nincs függetlenség, és megfordítva, függetlenség nélkül nincsenek jogok, t. i. minket illetőleg.

Nem akarnám hinni, hogy legyen alaposan gondolkodó fő, ki egy egész nemzetnek választási jogát kétségbe hozni bírja.

Ha valamelly nemzetnek — vegyük magunkat —, ha a' magyar nemzetnek egyszer valamikor megvolt azon joga, mellynélfogva királyt választhatott; 's ha

később megvolt azon joga, mellynél fogva választás helyett ugy határozott, hogy az elsőszülött legyen mindig a' király, mivel ezt czélirányosabbnak ismerte: e' jogának mindenkoron meg kell maradnia. Ha nem gyakorolja, csak azért van, mivel az örökösödési successiot czélszerűbbnek tartja.

Tegyük tek. Rendek, hogy eddig még nem volt az elsőszülöttségre nézve intézkedés, semmi törvény, semmi határozat, hanem mindig választott a' nemzet királyt, mikor az előbbi meghalt: volna e most a' nemzetnek joga azt határozni, arról törvényesen intézkedni, hogy ne választassék a' király, hanem örökösödés utján az elsőszülött üljön atyja királyi székébe?

En azt gondolom senki sem tagadná a' nemzetnek e' jogát. Igen de ez egy jog: választani vagy nem választani ha tetszik; ez a' szabadságnak így vagy amugyi használata. Midőn a' nemzet azt határozza, hogy nem választ királyt, hanem örökösít, szabadságánál fogva teszi, ha pedig azt határozza, hogy nem örökösít, hanem választ magának mindenkor királyt, midőn szükséges, megint szabad akaratjából teszi, Es e' szabad akarat egy, el nem választható, bármilly cselekvés által nyilatkozzék.

A' nemzetnek e' jogát nem tagadhatván azt kérdezhetnők: megszűnt e megszűnhetett e az által, hogy már néhány királyunk az elsőszülöttségi jognál fogva ült az őskirályok székibe.

Europa minden alkotmányos nemzeteinél így van

határozva miként nálunk, hogy a' trónt az elsőszülött foglalja el, és megszűnt e e' nemzeteknek joga más-kép határozni, ha majd jónak látják?

Nem, a' jog és szabadság nem valami külön élő lény, ez maga az ember, vagy cselekvése. Az erősebb erőszakkal akadályozhatja a' gyöngébbet jog és szabadság gyakorlatában, de ezt benne megszüntetni nem képes.

Bármilly társaság, miként egyes ember teljes szabadságánál fogva lemondhat bizonyos időre valami jogáról; azaz szabadságot tetszés szerint korlátozhatja, de természetes hogy ő csak a' magáérol, nem pedig másérol, valamelyik embertársáérol mondhat le.

Példákul: Böjti fölteszi magában, hogy 10 esztendeig húst nem eszik, vagy nem eszik csak pénteken meg szombaton, de fölteheti e magában, hogy majd fia se egyék az említett napokon húst? ugy e szörnyű belonság volna állítani, hogy ő fia helyett is lemondott ennek húsevési szabadságárol.

Ugrovics életében mindig szeretett tánczolni, de bizonyos célbul azt határozta, hogy 2 esztendő lefolyása alatt nem tánczoland, nem tartanók e azt esztelősnek, ki állítani birná, hogy Ugrovicsnak fia is tartozik magát a' táncztól óvni, mivel apja nem tánczolt?

Gyalogosi azelőtt mindig kocsin vagy hintón szokott járni, de valami dolog őt arra bírja, hogy ettől

fogva csak gyalog jár; ugyan határozhatta e ő azt, hogy majd ha ő meghal fia is csak, gyalog járjon?

Nemde nevetségesnek tartanók erősíteni, hogy bizony a' gyermeknek éppen azt kell tennie mit boldogult apja tett?

A' nemzetek egyes emberekbül, atyákbul és fiakbül állván éppen így kell őket venni. Az atyanemzedék az, mi egyes embereknél az apa, a' fiunemzedék az, mi egyes embereknél a' fiu; és tagadhatja e valaki, hogy a' fiunemzedék éppen olly szabadon cselekszik mint az atyanemzedék, midőn ez már nincs többé?

Midőn egy bizonyos korbeli nemzedék ezt vagy azt határozta, lemondott valami kényelemről, szabadságról, jogról: azt éppen szabadságánál fogva tehetette, és bizonyosan valami haszon fejében tette, de hogy az ő maga megszorítása az ő halálával a' következő nemzedékre átmenjen, ez képtelenség volna.

Hiszen mikor egy nemzedék valamit határoz, a' későbbi még akkor nem is létező nemzedékrül nem tudhatni hogy az megtartja e azt vagy nem? Nem tudhatni, hogy úgy tartandja e majd jónak, vagy máskép.

Én nagyon szükségesnek vallom azt, hogy az ember és nemzedék természeti jogai iránt tisztában legyen, mert a' függetlenséget abból lehet világosan kimutatni.

Ha például őseink így nyilatkoztak volna, és ezt törvénczikkelybe tették volna:

„Mi magyar nemzet ezennel átadjuk jogainkat és szabadságunkat a' Habszburg nemzetség elsőszülöttjének, ő tetszése szerint kormányozzon, 's foglaljon minket össze egyországgá többi birodalmaival; mi soha külön, önálló országot tenni nem akarunk.“

Ugyan kérdem a tek. Rendeket, volt e joguk és szabadságuk ezt tenni? Tudom azt feleli mindegyik, kinek tiszta fogalma van a' jogról: természetesen volt joguk, csakhogy ismét természetesen ezt magukról értették, míg ők élnek, 's a' törvényczikkelyben ha kitenni elfeledték volna is, természetesen magában értetik, hogy ők a' jövő nemzedék fölött nem határozhatnak, mert annak intézkedési és törvényhozási joga szinte megvan.

Igy eleink I Lipót magyar királynak fogadták, és törvényesen is határozták, hogy az ő fián kezdve a' Habszburg nemzetségnek elsőszülöttét mindig királynak elismerik, míg az utolsó sarjadék ki nem hal, de csak azon föltétel alatt, ha minden ujon koronázandó, 's királylyá leendő elsőszülött előbb esküvel igéri, hogy a' fenálló törvényeket szentül megtartja 's csak azok szerint kormányoz: de ebből következik e, hogy az utánna jövendett nemzedékeknek választási joga megszűnt? teljességgel nem, mert az akkori Rendek nem voltak képesek csak egy hajszálnyi (hogy úgy szóljak) jogától is a' következett nemzedékeket megfosztani.

Hiszen minden jog az emberben van csak, vala-

hol rajta kívül nem képzelhető; míg ő él gyakorolhatja, vagy nem, mint neki tetszik, de midőn meghal, megszűnik vele minden joga is; tehát az olly ember, ki már nincs, kinek joga meg kevésbé van, ha már maga az ember megszűnt élni, miként kötelezhetné az ő utánna élő nemzedéket valamire?

De ha még élne is, a' mellette felsarjadzó ifjabb nemzedék jogát ennek kebléből ki nem tépheti.

Tehát mihelyt az ifjabb nemzedék annyira nevelkedett, hogy eszével élhet: jogát használni kezdi, vagy nem kezdi, miként jobbnak látja, de az az ő dolga.

Ha nem használja, nem azt jelenti mintha nem birna azon joggal, mintha attól megvolna fosztva, hanem alkalmasint csak azért nem használja, hogy az előbbi nemzedéknek határozatában megnyugszik.

Mi különbséget tudna valaki egyik és másik nemzetnek joga közt kimutatni? ezt tenni akarni képtenség volna.

A' francia nemzet (vagy akármellyik) határozza hogy az elsőszülöttek legyenek mindenkor királylyá egy bizonyos családbul: megszűnt e ezért a' francia nemzet függetlensége? megszűnt e ezzel választási joga? teljességgel nem. Így van más és minden nemzetnél, így kell lenni nálunk is, mert a' jogot nem lehet nemzetiség szerint elkülönözni, módosítani.

De talán fölösleges is e' fölött már illy hoszasan vitatkozni, mert alig képzelhetni annyira esztelen

embert, ki állítani tudná, hogy a' korábbi nemzedék a' későbbinek joga és szabadsága iránt tetszése szerint rendelkezhetik; hogy egyik a' másiknak jogát elveheti, majd meg a' harmadik visszaadhatja 's a' t.

A' ki vitáz e' fölött, azaz, ki állítani látszik, hogy ez vagy az a' nemzet, ennek vagy annak a' nemzetnek jogát, szabadságát elveszi, csak a' szavakat cseréli el; tudnillik erőszakot, vagy ököljogot ért. Az erősebb mindig földhöz verheti a' gyöngébbet; de mi jogrul szólunk itt, nem önkényről.

Ezekbül eléggé kiviláglik, hogy ha a' nemzeteknek elidegeníthetlen jogaik vannak, 's míg ezek vannak, függetlenségeinknek is lenni kell.

Mint hogy ezek iránt alkalmasint tisztában vagyunk magunkkal, szükségesnek tartom még azt fontolóra venni, mért választanak magoknak a' nemzetek királyt? vagy ha mindig új választásra keveset tartván ezt nem gyakorolják, tehát mi czélbul intézkednek úgy, hogy mindig az elsőszülött következék atyja után.

Ezt a' magok remélt hasznáért teszik a' nemzetek, 's ebből teszi a' magyar nemzet is.

Mert föl nem tehetni a' társaságról azt, hogy akár választás, akár örökösödés útján azért tart királyt, hogy az a' társaságnak ne hasznára, hanem kárára legyen.

Ebből természetesen az következik, hogy ha az egész nemzet észreveszi, hogy a' király nem a' nem-

zet' hasznára dolgozik hivatalából le is teszi, miként a' franczia nemzet X Károlylyal megmutatta; mire más nemzeteknél és a' mi történetünkben is vannak példák.

Azonban a' mai időben ez már rendkívüli ritkaság, mivel magok a' fejedelmek személyesen nem kormányoznak, tehát a' haza' céljaival is ellenkezőleg nem működnek, hanem tesznek a' kormányok.

Hol pedig nincs alkotmány, hol nincs organisalt kormány, hanem csak maga a' fejedelem tetszése szerint kormányozva a' társaság érdekével özszeütközőleg cselekszik, 's a' társaság még sem teszi le hivatalából 's mégsem választ mást helyette, nem azt jelenti, hogy a' társaságnak nincs joga, hanem azt, hogy a' fejedelem erősebb, hogy a' társaság el van nyomva.

Világosnak látszik minden; tudnillik hogy a' nemzeteknek joga soha meg nem szünhetik (erőszakkal korlátoztathatik) hogy minden alkotmányos nemzet független; mégis e' tárgy fölött egy kissé késnünk kell.

Minden intézkedést azért tesz a' nemzet, mivel azt hasznosnak, üdvösnek tartja, és csak addig intézkedik úgy, a' mint intézkedik, mig czélszerűnek ismeri, és csak addig folytatja, mig ártalmasnak át nem látja. Mihelyt a' nemzetek meglesznek arról győződve, hogy az elsőszülöttségi jog szerénti intézkedés nem hasznos, hanem annál valami hasznosabb fejlődött ki, természetesen ezt azonnal meg is fogják szüntetni.

Szinte látom, a' tek. Rendek közt vannak némelyek, kik azt akarják kérdezni: mirevaló ezeket most felhozni és előszámlálni?

Kérem alásan, én ezt tartom födolognak; ez adja meg a' szükséges nyomatékokat mind annak, mit önállásunk, függetlenségünk bizonyítására elmondani képesek vagyunk.

A' nemzetnek intézkedési, rendelkezhetési, választatási jogát szüntelen frislemlékezetben kellene tartani, 's ha már az emberek kissé feledék, újra feleleveníteni legszentebb kötelessége minden polgárnak.

Midőn a' fejedelmek hosszas ideig csupán succedálnak, némelyek közülök lassankint elfeledkezhetnek arról, mért ülnek a' tronuson (mert az ember mindenütt gyarló), magokat határtalan hatalmu uralkodóknak tekinthetik, 's az országokat és nemzeteket mint valamely pusztákat a' rajtok legelésző juhokkal együtt örökségüknek, tulajdonuknak könnyen tekinthetnék, mellyekkel aztán természetesen tetszés szerint bánni akarhatnának: az emberek is időfolytával megszokják ezt így igen természetesnek tekinteni, holott az a' legnagyobb természetlenség, midőn már annyira jutnak a' dolgok.

Ha aztán valamely nép néha néha követelésekkel áll elő, annak sükere vagy éppen nincs, vagy csak kevés, és ezt nem csodálhatjuk.

Tehát midőn valamely nép akármit elérni, kívíni akar, tökéletes, és el nem idegeníthető jogainak

egész sulyával kell föllépnie, és akkor sem fejedelemnek, sem kormányznak eszébe sem jut tagadólag válaszolni, vagy ellenkezőleg föllépni.

A' természeti jogtannak csak neve fordul elő némelly országok' iskoláiban, de maga a' jog elhagyatik, hanem valami badarságot adnak elő helyette.

Mi lenne a' társaságokbul, a' statusokbul, ha azon áltan még inkább megörökösödnek, hogy a' status és fejedelme közti kölcsönös viszonyról szólni, értesülni nem lenne szabad? ha a' nemzetek' jogai csupa kötelességeké, ellenben a' fejedelmek' kötelességei csupán jogokká fajulnának el?

Ha mi már annyira elaljasodtunk volna, hogy ki sem mernénk mondani, hogy a' nemzeteknek jogai soha el nem avulhatnak: akkor alkalmasint sükeretlenül zörgetnénk.

Bizony mondhatni, sokszor történnek lépések, mellyek a' hazá érdekével meg nem férnek, de azok a' kormány részéről tétetnek, mert, mikint mondám, és mikint tudva van, magok a' fejedelmek nem kormányoznak.

Nincs eset a' világtörténetben, hogy a' választott, vagy az előleges határozat választás nyomán örökösült király — azokat nem számlálom ide, kik ugy hódítanak meg valamelly népet — ellenkezőt cselekedett volna azzal, mit az egész nemzet kívánt, vagy pedig lakolt is érette, ha ellenkezni bátorzkodott.

Mi tehát érdekeinknél fogva némileg czélszerűnek

tartjuk az örökösödés rendszerben megnyugodni, és pedig két főokból;

először, mivel zavaros, bonyolódott állapotunkban alkalmasint veszedelmesebb volna a' gyakori királyválasztás;

másodszor, mivel királyaink koronázatáskor letenni szokott esküjüket hiven megtartják.

Ugy vélem világosan megmutatám, hogy roszkaróink fensültek, ha mostani kissé élénkebb mozgalminkban olly valamit látnak, mi abban nincs, mit ők gyanítanak; tudnillik Ausztriától elszakadást, — holott mi avval egy soha nem valánk; — királyválasztási vágyat, holott a' magyar királyához való hiveségről eléggé ismeretes.

Nem kellett volna erről egy szót sem szólnom, ha igen derék honfitársaink észargumentumok helyett gonosz, 's egyszermind alacson váddal nem illettek volna bennünket.

A' mi ohajtásunk az, hogy hazánk ne Ausztriában *ben* foglaltassék, mert Magyarország független, hanem Ausztria *mellet* dicsőségesen álljon meg, hogy nekünk Budapesten kormány-ministeriumunk legyen, az osztrák kormányval legkisebb öszszeköttetésben ne álljon, hogy magyar érdekeink osztrák országgal öszsze ne olvadhassanak.

Magyarország, mint független status, maga lábain akar állni. De a' méltányosság is ugy kívánja, hogy az, ki maga erejéből fen bir állni és járni, ne

támaszkodják másra hogy az vezetgesse, mert természetes, hogy ki maga erejét nem próbálgatja, tagjait nem használja, végre csakugyan nyomorékká válik.

Sőt inkább oda kell törekednie minden jóra való nemzetnek, hogy ő minél erősebb, minél önállóbb legyen; így kell nekünk is iparkodnunk, hogy ha majd (némellyek szerint most sokkal erősebb) Ausztriának inai gyöngülnek, a' viszontagság' napjaiban ránk szinte támaszkodhassék.

Valósulnak e vágyaink? nem tudom. Ha nem teljesülnek azok, miket remélni szeretek, akaratomkon mulik, és én nem a' kormányt okozom, hanem magunkat, főkép pedig önérdekü, és azt is rosszul értő aristocratáinkat.

Kisértsék meg csak szilárdan, egyesült erővel állhatatosan a' főrendek a' képviselőkkel együtt valamit a' hazára nézve üdvöset eszközölni: a' kormányban ellentállásra nem fognak találni.

Még legeggyűbb ember is megkezd már arról győződni, hogy nálunk nem csupán a' kormány akadályozza a' jót, hanem magok vagyonesabb és privilegizált polgártársaink.

Azért bolond beszédnek tartom én azt, mit ellenünk vádakul felhoznak jó barátink, hogy mi ezt meg azt akarjuk, hogy a' kormányval özszeütközni akarunk. Hol a' nemzetben tevékenység, akarat van a' hazát boldogítani, sülyedéstől megmenteni: képte-

lenség gondolni is, hogy a' kormány ne azt tegye, mit a' nemzet' képviselői tétetni ohajtanak.

Hogy dolgainkat még rosszabbá tegyék, jó testvéreink, mondom tulajdon honfitársaink, főkép olyanok, kik nyelvre nézve még nem olvadtak velünk özsze (szivre ők nem is fognak, talán csak gyermekeik vagy unokáik) azt vakmerősködnek suttogni, hogy királyválasztási vágyainkat nyilvánítani jobb időre halasztjuk.

Csoda, hogy mi magyarok még így is vagyunk, midőn olly sok és alacson féreg rágódik tulajdon keblünkben nemzetiségünk fájának gyökerein.

De éppen ez ad másrésről reményt, hogy lesz belőlünk valami, mivel ott sajtóságos erőnek kell lenni, hol ennyi viszály, alattomos árulások daczára e' haza virulásnak kezd indulni.

Egy rendkívüli jelentés, törvényhozási közakarát, egyetlen egy országgyűlés e hazát az europai országok egyik legjelesbiké teheti.

Önök, drága honfitársaim, kik majd szerencsések lesznek a' jövő országgyűlésen részint a' királytól meghiva mint törvényhozók megjelenni, csak azt ne mondják majd, hogy a' kormány miatt nem alapithatják meg e' hazának jövő nagyságát; ezt még most hiszik némellyek, de kevés évtized és a' hit egy lesz e' hazában, hogy a' törvényhozók az országgyűlésen magok *nem akarák* tulajdon hazájok boldogságát.

Ezen általános hit a' világtörténetnek egyik lapjára

fölriva örök gyalázatára lenne a' magyarnak, 's emberiségnek, hogy illy nép találtathatott.

Az utókor nem tudná megfejteni: miként történt az, hogy itt egymás szomszédságában két nemzet létezett: *Lengyel* es *Magyar*, kik minden más nemzetek természetével ellenkezően nem akarák a' magok javát mindenek előtt eszközölni, hanem inkább saját romlásukra törekedtek.

Ezen czikkelyemnek végén mégcsak egy két szót azoknak, kik függetlenségünk érzetének jelentkezését királyválasztási vágynak eszelősködnek keresztelni.

Ha azt hiszik ezen jóbarátink, hogy ezen vágyunkat kijelenteni jobb időkre halasztjuk, ezzel megismerik, hogy tehát így, jobb idők jöhetnek ránk, olly idők mikor erőteljes virágzó nemzet leszünk; de ezzel elfeledik megfontolni, hogy hiszen ha ezt megérhetjük Habsburg nemzetségéből származott felséges királyaink alatt: az erőteljes és virágzó nemzedékeknek eszökbé sem jut királyválasztással bibelődni; mert már kivált akkor még inkább mindenki meglesz arról győződve, hogy akármelly hazának boldogsága nem a' választott elnökben vagy örökös királyban rejlik, hanem a' józanészszerű és minden polgár iránt egyenlően igazságos törvényekben alapszik. —

V.

Védegylet.

Mindenek előtt e' kérdést kell magamnak tennem: mit akarunk mi védeni?

És e' cikkelyben azt fogom fejtegetni: mit kell védenünk, miként kell védenünk, mitől védenünk.

Minthogy e' cikkelynek, előre látom, hoszura kell terjednie, 's csak végén látnók meg tisztán azt, mit tartok védendőnek, itt előlegesen három szóval megfelelek főlebbi kérdéseimre.

Mit kell védenünk? — *független nemzetiségünket*; miként kell védenünk? — *tehetségünkben levő minden erőnkkel*; mitől kell megvédenünk? — *a' kora enyészettől*.

A' tek. Rendeket béketűrésre kérem.

Igaz, magyar nyelvünkről a' mult országgyűlésen jó törvény hozatott, de mégis csak töredék törvény. Ha legjobb volna is az, olly kimerítő, hogy többet kívánni sem lehetne: általa nemzetiségünk megóva teljességgel nem volna. Már csak az maga, hogy nyelvünkről törvényt hozni *kell*, szomorú. Illyennel más nemzeteknek nem szükséges törvénykönyveiket tölteniök.

Mi kormányunkra nézve, miként mindenki tudhatja, szörnyű zavarban vagyunk, szigorú végrehajtó sehhol nincs, és ekkor mit használnak legjobb tör-

vényeink is nyelvünkről? Minden külön megye úgy hajtja végre, miként ő jónak látja; érdekünkben, de csak a' mi érdekünkben (tudnillik az egész haza, nem pedig a' szabadalmas osztályok' érdekében) működő erőteljes kormány Budán nincs; ez tehát a' megyékkal és külön más hatóságokkal csak úgy hajtja végre, a' mint birja, 's a' mint felsőbb helyről sürgetik és értelmezik; vagy elhanyagolják; a' kancellaria ugyan erőteljesebb, de mivel néha emberi gyarlóságból magyar érdekeinket akarva e vagy nem akarva szem elől téveszté, a' megyei hatóságok birodalommal nem mindenkor vannak iránta, és mivel tulajdonkép a' budai kir. Helytartótanácsot kellene és akarnák is kormányuknak tartani, sem egyiknek sem másiknak nincs nyomatéka, 's így a' törvények végrehajthatlanul maradnak.

Független nemzetiségünket akarván védeni, mindenkinék akarata ellen is eszébe ötlik, hogy szilárd, és az egész haza' érdekében fenálló hatalmas, de az országgyűlésnek mégis felelettel tartozó kormány nélkül teljes lehetetlenség.

Már ebből aztán mi következik? az, hogy a' nemzetnek legelső g. dja legyen kormányát a' hazában ollyanná tenni, hogy az alkotmányos polgári társaság' követelésének megfeleljen.

Nekünk mint országnak és nemzetnek természetesen van jogunk élni (de hogyan is ne volna, hiszen minden egyes, még társaságon kívül levő embernek

is van), még pedig lehetőleg jól, boldogan élni; igen de az élhetési jog magával hozza a' szükséges intézkedési jogot, mert e' nélkül nem lehetne élet.

Midőn a' védegyelet keletkezett, a' kormány annak nemcsak nem örült, hanem inkább terjedhetése elébe akadályokat gördített, mit egész mostanig sem mulaszt el.

De nem akarnám, hogy a' tek. Rendek következetlenséggel, logicitlansággal vádoljanak, ellenvetésül hozván föl, hogy éppen az előbbi cikkely' végén állítám, miszerént nem a' kormányban keresem a' hibát, hanem minmagunkban.

Igen, magunkban van a' hiba, de mi magunk mint egész társaság nem foglalkozhatunk a' kormányzással, hanem kiki dolga után lát, 's hogy láthasson, azért van a' társaságnak kormánya.

Ezen kormány pedig olyan, millyennek a' társaság lenni akarja, másforma nem lehet.

Minthogy pedig Magyarországbán még most csak a' privilegiált osztályok képezik a' társaságot (a' sok millionyi sokaság még csak most kezdi a' társaságot tenni, mióta a' tulajdon birtokot szerzhethési és hivatalt viselhetési jog mindenkire kiterjesztetett); és mivel e' társaság birja a' hazát: természetesen ezt a' társaságot értem, midőn állítom, hogy a' kormány olyan, millyennek lenni a' társaság akarja; de én nem ezek' érdekében szólok hanem a' 15 millionyi sokaságbul alakulandó társaságéban.

Mondom, midőn a' védegyelet keletkezett, mit élhetésünkre, mint szükséges intézkedést tettük, a' kormány akadályozólag működött, mit tennie, mint Magyarország' kormányának, nem lehet; mi világosan mutatja, hogy kormányunk nem olyan, millyennek a' haza' köz érdekében lennie kellene; miből aztán természetesen következik, hogy tehát arról gondoskodni kell, miként alakuljon érdekeinknek képviselő kormánya.

Mert olyan kormány, melly a' védegyeletet akadályozhatá, nemzeti függetlenségünk' védelmében sem fog nagy hasznunkra lenni.

Tegyük, hogy a' védegyelet elleni mindennemű akadály, mit hirteltek, való, mert a' világos tények kétségbe nem hozathatnak: a' kormány' lépése csak akkor volna menthető, sőt magasztalendő kötelesség, ha be lehetne bizonyítani, hogy a' védegyelet

először, törvényellenes,

másodszor, hogy a' hazára nézve káros,

harmadszor, hogy csak kevesen pártolják, 's mint illyet, a' sokaság' meggyőződésével ellenkező szokatlan újítást gátolni kell.

Nézzük e' három pontot egyenként.

A' védegyelet *először* nem törvényellenes, mert a' roppant corpus jurisban egy betű sincs arról írva, hogy Magyarországbán nem szabad honi készítményt viselni, használni; nincs egy szó tilalom arról, hogy hazánk' lakosainak nem szabad értekezni, miként le-

hetne a' külföldi gyártmányt nélkülözni, 's magunk közt ipart ébresztetni? — Ha a' kormány mégis föllép ellene, világos jele, hogy nem az egész társaság' érdekében kormányoz.

Másodszor, nem káros a' védegyelet a' hazára vagy nagy társaságra, azaz nemzetre nézve. Ezt bizonyítani szinte fölösleges, mert alig lehet olly kába embert köztünk gondolni, ki ezt kétségbe hozza.

A' külföldi készítményért kimegy pénzünk; ha belföldit veszünk, itt marad pénzünk; már pedig azt egy statusgazdász sem birná józanul állítani, hogy káros a' hazára, ha keblében a' forgatásra szükséges pénze van.

De tegyük, hogy káros a' hazára nézve, ha pénz forog benne, úgy káros volna az más országra nézve is, és így az osztrák ország' kormányának mindenkép meg kellene akadályoznia, hogy pénzünk oda ne szivároгjon, mert e' szomszédországnak majd káros lesz.

És engedjük meg, nem csupán a' pénzforgást tekintvén, hanem általában véve, hogy a' védegyelet, mellyben minél többen résztveszünk, ártalmas hazánkra nézve: a' kormánynak nincs hivatása ezt még azon esetben sem akadályozni, mert a' mit a' nemzetnek nagy többsége pártol és károsnak nem tart, azt a' kormánynak sem szabad károsnak tartania; mivel a' kormánynak józanul csak azon értelemben kell kormányozni, a' mint a' nemzet' kívánsága nyilatkozik;

tehát a' védegyelet ellen nem léphet föl még akkor sem, ha az károsnak mutatkoznék.

Egyébiránt is képtelenség azt hinni, hogy a' kormány jobban érti mi ártalmas a' hazának, mint a' nemzet maga; ezt, a' könnyen tétethető ellenvetés' megczáfólásaul mondám, mivel vannak emberek, kik azt birják állítani, hogy a' kormány tudja csak mi jó, vagy rossz a' nemzetnek.

Harmadszor, a' védegyeletet, nem a' kisebb rész, hanem magok a' képviselők országgyűlésen alapíták meg; tehát a' kormány akadályozólag nem léphet föl ellene, ha ő csakugyan az egész haza' érdekében, és csak a' magyar status' érdekében létező kormány.

Erre azt mondhatják ama bizonyos jó barátaink, hogy: „törvényes szinte azért még sincs, mert a' felső táblának hozzájárulása nélkül történt.“

A' felső tábla már ben van a' képviselőkében, mivel a' követek' választásába a' Főrendek is befolyanak, és pedig nagy mértékben; hogy ők kétszer képviseltessenek, míg a' nagy sokaság egyszerre sem, ugyis természetlenség. A' mit tehát az alsótábla határoz, ben levén már a' felső is, képtelenség, vagy komédia mégis a' felső táblához küldeni.

„Azt ugyan nem tagadhatni — válaszolhatják ismét elleneink — hogy a' Főrendek képviselvék a' követi táblánál, de ezek mind összevéve azokkal is, kiket képviselnek, nem teszik a' többséget, mert a' nép' száma milliokszor nagyobb.“

Igen, de a' kormány inkább csak a' kiváltságosak' érdekét képviseli, miként fölebb mondám; tehát ezen kiváltságosak' határozata ellen nem működhetik.

Egyébiránt ha az ellenvető ebbe fogódzik, hogy a' kiváltságos osztályok nem teszik a' többséget, 's azért nem érvényes védegyeleti határozatuk, az általuk hozott törvények sem érnének semmit; következeteségből ezt is kell ellenvetőnek állítani, mivel törvénynek tulajdonkép az egész nép' akaratát kellene csak nevezni; és e' szerént a' csupa kiváltságosak által hozottakat nem is kellene a' kormánynak végrehajtania, mert nem a' többség hozta.

Igy világosan megmutatám, hogy a' kormánynak nem lehetett a' védegyeletet akadályozni igazságosan.

De tudom én, honnét igyekeznek mindent következtetni, kik ipari mozgalmaink ellen kikelnek; onnét, mivel Magyarország csak Ausztria név alatt fordul elő, tehát mivel már ennek részeül tekintik, kormányzás elleni tettnek nézik, mi nem úgy történik, a' mint Ausztria' kormánya kívánná.

Hiszen fölebb már kifejtém, hogy az teljességgel semmit sem tesz függetlenségünk ellen, hogy apostoli királyunk külföldön lakik.

A' társaság különfélekép intézkedhetik maga kormányoztatására nézve; tudnillik vagy úgy, hogy évenként (akár több, három, négy évre) választ legfőbb tisztviselőt 's azt elnöknek nevezi; — vagy úgy, hogy választ különbség nélkül akármelly családbul királyt,

nem tekintve hányadik szülött legyen az; — vagy egy bizonyos családbul választ 's határozza hogy annak első szülötte legyen mindenkor a' király.

Igy rendelkeztenek atyáink is, de ebből soha nem következik az, hogy hazánk valamely más országtul függ, vagy éppen annak kiegészítője.

A' mi érdekeink tehát nem olvadhatnak össze más ország' érdekeivel, következőleg a' kormány, mint Magyarország' kormánya, jogosan egy hajszálnyi akadályt sem tehet a' védegyelet ellen.

A' védegyelet vagy igen csekély valami, vagy ellenben nagyon fontos dolog. Ha az első, a' kormánynak mozdulnia sem kell iránta, észre sem kell vennie: ha ellenben igen fontos tárgy, a' kormánynak kötelessége volt volna az apostoli király Ő Felségét arra figyelmeztetni, hogy e' fontos ügy miatt országgyűlés tartatnék; mert alkotmányos országban ezen kívül csupa kormányi rendelvényekkel nem intézhető.

Ha aztán országgyűlésen határoztatik el a' védegyelet, (ugyis ott történt, de mivel a' kormány' ügyvédei nem akarják azt érvényes határozatnak tekinteni, azért mondom, hogy országgyűlés tartatnék) akkor a' kormánynak kötelessége azt minden tőle kitelhető módon előmozdítani.

De ha országgyűlésen a' többség nem akar védegyeletet, szinte a' kormánynak kötelessége azt gátolni,

ha törvényellenes. Igen de főlebb mutatám, hogy honi készítményt viselni nem törvényellenes.

Tegyük, hogy 10 millio nem pártolja a' védegyeletet, hanem vesz olly készítményt, a' mi neki tetszik, mindent külföldrül vesz, és csak egy millio pártolja a' védegyeletet: a' kormánynak legkisebb joga sincs ez egy milliot is akadályozni, mig törvény nem létez arra, hogy honi készítményt használni tilos, vagy mig bebizonyítva nincs, hogy a' honi készítménynek használása ártalmas, veszedelmes az országra.

És ha a' védegyelet ártalmas, miként a' kormány véli, és ha csakugyan ő tudja jobban mi káros a' hazára nézve: nem csak a' hivatalnokoknak kellett megtiltani, hogy abban részt ne vegyenek, hanem az egész nemzetnek; mert képtelenség azt hinni, hogy a' mi egyik hazafinak árt, másnak nem árt.

Most azt kérdem: mi végre vannak a' hivatalbeliek felállítva, kinevezve? arra-e, hogy a' haza' érdeke ellen működjenek, vagy arra, hogy az ország' javára dolgozzanak?

Ha az első állna, a' nemzetnek el kellene minden hivatalnokot bocsátania, mert józanésszel ellenkezik azokat maga kárára tartania; ha a' második áll, nekik a' védegyeletet pártolniok, előmozdítaniok kell, abban résztvenniök szükséges.

Némellyek e' szó alatt egészen mást értenek, de ki is mondják sok helyen; náluk védegyelet = revolutio. És hogy vannak köztünk emberek, kik ezt

szivből ohajtják, arról tökéletesen meg vagyok győződve, ámbár nem is tudják, mi az a' revolutio. Kik ohajtják ezt? könnyü kitalálni; azok, kik szeretnék, hogy szétágozó erőnk még széljebb ágozzék, megszakadozzék, aztán végre az ország önmagában meghasonljék és az önállás tönkre jusson; kívánják pedig ezt azok, kik hazánkból Ausztriát csinálni vágyóznak.

Nem, revolutio nem készül nálunk, hacsak a' kormány mély politikájával erőnek erejével nem akarná elővarázsolni.

Ha szavam olly hatályos volna, milly szent és igaz ohajtásom, hogy illy valamitől Isten megőrizzen; 's ha a' sajtó szabad volna: lelkennek minden erejét arra meriteném ki, hogy a' netalán kitörhető revolutiot ránk nézve veszedelmesnek megmutatnám, 's elejét venni igyekezném. Nemzeti függetlenségünk örökre elvérzenék, ha most illy valamire vetemedni elég esztelenek volnánk.

Bár tárgyamhoz nem tartozik, de szükségesnek tartom e' borzasztó nevet: *revolutio*, pár szóval érinteni, mivel jó barátaink' agyában már megszületett 's a' védegyelettel egyértelműnek venni elég hóborzosok.

Az én nézetem röviden a' revolutiorul ez.

Vagy az egész nemzet indul fel valami újat kívíni, vagy csak egy kis rész.

Ha az egész, az nem revolutio, hanem határozat; mert ki ellen revoltál az egész? képzelni sem lehet:

ha pedig egy kis töredék revoltál valami visszaélés ellen, az esztelenség.

De némelyek még azt is revolutionnak szokják nevezni, ha valaki szóval kikel, és a' visszaéléseket, törvénytelenégeket megtámadja, mint ilyeneknek lenni okokkal megmutogatja; hiszen ez minden polgárnak szent kötelessége, mert képtelenség nélkül föl nem tehetni a' társaságról, hogy a' visszaéléseket, törvénytelenégeket becsuszni, elharapódzni ohajthassa. Mondom tehát az ilyenek ellen mindenkinek szóval és okokkal, minden alkalommal kikelni, és küzdeni kell. A' kik e' szent kötelességnek teljesítését is revolutionnak, azaz törvénytelen ellenszegülésnek nevezik, azokhoz nincs mit szólnom.

Ebből tehát világosan látahtó, mit gondolok én a' kis rész által eszközöndő revolutio alatt, tudnillik azt, midőn alattomosan összebeszélnek, titkosan terveznek, 's végre tervök szerint fegyverrel támadják meg a' felsőbbséget, kormányt.

Mind addig tehát, mig embernek teljes szabadságában és tehetségében van minden bajt, mi a' társaság' jólétét fenyegeti, szóval, beszéddel, irással elhárítani: addig esztelenségnek, vakmerő bolondságnak tartom az ugynevezett revolutiot; pedig ez minden társaságnak szabadságában van; mert alig létez még társaság, melly magának megtiltotta volna beszélni; ez iszonyú bolondság volna; igaz, a' sajtó általi beszédet

korlátozzák magoknak némelly társaságok, de elég esztelenül is cselekedték.

Van-e nemzet, melly szóval, beszéddel szilárdan megkísértette bajait orvosolni, 's nem boldogulván fegyverrel kellett volna azt végeznie?

Az emberek gyarlók, miveletlenek, tanulatlanok lévén, szóval vagyis okokkal nem birnak jól harczolni 's győzni, tehát fegyvert fognak, 's egymást öldösik, holott emberhöz inkább illően lehetett és kellett volna bajaikat elintézni, az ész' és okok' fegyverével.

Röviden, míg az embereknek hatalmában van szóval, észszel kivíni azt, mit kivíni szándékoznak: addig durvaságnak, kegyetlenségnek tartom vashoz nyulni; természetesen tehát kárhozatosnak tartom a' részletes revolutiot; azaz midőn a' társaságban némellyek összebeszélnek, hogy fegyverrel torolják vissza a' fegyver nélkül elkövetett (becsuszott) törvénytelenégeket.

Ha pedig, mint mondám, az egész társaság támad és zendül fel valami igaztalanság ellen, ezt lehetetlen józanészszel revolutionnak nevezni. Azt, ki a' társaság ellen elkövette az igaztalanságot, törvény elébe idézi, érdeme szerint megbünteti, és vége van mindennek. Kérdem ki ellen revoltálna így az egész?

Mióta emberek vannak, vagy mennyire a' történet fölér a' régiségbe 's azóta hogy társaságok léteznek, soha az egész nem kelt föl, nem csinált revolutiot néhány ember, a' kormány ellen.

Midőn egész országbeli nép egyesülten *akar*: az ennek ellenében levő kormánynak nemcsak akarata nincs, hanem a' kormány semmi más, mint az egész népben levő egyes parányi tagok.

Még egyszer, az egész nép revoltálni nem tud, ez képtelenség; a' nép csak határozni tud.

De a' mikor a' nép, két *majd* egyenlő részre oszlik, mikor tehát nem a' társaság határoz néhány egyes irányában, hanem a' nemzet két pártra oszlik; akkor az nem revolutio, hanem meghasonlás, polgárháboru.

Nézzük példában állításomat, hogy az egész nem csinál revolutiót; előbb kicsinyben, aztán következtessünk nagyra, legnagyobbra.

Tegyük Budapest ikerváros (vagy jobb lesz a' kettőset összeolvadva értenünk) lakossága 140,000; kormányát, azaz, polgármester-, bíró-, kapitány- 's még néhánybul álló tanácsát valami okbul megutálta, igaztalanságban kapta, benne semmi bizodalma nincs; a' városi intézkedések mind inkább elavultak; a' kor' kívánatának meg nem felelnek; a' nép' jólétének gáttal szolgálnak; ennél fogva néhányan a' lakosok közül indítványozzák, hogy uj elüljárókat kell választani, az egész kormányzási rendszert megváltoztatni.

Az elüljárók érdekük szerint az indítványt kárhoztatják, okokkal megczáfolni nem bírják, hanem az indítványozókat fenyegetik.

De az indítvány az egész nagy városban visz-

hangra találván általánosan elfogadtatott, 's a' nép választ, ujít, határoz: gondoljuk e, vagy képzelhetjük e, hogy a' 140,000 ember a' néhány elüljáró ellen revolutiót kezd? Isten mentsen! Annyira nem tévedt az emberi ész, hogy ezt revolutionnak nevezhesse.

A' nép csak határoz, uj intézkedéseket tesz, a' régieket eltörli, kormánya helyett mást választ. Még egyszer kérdem: revolutio-e ez? lehetetlen.

Igy van nagyban, egész kerületekre, az egész országra nézve is.

Vagy talán némelleyek azt hiszik, hogy az elüljáróság ellen fog állani? én nem hihetem. Ezen elüljáróságnak még csak eszébe sem jut ellenállni akarni.

Nekem ilyen fogalmam van a' revolutióról; nem tudom a' tek. Rendek miként gondolkodnak e' tárgyról.

A' védegyelet jó mód, sükeres eszköz ujjaszületésünkre; most sokan pártolják, de ki biztosít minket arról, hogy ez így marad? És ha így megmaradna is, még ez csak kezdet, pedig több kell; és ki biztosít, hogy mind inkább fog terjedni?

Az ember általában mindenkor gyarló, és mi magyarok különösen ismeretesek vagyunk arról, hogy kitarítani nem tudunk; ó pedig ez a' gyarlóságok' legfőbbikeinek egyike.

Ha tehát nem tréfálunk, hanem komolyan megfontoljuk ügyünket, 's ha szép, boldog jövőnek alapot vetni akarunk: a' védegyeletnél még hatalmasabb esz-

közt kell megragadnunk, 's az nem más, mint a' szabad sajtó.

Ne mondjuk, hogy ezzel nem bírunk, hogy ez hatalmunkban nincs, hanem mondjuk inkább ki őszintén, hogy bizony mi a' szabad sajtót magunk sem akarjuk, mert gyarlóságunk miatt rettegünk tőle.

Igen, de ha e' gyarlóságot levetkezni nem igyekszünk, fogjuk-e a' védegyeletnek üdvös és tartós gyümölcsét remélhetni? én kételkedem, bárcsak csalatkoznám!

Hiszen ha mi állhatatosak voltunk volna szándékunkban, annyi szép határozat, törvény után már ott állhatnánk, hogy a' védegyelethez nyulni nem kellett volna, mert maga saját érdekünk szem elől nem tévesztve felségesen megvédette volna magát, legalább attól, hogy olly szörnyen össze nem bonyolódtak volna ügyeink.

Arra, hogy bármi intézkedés minél célirányosabban tétessék, 's hogy aztán minél gazdagabban kamatozzon, nincs hatályosabb mód mint az előleges minden oldalruli megvitatás, kölcsönös értelmesítés, felvilágosítás: ugyde ez sajtói szabad közlekedés nélkül teljes lehetetlenség.

Azt senki sem tagadhatja józanul, hogy így összekuszáltnan, szétszakadozva, mint vagyunk, a' kormány irántunkban igen hatalmas, ellenére tetteleg keveset vihetünk, tehát szólunk kell előbb, a' discussio' mezejére szükséges lépünk, hogy a' kormány-

nak talán nem jogos igényeit okokkal legyőzhessük, 's haladni akarásunkban teendett akadályait igaztalanoknak megmutathassuk.

Mert akármihhez fogunk, a' kormány (nemzeti célunkat felfogni nem akarván) azt mondhatja: „Ez a' kormány' dolgaiba vág, tehát a' salus publica érdekében minket illet a' fölött határozni; megengedni, vagy eltiltani, miként a' közjó kívánja; ugyanis erről nekünk kell gondoskodnunk.“

Az iránt tisztába kell jönnünk: mit határozhat, mit tilthat vagy engedhet meg a' kormány? mennyire terjed kormányzási hatalma; mik hatáskörének határai? minthogy természeti jogunknál fogva mindazt megtehetni hiszszük, mit törvény nem tilt.

Ha szabadon nem közlekedhetünk, hanem csak azt mondogatjuk el, mit a' kormány megengedhetőnek hisz, ugy egymást soha föl nem világosíthatjuk, tisztába nem jöhetünk.

Az ember nem tudja, boszongodjék-e vagy nevéssen, midőn számtalanszor hallja első hirű 's szabadelmű férfaiunktul: volna csak szabad sajtónk! Hát azt hiszszük-e, hogy ez majd magától jő, sült galamb módjára szájunkba repül? Azt várjuk-e, hogy majd a' kormány mondja: netek szegények szabad sajtó! Ha ítéletnapig mindig csak mondjuk: ejnye bárcsak volna szabad sajtónk, mégsem lesz; ellenben mihelyt tetteleg megkezdjük, mingyárt lesz.

Határozzák a' rendek, hogy: a' censura, mint

törvénytelenül becsuszott önkény, visszaélés eltöröltetett, 's azonnal lesz szabad sajtó.

De viszatérek ismét a' védegyletre.

Mi nagyon leszálltunk; némi külső csínosodás, illedelmi csecsebecse ragadt ránk, külsőleg valami finomféleséget mutathatunk fel, egy egy kevés szorgalom is mutatkozik, de erkölcsileg gyöngék, talán mondhatnám pulyák vagyunk, elaszszonyosodtunk; a' hivatalvágy, a' jövedelemhöz nem arányban levő fényűzés, e' kettő, mint rágó fene emészti főkép, a' társadalmi testet: 's a' kormánynak nem nagy megerőtetésébe kerül a' védegyletnek tüzes pártolóit is iránta meghűteni. Hogy mindenik eltántorítható legyen, nem akarom állítani, de bizony mondom, adott becsületszavunk nem elegendő biztosíték: mit kell, mit lehet legüdvösebbet a' dolgok' illy állásában tennünk? szükségtelent nélkülözni, kitartani tanulni, a' szabad sajtó mellett küzdeni; e' hármat tehetjük.

Vannak a' társaságban ollynemű vétségek, kihágások, elmulasztások, mellyekre büntetés szabva nincs, mellyeket tehát csak a' közvélemény büntethet megvetéssel vagy roszalással, ilyen a' többek, és pedig száz meg ezer gyarlóság között, ki a' védegylet' ügyében, vagy akármi másban adott becsületszavát megszegi, vagy ki ezt, mint hazánk' fölvirágoztatására most még igen sükeres, de későbbben is mindenkor üdvös módot gátolja, hátráltatja: miként büntethetni illyeket szabad sajtó nélkül? pedig a' társaságnak

egyik legnagyobb hibája, veszedelme, ha a' gyarlók, a' vétkesek bűnhődés nélkül üzhetik mesterségöket.

Száz meg ezer esetben a' szabad sajtó varázserővel bir 's működik: buzdit jóra, elrettent a' rosztul; lelkesit dicsőre, alacsonságra fajulni nem enged. Ez megtámadja és pelengérre teszi mind azokat, kik a' haza' szent ügye ellen működni vakmerősködnek 's átadja gyalázattal - teljes nevüket az utókornak is.

Ha valaki a' védegyelet' tagjai közül azt hiszi, hogy nekünk csak a' külföldrül, jelesen pedig Ausztriából áradó készítmények ellen kell műiparunk' csirait védeni: az nincs magával tisztában; nekünk önálló nemzeti létünket, függetlenségünket kell védenünk.

Kénytelen vagyok tek. Rendek oda visszatekinteni, hol azt fejtegetém, hogy Magyarország független, és ebben semmi akadályul nem szolgálhat az, hogy apostoli királyunk még más nemzetnek is fejedelme.

Bizonyítja ez állításomat maga a' kormány az által, hogy Osztrákország és Magyarország között határvámokat állított fel. Egy ugyanazon status' belsejében nem szoktak harminczadok fenállni; 's ha valahol mégis létezne illy valami, az legabnormisabb állapot volna, 's csak zsarnoki önkény gyakorolhatná, nem pedig alkotmányos nemzet' kormánya.

Másodszor tanusítja ezt a' mi Felsőleges királyunk maga, mivel minden három évben a' törvények szerint tartozik Magyarország' Rendeit országgyűlésre összehíni, mit Ausztriában szükségtelen tenni.

Igaz, nálunk is a' formalitás annyira ment, hogy a' törvényhozók szolgálai alázatos hangon terjesztik föl az apostoli király elébe a' törvényjavaslatokat megerősítés végett; de ez azért semmit sem bizonyít függetlenségünk ellen; mert törvényileg meghatározva nincs, milly hangon kelljen a' királyhoz szólniok, tehát csak magoktól a' Rendektől függ más módot venni föl, 's törvényhozókhoz illetlen könyörgő és esedező szavakat kihagyni.

Nem kevesbbé bizonyítja harmadszor függetlenségünket 's önállásunkat az is, hogy hazánkban más törvények, más nyelv, más kormányzási mód van, mint Ausztriában, 's hogy nálunk a' törvények' végrehajtásán, tehát csupán igazgatáson kívül a' kormány változásokat országgyűlés nélkül nem tehet, holott Ausztriában tetszés szerint rendelkezhetik.

Ha történnek is nálunk szinte önkényszerű lépések, intézkedések, azok „törvénytelenések és sérelmek” neve alatt országgyűlésre kerülnek, 's ha a' törvényhozás nem bírja is megorvosolni, de midőn egyszer iszonyu rakássá nevednek, 's a' nép is választja a' képviselőket: azonnal egyszerre minden sérelem orvosolva lesz.

Hogy azonban az ovásoknak gyakran semmi sikere nem lett, hogy a' sérelmek orvosolatlanul maradtak, semmit sem bizonyít a' függetlenség ellen; hanem csak azt bizonyítja, hogy a' Rendeknek kivált pedig Főrendeknek, nem volt még eddig igazi akaratuk

azokat orvosolni; 's bizonyítja továbbá még azt, hogy a' magyar nagyon őszinte, jószívű, gyakran tulságos bizodalommal is volt a' kormány iránt; várta, hogy ez majd maga indultából mind megorvosolja, de a' mi elmaradt, 's a' hosszas szokás által megöröködött; végre tanúsítja azt, hogy a' magyar nem eléggé erélyes; legvégre pedig bizonyítja azt, mit legelől kell vala mondanom, hogy maga a' nemesség nem elég potens a' sérelmeket és visszaéléseket orvosolni.

De jó jel erre nézve már az, hogy a' kiváltságos osztályok e' tehetetlenségüket magok kezdik átlátni.

Mi tehát nemcsak néhány gyárunkat, parányi iparunkat védjük, hanem védjük nemzeti jólétünkre alapul szolgálható minden eszközeinket, védjük nevünket az enyészettől.

Erre talán csak nem kell a' kormánytól engedelmet kérnünk?

Mi hosszas idő óta csak Ausztria név alatt fordulunk elő. Ennek oka főkép csak magunk vagyunk.

Igy vannak megírva az Augs. Allg. Zeitung-ban főkép, és minden más ujságokban is, száz meg ezer helyen: „Oestreich. Aus Pest,“ holott mi alkotványos, független nemzet vagyunk.

Nem érzik a' tek. Rendek, milly gyalázat van ebben, nem veszik e észre, mennyire lealacsonító ez ránk nézve?

Nekem mindenkor valami kinevezhetlen borzadás

futja át egész testemet, valahányszor ilyen kerül szemem elébe. Ugyan tek. Rendek, így marad-e ez? Nem a' legnagyobb következetlenség-e nemzeti önállásunk mellett vitázni, harcolni, magyar nyelvünkért küzdeni, ha meg más részről csak Ausztriává lenni sietünk, az ilyeneket meg nem akadályozva?

Mi az újabb időben majd minden országgyűlésen kértük a' kormányt, hogy a' mi országunk és Ausztria közt létező vámsorompókat törölje el, mit ő nem tön, mivel tökéletes joga és szabadsága van minden statusnak határain vámokat organizálni.

És midőn a' kormány kívánságunkra nem hajolt, akarata ellen hatalmasan bizonyítá, hogy mi külön status vagyunk, 's ebben legalább reményünkön kívül oltalmazott bennünket, midőn a' vámok' eltöröltetése által Ausztriával egygyéolvadni készültünk.

Figyelmünk fölébredvén ettől fogva ovakodunk majd osztrák ország' jogaiba avatkozni, 's tőlük azt kívánni, hogy vámokat ne állítson ott, hol neki tetszik. A' védegyelet és nemzetiségünk' érdekében csak kívánnunk kell, hogy azon vámsorompók fenálljanak.

Ha gyermekeink', unokáink' 's általában hazánk' boldogságát szívünkön viseljük, 's nem csupán maról holnapra gondoskodunk: itt a' hazában kell piacot állítani, hol fölöslegünket az éhező honfiak vegyék meg és csak azt bocsátandjuk majd külföldre, mi ezen kívül megmarad. És ezt a' fumei kikötő felé irányozzuk, hogy a' kiszállítók onnét ne gyármü-

veket, hanem gyarmati árucikkeket hozzanak vissza helyette.

Igen tek. Rendek, mi védeni fogjuk mind azt, a' mi hazánk' fölvirágoztatására tartozik, megkivántatik.

A' sajtó még nem levén szabad, addig mig szolgáltatunkra kivíjuk, itt a' teremben mondjuk ohajtásunkat, itt magyarázzuk mi célja védegyeletünknek; tudnillik (ezt minél többször kimondani szükségesnek tartom) nemzeti függetlenségünket Europa előtt kimutatni.

Mi védeni fogjuk hazánkat attól is, hogy idegen országi 's nyelvű bevándorlók, azaz gyarmatok el ne áraszzák még inkább, mert a' már itt levő hálátlanok is elég akadályára vannak magyar nemzetiségünk' kifejlődhetésének.

Mi őseink' azon hibájába esni nem akarunk, miszerént beköltözött egész nagy gyarmatoknak magokkal hozott nemzetiségüket a' mienknek kárára, veszedelmére megtartaniok engedék.

Mi a' magyar fajt legalább a' mostani sajtóságában megtartani 's idővel feldicsőíteni magunkban elhatároztuk.

Az igaz, sok szorgalmat hozhatnának be német atyánkfiai magukkal, de a' szabad föld, észszerűb-bekké változandott intézkedéseink, a' népnek kivivandott jogai 'stb. majd megtermik előbb utóbb a' gyümölcsöt idegen országbul bevándorlandott telepek nélkül is.

Hiszen Isten nem osztá az ipart válogatva csak

ennek meg annak a' nemzetnek; egyikben sem fojtotta el egészen. Legyenek csak a' szorgalmat gátló akadályok elhárítva: szükségkép kell szorgalomnak támadnia.

A' valódi ipart sohasem lehet mesterséges fogásokkal előteremtteni: azt szükség és mindenki' igazságos követelésének megfelelő törvények szokják elővarázsolni.

Nem az nekünk a' főbajunk, hogy kevés az ember hazánkban, hanem a' hiba törvényeinkben, alkotványunkban rejlik. Ezek javulásnak indulnak. A' birtokolhatási jog és törvény idővel a' népetlen puszták és hegyvidékek közé sulyegyent hozand, és e' sulyegyen erőtetés nélkül szorgalmat szülend.

Milly ferde fogalma van azon statusgazdásznak, ki valamelly országot minden módon és mesterségesen akar egyszerre lakosokkal teletömni! A' haza' keblében rejülő kincs el nem fut előlünk; majd hasznát veszik annak gyermekeink és unokáink.

Hát az baj-e, hogy századokig még mindig elég üres hely lesz e' hazában? Igaz nem kedves látványok a' temérdek mocsárok, homoktengerek e' hazában, de mindez mostani népességünk mellett is elenyészhetnék, csak a' privilegiumok szünnének meg, 's helyettök mindenkire egyiránt üdvös törvények készülnének. A' talán bejövendett gyarmatok fogják a' mocsárokat és homokot megszüntetni? jól van, telepítsétek hát oda; ha kedvük lesz: de az eddigi

tapasztalás mit bizonyít? a' kamara a' legjobb földet jelölte ki számukra.

Hiszen hogyan cselekszünk midőn valami nemesített fát akarunk nagyra és széppé nevelni? Tövéből és közeléből minden gázt, gyomot kiírtunk, hogy a' nemesített 's beoltott fának szükséges táplálékot tőle el ne szíják; téres helyet hagyunk vagy készítünk neki. — Így kell, 's így akarunk a' mi magyar fajunkkal, azaz, minmagunkkal cselekedni.

Ha midőn majd a' historiai jogok elavulandottak, a' tulajdon birtok is megszűnendett, 's helyette a' tökéletes közhasználat (communismus) áll be: akkor helyet kell engednünk hazánkban mindenkinek, kik a' földnek más részein a' fölőslegesen népesült országokból már sehová nem mehetvén hozzánk takarodnak; de akkor már meg fogott szünni a' külön nemzetiség, és határokkal elválasztott haza. Mig ez történik, pedig úgy hiszem soká lesz, addig élet és halálra küzdünk nemzetiségünk mellett, független hazánkért, 's a' további elkorcsosodástul meg fogjuk védeni.

Védeni fogjuk tehát országunkat, hogy más országgal öszsze ne olvadjon, mert nemzetiségünkön, az egész föld kerekiségén elszigetölve létező magyarságunkon most és mind örökké gyermeki szeretettel csüggünk (kivevén a' kivendőket).

De védelmünk' értelme természetesen nem lehet csak az, hogy a' mi e' drága honnak árthatna visz-

szavetjük, hanem erőt, minél nagyobb erőt igyekszünk kifejteni; mert erő nélkül valamit megvédeni képtelenség.

Ha a' védegyelet' tagjainak összes érzelme 's vágya helyett az enyémet tehetném, ezt mondanám: „Czélunk e' kevés szóban egészen ki van mondva: mi azt akarjuk, azon igyekszünk, hogy Magyarország dicsőségesen álljon meg Ausztria és más országok mellett; az europai statusok közt ne csak mellőzve ne legyen, sőt inkább befolyással bírjon, hogy a' magyarok' apostoli felséges királya V. Ferdinánd még hatalmasabb legyen mint az osztrákok' császára.“

Mi tartalék gondolatokat 's vágyakat magunkban nem rejtegetünk (tudnillik én azt hiszem ebben mindenki úgy gondolkodik mint én), de azt nem szívelhetjük, hogy hazánk Ausztriában *ben* foglaltassék, hanem hogy *mellette* külön, önállólag fölvirágozzék, 's az europai országok között jelentőséggel bírjon.

Mi ohajtanók, hogy e' hazának 15 millio népe mind egy szálig tiszta magyar volna, mert ez nagy nyomatékot vetne a' mérlegbe, de erőszakkal magyarrá tenni egyet sem fogunk megkísérteni, hanem Magyarországot annyira emelni föltettük magunkban, hogy a' sajátságos, 's nyelvre nézve tőlünk különböző népcsoportok dicsőségnek tarthassák bennünk önként felolvadni, 's hogy meggyőződésük szerint mondhasák: mi ettől fogva testestül lelkestül és nyelvestül magyarok leszünk.

A' kik nem barátai a' védegyeletnek, éppen úgy mint a' kormánynak tagjai, e' két szóval: *elválás*, *őszszeolvadás* sokat vesződnek, még éjjel is erről álmodnak némelyek, 's e' két szót a' védegyelet hozta szokásba a' nemzet közt; a' kormány mindig tárczájában hordozta.

De ugyan mi az az elválás? semmi! Hiszen hol őszszeolvadás nem történt, ott elválást sem képzelhetni. E' szavak merő tudatlanságon épülnek; de igen, még más valamin is; könnyelműségünkön és némi rosz akaraton is.

Hogy a' kormány ohajtotta az őszszeolvadást, már csak a' könnyebb igazgatás végett is, igen természetes, 's minthogy ez magától nem ment, vagy nagyon lassan, néha néha olly fogásokkal élt, mellyek azt elősegíthették, millyen például, hogy hazánk, mint külön status, nem említetik, hanem csak Ausztria név alatt.

Az erőteljes II Ió'sef (ki főképen maga személyesen vitte a' kormányzást is, alatta nem igen levén más kormánytest) már tovább ment, az őszszeolvadást hatályosan kísértette meg, de süker nélkül. Tehát őszszeolvadás soha nem történt, 's csodálatos hogy az emberek mégis erővel elakarják magokkal hitetni hogy: de bizony, mi Ausztriavál egy vagyunk.

Minthogy tehát lényegben mindenkor külön status voltunk, és vagyunk maig, a' védegyeletnek természetesen oda munkálnia kell, hogy formaképen is az le-

gyünk. Hiszem is, hogy ennek eszközlését egyik legfőbb kötelességének ismerendi.

Védegyletünk föladásának egyik nevezetes kiegészítőjeül azt tekintem, hogy a' formaságot jelen alakjából másba önteni sürgesse; a' törvényhozás ebbeli munkálkodásának bizonyos sükert ígérő nyomatékot adjon, mert szomoruan kelle tapasztalnunk, hogy a' törvényhozók fáradozása eredménytelen, hacsak hatalmasabb közvéleményre nem támaszkodhatik.

Mi hazánkéval együtt apostoli magyar királyaink régi dicsősségét nemcsak visszaszerezni, hanem még emelni is akarjuk.

Ezt egy europai nemzet sem veheti nekünk rossz néven, hiszen mindegyike a' népeknek hasonlóra törekedik; 's ha igazságosak akarnak lenni, mit magokra nézve dicséretesnek ismernek meg, azt bennünk is éppen ollyannak kell vallaniok.

Én azt hiszem, a' védegyletnek tagjai közül eleinte legtöbbben csak azt tüzték ki czélul, hogy nekünk gyáraink legyenek, hogy a' mire szükségünk van, mit eddig külföldről hozattunk, az itt ben a' hazában készüljön; de én nagyobb eszmét ohajtanék abba lehelni, tudnillik azt, mit már fölebb három szóban kimondottam; mert mirevalók volnának nekünk a' gyárak, mint magyarországi gyárok, ha nemzeti függetlenségünk nem lenne? — Mert az világos, hogy minden népek csufjává, nevetségük tárgyává lennénk, ha csupán arra törekednénk, hogy magunknak legye-

nek gyáraink, de azért csak ausztriai gyároknak nevezhetné a' világ, ha bár Pesten állítatnak is fel.

Ne vegyétek rossz néven ha esdeklően, ha kérő hangon, szólok hozzátok, kik a' védegyeletnek tagjai vagytok.

Sokan most lelkesülve vannak mellette, ezekhez nem szólok, de a' tűz lassanként ellobogni fog (bár ne lenne ugy), tehát akkorra és a' kevésbé fölhevültekhez intézem gyöngé szózatomat.

A' magyarok istenére kérlek benneteket, gondoljátok meg, hogy a' védegyelet által, ha nem tágitotok rajta, ha kitartók tudtok lenni, ha azon eszmét lehelitek bele, hogy nemzeti függetlenségünket egészben kell védeni: egy keleti, nem éppen dicsőségtelen népfajt tartatok fen a' késő kornak; ha pedig könnyedén hagyjuk, e' faj a' nemzetek sorából örökre kivesz.

Minden nemzetnek megvan fény és árnyékoldala, megvan tehát a' magyarnak is; és ha mind két oldalról egyiket is másikat is vizsgáljuk, erényeit vétkeivel összehasonlítjuk: még ellenségünk sem tagadhatja, ha igazságos akar lenni, hogy magyar fajunk minden hibái mellett is a' népek sorában nem utolsó helyet foglalhat el.

De tulajdonképen nincs is nekünk más ellenségünk mint saját magunknak egy része, mert ha történik is valami a' szomszéd német nép részéről: tulajdon testvéreink tanították arra.

Igaz, mi sok tekintetben süllyedtünk, 's minden gyarlóságunknak, vétkeinknek sommázata abban központosul, hogy hazánkat a' statusok sorából kiszorítani elnéztük: de megvan ám más népeknek is sajátos hibájok, és ennek tudása némi vigasztalásul szolgál; nem igen nemes, de mégis vigasztalás.

Egész Európában csak a' francia és angol nemzet áll a' többiek fölött kitünően, egyebeknek csak nevei vannak meg a' sorban: ha mi nagy hibánkat orvosolni akarjuk, 's a néppel összeolvadva hatalmas törvényhozásunknak ez csekélységbe kerül: ugy mi Európában a' harmadik statust képezhetjük.

Ausztria csak azért visel szerepet, mert fejedelme Magyarországnak apostoli királya; itt csak a' név cseréltetett el, 's ha e' kettőnek: Magyarországnak és Ausztriának egy név alatt kellene képviseltetnie, minden tekintetben elsőbbséggel bir Magyarország, tehát így kellene nevezni: magyar-monarchia, mert hazánkban csak egyetlen egy sornyi módosítvány szükséges az alkotványban, ez: „Magyarországban minden ember egyenlő jogu és szabadságu,“ 's azon órában hazánk olly erős és compact status, hogy hozzá fogható az emlitem franczián és ángolon kívül nincs.

A' német szövetséges status magával tehetetlen, az nem fogja soha előlünk a' dicsőséget elnyerni, ha mi ez országban 15 millionyi nép egygyé lenni akarunk és tudunk. A' német statusoknak 38 független

fejedelme örökig akadályul lesz abban, hogy a' német nyelvet beszélő részek egy hatalmas statussá legyenek.

Hogy a' porosz már most maga, a' többi nélkül is, a' hatalmak' egyikét teszi, nem nyomos ellenvetés; erre csak azt felelem, hogy ez nem alkotmányos ország, 's hogy a' poroszok magoknak alkotványt birjanak kivíni, nem hiszem. És e' szempontbul nem számlálom ide az oroszot sem, mert korunkban, az önkényü és korlátlan uralkodók hatalma úgy hiszem lejárt.

De bocsánatot kérek a' kitérésért, forduljunk ismét a' védegyelethöz.

Ha azt hiszitek teendőink legelsőbbikének, hogy a' külföldi csecsebecse nálunk is minélelőbb legyen: úgy védegyeletünk nem csak gyümölcsöt nem hoz, de a' gyöngye csemetéknek bimbói még virágzás előtt hervadnak el; s ha csak az volna illy lelkesedésnek célja, úgy nem érdemlené meg, hogy érte egyetlen egy szokott vágyaink teljesítését megtagadjuk.

Azt hiszem sokszor hallottátok az üvegházi növényt hasonlításra emlegetni; de ellenben talán senki sem számította ki közületek mennyibe kerül az üvegházi, 's az Istennek szabadege allat azonnal sorvadó növény.

Ha védegyeletünknek magasabb czélt tűzni nem tudnánk mint csupán azt, hogy hazánkban is készüljenek minélelőbb különféle czifraságok: akkor ennek virága csak arra szolgálna mint az üvegházé, hogy koratavasz előtt farsangi bálokban a' bögyöskedők keblökbe tűzzék.

Mielőtt gyárokat emeltek még egyszer szorítsátok jól markotokba néhány forintjaitokat, legalább csak addig, míg megfontolhatjátok: mi szükséges embernek előbb és főképp hogy boldog lehessen? És én azt veszem észre, hogy ezt nem tartjátok egészen szem előtt; node a' nagy rohammal szembe szólni néhány-nak 's egyszerre nem tanácsos, mert magával ragadja.

Vannak köztetek sokan olyanok, kik fokként változva jutottak olly helyzetbe, hogy a' fényűzésnek minden hiábavalóságaival magokat fölpiperézhetik, 's ezeket megszokván szükségesnek tartják.

Kérdezték meg magatoktól: kevésbé voltatok e boldogok akkor, mikor e' czifraságokkal még nem birtatok? 's ha ugy találnátok magatoknak felelni, hogy most a' czifraságok között csakugyan boldogabbak vagytok, mint voltatok ezekkel még nem birva, ne tulajdonítsátok mingyárt boldogságtokat e' hitványságoknak, hanem még azt is kérdezték meg: valljon ezen czifraságok teszik e valóban boldogságtokat, vagy más valami, például talán azon öntudat, hogy saját tehetségtek által, másoknak segedelme nélkül lettetek képesek mindenkor igazságos uton azokat beszerezni?

Én, védegyleti barátim, azon meggyőződésben élek, hogy az, ki magában nem tud boldog lenni, a' világnak minden czifraságaival birva sem lehet soha.

Nekem semmi czifraságom sincs; most festett, vagy szines köntösöm van, egykor fehér, festetlen

szinü szür volt, 's azt találom, hogy akkor sem voltam boldogtalan; 's ha voltam is néha néha olly helyzetben, mellyben nem mondhatám magamat boldognak: koránt sem az okozta, hogy szines köntösöm még nem volt, hanem más.

A' boldogságot nem készítik gyárookban, az más tevőrészekbül áll, mint millyekbül a' gyárookban szoknak dolgozni.

Ha volnának köztetek, kik nem tudnák mikbül alakul, képeződik öszsze az embernek boldogsága, megmondom: egészség, tiszta lelkismeret, szabadság, jogok; még nem léteznek gyárok, mellyekben ezeket készitenék. —

A' francia és angol ezer meg ezer csecsebecsével csillogósabban, nagyobb zajjal él, de hogy boldogabb e, az más kérdés. Azonban örömet elhiszszük, hogy boldogabb, de képtelenség nélkül nem állithatjuk azt, hogy azért boldogabb, mivel sok csecsebecsét, cifraságot készít, hanem azért, mert szabadsága és jogai vannak.

A' szabadság, jogok, egészség mindenkor teremhetnek cifraságot is, boldogságot is, de a' cifraságok, bármilly mennyiségben legyenek, szabadságot, jogokat, szóval boldogságot nem teremtenek soha.

Edes barátim, előbb nélkülöznünk kell tudnunk; azt mi az életre nem elmulhatlanul szükséges, könnyen nélkülözhető; ki ezt nem bírja, azon a' gyárok sem segítenek.

És mit nélkülözzünk? egészséget, lelkismeretet szabadságot? hiszen mondám, ezek nem gyárban készülnek, hanem birtokunkban vannak, legalább lehetnek, a' nélkül hogy gyáraink volnának.

Szabadságunk, igaz, nem legjobb lábon áll, de csak tőlünk függ, szilárd akarattal jó lábra állítani. Miként? már többször mondám; de nem árt ismételni. Erősödünk, mert minél erősebbek vagyunk: annál biztosabb szabadságunk; akkor leszünk pedig lehető legerősebbek, ha mindnyájan kik e' hazában lakunk, egy compact testté olvadunk.

Mit kell tehát nélkülöznünk? olly valami csekélységet, mi boldogságunkban legkisebb csorbát sem ejt.

Ha mi már anniyra elhitványoltunk volna, hogy szörnyü megerötetésünkbe kerülne, vagy éppen nem tudnánk nélkülözni: ugy szép jövőre nem is tarthatnánk számot.

Azok pedig, kik minden kényelemnek ölen nevedtek föl, szinte nem vesztenek semmit, ha nélkülöznek, mert ők külföldrül került czifraságaik közepette semmivel sem voltak boldogabbak, mint a' kik ezeket még eddig nélkülözték; vagy ha boldogok valának, nem a' czifraságok tevék azokká, hanem hogy szabadságuk és jogaik voltak.

Számosan vannak köztünk, kiknek ajkairól gyakran hangzott le, és hangzik még most is: valljon mikor lesz már ez meg ez? ejnye bárcsak ez volna már nálunk 's a' t.; ha a' nagy többség sopánkodnék

igy, azt mondhatnók, meg vannak számlálva napjaink, de hála az égnek, illy panasz csak az igen nagy birtoknak, aztán az elkorcsosultak ajkairól hallható.

Mondom, hogy ha az egész panaszolkoznék így, 's ha a' védegyelet nem elhatározottság szüleménye, hanem valami electricumnak tűnékeny hatása volna: csak késleltetni, de nem elhárítani, fogná a' gyalázatos nemzeti halált.

Ha nem hamarmuló, de századokon át fenlehető jólétet kívántok, nem fogjátok a' dolgot elhirtelenkedni.

Barátim, örökigazság az, hogy nincs ugrás a' természetben, hanem fokonként fejlődik minden, tudjuk pedig, hogy nálunk még a' földmivelés is csak első fejleményében van.

A' népesség még nem olly sűrű, hogy kénytelen volna egy nagy része kézimesterségre adni magát. Néhol tömötten van, de másott végét alig érő pusztaságok vannak, ha e' két állapot sulyegyenbe jőne, nem volna elegendő szükségök, melly a' kézműsége kényszeritené az egyik részt. Most tehát még józanul megelégednünk kellene azzal, mi éppen a' dolgok természete szerint Leletkezett. Midőn e' magyar föld nem lesz olly bitang, hogy sem a *quasi* birtokosnak, sem a' földmives gazdának nincs igazi tulajdona, hanem valódi tulajdonosai lesznek mind azok, kik most bármi föltételek alatt turkálják: akkor önként minden erőtetés nélkül a' természetnek törvénye szerint támadni fog szorgalom.

A' ki tehát néhány száz forintját a' földmiveléstől vonja el 's más részvényesekkel együtt gyárokba fekteti, olly gyárokba, mellyeknek készitményeire szükségünk nincs: az megforditva gazdálkodik, azaz fonákul.

Nézetem szerint tehát a' védegyeletnek, kivált ha egész nemzeti függetlenségünket tartja védendőnek, nem csak előre kell tekintenie, millyen legyen majd a' műipar, hanem millyen még a' földmivelés, millyen a' termékeny magyar földnek szine.

De micsoda beszéd az, mikint lehetne a' védegyeletnek a' földmivelésre befolyással lenni, azt előmozdítani? mondhatják némelleyek.

Magában értetik, hogy a' hol virágzó kézműipar van, a' földmivelés is virágzik, de itt arról van szó, hogyan eszközölheti a' védegyelet mesterségesen a' földmivelést? Igen könnyen így.

Mig e' határozat szilárdan áll, „a' külföldit és haszontalanságokat nélkülözni kell“, éppen e' nélkülönözés által meggazdálkodott pénz a' földmivelés virágoztatására háromlik, hacsak erőszakkal természet ellen nem vonatik el.

Mihelyt a' külföldnek védegyeletünk értelmében haszontalanságokért nem adózunk, 's ha ugyancsak a' védegyeletnek értelmében nélkülözni akarván (tudnillik mint én értem a' védegyeletet) hazánkban sem nyitunk olly gyárokot, mellyek haszontalanságokat

készítenek, pénzünk sok lesz, olly sok, mennyit alig gyanítanak.

Most kérdem, mire fordítatik majd e' fölösleges pénz? földbe. Mit gondoltok barátim, nem fogja ez virágoztatni a' földmivelést? sőt felségesen.

De ez még nem minden. Kiki tudja, hogy a' védelem guny, ha erő nincs, tehát a' védegyeletnek mindenek fölött erőt kell kifejteni igyekeznie, erőt hogy a hazát mindenével együtt védeni tudja. Ugyde miben, hol van az erő, honnét kell azt előteremteni? Igyekezni kell tehát a' védegyeletnek azon, hogy ha nem is a 15 millio szétágazó érdekü nép, legalább a' körülbelül öt millio magyar fajt összeolvasztani; ebben is bámulandó nagy erő rejlenék, mi aztán szemlátomást gyarapulna, mert ekkor a' külön ajku népeségek dicsőségnek tartják minélelőbb belénk olvadni.

Bocsáttassanak ki uj iverk, mellyekben nem kell kivánni, hogy minden aláíró legalább egy huszast fizessen, hanem írja be magát e' nélkül is. Ebben is nagy erő fejlődik ki, mert ha csak egy lelkes tagja van is a' védegyeletnek szét a' községekben az egész lakosságot mingyárt megnyeri az ügynek, mihelyt nincs ott az ellenvéleményüek által gyanussá, és gyűlöletessé tett huszas.

A' védegyelet tagjai közt sok földbirtokos van, sőt mondhatni, illyek teszik annak lelkét. Mennyit mozdíthatnak azok csak igazán akarjanak!

Vannak emberek, kik nem látják át, milly csekélyeknek látszó dolgokkal lehet csodákat mivelní, tehát elmondok egyet. Ha ki a' földbirtokosok közül ezt nem teszi, vagy szörnyü együgyünek, vagy nem tiszta szándékunak vagyok hajlandó őt tartani, ki a' védegyeletnek csak divatbul tagja.

Ha én nagy birtoku ember volnék, tudnillik olyan, kinek több falui volnának így cselekedném, mi nekem is, a' falu lakóinak is végzetetlen sokat használna.

A' magyar ajku jobbágyaimat nem nevezném jobbágyoknak, hanem ezt mondanám nekik: „Atyámfiak, kentek éppen olly magyarok mint én, csakhogý én gazdagabb vagyok, mert szülöimröl jószágok maradtak rám. Kentek talán még nem tudják, hogý mi többen mit szandékozunk kivíni. Mivel eddig temérdek pénz ment ki hazánkbul a' külföldre mindenféle portékákért a' mik nélkül ellehetünk volna, tehát föltettük magunkban, hogý ettől fogva semmit sem hozatunk külföldrül, hanem a' mire szükségünk lesz, az itthon az országunkban lakó mesteremberek által készítetjük. Felszólitom tehát kenteket is, hogý tartsanak velünk, a' ki magát erre elháatarozza, azt soha nem nevezem többé jobbágyomnak, hanem velem egyenlően szabad embernek, árendásomnak nevezem. — A' kinek tetszik fizessen a' robotja és dézmája helyett 60 váltó forintot és én ha kinek tetszik minden szerteszt fekvő földét egy tagban kiméretem 's azon darab földön kívánsága szerint gazdálkodhatik, ollyan földesúr lesz

rajta mint én a' magamén. A' kinek jobban tetszik
 ugy robotra járni és dézmát adni mint eddig, azt
 sem bánom; a' kinek pénze van a' földnek árát le is
 teheti, egy sessio 1000 Váltó forint; a' kinek nincs
 kész pénze, elvárakozom az áráért 30 esztendeig is,
 csak a' 60 forint interest fizesse pontosan. — Azon
 sessio földet, a' mit most kiki bir, ugy tekinthetjük
 mint kész pénzt, mint ha én azt kenteknek kölcsön
 adtam volna, vagy mint ha azt mástól kölcsön kérték
 volna; és mindegy akár nekem fizetik az interest,
 akár másnak fizetnék, ha valakitől kölcsön kértek
 volna, hogy a sessiot tőlem örökre tulajdonukul meg-
 vegyék. — A' ki ezt teszi, a' mit mondtam, annak
 fele portzióját én fizetem, 's azt mindig az interes-
 ből, a' mivel nekem a' sessioért tartozik, le is huz-
 hatja. Én ezen ígéretemre magamat lekötelezem 's
 azt kezem aláírásával és pöcsétemmel is megerősitem.
 Még egyszer mondom, ezt azon föltétel alatt teszem,
 ha velünk tartanak és fogadják, hogy soha semmi
 külföldi portékát nem vásárolnak kentek. Isten engem
 ugy segéljen meg e' földön, és úgy üdvözítsen a'
 mint szándékom tiszta és szent, a' mint kenteknek
 javát akarom.“ —

Ugyan ezt tenném ígéretül minden egyéb nyelvű
 jobbágyaimra nézve is ha volnának, mihelyt magyarul
 tanulnának meg.

Ezt tenni semmi törvény nem tiltja, és milly
 nagy, milly üdvös következése lenne ennek, nem szük-

séges mutogatni. A' ki nem látja át, hogy az illy cselekvés óriási erőt kölcsönözne a' védegyeletnek, az buta.

Az egykor olly nagy római népnek e' felséges közmondása volt: *gutta cavat lapidem*, ennek illy-forma értelme van: sok kicsiny sokra megy.

Az ollyan védegyeleti tag tehát, ki nemcsak gyárokat és honi készítményt ohajt hova hamarább, hanem egy szóval a' magyar nemzetnek feldicsőülését kívánja, minden csekélységet megragad, mi által bármi kis mértékben is a' magyar nemzetiségnek használhatni remél.

Némellyektül hallottam mondani: őrizkedjünk politikai térre lépni a' védegyelettel, mert ez a' kormánynál szemet szurna, vagy rosz vért csinálna, 's akkor magunk szolgáltatnánk neki alkalmat ügyünk akadályozására.

Isten mentsen bennünket politikai térre lépni. Mi közünk nekünk a' politikához? Mi csupán társas életünk javításával akarunk foglalkozni.

Természetünkben van a' vágyakodás valami jobb után; mindenki ohajtja azt megnyerni, mit jónak tart; e' természetünket nem birjuk, de nem is akarjuk kiírtani: hiszen há' erre törekednénk a' természet örök törvénye ellen cselekednénk: tehát senki sem fog talán abban akadályozni, midőn ösztönünknel fogva sorsunkon javítani akarunk? Hiszen nem teszik e' ezt mások is?

Mi politikáról nem is álmodunk. Ha reggeltől fogva estig naponként kiabálnók „politika“, ez csak egy darab kenyeret sem hozna a' konyhára. Mi társasági életünkben akarunk némi hibát megjobbitani, sokféle visszaélést megszüntetni.

Barátim nekem fogalmam sincs arról, mi a' politika, 's azt hiszem ti is csak úgy hallomásból ismeritek. Idegen portékának kell lennie, 's miként róla beszélni hallottam, úgy tetszik különösen az udvaroknál lakik, mellyek küszöbén én még sohasem léptem át, tehát hihetitek hogy e' monstrumot — vagy mi lehet — nem láthattam. Mióta VI Sándor római pápa, és XIV-XV Lajos francia királyok udvari életét olvastam, mindig borzadás fut át, ha udvarokról hallok valamit, gondolhatjátok hát, hogy oda lépni be iszonyodtam volna.

Nem, nekünk evvel nem lesz dolgunk; az ő térére lépni nem akarunk; mert mi tisztelni tudjuk mások tulajdonát, hanem aztán mi is megkívánjuk ám, hogy politika uram se lépjen a' mi térünkre, megkívánjuk hogy ő is tisztelje a' mi tulajdonunkat!

Én azt hallottam, hogy a' politika segítségével kormányoznak, 's ez tartja fen a' statusokat: de előttem úgy rémlik, hamis embernek kell lennie, 's alkalmasint majd egyszer csak rászedi a' kormányokat, 's akkor hátat fordítván nekik jól kikaczagja őket. Vagy pedig ha majd igen megszzeviszi cselszövényeit, valami hatalmas ellensége támad és ez ő kemét po-

kolba kergeti; illy ellensége lehet például az igazság. Mert mindig hallottam, hogy az igazság sokat enged magán paczkázni; nagy lelküen veti meg a' nyomorult férgek inderkedéseit, de midőn megsokalja, rettenetesen boszulja meg magát.

Szóval, nekünk politika ő kegyelmességével semmi dolgunk nem lesz, mivel gyanus embernek tartjuk.

Ha pedig valamikép akaratumk ellen lépünk az ő terére vagy földére, nem a' mi hibánk, mert nem ismerjük a' határokat hol az ő mezeje kezdődik.

Mi ugy gondoljuk, Magyarorszáiban egy talpalatnyi földe sincs, mert itt minden holdnak van ura, ha csak a' kormány tudunkon kívül a' kamarai jószágokból nem játszott valami részt a' kezére.

Barátim, én kérlek is benneteket, a' politikával ne czimboráskodjatok, hanem hazánk jólétének eszközléséről gondolkodjátok.

Mi a' társasáiban körében mozgunk és hatunk is tehetségünk szerint.

Engedjétek meg e' kérdést intézni hozzátok: életbevágó dolog e a' védegylet, vagy csak mellékes valami?

Ha az első, a' társasáiban lankét teszi: ha pedig a' másik, nem szükséges vele lármát csapni. Mi a' védegylet által nemzeti életünket biztosítani akarjuk; maga a' védegylet nem képes, de képes arra, hogy más segédeszközöket is szerezzünk általa,

és ha ezt czélozzuk vele, ez a' társaságtanba tartozik; mi e' téren szándékozunk működni.

Ugy látszik a' tudományok neveit elcserélték, nagy jelentésű nevet adtak valaminek, mi magában semmi, vagy megfordítva még meg sem tudták keresztelni, mi az életben legfőbb, tudnillik azon tudományt, melly észszerű társaságot alapít, fentart, jólétét eszközli; ez a' *társaságtan*.

Az utolsó napszámos a' társaságban éppen úgy ohajt boldogulni mint a' kormányzó tagok legkitünőbbike, tehát legalább azon tudományban, melly a' társaság' fenállását alapítja, benne jólétet teremteni czéloz, tudtán kívül is részt vesz.

Kérdem, nem sugja e minden embernek néha néha a' maga haszna 's a' józanész ezt: „Ne bántsd embertársodat, mert ha bántod, ő is viszsza bánt téged, vagy ha ő erőtlenebb volna mint te, helyette viszsza bánt más, a' hatóság, az erre, rendelt elüljáróság.“ Most kérdem: nem ez e a' társadalomnak, vagy a' társaságtannak örök időkhig rendületlenül álló alapja?

Védegyletünk a' társaságtanbul foly, annak egy gyakorlati jelentkezése. Mert kérdezzük bár magunktól: mi czélja egyletünknek? ha magunkkal tisztában vagyunk kénytelenek leszünk azt felelni: hogy használjunk általa; és pedig hogy vagy mingyárt, vagy csak későbbben, vagy most mingyárt is, jövőben is.

Igen de ez nem más, mint más szavakkal az, hogy jólétünket megalapítsuk, neveljük, fentartsuk, 's jövődöre biztosítsuk. — Én nem képzelhetek emert, ki védegyeletünknek más célját állíthatná, mert a' mit főlebb mondtam, hogy nemzeti függetlenségünket védjük egészben, még nem lehet végcél.

Azt vehetné velaki ellenem: „Nem az a' védegyeletnek célja, mit te itt állítasz, hanem csak az, hogy külföldi készítményt ne vegyünk, hanem itthon készítsünk.“

Jól van, tüzzétek ki csupán ezt céljaul, de ha nincs nemzeti függetlenségünk, akkor esztelenség volna kitűznünk magunknak, hogy csak itt vagy ott vesszük a' szükséges készítményeket, hanem legfőlebb azt állíthatnók fel szabályul, hogy ott vesszük, hol legolcsobban kapjuk.

Hiszen ha semmi nagyobb célunk nem volna a' védegyelettel csak az, hogy hazánkban készíttessék mindenféle áru: semmivel sem javulandottak dolgaink; mert azok kik ugy birták intézni; hogy külföldön vegyünk, onnét hozassunk, azt is képesek eszközölni, hogy ha hazánk határain belül készíttetik, is azért csak ott vagyunk a' hol valánk.

Tegyük hogy mindaz, mi Ausztriában készülni szokott, ott megszűnik, hanem a' helyett Magyarországon készíttetik, annyit nyerendünk, hogy több pénz forog köztünk, de maga a' több pénz forgás még nem boldogít, ha bonyolódásaink meg nem szün-

nek, még akkor inkább az fog kitűnni, hogy Magyarország csakugyan Ausztriát teszi, mert az egész világ mindazon készitményt ausztriaiának fogja tartani.

A' melly népnek végjai csak abban határozódnak, csak addig terjednek, hogy a' sok czifraságot ne külföldről hozza, hanem az hazájában készüljön, de ezen ő hazája már más név, külföld neve alatt fordul elő: az a' jövő kor' történetéből már előre kivan törölve.

Képzeljük, hogy minden, mit valaha emberek ligondoltak és készítettek, honunk határain belül készül, és pedig olly mennyiségben, hogy nem birjuk elbolondoskodni; mit nyertünk vele? semmit, vagy keveset. Azért mi éppen olly semmik volnánk, mint vagyunk jelenleg a' világra nézve.

Mi őseink jószivüisége, hanyagsága és száz más ok miatt a' világ piaczaról lelépetve vagyunk; Magyarország a' statusok sorából kihagyatott, ha oda magunkat vissza felküzdeni nem célunk; ha más országok mellé soroztatni nem akarunk, nem remélünk: mirevaló védegyeletünk? mintha bizony nem volna tökéletesen mindegy, akár honi, akár külföldi készitményekben vagyunk semmik? a' csupa iparkészitményekkel, ha bár fél Európát egyedül mi árasztanak is el, még sem fogjuk vesztett helyzetünket elfoglalni; a' nemzetek semmit sem tudandnak rólunk, hanem Ausztriáé leszen a' dicsőség, mert mi e' név alatt fordulunk elő.

„Mit nekünk dicsőség — fogjátok talán mondani

— mi az után nem sovárgunk; hanem megelégedve, lármátlanul élvezük hazánk' áldását.“

Ó barátim, kiben dicsőség utáni vágy nincs, az már élvezni sem tud, csak eszik iszik mint a' barom. MenjeteK Bécsbe lakni, ott békében ehettek es ihatok; mondjátok hogy ti nem akartok magyarok lenni, hanem ausztriaiak.

Ha más ohajtástok nincs, mint hazátok áldásait élvezni, csöndes békében élni, akár tud valamit rólatok a' világ akár nem, mi szükség magyar nyelvünkért annyit küzdeni, hiszen élvezni vagy enni a szegedi kenyeret vagy miskolczi czipót, a' kolozsvári káposztát, inni a' tokai, ménesi 's a' t. borokat német és tót vagy akár orosz nyelven is lehet.

En azt hiszem, hogy azok, kik ilyenekkel állnak elő, magokat nem ismerik, tehát vágyaikat sem, vagy annyira elhitványultak már, hogy igazi vágyaikat sem merik kijelenteni. Hiszen éppen maga a' védegyesület létesülte legvilágosabban tanusítja, hogy csupa élvezeten kívül nagyobb vágyok töltik kebleiteket, mert ha ez nem volna igaz, a' védegyelet soha nem is születhetett volna.

Szegény barátim, ugyan kitől és mitől féltek lelketek ohajtását nyilatkoztatni?

A' kinek közületek gyermekei levén néha egyegy órát azoknak is áldoz, tapasztalhatta, hogy az ártatlanok félnek sötét kamarába menni, mert az esztelen dajkák ijesztették, és ő boszorkodik mondván: ugyan

miért nem mertek gyermekeim a' sötét kamarába menni, hiszen ott semmi sincs, a' mitől félhetnétek?

Hát ti miért féltek a' sötét semmitől? rántsátok félre a' sötét fátyolt 's nézzétek mi van mögötte? vagy gyujtsatok világot 's a' fátyol is, 's a' sötétség is elenyészik.

Kinek ártunk, kit sértünk meg az által, ha emelkedni, ha jogainkat védeni szándékozunk, ha más népek példájára dicsőség után törekedünk?

A' kormány neheztelésétől féltek? Hiszen a' kormány vagy a' mienk vagy másé.

Ha a' mienk, vágyaink teljesülésére segédkezet kell nyújtania, ezért van fölállítva, mást nem gondolhatni józanul: ha pedig nem a' mienk, hanem másé, akkor — hát akkor nem a' mienk, és mint nem mienkhez semmi közünk, valamint neki is hozzánk semmi köze.

Én világosan szoktam szólni, de ha mégsem értenék meg néméllyek, még egyszer elmondom.

A' kormány jól organizált statusban jozanésszel a' társaságtul el nem választathatik, hanem vele egy; a' mit tehát a' társaság kíván, vagy ha csak a' társaságnak egy része is kíván — hacsak az a' másik résznek és az egésznek ártalmára nincs —, a' kormánynak is kell azt ohajtania; mert kormányt magában, magáért nép nélkül gondolni nem lehet; ha pedig nem mienk volna a' kormány, hanem valamely más nemzeté akkor semmi viszonyban nem lehetne

velünk, vagy csak mint idegen ellenség és zsarnok volna irántunkban, melly vágyainkat elfojtani törekednék.

Sőt ha ugy vennők is a' kormányt, mint nem mienket, hanem mint idegen zsarnokot, még akkor is célunkat, vágyainkat leplezetlenül nyilatkoztatnunk kellene, hacsak már annyira nem jutottunk volna, hogy annak pálczája alatt kutyák módjára csak hunyázkodnunk engedtetnék meg.

De nekünk tulajdon kormányunk van, bonyolódott állapotban ugyan, de mégis a' mi kormányunk, mitől féltek tehát? És mért félnénk, hogy magunkon segíteni akarunk? No ez valami ismeretlen bolondság volna az emberiség életében.

Ha a' társaságban csak egyetlen egy ember van is — annál inkább ha több —, kinek nem volna tanácsos természetéből folyó vágyait mások sérelme nélkül kijelenteni: akkor a' társaság tagjainak bármi néven nevezendő véd vagy nem véd egyletekben főkép arra kell törekedniök, hogy maga a' polgári nagy társaság alapjaiban orvosoltassék, különben sem véd, sem akármi néven nevezendő egyletek rajta nem segítenek.

Még mások azt mondhatják: „Ez a' törvényhozók dolga,“ — de jaj azon társaságnak, hol csak bizonyos emberek vannak feljogosítva a' társaság' javáról vagy hibáiról nézeteiket elmondhatni.

Hiszen a' *társaságtan* mindenkinek nyitva áll; szerinte minden egyes tagnak kötelessége előadni, mit

jónak vagy rosznak vél. Ki a' társaságban befoglaltatik, annak az abban létező, találató bajok' orvoslásához járulnia kell.

A' ki kötelességét nem teljesíti, az vétkes; pedig van e a' polgárnak nagyobb kötelessége, mint ügyelni arra, hogy a' hazát vagy társaságot semmi veszély ne érje, sőt nem csak, hanem hogy jólétét öregbitse? Pedig ki azt elhallgatja, mit ártalmasnak hisz, nem teljesíti kötelességét.

Minő társaság volna az, mellyben senkinek sem szándékkal, véleménnyel, sem tettel járulni nem volna szabad a' közügyekhez, hanem csak némellyeknek, az ugynevezett törvényhozóknak, és pedig azoknak is csak minden három évben egyszer? Hiszen e' szerint a' társaság nem volna szabad polgárokból álló társaság, hanem a' kormánynak birkanyája, mellyet még a' mocsárba is bele terelhetne ha szeszélye ugy kívánná. Szerencsénk hogy nincs törvényünk arról, mit és kik tegyenek. E' szerint mit törvény nem tilt, azt mindenki teheti.

De hát nem kísértettek e meg némellyeket kivánni, eszközölni, vagy orvosolni a' törvényhozók? és nem az tűnt e ki, hogy ők nem képesek? s' valljon mért nem képesek? azért, mivel ők csak egy kisdud résznek képviselői, mögöttük nincs nemzeterő.

Igaz, ők az egész népnek érdekében kezdtek mozogni, de tagadni nem lehet, hogy csak a' töredéknek vagy privilegiált osztályok csekély ereje moz-

gatá őket, de a' mozgásnak soha addig nagy hatása nem lehet, míg azt nem az egész népnek közös ereje indítja meg.

Midőn tehát kitünik, hogy a' törvényhozásban nincs elég erő: akkor minden polgárnak szent kötelessége arra törekedni, hogy a' társaságnak hatalmas törvényhozása legyen, ha illyet tenni törvények nem tiltanak.

A' védegyelet törvényhozóinknak kinos vájudások közt született gyermeke, tehát mi annak törvényes utódai vagyunk. E' védegyelet a' mármár elhamvadozó hazai tűznek utolsó fellobbanása volt, és szerencse hogy gyulanyagra talált. Hogy ez anyag ne csupa szalmából és forgácsból álljon, melly hirtelen ellobogna, parasztartó jóféle keményfát igyekszem rárakni.

Nem, nem! a' védegyelet nem lehet csupán az, minék sokan hiszik manufacturák elővarázsloja. Mirevalók nekünk a' gyárok, a' gyárművek, ha napjaink meg volnának számlálva? ha jelen körülményeinkből kibontakozni nem akarnánk, vagy nem tudnánk?

A' privilegialt osztályok törvényhozásának ideje lejárt, azon uton csupán, haladás tovább nincs: a' védegyeletnek tehát egyik főadata oda munkálni, hogy erőteljesebb, hatalmasabb 's az egész nép érdekében működő törvényhozás keletkezzék; erre utat kell készítenie és segédkezet kell nyújtania. A' védegyeletnek példában kell mutatnia, miként olvasztatnak együvé

a' szétágazó érdekek, miként munkálnak a' több apró erők egyesülten?

Ha magunkat ismerjük, 's aztán ha őszinték akarunk lenni: kénytelenek vagyunk megvallani, hogy az ember gyarló, és pedig gyarló főképp mivel így van szoktatva, nevelve. Maga nem igyekszik valamiről meggyőződni, hanem csak hisz, és ez legnagyobb veszedelme. — Némelly tekintélyes férfiak kimondák, hogy: ha a' védegyletből semmi sem lesz, aztán nincs többé mit remélni. Ezt nem kellett volna mondaniok, mert a' sokaság csak *hisz*, nem *tud*, 's ha valamikép a' védegylet eredmény nélkül enyészendett volna el (hála istennek hogy nem történt), a' gyarló sokaság remélni sem mert volna többé, mert hivén a' kimondott szónak, haszontalanul táplálná magát reménységgel. Így élet és halál közti küszöbön állunk. Mint-hogy pedig hosszas megállapodás a' természetben nincs, hanem minden változik, azaz megy előre vagy vissza, a' küszöbön soká nem tétovázhatunk; innét egy lépés visszafelé semmi sülésbe: előre, dicsőségre vezethet. Válaszszatok. A' mint a' védegyletet felolvadni engeditek, vagy erősbülni eszközlenditek: a' szerint kísér benneteket az utókor átka, vagy áldása.

Védegyletünk szokatlan; történetünkben ismeretlen jelenet; *desparatio* szülte: eredményét még nem tudjuk, de szinte rendkívülinek kellend lennie; azonban a' rendkívüliség lehet ránk nézve *jó* vagy *rossz*;

mellyik legyen a' kettő közöl? nem a' vakesettől, hanem magunktól függ.

Némellyek ezt könnyü dolognak veszik; ha majd kitudják állítani honi készítményekből mi a' bálókra szükséges, már victoriát fognak kiáltani, de az igazságos istenre kérlek benneteket, komolyan fontoljátok meg tett lépéstekeket, mert ezen ismeretes: lenni vagy nem lenni forog fen.

Azt tudjuk, hogy a' főbb és alsóbb hivatalnokok nem tagjai a' védegyeletnek; azt is tudjuk, hogy ezeknek befolyásuk nagy, ha összetartanak; és ha a' szentlélek fel nem világosítja elméjököt tulajdon hasznukat a' hazáiban megismerhetni, pusztításuk is nagy lehet, bizonyítják ezt a' korteskedési táborozások, hogy csak egy egy is mennyi bajt okozhat; de még azt is tudjuk, hogy a' nem hivataloskodó aristocraták közöl is sokan ellene vannak; némellyek (de ezt csak kevesben) azt is tudjuk, hogy a' kormánynak kifolyása a' censura gátol mindenkép a' védegyelet mellet ugy működni, szólni és küzdeni, mikint szükséges volna; 's ebből végre az a' természetes következtetés, hogy tehát a' kormány sem pártolja; ezeket mind tudvan, és jól megfontolván feleljetek magatoknak: olyan e a' védegyeleti ügy, hogy rajta csak könnyeden átsikamoljatok?

Mint mondtam, ki van kiáltva, hogy a' védegyelet az utolsó horgony, az egyetlen mód (mí azonban hamis állítás) még, melly révpártra vihet: ha erőtök kevésnek talál mutatkozni, egeket és poklokat segít-

ségül kell hinotok, hogy az elv meg ne bukjék; mert elhívén az emberek, hogy ennek buktával nincs remény, a' lelkesülésnek utolsó szikrája alszik ki, 's föltámadás nem leszen soha.

Ambár mondám fölebb, hogy a' kormány, ha a' mi kormányunk, ellene föl nem léphet, mert természet ellen való, hogy a' mi tulajdon kormányunk ezen ügy, isten és ember előtt igazságos ügyünk ellen lépjen föl; de képzeljük a' legroszabb esetet; tudnillik hogy az minden természetlenség daczára is hatályosan szegezi magát ellene, mit teszünk akkor? „Ah az lehetetlen, az nem lehet, hogy a' kormány maga nyíltan lépjen föl ellene, hogy akadályozza,“ fogják némellyek, 's talán sokan mondani.

Barátim, ti nem tudjátok mi a' *lehet*, és *nem lehet*. Minden más országban előbb mondhatnák az emberek, hogy illy valami lehetetlen, de mi olly különös viszonyokba bonyolódtunk, hogy nálunk még az is megtörténhetik, mit mindenegyébütt lehetlennék tartanak. Nincs e erre már eset korábbi időkben?

Az országgyűlés, vagy törvényhozás legalább magyar nyelvűnkre nézve a' tőle kitelhető legnagyobb erélyt mutatva megkísérte mindent tenni, mit e' tárgyban részünkről kívánatosnak, jónak látott, és a' törvényhozás részéről igazán nem ment; ez mondhatta tehát, mi *lehet*, és mi *nem lehet*: igen de éppen ez tanúsítja, hogy a' kormány részéről *lehetett* — akadályozni.

Illyesmi megtörténhetik másban is, máskor is.

Még egyszer kérdem, ha megtörténik, akkor mittevők lesztek?

A' kormány ugyan mienk, de a' tapasztalás azt mutatja, hogy a' gyöngébbet az erősebb mindenkor a' maga céljaira használni bírja; 's ha a' jogosságot szem előtt nem tartja, használja is: igen de Ausztria' kormánya okosabb, eszesebb, praktikusabb (mert tudjuk hogy kivált észben van az erő), 's érdeke a' mienktül különböztvén, a' mi kormányunkat eszközcül használja — az ő érdekeinek előmozdítására *).

*) Némellyeknek talán nincs arról fogalmuk, mi módokon képes a' kormány magán segíteni, hogy nyilván ne kelljen föllépnie, de mégis céljt érjen, ügyünket akadályozza, Magyarország jólétét gátolja: csak két példát hozok fel állításom igazolására.

E' folyó 1845 évi márcziusban illy czimü értekezést közlöttem a' Pesti Hirlapban: „Ész és akarat.“ Ebben azt mutattam meg, hogy a' törvény értelmében az urbéresek az egész országban egyszerre pénz nélkül örökre megválthatják telkeiket csak a' mostani tartozás (robot és tized) *kamatnak*, maga a' telek pedig tókének *neveztessek*.

Ez eszmét már mint kinyomva levőt újra kiakartam nyomtatni, czimét felvilágosítva, hogy ez az örökváltás' legkönnyebb módját adja elő, 's mivel a' Hirlap nem megy a' helységekbe a' nép közé, ez eszmémet külön kívántam az urbéresek közt terjesztetni: és a' Censurai Collegium, mint a' helytartó tanácsnak eszköze újra kinyomtatni nem engedé.

Én azt hiszem, hogy a' megváltásról szóló törvény nem

E' szerint tehát éppen nem lehetlen, hogy a' bár mi kormányunk, védegyeletünket akadályozza. Ujra harmadszor kérdem: ekkor mittevők lesztek? talán a' tűzre olajt öntötök, vagy más szóval egy kis revolutio formát kezdenétek? erről fölebb elmondám véleményemet.

hiában hozatott, hanem a' jobbágyoknak kedvezésül: a' ki tehát akadályozza azt, miként lehetne és kellene e' törvénynek üdvét érezni, az egyenesen a' statust támadja meg, a' törvényeknek életbe átmenetelét hátráltatja.

Másik ez: „Fővárosi Reform' czimü kis munkát adtam a' censurába. A' censor nem engedvén meg, a' censurai collegium elébe terjeszté; ez sem engedte meg, hanem a' helytartó tanácsnak felterjeszté, ez sem engedte meg.

Már ha e' kormánytest elnyomja még a' véleményt is, miként gondolnánk községi ügyeinkben javítani: akkor kénytelenek vagyunk arra a' meggyőződésre jöni, hogy e' kormánytest, és a' főbb kormány testület is, a' bécsi kancellária, az Osztrákország kormányának alárendeltje, eszköze, mert azt képtelenség nélkül nem gondolhatni, hogy a' mi önálló és más érdekü kormánytul nem függő kormányunk a' vélemény, de mondom pusztá és ártatlan vélemény kimondását akadályozza.

Ezt azért is hoztam föl, hogy kitessék miszerint a' kormány alkotmány ellenére is cselekedhetik a' hol nyilvánosság miatt rettegnie nem szükséges. Hogy pedig a' véleményt közleni alkotmányszerüleg teljes joga van minden polgárnak (mivel ezt törvény nem tiltja) bizonyítani sem szükséges.

Én soha nem fogom hihetni, hogy a' kormány e' haza érdekében működik főkép, mig a' nyilvánosságtól félve a' censurát köpönyegül használni jónak látja.

Nem, ilyenre nem vetemedtek soha; — a' ti, vagy mi fegyvereink ezek lesznek mindörökké: méltányosság, szigoru igazság, törvényesség.

Az igazságot eltemethetni, de midőn a' romok alól kiásatik, mindenkor a' leghatalmasabb fegyverül szolgál, ha ügyesen forgatni tudjuk.

Igazság az, hogy minden nép, legyen az kisebb vagy nagyobb, az általa birt territoriumon szabadon mozogva, működve élvezze mindazon jót, mit neki territoriuma adni képes. Ha ki ebben akadályozza, igazságtalanságot követ el rajta; 's a' ki magát gyöngébb által akadályoztatni engedi, az gyáva, mamlasz.

Igazság az, hogy habár két szomszéd népnek történetesen ugyanazon egy közös fejedelme van is, egyiknek ugy van joga boldogulni akarni, mint a' másiknak; 's azért, hogy közös fejedelmük van, egyikük sincs arra feljogosítva, hogy egyike a' másikat tulajdon érdekében akadályozza. Az egy fejedelem sohasem képes a' két különböző status érdekét ugyanazonítani.

Igazság még az is, hogy egyik nemzetben éppen ugy megvan a' vágy lehetőleg boldogulni, emelkedni, mint a' másokban; 's a' mellyik a' másikat — ha vele bir — ebben akadályozza, az igazságtalanságot követ el, az zsarnok.

Igazság továbbá, hogy ha két szomszéd nemzet szorosabb kapcsolatban van is egymással, mint vannak egyéb nemzetek: e' kapocs nem szolgálhat ürügyül

arra, hogy egyik a' másiknak akadálya legyen, utjába álljon. —

Midőn illy kapocs (milly kapocs, nem tudom, de tegyük akarmiféle kapocs) van két ország között, képtelenség nélkül mást nem gondolhatni, mint e' kettőt:

először, vagy mindegyike azért jött egymással kapcsolatba, hogy egymásnak kölcsönös segedelmet biztosítsanak, 's hogy így annál háborítlanabban fejlőd-hessenek, emelkedhessenek, szóval boldogulhassanak, vagy pedig

másodszor mindegyike olly tartalékgondolattal járul a' kapcsolathoz, hogy ha majd idő és körülmények kedveznek a' másikat az ő érdekébe vonja, beleolvasztja.

Az illy tartalék gondolat valósításához mindegyik egyszerre kezdhet, s' ha egyenlő ereűek, sem egyiknek sem másiknak törekvése nem sikerülvén egymásnak nem árthatnak.

De a' mellyik magát gyöngébbnek érzi 's észreveszi a' másiknak szándékát, ha nemzeti létét fen-tartthatni hiszi és ohajtja, a' kapcsot azonnal szét-szakasztja.

És ekkor a' két nemzetnek erősbike vagy semmi eszközt nem használ az elválásnak megakadályozására — 's így igazságos; vagy pedig minden tőle kitelhető erővel gátolja; — 's így nem igazságos, hanem zsarnokságos.

Ha mi magyarok az osztrákkal illy kapcsolatban volnánk (mi azonban nem állitathatik), 's ha mi észrevennők azok szándékát, hogy saját érdeküket a' mienknek háttérbe szoritásával igyekeznének előmozdítani, habár gyöngébbek volnánk is náluk: természetesen tökéletes szabadságunk — és jogainknál fogva azt mondanók nekik: „A' kapcsot mi részünkről nemcsak üdvösnek nem látjuk, sőt világosan károsnak lenni ismerjük meg, azért is azt köztünk ettől fogva feloldozottnak nyilatkoztatjuk, 's a' kölcsönös tractátusokat egymásnak visszadjuk eltépjük 's megsemmisítjük.“

Node illy kölcsönös kapocs köztünk sohasem volt.

Szinte látom tek. Rendek, mint évelődnek némmeltyek, 's mondani akarják: nem kellene ugy szívünk titkát kizárnunk, vágyainkat léplezetlenül kimondanunk, hanem politikával kellene élnünk.

De kérdem: többet remélhetnénk e tehetni politikával, mint őszintén nyilvánított tiszta igazságunkkal, mit tőlünk a' világnak minden nemzetei őszvesen sem vitázhatnak el?

Mi a' politikában ügyetlen ujonczok vagyunk, de magyar őszinteségünkkel őszsze sem fér soha: ellenben Ausztriában a' politikának nagy mesterei vannak, kikkel megmérkőzni ezen mesterségben gyermekes elbizakodás lenne.

És ugyan mirevaló volna nekünk a' politika? Ki

irányában és mi célbul kellene nekünk e' monstrumot segítségül hinunk?

Politikát csak e' két esetben szokás használni: *először*, midőn valaki nem igazságos ügyet akar megnyerni; *másodszor*, midőn gyöngébb akar valamit egy nálanál erősebbtől nyerni, kicsikarni.

Az első eset ránk nézve nem alkalmazható, mert mi napnál világosabb igazságunk mellett munkálkodunk, küzdünk, és tulajdonképen özszeütközésben sem vagyunk Ausztriával, az ő érdekeiknek csak egy hajszálnyira sem ártottunk.

A' másik esetet sem mondhatni irántunk, mert mi semmit sem akarunk Ausztriától nyerni, kicsikarni; mi csupán magunk tulajdonát védjük. És már csak azért sem élhetünk politikával a' második eset szerint, hogy Ausztriánál gyöngébbek nem vagyunk. Ugyan mirevaló volna hát nekünk a' politika?

Méltassuk ezt még egy kissé figyelmünkre.

Tegyük, hogy mi gyöngébbek vagyunk Ausztriánál, azért nem eszközölhetjük-e hazánk jólétét? csupán azért, mivel gyöngébbek volnánk, nem támadhatna meg Ausztria, midőn látná hogy mi bizony boldogulni akarunk. És ha ezt tenné is Apostoli magyar királyunk V Ferdinánd, testi, lelki és legközelebbi rokona léven az ausztriai Császárnak, bizonyosan igyekeznék ezzel a' dolgokat úgy kiegyenlíteni, hogy koronájának kisebitésére 's a' hozza gyermeki szeretettel ragaszkodó hiv magyarjainak kárára ne lenne.

Ha mi gyöngébbek volnánk is mint Ausztria, 's ha ellenére nem tennénk semmit, ő is kénytelen volna méltányosságbul és az igazságnál fogva ellenünk nem tenni. Tehát részünkről nem szükséges a' politika.

De talán más szomszéd hatalom fog előnkbe állni, 's ezt mondandja: „Nektek magyaroknak nem szabad előre haladnotok, én nem engedhetem, hogy boldoguljatok.“ Képzелhetni e, hogy valamely szomszéd hatalom ezt mondja nekünk?

Mi még sohasem hirdettük ki e' természetlenséget: „mi magyarok örökké így sinlődni akarunk, 's ha valaha csak egy lépést is haladni merészkenénk, ezennel feljogosítunk minden nemzetet ezen mi fogadásunkra bennünket nemcsak emlékeztetni, hanem annak megtartására erőszakkal és hatalommal is szorítani.“ Es ha apáink tettek volna is illy bolond fogadást, van e abban csak egy szikrája is az észnek, ki azt merné állítani, hogy nekünk azok fogadását, határozatát meg kell tartanunk?

Ha akármely nemzet ügyeinkbe avatkoznék, vagy igazság érzetéből tenné, mivel látná, hogy nekünk igazságunk van, vagy pedig jogtalanságbul tenné elnyomatásunkra; mást nem gondolhatni.

Egyenesen, minden ürügy nélkül, zsarnokilag hatalmáskodva már ma nem szokás egy vagy más nemzetet megtámadni.

Hogy valamely nemzet jobblétre törekedik, nem lehet ürügy, mert az minden nemzetben természetesen

megvan; 's ha mégis ezt vennék a' kényuralkodók ürügyül: ugy minden nemzetet megtámadhatnának, kiket náluknál gyöngébbeknek vélnek vagy ismernek.

A' lengyel aristokraták magok közti örök viszálykodása által szolgáltatattak alkalmat arra, hogy az orosz kibékítés, lecsilapítás színe alatt dolgaikba avatkozott, 's befolyást gyakorolni kezdett, és majd aztán hatalmának egész erejével rájuk nehezkedett.

Az idők azóta is változtak, 's az emberiség is egy kissé fejlődött. Hogy mi mozogni kezdünk 's tétlenségben tespedni nem akarunk, hanem más nemzetek példájára szabadságunk és jogaink határain belül minél előbb boldogulni, jól élni törekedünk, ez talán csak nem szolgál ürügyül arra, hogy az orosz dolgainkba avatkozni fölhíva érezhetné magát. Mire való volna tehát nekünk a' politika? —

Igaz ugyan aristokratáink' egy része hajlandónak mutatkozik a' szerencsétlen lengyel főnemesség viszálykodását, esztelenségét követni (ezt a' közelebbi múlt országgyűlés bizonyítá) de kithet arról, hogy ők saját érdeküket hosszas időre jó módjával biztosítani nem értik? Az nagy baj az embereknél, hogy nem más, hanem maguk kárán akarnak tanulni, 's hogy a' történetből okulni nem tudnak.

A' főbb emberek, az aristokraták, 's a' nagy birtokosok egyebek közt sokat emlegetik a' népnevelést, hogy mit értenek ez alatt, csupán az alkotmány sánczain kivüli szegény népet e, vagy az egész népes-

séget, nem tudom, de annyit merek állítani, hogy ha csak a' szegény néposztályt értik, nagyon tévednek, mivel magoknak a' főbbeknek nagyobb szükségük van a' nevelésre, mint a' szegény népnek.

Nem árt ugy hiszem ezt fölvilágosítani.

„Őseink e' hazát magok közt felosztották, tulajdonukul kijelölték, nem tekintvén arra, hogy utánnok még mások is születnek ám, és hogy rajtok kívül más emberek is lesznek ám, kiknek szintannyi joguk van a' föld gyümölcséből élni, mint nekik, kik ezt magok közt régenten feloszták.

Ha a' legrégebb őseink ezt tevék, nincs mit szólánunk ellenünk, így tenének más népek is ama századokban, de midőn azok unokái, a' mi későbbi, hozánk közelebb eső őseink a' földet magoknak megtarták, 's abból olly jogot formáltak, hogy senki másnak abból még véres verejtéken szerzett tulajdon penzeért se lehessen szerezni egy talpalatnyit sem, 's a' status terheit mégis nem maguk viselik, kik az országot birják, hanem azokra szoritották, kik semmit sem birnak: ez nem igazság.

Most azt kérdem: mi lehet legfőbb célja a' nevelésnek, ha nem az, hogy mindenki átlássa, tudja mi az igazság? mi jogos? Ha valaki nincs velem ebben egy értelemben, legyen szives megmutatni mi gyümölcsét akarja szedni a' nevelésnek, ha nem a' szoros igazságot, méltányosságot, kölcsönös szeretetet? Es van e ott igazság, méltányosság, kölcsönös szeretet,

hol kevés birtokosok, a' haza áldását élvezik, a' jogokat csak magoknak tartják fen: de minden terhet a' szegényekre, a' vagyontalanokra hengeritenek.

Azt tartom világos ebből, hogy kinek szükséges inkább a' nevelés, a' birtokos aristokratáknak e, vagy nekünk szegény jobbágyoknak, kik csak a' kötelességeket viseljük?

Legyen nevelés, én is ohajtom, de ti vagyonosok példával menjetek elő, ha azt hiszitek hogy ti már neveltek vagytok. Ha igazságosabbak nem lesztek az alkotvány sánczain kivüliek' iránt; ha őket mindnyáját, vagy legalább a' magyar fajta honfitársaitokat veletek egyenlő jogu embereknek nem tartjátok, azokká lenni nem eszközlenditek: mi szegény jobbágyok, megvetett páriák nem hiszünk nektek midőn fenszóval mondjátok: népnevelés kell; mi kineve-tünk benneteket, midőn hiszitek hogy ti vagytok neveltebbek. Mi a' való neveltséget ebben tartjuk: *igazságosak legyünk minden embertársunk iránt, ne tegyük nekik azt, mit mi sem kívánunk hogy ők nekünk tegyenek.*

Nincs okunk attól tartani, hogy mivel a' védegy-lettel megkezdettünk némi ipart teremteni hazánkban, valamelly szomszéd nép megtámad bennünket. Nem félünk mi ettől, hanem a' mi jó aristocratáink előbb okozhatnának valami veszedelmet. De hinni akarjuk, hogy magokat örvénybe sodortatni ők nem engedik,

hanem a' kor kívánatának nagy neveltségüknél fogva engedni fognak.

Ne rettegjetez barátim, még egyszer mondom, hogy így leplezetlenül mondom ki, mi lelkemen van, hogy a' védegyeletnek föladataul főkép nemzeti függetlenségünk fentartását ohajtom.

Nem az fog nekünk ártani, hogy a' tekervényes politikával nem élünk, hanem ezek: ha gyávák, félnékek, bátortalanok leszünk, 's ha az aristokraták megkonoklanak 's tulajdon érdekükben a' védegyelet' eszméjét megvetik.

Egyébiránt, ha kissé csüggedni kezdenétek, mivel azt mondtam, hogy az aristokraták árthatnak, fölbátoritlak.

Három év alatt a' mult országgyűléstől fogva a' következő országgyűlésig elég idejök van a' dolgot jól megfontolni, helyzetüket kiismerni. Mit a' mult országgyűlésen a' tárgyak halmaza miatt hirtelen nem tehettek: azt most tisztábban láthatják. Némellyek közülök meggyőződnek arról, hogy érdekeiknek az egész népével öszsze kell olvadniok, és ezt eszközölni magukban elhatározzák; hiszem, lesznek köztük illyenek, mert ők nagyon *neveltek*, kik átlátják, hogy a' népnevelés szükséges. Azokat, kik már a' haza' közügye mellett eddig is harczoltak, nem számítom az aristokraták közé.

Mások szinte meggyőződnek arról, hogy eddig nem egészen igazságos ügyet védettek: de annyi lelki

erő talán nem lesz bennök, hogy a' mult országgyűlésen hirdetett elveiket hamisoknak vallanák; azokkal ellenkezőket nyilvánítani szégyenlendenék, hanem absenseket küldenek; ez nyereség lesz részünkre.

Ismét mások miután a' védegyeletnek három év alatti üdvös hatását latandják: ennek részeseivé lesznek, vagy legalább akadályára nem lesznek. Ez is nyereség. És így azoknak száma, kik azt hiszik, hogy a' világnak meg kell bomlani, mihelyt ők hazájuk iránt tartozó kötelességüknek némi részét leróják, mind inkább kevesbedik. Növe ezen kis résztül mi nem fogunk rettegni. Legyenek ők bármi gazdagok — vagy akarám mondani, birjanak ők bármi meszeterjedő földekkal — mi nem rettegünk tőlük, hogy a' hazát veszedelembe dönthetik; mert nálunk még azért nincs ám nekik sok pénzük, maga a' föld pedig ha valamire kerülne a' dolog, tudnillik ha egy kis rész nagy birtoku fő nemesség meghasonlanék a' nemzettel, nem sokat vet a' latba: ilyenkor csak a' férfiakat, személyt szokás számbavenni. Ekkor pedig az, ki csak 3—4 holddal bir éppen olyan nyomatékos lehet mint az, ki 20 □ mérföldnek ura.

Más részt attól sem tarthatni, hogy bár a' mérföldekkal biró vagyonosok darabonként többet nem érnek is mint az egy két holdasok, de eszükkel fognak majd rajtunk győződelmeskedni. Az olly capacitasok, kik még azt sem birják átlátni, hogy éppen nekik fekszik különösen érdekükben a' kor kívánatai-

nak engedni, ha mindent kockáztatni nem akarnak: vizet sem zavarnak.

És így barátim biztosan működhettek; szomszéd nép nem fog akadályozni, aristokrataink' elfogultabbjai pedig nem lesznek képesek az idő kerekeit fentartani; ők nem állandják utunkat.

De midőn az ellenzékot megtekintettük — én tek. Rendek megfordítva veszem e' nevezetet, mi nem vagyunk ellenzék, hanem azok, kik az egész nép kívánatának akarnak ellentállni, mit majd alább kifejték — nem árt magunk erejét is fontra vetni, hogy tudhassuk mennyit érünk ha öszszetartani tudunk.

Kevés szóval előlegesen annyit mondhatok teljes meggyőződésem szerint, hogy a' lengyelek sorsára nem jutunk, habár néhány nagy birtoku aristokrataink minden erejökkel ellenzenék is haladásunkat.

Lássuk mire épitem hitemet.

Először nyelvre nézve, fokozat és osztálykülönbség nélkül körülbelül 5 milliomon magyarok vagyunk, kik e' hazát (kevés aristocratát kivéve) nemcsak szeretjük, de imádjuk. E' tekintetben mindnyájan egyenlők vagyunk, az egyenlőségben pedig, bármilly nemű az egyenlőség, mindig valami érdekegység, tehát erő van.

Másodszor a' védegyelet által több ezer más ajku polgár is közérdekbül velünk egy testté lett és leszen ezentúl szünetlenül; ezen egyesülésben is nem csekély erő rejlik.

Harmadszor az utolsó országgyűlésen hozott bir-
tokképeségi törvény által mindnyájan (csak a' hébe-
reket véve ki (egyenlő joguakká lettünk: a' ki tagadni
merné, hogy ebben nagyszerű erőnk fekszik, az esz-
telen volna. Ha eddig nem szerettük volna is e' ha-
zát, ezen törvény maga azt szeretni megtanítana.

Negyedszer, még más tekintetben is egyenlők
vagyunk; tudnillik bármilly hivatalra ugyancsak a'
legközelebb mult országgyűlésen hozott másik törvény
szerint mindnyájan feljogosítva vagyunk. Nem hiszitek
talán hogy ebben is nagy erő rejlik? én hiszem.
Igaz, itt egy pár szó kifelejtetett, mikint beszédem
elején már említettem, tudnillik ez: „Mindenkí vá-
laszthat is.“ Ha e' szavak ott állnának a' törvény-
könyvben már akkor óriási erő volna bennünk, 's nem
találtathatnék aristokrata, ki csak egyetlen egy szó-
val is ellenszegülni bátorzkodnék; de így is meglehe-
tős erő van ez egyenlőségben.

Arról nem szeretnék kételkedni, hogy a' legkö-
zelebb leendő országgyűlésnél tovább maradjon e'
csonka vagy fél törvény, miszerint a' nemnemes „vá-
lasztathatik“ ugyan, de a' nemes nem választja azért.
Nem siethetnek a' törvényhozók eléggé e' csonka
törvényt kiegészíteni, mert ez az emberiség történe-
tében példanélküli „törvény komedia“ lenne, de most
még azzal igazolható, hogy e' szó „választhat“ ki-
felejtete t.

Most legutolján még egyszer kérdem, és emlé-

kezetetekbe hozom: mitől féltetek, mért aggódtok, hogy a' politikának tömkeleges útja helyett az igazság egyenes útját választottam?

Tudnátok e nemzetet felmutatni, melly azért tartana kormányt, hogy az, a' haza érdeke ellen munkálkodjék? Hát csak mi volnánk kivételek, kikre Isten illy természetlenséget mért volna? Ezt hinni nem lehet.

Nem tagadhatni, hogy nálunk gyakran történt a' kormány részéről olyas, mi a' haza érdekével meg nem egyeztethető: de azt a' szabadalmasok álhaszna kívánta ugy. Elmondjuk mi gyakran, hogy ezt meg ezt a' kormány tette, de ezt csak rövidség okáért tesszük, mert nem tarthatni mindenütt egész dissertatiót, hogy értjük a' kormányt, vagy mit kell alatta értenünk. Ha az arisztokratáknak a' néptől elkülönözött érdeke nem kívánta volna, a' kormány részéről nem történik vala, innét tehát tudjuk, hogy ez amazokkal egy kézre dolgozik.

Mutathat e a' világtörténet olly esetet, példát, hogy midőn a' főbbek, gazdagok, arisztokraták, polgárok a' többi egész néppel egyetértve valamit a' haza javára elhatároztak: a' kormány nem azon határozat értelmében működött volna?

Barátim, a' dolgok oda fejlődtek, vagyis ügyeink ugy összszebonyolódtak, hogy az idő hatalmasan int magunkkal tisztába jöni; pedig ha gyermekileg rémek-

tül ijedezünk, örökké mozoghatunk, de a' mozgás csak keringés lesz és célhoz nem juthatunk soha.

Még csak egy pár szót.

Ha magunkat ámitani nem akarjuk, meg kell ismernünk, hogy nemzeti függetlenségünk veszélyben forog; mi csak Ausztria vagyunk a' világ előtt, csupán gyárokkal ezt megmenteni az enyészettől nem fogjuk soha. Ha nem tréfáltok a' védegylettel, hanem komolyan akartok e' zaklatott hazán segíteni, előbb az iránt kell tisztába jónötök: Magyarországnak állitotok e gyárokat, vagy Ausztriának? azaz, előbb a' nemzeti függetlenséget kell örökre biztositanotok.

Ha vesznünk kell a' történetben, inkább enyészünk jelen állapotunkban, így legalább az a' nyomoru vigasztalásunk lesz (bár ez is elég gyalázatos), hogy Ausztria tett tönkre; ha pedig magunknak lesznek gyáraink 's készitményeink elég bőven 's mégis vesznünk, nagyobb gyalázatunkra válik. Pedig vesznünk, enyészünk kell, ha megismerni nem birjuk, hogy gyárok nyitásánál sokkal sürgetősebb teendőink vannak.

Tudnillik védeni kell előbb nemzeti függetlenségünket, és pedig nemcsak szóval, hanem vérünkkel is.

Vegyék a' tek. Rendek köszönetemet azért, hogy hozzadalmas beszédemet meghallgaták; de még nem mondottam el mindent, tehát újra türelemért esedezem.

VI.

Czifra nyomoruság.

Lehet hogy csalódom, de jelenleg úgy vagyok meggyőződve, hogy az egyszerűség többet ér a' mesterkéltszifraságnál, 's hogy nemzeti függetlenségünket inkább megóhatjuk ha egyszerűek leszünk, mint a' világnak minden czifraságaival. Ezt a' statusgazdászok alkalmasint boldog együgyűségnek nevezve jóízűn kaczagják, de én azt mondom az europai népeknek minden csillogása nem egyéb czifra nyomoruságnál.

Itt szinte hoszszadalmas leszek, tehát előre bocsánatot kérek.

Ha definitioját kellene adnom az egyszerűségnek, fenakadnék, tehát csak néhány példában jelelem ki, mit tartok én egyszerűségnek.

Írásbeli egyszerűség. A' mint észrevehették a' tek. Rendek az én írásmódom és beszédem egyszerű, mit mindenki megérthet, a' ki hallja vagy olvassa: ellenben a' királyi propositiok, kegyelmes leiratok, fölírások, törvények, köröztetők, törvénykezési iratok 's a' t. nagyon czifrák, mesterkéltek, bonyolodottak, ugy annyira hogy a' falusi emberek, szóval azon emberek, kik munkájok után élnek, kik két kezük keresményéből tartják fen családjukat igen bajosan értik, még magokat a' törvényeket is, mellyek pedig mindenkit igen közel érdekelnek.

A' törvényeknek olly könnyen érthetőeknek, olly rövideknek, olly keveseknek kell lenni, hogy mindenki tudhassa, lány, fiu; aszszony, férfiu.

Öt hat ivnyi papiron tökéletes törvénykönyvet lehet irni, még pedig az alkotvány és büntető törvény is együtt volna, és az illy könyvecskének a' társaság közkölségén kellene nyomatnia annyi példányban, a' hány ház, vagy inkább család van az országban, hogy mindenik egyett kapua. Ha a' tek. Rendek parancsolnak velem, én készitek egyet, melyet aztán az egész nép elébe lehet terjeszteni akarja e elfogadni vagy nem? Némi módosítást alkalmasint tennének rajta, de kevés ember találatnék széles e' házában ki meg nem volna vele elégedve; az oppositio vagy ellenzék tagjai közül elleneznék csak némelleyek.

Védegyleti egyszerűség. Én részemről így alkottam volna a' védegyletet:

„Mi néhányan alulirtak egyről másról beszélgetvén szóba jött az is, hogy sokkal jobb volna, ha mi olly sok mindenféle szükségtelent nem vásárolnánk, mi miatt néha annyira megszorulunk pénz' dolgában, hogy alig mozdulhatunk, 's gyakran aztán még a' legszükségesebbet sem tudjuk megvenni; de ennek következtében szóba jött az is, hogy jobb volna ha a' szükséges dolgokat magunk itt az országban készítenők: ennél fogva elhatároztak magunkban, hogy ezen-tul külföldrül semmi készítményt nem veszünk.

„Tudatjuk tehát e' határozatunkat az egész országban minden polgártársunkkal, hogy a' kik velünk egyetértenek, szándékunkat üdvösnek ismerik, közremunkáljanak velünk.

„Azokra nézve, kik nem itt a' fővárosban, Budapesten, hanem egyéb helyeken laknak, 's ott helyben vagy környékökben azt meg nem kapják, mire szükségük van, jelentjük, hogy itt raktárt nyitottunk, 's midőn szükséges leszen többet is nyitunk, hová minden itt, 's környékünkben lakó kézműves készítményét szabott ár mellett leteszi, hol aztán mindenki tetszés szerint vehet.

„Egyébiránt szükségesnek tartjuk honfitársainkat arról értesíteni, hogy mi főkép a' haszontalanságok nélkülözését tüztük ki célul, mivel megvagyunk arról győződve, hogy közelszegénységünknek egyik fő oka az esztelenséggel határos fényezés. Ezen esztelenségből kivetkezni erkölcsi kötelességünknek ismerjük.

„Azonban hasznosnak véljük polgártársainkat arra szólítani fel, hogy kik eszménket pártolják 's a' házára nézve üdvösnek ismerik, községekben irják össze neveiket, 's ne sajnálják hozzánk beküldeni, mivel a' honi gyárosok majd ahoz alkalmazzák magokat, mennyit kelljen készíteniök.

„Mindén hónap első napján Pesten a' megye teremében öszszegyülekezünk a' fölött tanácskozni, mit hogyan kell tennünk. Költ Budapesten 10ik hó 1844.

„Arszlán Sigmond mk. Árvai zoltán mk. Borzat Vilmos mk. Czivódi Sándor mk. Csalán Gazsi mk. Dobzódi Pál mk. Erszénesi Peti mk. Érmelléki János mk. 's a' t.

En ezt így jobbnak tartom, mint a' jegyzőkönyves és választmányos és hivatalnokos, és formulás gyűlés módot. A' temérdek protoculumoknak, roppant foliántoknak ellensége lévén, jobban szeretem ha mind az, mi ezekbe iratni szokott sajtó utján tétetik közzé; jobban szeretem a' papirost nyomdáknak, mint irodákban felhasználni.

„Igen ám, ha mindent ki lehetne nyomtatni“ fogják mondani sokan. Bárcsak a' galambok sülve röpködnének az ilyenek számára, kik semmit sem tudnak, csak a' készet várni.

Ha nem lehet mindent kinyomtatni, holott semmi törvény a' nyomtatást nem tiltja, jele hogy a' társadalmi dolgok alapjukban roszak, hogy a' társaság tagjait munkásságukban valami akadályozza, tehát ezt kell mindenek előtt elhárítani.

Vannak akadályok, mellyek csak bizonyos foglalatosságokban gátolnak, ezeket kikerülhetni; de vannak általános akadályok, mellyek mindenütt, az élet minden viszonyaiban gátul szolgálnak, ilyen a' minden akadályoknak forrása a' censura; mig az emberek ezt a' forrást örökre be nem temetik, el nem fojtják; addig mindig új meg új akadályok támadnak belőle.

Én az emberek miveltségi, erkölesi fokát attól mérem, mennyire igyekeznek a' censurát megsemmisíteni, vagy fentartani.

Viseleti egyszerűség. Némelly emberek, statusgazdák annál boldogabbnak, erősebbnek 's a' t. mondanak valamely országot, minél több gyára van, minél csinosabban, fényesebben ruházhatnak lakosai! Én ellenkezőleg vélekedem.

A' régi korból a' spártai egyszerűen öltözött ifjak erősebbek voltak a' czifra persáknál: a' legújabb korban, csak a' minap az egyszerű cserkeszek erősebbek voltak a' czifra orosz katonáknál.

Tegyük hogy hazánkban mindenki tökéletesen egyenlő jogu polgár, 's ha valami veszély fenyegetné hazánkat, ugyan mit gondolnak a' tek. Rendek azok a' legfényesebben, legczifrábban öltözött uracsok lennének a' legerősebbek a' védelmezésben? én nem hiszem, hanem ellenben hiszem azt, hogy a' munkában izmosult 's csak közönséges ruhával takart karok lesznek támaszai.

Rövid idő óta a' városi polgárok' némellyikeit nem tudom mi szellem szálta meg, de igen csinos forma ruhát öltenek magokra. Ebben van egy kis nemzetiség, tehát nem szólok ellene; de az volt volna kívánatos, hogy e' polgárok egymással értekeztek volna 's ne csupán parádéra, ünnepre való költséges, minden városban különböző színű, sallangu zsinóru, cza-

frangu, hanem mindenütt egyforma és olcsó ruhát csináltattak volna magoknak.

Vagy kiállnak a' csatasikra a' polgárok midőn arra szükség leend, vagy nem állnak ki. Ha igen, ugy oda nem arany vagy ezüst zsinoros, vagy egy szóval czifra parádés ruha kivántatik, hanem ezek: hadi ügyesség, honszerelem, bátorság, ép, egészséges test és fegyver: ha pedig nem szálnak az ellenséggel szembe, midőn talán hazánkat fenyegeti, no akkor nincs hozzájuk szólóm, mert ők parádérozók, komédiások; a' nép multságára valók.

Szeretném tudni, a' *nemzeti őrség* eszméje villant e meg agyukban, midőn köztük e' kis mozgalom támadt? de alig bihetni, mert ha ezen eszme után indultak volna legalább ruhabeli egyenlőséget határoztak volna meg.

En tehát azt tartanám egyszerűnek, ha nemcsak az ujonan keletkezett polgárkatonák minden városban egyformán volnának öltözködve, hanem mi férfiak mindnyájan ugyan azen forma 's színü ruhát vennénk magunkra, mi sokkal kevesebbe kerülne, és egy kard meg puska hozzá kész nemzetőrség volnánk.

Igy cselekedve, habár a' posztó csak hat váltó forintos volna is bizonyosabban megmutathatnók hazánk függetlenségét, és sokkal könnyebben teremthetnék nemzeti dicsőséget, mintha ezer meg ezer gyárunk lesz, 's czifrábnál czifrább ruhában járunk.

Nem tudom hogyan vagyok, de mintha valami

genius sugná, hogy a' nemzetek egykor a' ruházati túlságos fényűzést valóságos bolondságnak megismer-
vén elhagyják, és csak akkor kezdenek boldogabbakká
lenni.

Hatósági egyszerűség. Nem tudom miként véle-
kednek a' tek. Rendek, de én abban a' hiszemben
vagyok, hogy ha csak egyforma hatóságok volnának
házánkban, ha egyszerübben történnek az igazgatás,
sokkal erősebbek volnának; és ekkor önállóságunk,
függetlenségünk oly rendületlenül állna, hogy két
oroszi birodalom sem birná megingatni.

E' szerint semmi más hatóság nem létezne csak
a' községi és vármegyei, következőleg: Hajduvárosok,
Jászkun kerület, Csajkások kerülete, Határőrzi ezre-
dek, Turopoljai nemesek, Fiumei kerület, Nagy ki-
kindai kerület, Székely székek, Száz székek, Kővár-
vidék, Fogarasvidék, Bárczaság, Kalocsai érsekmegye,
Nagyvárad püspökmegye 's a' t. eltörölve volnának.
Ezek mind megannyi abnormis állapotok.

Én tehát ezen egyszerűséget ohajtanám: lenne
kerekszámban 50 megye, vagy az egész erdélyi földet
is tíz megyére kikanyargatva, lenne 60 megye, sőt
ha tetszenék az örvidéki ezredek is megyéknek nevez-
tetve, annyival több lehetne.

Mindegyikében ezen megyéknek volna az egész
megye népessége által választott főispán, ugy szinte
hat tetszenék szinte minden megyében egy fő:anító
vagy püspök mint nevezni szokjuk; de miként a'

kereszténység első korában csak tanítók voltak, papot még akkor nem ismervén, és a' főtanítót szinte az egész nép a' megyében választaná, és pedig vallás különbség nélkül, mert jót minden derék ferfiu taníthat, bármi vallásu legyen.

De erről alább a' központositás alatt szólandok bővebben, itt csak öszszefüggés miatt érintem.

Az egyszerűséggel azonban szoros kapcsolatban állna, vagy is az egyszerűségnek egyik lényegét tenné, hogy a' megyék lehetőleg *majd* egyenlő nagyságuakká méretnének. Ezt sokan teljes lehetetlennek tartanak, pedig igen könnyen megtörténhetnék mihelyt az emberek akarnák.

Ugyan mi nehezség adhatná itt elő magát? teljességgel semmi. Különös hogy az emberek mindenben és mindenütt lehetlenséget látnak, a' nélkül hogy csak megkísérteni is akartak volna valamit. Természetesen magától lehetetlen.

Képzeljük, hogy a' lakosok nagyobb része az előítéletektől ment, hogy a' jozanész sugallatát követi, szóval hogy felvilágosodott; de még mást is kell hozzá képzelnünk, tudnillik azt, hogy a' népesség nagyobb része igazságos is és jó akaratu a' főlebb említett tulajdonságokon kívül: kérdem mi volna akkor lehetetlen? semmi olyas mi polgári társaságunk javítására üdvösnek mutatkoznék.

Az emberek (ha olyanok millyeneknek főlebb mondám) ugy nyilatkoznának: válaszszuk ki közülünk

azon férfiakat, kiket legértelmesebbeknek, legderekabbnak, legbecsületesbeknek tartunk 's bizzuk meg őket, hogy készítsenek új törvényeket, de olyanokat, melyeket még az együgyű ember is könnyen megértessen; figyelmeztessük őket azokon kívül és főképp arra, hogy az alkotandó törvények olyanok legyenek, melyekben minden igazságos ember megnyughassék, hogy mindenki érdekének egyenlően megfeleljenek: akkor, midőn az így hozandó törvények elkészültek, mostani hármos könyvünk, vagy corpus jurisunk muzeumba tétethetik, vagy antiquariusnak eladathatik.

Öt hat ivnyi papiroson jobb és kimerítő törvényeket hozhatni, mint millyenek a' corpus jurisban vannak; és ha ezt megtettük, nagy dolgot vittünk végbe, már nagyobbat nem is igen lehetne: ki kételkedhetik tehát arról; hogy a' megyéket egyenlőkre mérhetni, hiszen ez csak gyermekjáték amahhoz képest.

'S ha sem ez, sem amaz nem történik meg, miben van a' lehetetlenség? magában a' tárgyban lenni nem képzelhetjük, hanem csak abban van, hogy az emberek részint előítéleteiknek rabjai, józantalanok gyarlók, semmit megkísérteni nem mernek, vagy röstelnek, részint pedig roszakaratuak is, a' dolgokat magok érdeke ellen megváltoztatni nem akarják.

Tegyük, ha A. B. C. es X. Y. Z. helységek most Pest megyéhez tartoznak, de új kimérés és felosztás szerint Esztergom megyéhez esnek: ugyan mit vesztek ama helységek? vagy mit veszten Pest megye,

és mit nyert Esztergom megye? teljességgel semmit; mert joguk és szabadságuk ugyanaz mi volt az előtt, mivel az említett helységek lakosai vagyónukat, szabadságukat nem a' megyétől kapják; azzal egyenlően rendelkeznek, bármellyik megyéhez tartozzanak. A mi főkép szabadságukat és jogaikat illeti, miket nem a' magok keblében, hanem a' megyeházban szokás gyakorolni, azt az esztergomi teremben, éppen úgy gyakorolhatják mint a' pestiben. — Talán az adózás okozna nehézséget? lehetetlen; mert Pest megyére annival esik *kevesebb*, Esztergom megyére *több*, mennyit azon helységek fizetni szoktak. Én tökéletesen mindegynek tartom, akár Esztergomban teszi le valaki a' közterhekből ráeső részt akár pedig Pesten.

A' mi illeti a' szabad kerületeket, szabadalmas Városokat, abból a' mivel birnak megyékbe olvadva sem vesztenek semmit, mert hiszen több szabadalma az illy kerületek és városok lakosának sincs, mint a' megyékben lakó szabadalmas vagy nemes embernek. Egyébiránt az idő különben is elérkezett, hogy minden helységnek természetes szabadságát főkép magában kell találnia; a' kis helységnek éppen olly szabadnak és a' másiktól függetlennek kell lennie, mint a' legnagyobb városnak, csak azzal a' különbséggel, hogy az arány nem egy. Például *A* községben 1000 ember van, *B* községben 50,000 ember, de a' *B* helységbeli egyes embernek józanész és igazság szerint nem lehet több joga és szabadsága, habár ötvenszer többen van-

nak is, mint az *A* helységbeliek. 1000: 50,000 = 1: 50. E' szerint az ugynevezett királyi városok semmi előjoggal nem birhatnak egyéb községek fölött. Az egész megye népessége arányában választ képviselőket országgyűlésre, 's minden községbeli lakosság kicsin vagy nagy maga magának választ elüljárókat mennyi keblében szükséges.

Törvénykezési egyszerűség: A' megyének minden községe legyen az kicsin vagy népes, egymástól független törvényszékekkel birjon, mellyet egy biró, négy, hat, nyolcz, tiz vagy több törvénybiró, vagy esküdt (vagy akárminek neveztesse) képezzen, mikép a' közönség legjobbnak ismeri 's az ügyek sokasága megkívánja; szóval a' községi kormány egyszersmind törvényszék is legyen. Miként faluhelyen most is van. —

Hiszen mi kötelessége van a' községi kormánynak? felügyelni arra, hogy a' törvények megtartassanak. Ki idéztethetik a' törvényszék elébe? más nem, csak az, ki a' törvényt meg nem tartja.

Most kérdem, hát az, ki arra van fölállitva, választva, hogy a' törvények megtartására ügyeljen, nem tudná megítélni, ki hágta át a' törvényt? hiszen ezt hinni valóságos esztelenség volna. A' ki tudja, érti a' törvényt, mit végrehajtania, mellynek megtartására felügyelnie kell, szükségkép azt is kell tudnia: ki, miben hágta át, 's ki mennyire vétkes. Hiszen ezt minden lakosnak kell tudnia, annál inkább az értelmesebb községi elüljáróságnak, mert ha a' lakosok nem

tudnák a' törvényt, képtelenség nélkül senkit közülök megbüntetni nem lehetne. Ugyan származhatik e más-honnet vétek, mint abból, ha a' törvényt meg nem tartjuk?

Vagy vannak világos jó törvények, vagy nincsenek. Ha vannak, azokat nemcsak a' községi kormánytest, hanem minden egyes polgár is tudja, és így a' kormány egyszersmind törvényszék is, vagy bíróság is lehet, sőt szükségkép lennie kell is: ha pedig nincsenek világos jó törvények, a' külön fenálló, 's a' kormányzástól elválasztott törvényszék sem ítélhet jól, ez is csak tapogatva, önkényleg, hibásan ítélne, mint ha a' kormánytest egyszersmind a' birói szék is.

A' megyében levő minden községnek tehát magának kell ügyeit elintéznie és csak valami igen fontos tárgy vitetik főlebb a' megyei bíróság elébe; és csak ide, mert ezen egyszerűségnél fogva nem létezhetnék sem tárnoki, sem személynöki, sem kerületi törvényszék, sőt maga a' főtörvényszék is csak a' főkormányban létezne.

Nevelési egyszerűség. Minden község a' szerint intézkednék e' tárgyban, mikint legjobbnak gondolná. Ha neki tetszenék közös pénztárából látná el a' nevelőket és tanítókat, vagy pedig támadnának magányintézetek, 's ezek kezelői szabadon egyezkednének a' tányítványokkal, nevendékekkel, vagy helyettök szüléikkel, gyámnoikaikkal.

A' kormánynak erre semmi gondjának sem kellene

lenni, mert a' kormánynak egyetlen nagy kötelessége arra ügyelni fel, hogy a' nemzethozta törvényeket mind egyes polgár, mind testület és hatóság szigoruan megtartsa; tehát örködni kell csupán, hogy se egyes polgár, se hatóság a' másikat személyében 's vagyónában meg ne sértse, 's ha mégis megtörténnék, a' sértett félnek igazságos elégtételt adjon a' szerint, mikint a' törvény meghatározta.

Az ember természete olyan, hogy kiki maga magát nevelheti csak akadályokat elébe gördülni ne engedjen a' kormány, vagy ha már gördültek, azokat gyorsan elhárítsa. És ez is mi egyébben áll, mint abban, hogy senki a' törvényt át ne hágja; midőn a' törvények a' nemzet által hozott józan, mindenki érdekének igazságosan megfelelő törvények megtartatnak senkinek elébe akadály gördülni nem fog.

Egyébiránt, minden megyében a' nevelési és tanítási ügyre nézve felügyelői szerepet vihetne a' választott főtanító (vagy mint nevezni szokás, a' püspök) ki természetesen az egész megyével együtt a' főkormány alatt volna.

Az egész új bibliában szó sincs papokrul, Jézus csak tanított nem misézett, nem kormányzott, nem uralkodott, hanem azt mondta követőinek: menjetek tanítsátok a' népeket, hirdessétek elveimet.

Nemzet örségi egyszerűség. Nincs erre nézve egyszerűbb dolog, mintha törvényileg határoztatik, hogy az egész országbeli férfui nemnek mindegyike 20 éves

korától 45 éves koráig egyszersmind katona is; azaz gyakorolja magát hadi fogásokban és tudományokban, azon esetre, hogy ha a' szükség úgy hozná magával, hazáját, 's mindenét, mi neki abban kedves, védelmezhesse.

Miből természetesen következnek, hogy minden polgárnak fegyvert kellene tartania (hacsak testi hiba nem gátolná e' kötelesség teljesítésében), 's minden községben a' ferfinem bizonyos időben hadviseletben gyakorolná, képezné magát.

A' hol szükséges, változtatva őrt állhatnának, éppen úgy mint mostani mód szerint a' zsoldos katonaság. Ha kicsiny a' közönség, nincs ott semmi olyan országos kincs, raktár 's a' t. mit éjjel nappal őrizni kellene; az őrnagyok, ezredesek és vezérek lakásai előtt sem volna szükséges strázsálni, mert a' nemzetőrségi főszemélyek semmitől sem félnének, meg illy tiszteletet nem igényelnének: ha pedig nagy a' közönség, a' sok polgár közül könnyen kitelik, hogy néhányan fegyverben, talpon álljanak, 's valami mellett örködjenek.

Czimzeti egyszerűség. Mi magyarok, ha valamilyen nem, úgy bizonyosan a' czimekben nem szeretjük az egyszerűséget. Némellyek ezeket áldoznak egy „nagyaságos“ vagy „tanácsos“ czimért, pedig midőn e czimet elnyerték, úgy nem vettek semmi tanácskozásban részt, mint kocsisuk nem.

Vagy talán azért törekednek e czimre, hogy má-

soknak jó tanácsot osztogathassanak? Isten mentsen. Hiszen a' ki illy czimet csak ezreken, vagy alacson csuszás-mászáson bir megvásárolni: annak tanácsára csak esztelen fog szorulhatni, kinek minden tanács már haszontalan.

A' legalsó czim: *érdemes ur!* ezután jönnek: *becsületes és gondosok*; majd meg *tiszteletes, tisztelendő*. Ha a' legalsó rang: *érdemes és becsületes*, azt jelenti, hogy a' többieknek nem ez competál, vagy a' mint veszszük, *nem* competál ez, és akkor felfordult világ van nálunk.

De nézzük csak a' fokozatos czimeket sorban, talán más szomszéd népek valami szörnyü respectussal és reverentiával viseltetnek majd irántunk, ha innét látandják mennyi dicső czimünk van nekünk. Im it következzenek:

Érdemes; Tisztelt; Becsületes és Gondosok; Nemzetes, Nemes; Vitézlő, Tiszteletes; Tisztelendő; Téns; Tekintetes; Főtisztelendő; Nagysád; Nagyságos; Méltóságod; Méltóságos; Nagyméltóságú; Kegyelmes; Főméltóságú.

Vagy van e' czimeknek valami belső becsük, értékük vagy nincs. Ha van, nem is kell senkitől kölcsön pénzt kérnünk vasutra vagy más országos intézet létesítésére, hanem csak e' czimeket szükséges készpénzzé változtatni, 's azonnal lesz pénz mint polyva; vagy pedig egy részét ezeknek, talán felét drága pénzen a' külföldieknek kellene eladnunk, 's ugy is lenne

elég pénzünk: ha ellenben semmi értékük, belső becsük nincs e czimeknek, esztelenek vagyunk midőn annyira sovárgunk utánuk, sőt még pénzen, és a' mi több becsületen is vásároljuk meg.

A' czimzeti egyszerűség tehát ebben állna, plebanus ur; Főispán ur; Jegyző ur; Püspök ur; Káplán ur. 's a' t.

De nem vagyok e én nagybolond, ha azt kívánom, hogy az elszámláltam egyszerűségek nálunk életbe lépjenek? A' világnak főfő hősei együtt élve Nagy Sándor Caesar és Napoleon sem volnának képesek belőlünk kiirtani a' czimeket; azonban az említett hőskönel még hatalmasabb is jövend, az majd végbevisz olly dolgokat is, miről most álmodni sem merünk; 's a' hős a' *szabad sajtó* leend.

Ha tudnám, hogy olly természetű az Isten, miszerint egy gyarló halandónak imádságát meghallgatja, 's annak kívánsága szerint cselekszik: a' szabad sajtó nálunk minélelőbb megszületnék, mert én olly buzgon kérném ezt, a' milly buzgon még ember nem imádkozott. — Vagy nem, nem tenném ezt, hiszen az alkotó megadá mind azt, mit ember kívánni tud. Magának kell az embernek azt visszaszerezni, mert ha isten még egyszer csodálatosan adja neki, ismét nem tudja megbecsülni.

Én sok mindenfélét eltudok hinni, de azt, hogy ember szabadság nélkül boldog lehessen, nem hihetem

soha; pedig mondathatik e az ember szabadnak ha még gondolatit sem közölheti embertársival?!

Még kétféle egyszerűséget kellene megemlítenem, tudnillik *törvényhozási és kormányzási egyszerűséget*, de mivel legvégről a' központosításról (*centralisatio*) szándékozom szólni, majd ott alkalmasabb és szükségesebb leszen e' kettőt kifejteni.

Most a' fölött elmélkedjünk egy kevésbé: természetes egyszerűség biztosítja e inkább nemzeti függetlenségünket, önállásunkat, vagy a' mesterkéltséget fényezés, érötetett gyármozgalom? Én úgy vagyok meggyőződve, hogy ha élni, ha mint külön faj soká élni akarunk a' fényzést nem kell erőszakkal elővarázsolni, az magától is megjő, mihelyt az ember kényelem ölébe jut, 's eszének hasznát venni nem tartja szükségesnek.

Ha felolvadni nem akartok Europai népei közt a' védegyletnek czéljaul főkép egyszerűséget tűztök ki, legalább addig, mig függetlenségünk századokra megalapítva nem leend.

Nézzük a' történetet. A' tulságos fényezés, nagy hatalmu és dicső nemzeteket emésztett föl; hát mi maroknyi gyöngé népecske fogunk a' tulságos fényezés mellett fenállhatni?

Főlebb én magam is kecségetően mutogatám, hogy bennünk szép erő rejlik, de mindig alatta értem, hogy csak úgy, ha a' pusztító fényezésnek ellenállni akarunk és tudunk. Vagy a' reményről, hogy egykor dicső nemzet lehetünk, vagy az esztelenséggel ha-

táros fényüzésről kell lemondanunk; csak e' kettő közt választhatunk; itt valami harmadik, közép nincs.

Nekünk egy igen hatalmas közmondásunk van a' többi sok között, melly így hangzik „Lassan járj tovább érsz.“ Ha csak kissé fontoljuk is ezt meg, kénytelenek vagyunk megismerni, hogy benne mély bölcsélet, vagy nagy igazság rejlik. Ugyan hiában volt volna e ez közmondássá?

Tegyük, hogy minélelőbb csillogós, fényes állapotra jutunk; mimodon? arról ne gondoljunk, hanem akár-mint, csak mi fényes állapotra fölvergődünk, hát akkor nincs e valami más célunk? De bizony van, fogják mondani, és én is hiszem. De a' céloknak egyike, és pedig egyik legfőbbiké mindörökké az *igazság*, 's minél nagyobb erkölcsi tökély leszen, mert míg ezek nem uralkodnak, addig boldogság e' földön nem remélhető.

Ha tehát áll, hogy egyik legfőbb célunk, hogy az igazság uralkodjék minden cselekedeteinkben, esztelenség volna most azt elhanyagolni, készakarva félre vetni, mit egykor törekvésünk céljaul tűzendünk ki. Igen de e' közmondás: „lassan járj tovább érsz,“ kétségbe vonhatlan igazság, mert nem követjük tehát?

Erre azt felelhetnék némellyek, hogy mi igen is lassan jártunk eddig, s' kellestinél inkább megtartók ez igazságot, és éppen azért most már hamarább kell mennünk, mert nagyon elmaradtunk.

Nem tagadhatjuk, de aztán az következik e ebből,

hogy most neki ragaszkodjunk? 's nyakra főre igyekezzünk oda jutni, hol némelly más népek vannak?

Hiszen az ismét elvitázhatlan igazság, hogy a' ki nagyon is lassan járt, alig mozgott, nem fog egyszerre futni, tartósan szaladhatni. Nem bizonyítja e a' mindennapi tapasztalás, hogy annak lábai, ki csak alig mozgott vagy hevert, ült, vagy csak szobában és folyosan és udvaron lépegetett: elfásultak elzsibbudtak; és ha ő így egyszerre föltürődzködnék, 's valamelly levélhordóval vagy kengyelfutóval versenyt akarna futni, nevetségessé tenné magát.

A' sebes járáshoz és futáshoz lassanként próbálgatva kell szokni. Lám a' pesti gyöpön versenyző lovakat is gyakorolni, tanítani, szoktatni kell előbb, hogy a' palyadíjt elnyerhessék. Azon ló, melyet csak az udvaron jártattak, léptettek, a' díjat elnyerni soha nem fogja.

Még senki sem tűzte ki az emberiségnek czelját egy bizonyos helyre, bizonyos időre, hogy azt csak ott lehet és kell elérni.

Ha ez így volna 's valahol sorban állnak, 's valaki jelt adna: „no most“ szóval, az ángolok francziák, 's még egy két nép közt — habár egy ugyanazon pillanatban indulnának is = alig lennének első, ők bennünket elhagynának: de még azért nem következék ám egész bizonyossággal, hogy a' czélt is elérték, hanem csak a' futásban előzendettek meg minket, 's

lehet valahol tévutra tértek, mivel a' pálya ut nincs tökéletesen kikaróztatva, hogy arról letévedni ne lehetne.

Az emberiség célját nem lehet csak úgy könnyen kitűzni, mondván: „Nézzétek népek, itt ez az oszlop a' legvégső cél, ide fussatok. Elmondjuk ugyan: az embereknek célja boldogság, tökély, igazság, műveltség, vagy ezeknek harmoniája, de millyen lehet azon harmonia? egy halandó sem bírná előre meghatározni.

Hogy a' népek e' mostani törekvésükkel közelednek e a' célhoz, bajos volna állítani. Én azon meggyőződésben vagyok, hogy az irány tévesztve van, tehát sokkal meszszebb keringve, 's későbbben jutnak a' célfelé.

Mi legyen az egész emberiség célja, rendeltetése nem akarom vitatni, tegyék ezt tudósok, kik igen ügyesek ilyenekre; hanem míg elkülönözött nemzetségek léteznek: törekvésünknek oda kell irányozva lenni, hogy mint magyarok e' szép hazában nemzetségünket szilárdan megalapítsuk, fentartsuk, minél hosszabb időre létezésünket biztosítsuk, homályban és dicsőségtelenül ne maradjunk, sőt az egykor bekövetkező népek harmoniájában eredeti typusként fajunk örökké kivehető legyen, 's hogy azonban itt addig lehetőleg boldogul éljünk.

A' kiben tehát a' keleti vér egészen el nem fajult még, 's magát mint magyar fajt fentartani kívánja: az nem fog más nemzeteket csupán majmolni, ha-

nem azon igyekeznek, hogy jövője magából fejlődjék ki minden sajátságában.

Azsiából ide átköltözve megtörtént, minek megtörténni kell minden népekkel, ha örökké egy helyben maradván elmecevészni nem akarnak.

Tudjuk, hogy a' nemesítendő növényt egyik helyről másikra szokás átültetni. Tudhatja ki utazott, vagy különböző helyeken csak rövid ideig is lakott, más vidékeken, rendes lakától különböző éghajlat alatt tartózkodott: egészen újjá születik, föléled; így van nemzetekkel.

Midőn őseink Azsia téreiről ide költözve éghajlatot változtattak, vidor, eleven, bátor nép voltak; ez új klíma alatt megerősödve igen jól érezték magokat, mit a' körülfekvő népek tapasztaltak.

A' német törzsek éjszaki vidékein ismeretlen idő óta lakván elalamuszultak, de csapatok kerekedtek föl közülök délnyugot felé tolván a' gallusokkal, a' csatornán is átkelve a' brittekkel vegyültek, 's a' fel-frisült töredékekből új vegyületek támadtak, a' hatalmas frank és angol nemzetek.

A' mohamedánusok Arabiai forró pusztaságáról Europa felé nyomultak, éghajlatukat változtatva föllevenedtek, 's lettek belőlük az erőteljesebb és rettegett törökök.

Még régibb korban, mit legelőször kell vala említenem, Kisazsiából, Egyiptomból, de más tájakról is szálontak gyarmatok, a' hellen szigetekre 's alakul-

tak belőlük a' görögök, a' hajdan kornak legdicsebb nemzete.

Hát ezek után a' hatalmas Róma nem idegen 's különböző tájakról öszszecsődült népekből emelkedett e?

Végre nézzük az éjszakamériki szövetséges státust, nem annak kell e (józanészre alapított polgári törvényein kívül) oriásos emelkedését köszönnie, tulajdonitania, hogy más éghajlatok alól oda költözött 's új életre ébredt lakókból népesült?

Némellyek mindezekből éppen ellenem legkedvezőbben gondolnak talán argumentálódzhatni, mondván: „mivel mi is már régóta, körülbelül ezer éve hogy a' karpatok alját lakjuk, elzsibbadtunk, elmecsevészünk, tehát épen azért semmi sem lesz belőlünk.“

Ez ellenvetés igen nyomósnak látszik lenni, csak hogy nem áll; nézzük.

Igaz, nagyaink közül sokan kifajzottak a' magyarságból és a' magyarnak minden sajátságáiból kivetkeztek, de ez nem igen nagy baj, mert ezen nagyaink kevesen vannak; és ezek közül is többen már vissza, magyarrá fajzani kezdenek.

Azon őserő, azon szellem, melly itt laktunk első századaiban bennünk uralkodott, ki nem veszett. A' hosszas és véres csatákban jobbjaink közül sokan elhullották, de sarjadztak újra mások; részint idegenek vegyületéből szaporodott a' megmaradtak száma.

Igaz, elmaradtunk sokban más nemzetektől, de

az örökös harcz, viszátkodás a' mennyit használt is, az ősi szellemet kialudni nem engedte. Ha sajátosságos erő nem lappangna bennünk, már mi nem volnánk magyarok, körülményeink ilyenek voltak. Egyébiránt a' mit semmi belviszály, és semmi külső cselszövény végbevinni nem volt képes, azt a' fényüzés végbeviszi előbb utóbb. De akarom remélni, lesz annyi eszünk, hogy ennek mégis parancsolni tudunk.

Sokat beszéltek az emberek és beszélnek főkép még ma kereskedésről, szorgalomról, műiparról, de még senki meg nem mutatá azt, hogy e' nélkül nemzet boldog, erős, dicső nem lehet.

Ha tehát nemzetiségünket fentartani ohajtjuk; ha feldiesőülni akarunk, azt kell előbb eszközölni, mi ezeket biztosítsa: egyenlőség szabadságban, jogokban; sem csupán kereskedésben, sem kézműiparban, sem más nemzetek akármi ujitásainak majmozásában el nem érjük soha. Hiszen józanészszerü polgári szerkezet nélkül valódi kereskedés és szorgalom sem képzelhető: igen de a' lehető tökélyes statusszerkezet megadja, fentartja függetlenségünket, 's egyszersmind általa ipar is kereskedés is támad; tehát természetesen boldogulandunk is.

A' kik minden áron csillogós állapotot akarnak hazánkban erőtetni, meg kellene előbb mutatniok, hogy a' természetben ugrások vannak, különben kénytelen vagyok őket nemzetiségünk álbarátinak tartani.

Lassan járjunk, tovább fogunk érni. Ezzel az en-

ban nem akarom mondani, hogy csak olly lomhán mozogjunk, mint robotosak, midőn a' hajdut nem látják, hanem hogy a' természetes uton járjunk, 's ne kívánjunk mesterségesen készített szárnyakkal a' hazai mocsárokon és honi saharákon átröpülni.

Az emberek theoriárul és praxisrul külön igen gyakran, majd mindig beszélnek, pedig legtöbben közülök nem veszik észre, hogy e' kettőt egymástól elválasztani nem is lehet; ezek mindenkor együtt szoktak járni, valamint test és szellem egyenkint nem, hanem csak együtt tesznek embert. Nincs cselekvés, mellyet legalább egypár gondolat meg nem előzne. A már megszokott, 's minden nap gyarkorlott cselekvéshöz legkevesebb gondolkozás szükséges, de a' ritkábban előforduló munkát több gondolkodás szokta megelőzni; az egészen új, még soha meg nem kísértett munkát pedig kisebb nagyobb fejtörés, hosszabb vagy rövidebb ideig tartó fontolás előzi meg: e' fontolás és gondolkodás a' theoria, 's midőn ember kezét ráteszi, az a' praxis.

Józan ember soha nem szokott valamihez fogni gondolkodás nélkül; vagy is praxis soha világ kezdete óta nem volt theoria nélkül. Mirevaló tehát a' theoria ellen kikelnetek? Nem esztelenséget tanusít e ez, ki csak praxist emleget, 's a' theoriát gunyolja?

A' mint nemzetek élete hosszabb egyes emberek életénél, ugy a' nemzetek teendőjét megelőző theorianak is hosszabbnak kell lennie. Vegyétek tehát bár

csupa theoriának, miket mondok 's velem és utánam még többen mondani fognak: a praxisnak azt előbb utóbb követnie kell, hacsak nemzetek is gyakran úgy nem hibáznak mint egyes emberek, kik a' legjobbat kigondolják; de mégis legostobábbat cselekesznek.

Midőn én a' lassu járást ajánlom, vagyis a' közmondást figyelemre méltatni kívánom, így tervezek 's ohajtok rá építeni.

Mindenek előtt a' körülbelül öt millio, sokképen öszszekuszált 's eldiribolt magyar testvéreket olvasztatok egy testté, addig semmi egyébhez ne fogjatok; mert bármihez kezdetek nagyot véghez nem viztek soha mig e' hazában előbb compact magyar nemzet nem lesz. Csufoljátok bár, hogy nekem ez örökös themám, hogy ez rögeszmém: én büszke öntudattal nézek a' késő kor elébe, 's megnyugottan vallom, hogy: igen is, ez az én örökös eszmém; én ezzel szünök meg élni (hacsak addig meg nem valósul), utolsó leheletem is az lesz, hogy á' magyar faju testvéreknek előbb nemzetté kell olvadniok, ha szép jövőt remélni akartok.

Én tartozkodás nélkül lelkem' mélyéből vallom, hogy ti nagy praktikus hősök éretlen gőzhajótokkal, erőtetett 's osztrákország felé irányzott vasutatokkal egyes emberek' zsebeinek használtatok főkép, de a' nemzetiségnek halálos dőfést adtatok, a' fényezésnek csináltatok tágosabb utat, 's ha más részről gyökeres

orvoslás nem érkezik, a' magyar fajnak életét rövidíték. Czifra nyomoruság fáradságtok eredménye.

Ti ezt szornyü abstract theoriának fogjátok tartani; ez nem megy, így nem mehet, fogjátok kiabálni. Elhiszem hogy nem megy, ha nem akarjátok hogy menjen. De ugyan mért nem mehet, ha szabad kérdeznem? Legyetek igazságosak magyar testvéreitek iránt, és azonnal nemcsak menni fog, hanem már megis történekedt, mitől annyira rettegtetek, mit ámitatásunkra kivihetlen theoriának kiáltottatok.

Lépjetek vissza a' térről, mellyen álltok, engedjétek át azon jogokat, mellyekre testvéreitek éppen úgy mint ti, számot tartanak; ismerjétek meg, hogy ők is olyan magyarok mint ti, 's hogy ők is olly hasznos tagjai a' társaságnak mint ti: és a' theoria azonnal tudotokon kívül praxissá változandott által.

Ó ne kételkedjétek, jöni fog idő, midőn az unokák átok közt emlékezendenek azok neveiről, kik az igazságtalanságot azzal akarják elpalástolni, hogy kivihetlen theoriának hirdetik az igazság szavát, mit minden nem szabadalmas magyar testvéreink' nevében emelek.

Magyar testvéreitek, azért hogy kevesebb vagyonnal birnak, de a mellett mégis a' statusnak terhét, még a' ti részeteiket is, véresveréjtek közt viselik, nem lehetnek e a' társasági áldás' részeseivé?

Mig az eddigi jobbágyi és urasági viszonyok tartanak, bár keletkezzék más részt némi kereskedés,

ránduljatok kényelmes gőzösökön, vasuton Bécsbe és tovább, legyen fényes fővárostok: czifra nyomoruság lesz az egész.

De viszzatérek terveimhöz.

Midőn talán eszközendettétek, hogy az urbéri telkeket munkáló, haszonbérllő testvéreitek veletek egyenlő jogu polgárokká lettenek, oltsátok az ő véröket, sajátságait az idegen ajku egyéb népekbe; mit eképen nem nehéz végbevinnetek.

A' nagy kiterjedésü pusztákból azon részeket, mellyeket bemunkáltatni nincs elég erőtök, 's mellyek következésképen alig adnak száztól két kamatot, adjátok el örökáron olly kiszámítással, hogy a' hol uj községnek kell támadnia, a magyarelem túlnyomó legyen.

Hirdessétek ki, hogy fölösleges földeteket örökáron eladni szándékoztok; hijátok meg a' szorgalmas székely népnek fölöslegét; értesítsétek a' dunántuli megyéket, hol sürübb a' magyar nép; tudosítsátok a' karpát oldalain sinlődő tótságot, Erdély hegyei közt nyomorgó oláhokat, a' hazaszerte elszort németeket, hogy uj gyarmatokat akartok pusztáitokon telepíteni.

Mondjátok, hogy kedvező feltételek alatt adjátok el földeitek egy részét, 's valjátok meg őszintén a' meghivandottaknak, hogy ugy sem igen huztatok abból hasznot; tegyétek nyilvánossá, hogy a' tőkeért elvárakoztok, csak a' kamatot fizessék rendesen.

Mert hiszen nektek mindegy, akár készpénzben

fizetne a' vevő 's telepedő 's azt másoknak adnátok ki kamatra, akár pedig ők lesznek adósaitok; hiszen a' telek legbiztosabb hypotheca marad mindenkor. Így rajtatok is, a telepedőkön is segítve lesz.

Hasonlót tehettek azon magyarokkal, kik már jelenleg is jobbágyaitok. A' föld, mellyet most urbérben használnak neveztessek *tőkének*, a' tőle járó tartozás (robot és tized) mondassék *kamatnak*, 's így bank és pénz nélkül az egész országban az örökváltság megtörtént, mihöz semmi sem kívántatik, csak a' ti akaratotok. De én tervem és eszmém szerint legalább a' magyar fajra nézve tartom sürgetősnek, hogy előbb e' hazában nemzet legyen, a' többi magától jó.

De el ne feledjétek — a' mi földolog — kijelenteni, hogy azok, kik e' szerint, földet vesznek tőletek, 's jobbágyaitok közül így megváltják magokat, nem jobbágyok, hanem veletek egyenlő jogu polgárok, mert ez adja meg az egésznek érdemét. — Ezt a' törvény nem tiltja tennetek.

Midőn aztán a' telepedők, vevők gyülekeznek — és erről ne kételkedjétek — a' nemzetiség érdekében azt tekintsétek kötelességtekül, hogy az ujan települő közönség ne alakuljon csupán egy nyelvű népből, hanem vegyítve, például illy vagy körülbelül majd illy arányban: 40 magyar; 15 német; 15 rác vagy oláh; 15 tót; és ezt azért hogy e' négy közül egyik sem birván jelentőséggel, valószínűleg, sőt bizonyosan és szükség-

kép a' nagyobb számu, de nemcsak nagyobb számu, hanem szilárdabb állásu magyarba mindegyik átolvadjon.

A' hol pedig egészen uj község nem alakul, mire elég tágas hely nincs, hanem csak a' régi szaporittatik, vagy uj szállókkal nagyobbítatik: arra legyetek tekintettel, hogy a' nemmagyar ajku lakosokbul álló helységekben csak magyaroknak adjátok a' még adandó földeket: megfordítva a' magyar községeket más nyelvűtöt, oláh vagy német lakókkal szaporítsátok; ez hatalmatokban áll; semmi áldozatba nem kerül, 's a' magyar faj' felvirágoztatására ez által temérdeket tetetek.

Ebben nemcsak az a' nyereség, hogy az idegen ajkuak megmagyarosodnak, 's a' magyarok száma szemlátomást szaporodik, hanem különösen még az is hogy a' különböző származásnak vegyületéből házasság által sajátságos, nemesült sarjadékok hajtanak ki.

Allitásomat adattal támogatom, ha kívánjátok enmagamban. Atyám horvátországi, anyám Nebehaj, tót születésű vala. Én sajátságos sarjadékuk, dicsekvés és elbizakodás nélkül mondva testestül, lelkestül és nyelvestül derekabb magyar vagyok, mint százan meg ezeren, kiknek őseik is már kutyabőrös magyar nemesek valának.

Hogy pedig az illy föltétel vagy kikötés csupa szeszélynek, vagy éppen kényszerítő önkénynek ne tartassék: célotokat teljességgel nem titkolva, tartoz-

kodás nélkül mondjátok ki, 's a' telepedőkkel értessétek meg, hogy ti ez által is egyéb üdvös intézkedéseken kívül nagy magyar nemzet akartok lenni.

Kétkeltek, ennek jó sükeréről? én nem; mert ez természetes, a' mi pedig természetes, az vagy éppen nem, vagy ritkán szokta az embert meghazudtolni.

Midőn ezt teendtétek, az öt milliobul álló magyar, nemzetté, még pedig jelentékeny nemzetté lett. Ily nemzet lévén egyszer e' hazában, legelső alkalommal azon törvényt könnyen hozhatjátok, hogy ez ország határain belül a' magyar nyelven kívül más nem divatozhat. Ezt cselekedve egykét évtized alatt a' más ajkuakból két millio szaporítja a' magyar faj számát.

Megtörténvén ez, az alatt a' közlekedések könnyebbülvén a' lakosok mindvegyülnek, melly vegyülésnek nagyszerű eredménye lesz, 's nem hal ki több egy nemzedéknél, midőn e' hazának népe egészen magyar lesz, 's addig a' nepesedés is pár milliora szaporodván a' 17 millio magyar az europai néhány első nemzetek közt fog szerepelni, merem állítani, hogy a' francia után első helyet foglalja el, ha főkép a' központosítás megtörténik, ugy mikint alább előadni szerencsém lesz.

De egy kissé messze is kalandoztam a' jövőbe, tehát visszalépek a' jelenbe.

Ha azok, miket főlebb mondtam, megtörténnek nagy tapasztalások gazdagítádnak bennünket; ugyanis, tapasztalni fogjuk, hogy e' hazában sok munká;

kéz van, minek hiányáról most sokan panaszkodnak; vagyis tapasztaladjuk, hogy 5 millio szabad polgár többet visz végbe, mint 10 millio jobbágy; megfogunk győződni arról, hogy e' haza' hátramaradásának nem az az oka, hogy kevés a' nép, hanem hogy társadalmi törvényeink természetlenek valának; tapasztalni fogjuk, hogy azok esztelenek voltak, vagy a' nemzetiség kárára törekedtek, kik minden áron külföldről akarták e' hazát néppel teletömni; szóval még sok mást is tapasztaladjunk. Idegen gyarmatok beszálítása ellen máshol emeltem már szót.

Midőn így e' hazában nem jobbágy szolganép, hanem compact magyar nemzet leszen; midőn a' mocsárok helyén ekéje után fűtörész a' megmagyarosult legény, midőn a' homok hegyek kizöldellettek; midőn a' Tisza legrendetlenebb folyónk egyenes csatornában folyand, szóval midőn a' természettől gazdag hazánk színét a' földmives keze megváltoztatandotta: akkor támad kézműipar, keletkeznek gyárok a' természetnek törvénye szerint, ha bár az orosz császár akarná is akadályozni.

És még azon időben is inkább csak belső kereskedés lesz, mert a' szabadon működő polgároknak igen sok termékre lesz szükségük, de a' gőzhajózás azért akkor már nem lesz csufolódás, guny, satyra.

Midőn így lassan haladva e' hon idegen ajku népének egy harmada megmagyarosodott, 's a' magyar faj új életnek indul, 's megszilárdult, figyelmét a'

Duna torkolata felé, 's keletre fordítja, hol dicső jövő vár rá.

Ha nem e' terv után mentek, hanem elhanyagolva a' szükségesebbet, a' nyomoruság fájába fényűzést oltotok, vagy a' kisebb roszt nagyobbbal, mérge-ssebbel orvosoljátok: akkor természetesen a' magyar-nak, ugy mint magyarnak szép és nagy jövője nem lehet; hanem lesz igen is czipra nyomorusága.

Sokan közületek igen mély praktikus eszüek, 's mondják: „ha nem igyekezünk Europa egyéb népei nyomán menni, ha nem tesszük sürgetően azt, mit ők, elszegényedünk, 's veszve vagyunk.“

Ugyan legyetek szivesek megmutatni, mikint? Bizonyítsátok be, hogy mi nem szegényedünk el ha más népeket majmozunk, mindenben követni törekedünk? nem éppen az e egyik legnagyobb bajunk, hogy a' külföldet nagyon is követtük — minden rosztban?

Én megengedem, hogy midőn e' hazát vasutak szeldelik keresztül, csatornák hasitják különféle irány-ban, 's hajóink a' világnak minden részeiben megfordulnak: akkor virágzóbb, gazdagabb, erősebb a' haza. De mi eszközölheti ezt más, mint hogy előbb nemzet-nek kell e' hazában lennie?

Annyi bizonyos, hogy sem vasutak, sem csator-nák magától nem lesznek, magunk pedig ugy a' mint vagyunk nem varázsolhatjuk elő. Tehát nincs más mód, mint e' kettő: vagy kölesön pénzt kérnünk 's azt fektetjük bele, vagy külföldi pénzes emberek csi-

nálják meg számunkra. Igen de az mindegy, akár magunk kérünk kölcsön 's magunk fektetjük valamibe, akár pedig egyuttal azok, kik kölcsön adandották volna; a' mit más csinál, vagy mit máséval csinálunk, az nem a mienk, mert mi vissza nem fizetjük, mostani gazdálkodásunk mellett, vagy pedig fizetjük a' hasznot mind örökké.

Mit kell tehát tenni, hogy e' hazában ipar és szorgalom, pénz és kereskedés legyen? Semmit mást, csak az embereket embereknek ismerjétek meg, ne barmoknak nézzétek: minden lesz mit kívánhatni. Mi teszi az amerikai szövetséges statust olly erőssé? Mindnyájan emberek.

Én részemről semmi nemü kölcsönt el nem fogadnék, bármint kínálnának a' külföldi pénzes emberek; ha kivételt tennénk az egyedül a' fiumei — pesti vasutra lenne csak, ha honunkban ki nem kerülne a' vállalkozóktul, mert ezen ut legsürgetősebb minden intézkedések közt, föltevén hogy a' magyar fajt, vagy magunkat fentartani akarjuk, ha nemzeti függetlenségünket szeretjük.

Ti praktikus urak azt fogjátok mondhatni, hogy én taticátokat nem értem, mély politicátokat föl nem fogom; hiszen egy vasut például, néhány évtized mulva ingyen ránk szál; a' költséget mások teszik, mi pedig csak készen jutunk hozzá. —

Ezt én nem tagadom; de legyetek szivesek azt nekem megmutatni, hogy a' balparti vasut például,

mire az országra ingyen visszaháromlik, nem okozott e huszszor nagyobb kárt mint hasznot?

Ha nemzetiségünkre semmi tekintettel nem vagytok; ha nektek mindegy akár önálló, független ország vagyunk, akár pedig Ausztria alá olvadunk: akkor igazságtok van. De én mindig a' nemzeti függetlenséget tartom szem előtt, és e' tekintetben minden szorosabb összeköttetés Ausztriával (és ha sehol másutt nincs, csak Ausztriával) mind annyi komp a' halálréven.

Ha azon jó urak, kik a' balparti vasutat eszközölték építeni a' magok természetes hasznukon, kamaikokon kívül a' mi javunkat óhajtják, mért nem építenek inkább az egy igen hosszú 's Ausztriába vivő vonal helyett négy rövidebb darabot, 's a' négy ne lenne együtt többet mint ezen egy hosszú. Lenne az egyik darab Budától egyenesen Fiume felé irányozva nem tekintve semmi helyre, hanem legegyenesebben menne, habár a' darab végénél egyetlen házikó sem létezne, — a' másik darab Kecskemét felé lenne irányozva, mellyet idővel hosszabra lehetne nyújtani; harmadik Egernek, szóval akarmi irányban csak Pestről menjenek: én akkor a' ti praktikus eszetekeket egekig magasztalom, 's az építőket mint fajunk őrangyalait tekintem.

Vagy ha kedvencz eszméjök egy igen hosszúvonalat csinálni, mért nem tervezték és kezdték Pestről Nagyváradnak legegyenesebben; tovább egész Ko'ozs-

várig, a' Királyhágót átfurva, ez felséges út leendett volna. A' kamatot ez talán nem fizette volna ki? ezt egy eszes ember sem hinné a' világon; de engedjük meg hogy nem adott volna annyi hasznot, tiz évvel, vagy bár husszal is megtoldva a' szabadalmat, bőségesen pótolta volna.

Ugyan kérlek benneteket, ne erőködjetek minket elámitani? A' ti vasutatok nem a' mi javunkra nemzeti függetlenségünk fentartására van számítva.

Tudjátok e mit mondatott Virgil egy trójai emberrel, midőn a' szörnyü lovat bámulták: „Timeo Danaos dona ferentes.“ Én is ezt mondom. De iszonyu volna, ha szavamra éppen olly keveset hallgatnátok magyar testvéreim, mint hallgattak a' trójai emberére honfitársai.

Már késő, mert a' pálya épül, fogjátok mondani; haszontalanság csak egy szót is ellene emelni, habár vesztünkre volna is. De hogy késő, mondom én.

Ha ugy cselekedni akarnátok, mikint fölebb mondám, a' magyar fajt egy testté olvasztani, e' compact test nem tarthatna semmit későnek, hanem azt mondaná: erre elég, most más irányban csináljatok ennyit, például Fiume felé; ha kamatok és kiszámított hasznotok ki nem kerül, majd hosszabb időre hagyjuk a' haszonvételt, vagy az országos közpénztárból pótoljuk. Nem volna szükséges azt keresni, van e' valami város ott, hol a' Fiume felé irányzott darabnak végződnie kellene; mert nem tudjátok e milly hirtelen támadtak

Amerikában a' pusztaságokon és rengetek erdőkön keresztül vitt vasutak mellett és végeinél városok? Midőn nagy költséges művekről van szó, a' messze jövőbe számítsatok.

Még egyszer végről engedjék meg a' tek. Rendek hogy mondhassam: a' magyar fajt egy testté kell olvasztani mindenek fölött, 's akkor dicsőség elébe nézhetünk, míg ez nem történik, addig cifra nyomorúság lesz minden erőködésnek gyümölcse.

VII.

Kormánypart az ellenzék.

Ha a' tekintetes Rendek béketürését nem ismerném alig batorzkodnám a' fölött vitatkozni: mi az ellenzék; de mi általában talán semmiben sem vagyunk annyira gyakoroltak, mint a' béketürésben, tehát figyelmes meghallgatást remélhetek.

Mindössze igen kevés lesz, mit mondani szándékozom, hogy annál hamarabb jussak arra, hová nagyon is hozadalmas beszédemben törekedtem: a' kormányi központosításról szólni.

Nem csak nálunk, hanem minden europai nemzeteknél divatban van a' szabadelmű férfiakat ellenzéknek nevezni, és ez mutatja mennyiben tétováznak az emberek még a' legfontosabb dolgokban is.

Hogy minél könnyebben, minél világosabban és minél kevesebb szóval végezhesük a' feletti vitatkozásunkat: *mi az ellenzék* jól nevezteték e a' *haladó part ellenzéknek*? néhány kérdést tegyünk, 's a' mint azokra feleltünk, egyszersmind azt is eldöntöttük, meghatároztuk: mi az ellenzék?

Kiván e a' társaságban mindenki boldogulni? — Igen.

Természeténél fogva törekedik e kiki jobb létre, vagy úgy tanítják meg az embert, úgy szoktatják csak

rá a' jobbat szeretni? — Tagadhatlanul természetében van a' jobb után törekedni.

Elérheti e ezt az ember magában ha senki sem akadályozza, a' nélkül, hogy a' kormány vezetné, 's mutogatná neki így: nézd fiam, ez a' jó csak, ezt kell követned? természetesen hogy elérheti, hiszen ki látta, vagy hallotta, hogy a' kormány minden egyes emberügyeiben tanítói, vezetői szerepet viselne 's az embernek mutogatná, hogyan boldoguljon? Ha valaki állítani bírná, hogy az ember, mint ember nem boldogulhat vezető nélkül, ugy' a' kormányembereknek is vezetők kellenének, mert ők is csak emberek, 's mint csupán emberek ők sem tudnák hogyan kelljen boldogulni, annál kevésbé tudnák hogyan kelljen a' nemzetet az egész társaságot boldogulásra, jólét utáni vágyra megtanítani.

Meg tudják e az emberek önmaguktól különböztetni, mi jó, vagy mi rossz rájuk nézve? mi hasznos vagy ártalmas nekik? Az istenért, hogyan nem tudnák, hiszen ezt még az esztelenek az értelem nélküli állat is tudja.

Meg tudja e akármely tanulatlan ember itélni, hogy mi kedvesebb bárkinek is, ha a' jogban és szabadságban másokkal egyenlően részesül e, vagy pedig ha semmi joga és szabadsága nincs, vagy csak árnyéka? — Minden bizonnyal meg tudja itélni.

Azt tartja e akármelyik jobbágy gazda üdvösebbnek, ránézve hasznosabbnak, hogy a' status' terheit

csak ők viselik, a' kik pedig roppant jószágokkal bírnak semmi terhet nem viselnek? — Esztelenség volna állítani, hogy az illy állapotot jobbnak tartásák.

Kivánhatja e minden igazságos ember, hogy a' társaság jóvoltában, kiki egyenlő joggal részesüljön, 's a' terheket vagyona arányában viselje? Lehetlen a' józan de egyszersmind igazságos embernek máskép kívánnia.

Kívánja e e' hazában az egész népség, hogy neki szabadsága, jogai legyenek, hogy a' terheket mindenki viselje? Kívánja (csak az ellenzék tagjai nem kívánják).

A' ki nem akarná hinni, hogy azt az egész nép kívánja, kísértse meg; így: a' község' házában tétessen ki ivet, mellyre minden lakos magát írja föl; ki a' szabadságokat, jogokat kívánja, vagy mivel e' szókat: szabadság és jog nem tisztán értik, tehát nem is lesz szükséges mást kérdezni, hanem elég lesz a' *portio*, *utcsinálás*, *vármegye* dolga, *robot* szókat használni annak kitudására, hogy akarja e az egész nép a' jót, és érti e azt mi neki jó? — a' kitett iven tehát legyen két rovat, egyikbe azok írják neveiket, kik a' portiot csak magok akarják fizetni, az utakat magok ohajtják csinálni, a' vármegye dolgait is végezni csak magoknak tartják fen, szóval egyikbe azok írják föl neveiket, kik jobb lét után nem törekednek, hanem azt kívánják minden maradjon ugy mint van, a' gazdagok és nagy birtokosok ne fizessenek, útat ne csi-

náljanak, közmunkát ne végezzenek: a' másik rovatba írják neveiket azok, kik javulást ohajtanak, kik azt akarják, hogy portiojuk csak felerészre, vagy még kevesebbre szállitassék le, a' többit pedig fizessék azok, kik eddig nem fizették a' szabadalmasok, nemesek, nagy birtokiak; utat csinálni is kinek egy sessionja van egy nap menjen, az uraság pedig, kinek száz sessionyi földje van, száz napot szolgáljon 's a' t. és ebből aztán világosan fogjátok látni, akar e az egész, vagy legalább az igen nagy többség haladni? akar e jobb sorsot a' mostaninál?

Én semmiről sem vagyok inkább meggyőződve mint arról, hogy az egész nép jobb lét után vágyakodik, haladni kíván. Czáfolyjátok meg e' hitemet, 's akkor a' természetet is megváltoztatjátok, következőleg akkor nagy mesterek lesztek, a' természet uránál nagyobbak, mert ő nem bírná megmutatni ezt, hogy: az ember jobb létre nem törekszik.

Ha tehát az egész nép előre halad, mindinkább boldogulni kíván: nem szörnyü esztelenség e azokat oppositionak ellenzéknek nevezni, kik az egész nép kívánatában emelnek szót; vagy az emberi észnek nem iszonyu tévedése e az egész társaságot nevezni oppositionak, ellenzéknek?

Ugyan mit ellenez az egész társaság? mi ellen opponálja magát?

Lehet e egyszerübb dolog, mint azt átlatni, hogy a' kormány dolga volt a' nép vágyainak törekvésének

ellene állni? Mi egész tömegestül ohajtunk sorsunkon javítani, kívánjuk az akadályokat elhárítani, mellyek ebben gátolnak, a' kik tehát az egész tömeg' érdekében felszólalnak, javításokat sürgetnek, az igazsággal megegyező törvényeket indítványoznak, képtelenség nélkül ellenzéknek nem nevezethetnek.

Majd akkor, midőn a' természet emberben megváltozik, midőn az ember magától nem tud semmit, az egész társaság még a' barmoknál is alább való lesz, hogy nem tudja megismerni mi jó neki, vagy rossz; midőn a' kormány a' természettől egyenesen arra lesz hivatva, hogy a' maga javát nem ismerő társaságnak minden tagját kezénél fogva vezeti, és minden lépésében örökös fölötte, megmutatja neki mi jó 's mi az ellenkező; 's ha midőn ebben a' kormány saját érdekében volna valami a' társaságra, mi ennek ártalmára lehetne: akkor ha némely okosabbak találtnak a' nép közül, 's magokat a' kormány eljárásának ellene szegeznek, azok lesznek az oppositio, az ellenzék.

De miután most az egész tömeg természeti ösztönénél fogva tudja mi neki jobb, 's ugyancsak az egész tömeg ohajtja azt elérni, mit jónak ismer, 's miután egy emberi teremtés sem bírná megmutatni, hogy a' tömeg nem tudja mi jobb: a' tömeget, szószólóival együtt ellenzéknek nem nevezhetni.

Hogy a' kormány gondoskodik a' társaság jólétéről, ez fonák, ez áltanítás, melly halomba dől; a' társaság maga gondoskodik magáról a' kormány csak

azért van, hogy a' törvények, a' társaság által hozott törvények' megtartására ügyeljen.

Még egyszer: a' polgári társaságnak minden tagja természeti ösztöne által tudja, mi neki, jobb, 's ugyancsak ezen természeti ösztönéből törekszik ezen vágyat beltölteni, tehát ezt tulajdonképen az egész társaság igyekszik elérni. És ha akadályok vannak utjában, ha gátokra bukkan, nem tanusítja a' historia, hogy mindig a' kormányzók, görditették elébe az akadályokat? Nem e' kormányzók szegeztek e magukat mindig a' közönség érdekének elébe? Tehát nem olly világos e mint a' nap, hogy a' kormányzók teszik az oppositot, az ellenzéket?

VIII.

Központosítás.

Valóban méltánytalanság, volna tőlem ha őszintén meg nem köszönném a' tek. Rendeknek, hogy olly példátlan béketűrőssel hallgaták eddigi kitérő, tárgyamtul sokszor meszsze elütő beszédemet.

Mondottam e valami jót, nem beszéltem e csupán közönséges dolgokról, mások dolga megítélni; érdemel e pártoltatást egyik vagy másik javaslatom, majd a' következés fogja megmutatni; de tekintsük egész hoszu beszédemet haszontalan szószaporitásnak, nem bánom, mind az, bátran el is maradhatott volna, mert nekem tulajdon képen csak a' központosításról volt célom szólni, azért most kérem csak főkép a' tek. Rendeket, hogy figyelmezní méltóztassanak.

Azt nem tagadhatja talán józanul senki, hogy midőn valami nagyot akarunk végbevinni minden erőnket összeszedjük, minden tehetségünket *összszepontosítjuk*, mert csekély vagy szétágazó tehetséggel nagyot, nevezetést alkotni nem lehet.

Mai időben nagy szerepet játszik a' statusgazdászati, legalább igen sokat emlegetik. És mit tesz jól gazdalkodni? az erőknék annyira hasznát venni, hogy belőlük semmi hiában el ne vesszen.

Használjuk tehát minden nemü erőnket egy célra, központosítsuk egy irányra, mert a' más irányokra ki

sugárzó minden erők el vannak veszve, és ez szörnyű rossz gazdaság volna, pedig nem gazdálkodás e minden törekvésünk?

Minden egyes családnak bármi nemű foglalatosságu legyen az, a' végczélja nem más, mint az, hogy senkire ne szoruljon, senkitől ne függjön, hogy magát a' gazdasági tőkét ne kelljen megkezdenie, hanem a' kamatokbul, jövedelembül jól, boldogul éljen.

Igy van, így kell lenni a' nagy családdal a' polgári társasággal is. Valamint az egyes kis család ha magától nem mozoghat, nem működhetik, hanem majd egyben, majd másban kell a' szomszédba szaladnia', kérdezősködni, eszközt kérnie, majdmeg a' szomszédal versengnie valami fölött: már akkor a' gazdálkodás rosszul megy, így van a' nagy családban, a polgári társaságban is.

Midőn valamit kívíni akarunk, azt csak azon mértékben tehetjük, a' milly arányban vannak meg az annak kivételére megkivántató eszközök.

Ebből tehát az következik, hogy mindenek előtt annyi eszközt öszpontosítsunk mennyit erőnk enged.

De mivel egyik szükségesnek tartja mit másik szükségtelen mond, előbb a' *véleményeket* kell *központosítani*, de ez szabad sajtó nélkül, nagy statusban, millyen a' mienk is, teljes lehetetlenség.

Becsüljük meg e' drága földet, mellyet, gazdálkodásunk alapjául birunk; a' földnél nagyobb, tartósabb kincse a' társaságnak nincs; midőn pedig a' tár-

saságnak tagjai magok közt viszálnak fölötte, jöhet egy harmadik, kinek pedig semmi köze sem volt hozzá, 's azé lesz. Gyakran látjuk ezt az életben, a' kis családi gazdálkodásban; a' fiak, rokonok nem tudnak vagyonuk fölött megegyezni, jö valami ügyvéd, ki inter litigantes gaudet.

Mivel minden országban, legyen az iparüző, vagy tenyésztő, mindig a' föld legbiztosabb alap, vagy legalább a' ház, a' gyár, a' műhely, hol mesterségét kiki üzhesse; tehát nem is szükséges mutogatni, hogy ha ezek nincsenek biztosítva számunkra: az egész gazdálkodásnak tönkre kell jutnia.

Jó föld nélkül egészen boldog hazát nem képzelhetni, legalább addig nem, míg ember a' földnek termékeiből szokja vágyait kielégíteni. Valamely hegyes országban lehet nagy szorgalom, vagy is kézműipart akarék mondani, de ha még nincs mindennapi kenyere, a' miért imádkozik, én boldogságát nem irigylem. Az ilyen ország mind örökké egy másik termékeny földü országtul függ, mellytül élelmét veszi. Nem így a' termékeny, a' természettől gazdagon megáldott föld, millyen a' mienk kiváltkép; csak ilyen lehet független, boldog, ha népe készakarva nyomorogni nem akar.

Tegyük, hogy a' nemzetek a' czifra bolondságokat megvetik, megutálják, ilyenekre szükségük tehát nem lévén nem természetnek jó földükön kivitelre való élelmet, hanem csak annyit, mennyi magoknak

kell: hol van akkor a' hegyes, a' terméketlen de iparos országnak boldogsága?

Ismét mondom, becsüljük meg e' drága földet. Ne ámitsuk magunkat, hanem valljuk meg, hogy minden népnek legnagyobb kincse, boldogságának kútforrása a' jó földben van, míg e' földön van megállapodásunk, míg a' levegőben valahol nem lakozunk.

E' drága földünk többet ér a' világ' minden kézműiparánál. Az ipar elenyészhetik, de a' föld megmarad, 's rajta mindenkor új meg új ipar támadhat.

Hogy tehát e' drága kincset, e' hazaföldet el ne vesszessük, megtartására, biztosítására minden erőnket központosítsuk.

De hol vannak az elágazó, a' lappangó, a' hátaltalanul szunnyadozó erők, miket központosítani kell? Az egész népben, vagy legalább a' magyar faj tömegében. Minden tagjában külön külön annyi erő van, mennyi egy emberben lehet. Ha ezek közül csak egynek ereje hagyatik is ki a' számításból, már nincsenek minden erők központosítva.

Nem tagadhatni, hogy ha e' hazának minden lakosa egyetlen egy érdekebe olvadösszsz, annál nagyobb erő központosul, de sajnos, hogy sokan vannak a' mienktől különböző ajkuak közt, kik más mellesleges vágyoktól izgatva nem ohajtanak nemzetiségi tekintetben közérdekebe olvadni, úgy szinte köztünk is vannak sokan, kik nem hajlandók a' különböző ajkuakat a' társaság minden jóvoltában addig részesi-

teni, míg kétségtelen jeleit nem adják annak, hogy magyar nemzetiségünk iránt rokonérzettel viseltetnek.

E' szerint tehát *általános központosítás* egy hamar nem remélhető, hanem csak *részletes*, tudnillik a' testvér magyarok' szétagazó erejének *központosítása*; ettől nem idegendik az, kiben csak egy szikrája van is a' honszerelemnek, kiből a' keleti magyarvér egészen ki nem fajzott.

Mikint történhetik a' magyar testvérek erejének központosítása? mindenki tudja, de csupán megemliteni én is helyén lenni látom.

„Minden magyareMBER egyenlő jogu és szabadságu.“

Ezzel megvan téve minden. Hogy egyik magyarnak kevesebb vagyona van mint a' másiknak, nem lehet akadály; az urbéres jobbágygazda nem alább való magyar, mint a' nemeseknek nagyobb része, kiknek szinte nincs több vagyonuk, mintegy jobbágygazdának értéke, és azért mégis azon nemes, kinek egy talpalatnyi földje sincs, éppen olyannak tartja magát (és a' törvények értelmében méltán is), mint azon gróf vagy herczeg, kinek ötven hatvan faluja és ugyanannyi pusztája van. Így tehát józanész és akarat mellett az urbéres magyar egyenlő lehet a' teljesen vagyontalan vagy nálánál kevesebbél bíró nemessel. — Ha birtokunkban van a' logica, ezt nem tagadhatjuk.

Az urbéri telek határozottassék, mondassék *tökének*, a' tőle járó tartozás *kamatnak*; így ez actussal

a' jobbágybul szabad birtokos lett. Hogy sokan nem fizetik ki mingyárt á' tőkét, semmit sem tesz, ők adósok maradnak egy ideig, hiszen a' mostani nagy birtokukak közöl is legtöbben adósok.

Egy sessionak ára megállapíthatatik a' föld minősége szerint a' legroszabb 1000 — a' legjobb 1500 Váltó forintig, a' közepszerűeké e' két szélső ár közt módosítható.

Ha most erre azt vetné valaki ellenem, hogy kevés az említett ár egy sessioért váltságdíjul, azt felelem: minden gazdának, annyihoz, mennyi családja fentartására szükséges ingyen is természeti joga van; ellenben annak, kinek ősei többet foglaltak el, mint mennyire szükségük vala, igazságos kötelessége a' fölösleget ingyen is átengedni, csak munkájának, fáradságának gyümölcsét tarthatja meg igazságosan, nem pedig a' földet, melly nem övé, hanem mindnyájunké, kik abból élni kényszerülve vagyunk a' természet rende szerint.

Hát az nem volt e csekély díj, midőn az ősök elfoglaltak ott és annyit, mennyi nekik tetszett, mintha rajtuk kívül több ember nem leendett volna.

Ha igazságos, nem pedig historia jog' szempontjából tekintjük a' földbirtoki ügyet, legalább a' magyar fajt *véráruulás*, nélkül ki nem lehet abból zárni.

Ugyan mi ürügyöt tudnának a' nagy birtokú aristokraták felhozni, hogy a' többi magyar testvér a' földbirtokbul 's jogokbul kizáratott? Készakarva mon-

dom, ürügyöt, mert elég, valóságos ok nem is képzelhető.

Az, hogy sokan nem mentek háboruba, hanem itthon maradtak, míg másokcs atáztak, csak esztelen 's a' mellett gonoszlelkű ember agyában támadható ürügy.

Ugyan volt e valaha ország, létezett e nemzet, hol az egész nép kitakarodott volna az országbul elenséget üzni?

Nem, illy esztelen nép nem volt soha; hanem ha egy rész a' csatába, az ország határain kívül ment is, a' többinek hon maradniok, övéiket oltalmazniok, az élet fentartására szükségeseokról gondoskodniok, a' hazát más oldalrul beüthető ellenségtől védeniök szükségkép kellett. Hát ezeket aztán ki lehetett e, kikellett e a' birtokbul, a' jogokbul zárni? Pedig más ürügyöt nem tudnak fölhozni. — Ez *véráruulás* vala.

Ha a' magyar főnemesség, kivált pedig a' foglálás általi ős birtokos nemesség csak félig akarja is ez igazságtalanságot helyreütni: a' magyar faj által robot és tized fejében használt földet neki minden váltságdíj nélkül is átengedhetné, annál inkább 1000, vagy 1200 forintért.

És nem vala e véres váltságdíj századok óta minden terhet vinniök, 's fiaik által még a' hazát is ellenségtől védelmezniök, csakhogy a' drága nemesség kényelmesen élhessen?!

Mondám, hogy az erőket öszpontosítani kell, tehát tulajdonképen munkálkodásunkat, mert erő másutt

nem képzelhető csak munkában cselekvésben; hiszen azt kiki tudja, hogy nem mindegy akár egyszerre öszszemunkál valamire 50 ember, akár pedig 50 nap egymás után egy egy ember. Például a' Kulpa folyóban egy nagy fatörzsök hever, melly igen nagy áradáskor a' hegyek közöl hömpölygött oda le, 's melly a' hajókázást mindig akadályozza. Egyenként ezer, meg száz ezer ember sem huzza ki onnét, ha pedig egyszerre, egy nap kétszáz (talán kevesebb is) marokos legény belefogadzik, partra hengergetik. — Így van mindennel.

Megyei szerkezetünk szerint az erők szét ágoznak, pedig e' hazában statusegységre mulhatlanul szükség van, és mivel e' status egységet kieszközölni teljes lehetlenség, azért bocsátám előre, hogy az elszaggatott magyartestvérek minden ereje központositassék melly által aztán status egységet teremteni igen könnyű lesz.

Némellyek közülünk felelős kormányt már régen emlegetnek; de ez magában véve nem is elég status egységet alkotni, más részt pedig ezer évig kívánhatunk felelős kormányt még sem lesz soha, míg szétágozó erőnket nem központositjuk.

Most tehát már ugy kell képzelnünk, hogy mindenek előtt a magyarfaj egy testté olvadt össze, 's a' nemzeti erő azon arányban sokszorozódott, a' milly arányban a' nemzettest nagyobbodott, mert különben haszontalan ugy is minden lárma, terv, követelés:

hozzáfoghat az országgyűlés, vagy törvényhozás status egységet teremteni, mert az öt millionyi magyar-nemzet képviselői valóságos törvényhozás leszen; melly nem kér, könyörög többé, a' kormányval nem alku-
dozik, hanem határoz.

Mikint fog majd akkor a' törvényhozás intézkedni, milly törvény által gondolja a' statuegységet legczél-
szerűbben megalapíthatni, az ő dolga leszen, de engedjék meg a' tek. Rendek hogy én is ebbeli nézetei-
met néhány pontban elő adhassam,

I. *Királyi lakás.* A' körülmények ugy hozták magokkal, hogy királyaink más országban laktak. Ezt őseink mindig sajnálták, és többször jelenté ki az országgyűlés ebbeli kívánatát, hogy apostoli királyunk, ő felsége Magyarországon is lakjék. Ezen többször nyilvánult ohajtásnak csak örülhet a' királyi család, mert ez őszinte ragaszkodásnak, magyarhűségnek világos jele.

Nézetem, 's véleményem szerint a' törvényhozás e' kettőnek valamelyikét teszi 's teheti (ettől fogva mindig az öt millionyi magyar nemzetnek és a' más ajkuakbul is az eddigi szokás és jogoknál fogva már a' törvényhozásban résztvevőknek képviselőit értem törvényhozás alatt): vagy határozza egyenesen, hogy szeretett királya mindenkor a' hazában lakjék, vagy királyának tetszésére hagyja iránta mindenkor visel-
tető tiszteletbül ott lakhatni, hol leginkább szeret.

Én részemről lelkembül ohajtanám, hogy felséges

királyunk köztünk Budapesten laknék, de ha akárkit polgártársaink közül is törvénnyel nem kényszerítünk arra, hogy csak a' hazában lakjék, éppen ugy a' felséges királyra nézve is méltányosnak látom, hogy lakását ott tarthassa hol neki legjobban tetszik, miután egész Európában ugy organisalvák a' statusok, hogy maga a' fejedelem különben sem kormányoz; de azon esetre, ha, és a' midőn, nem itt lakik.

II. *Királyi helyettese* legyen köztünk Budapesten. Millyen hatalmának kell a' királyi helyettesnek lenni, a' törvényhozók' dolga lesz meghatározni. Egyébiránt az én meggyőződésem szerint, és a' józanész szerint is, éppen azt kell teljesíthetnie, mit maga a' király teljesítene ha itt laknék. Ha olyanra felhatalmazva nincs, mit a' királynak kellene végbevinni: akkor a' helyettes minden inkább, csak királyi helyettes nem; mondathatik inkább alkirálynak, miniszterelnöknek, főkörmányzónak 's a' t. csak királyi helyettesnek, vagy helytartónak nem. Hiszen nem látjuk e az életnek minden viszonyában százszor meg ezerszer, hogy a' helyettes kötelessége mindig az, mit az végezne, a' ki helyet van.

A' mult 1844 évi országgyűlés' befejezésére ő felsége Károly főherczeget küldé le, ez, a' szó teljes értelmében királyi helyettes vala.

III. *Királyi cím.* Nekünk első István óta, kilenczdfél század alatt szakadatlanul királyaink voltak. Ha a' törvényhozás ebben változást tenni jónak lá-

tandja, az ő dolga lesz fejedelmét királyi czim helyett császári czimmal tisztelni meg, de nem gondolnám hogy ezt tenni szükségesnek tartandja, addig tehát, míg a' törvényhozás változást nem tesz a' királyi czimben, nekünk királyaink, nem pedig császáraink lesznek.

Temérdek bajainknak, bonyolódásainknak e' két főbb forrása van, hogy a' fejedelem a' kormányval együtt más országban van, 's hogy ott császári czimet visel (de félre ne értsen senki), 's mi nyomorúságosan kilenczedfél század óta használt királyi czim helyett a' császári czimet használni szokjuk, minden ok, nélkül.

Midőn első Ferencz e' czimet fölvenni jónak látta, parancsolhatta Ausztriában, hogy attól fogva őt Császárnak nevezzék, de Magyarországon ezt nem parancsolhatta, mert a' magyarok királylyá szokják annyi századok óta fejedelmeiket koronázni. Hogy a' császári czim nagyobb e kisebb e, nem tartozik hozzánk. Legyen százszor nagyobb mint a' királyi czim, mi nem bánjuk, nem irigyeljük, mi megelégszünk a' királyi czimmal, nekünk királyaink vannak.

Miután mindenki tudja, hogy e' czim sok galibát okozott, tudnillik éppen annak használása által jöttek az emberek arra a' gondolatra, hogy Magyarország a' császárságnak része, tehát ohajtandó és remélhető is, hogy a' törvényhozók olly határozatot alkossanak, miszerint a' magyarok királya (mint magyarok királya) csak királyi czimmal éljen mindenkor, valahányszor

mint magyar király működik: ugyszinte a' magyar nemzet is csak királyi czimet használjon, mert nekünk nincs császárunk hanem királyunk. — Előítélet részünkről a' királyt annyi czimmal halmozni beaggatni, a' mint jeruzsálemi királynak is mondatik, holott az egy Andráson kívül nem hogy uralkodott volna valamelyik Jeruzsalemén, de nem is látta soha, sőt talán maga András sem.

Mit tesz majd a' törvényhozás e' tekintetben nem tudom, de az én egyéni ohajtásom az, hogy mi részünkről magyarokul soha császári czimet ne használjunk, mert hiszen e' czimek, ha elég találékony eszüek volnánk, még sokkal nagyobbakat, cifrábbakat kigondolni, 's azokkal királyunkat tetézni, őt sem hatalmasbá, sem dicsőségesbé nem tennék soha (lám a' francziák királyának nincs annyi czime mégis tekintélyes) hanem központosítsuk minden erőnket és ugy emeljük apostoli királyunk hatalmát, dicsőségét.

IV. *Kormány vagy Ministeriom.* Ha valahol, valamiben szükséges a' központosítás, ugy bizonyosan szükséges a' kormányban. Nekünk igen sok kormányunk van, tehát nem tudni mellyik az igazi kormány, és ezért a' törvények végre nem hajtának.

Ha sorban megkérdeznénk széles Magyarországon minden embert, hogy mit gondol: Bécsben kell e Magyarországnak kormányának lenni, vagy Budapesten? ha csakugyan külön, független országnak tartja hazáját? alig hiszem hogy találtassék annyira elfogult, vagy

esztelen magyar, ki állítani bírná, hogy: „igen, Magyarország kormányának Bécsben kell lenni, nem pedig a' haza fővárosában.“

Ez iránt tehát tisztában volnánk, hogy a' kormánynak Budapesten kell lenni, és pedig mindenki érzi, hogy e' kormánynak hatalmasnak kell lennie; az elszaggatott megyei, a' mostani budai, a' mostani bécsi (a Kancellaria) álkormányoknak ez egyben kell központosulniok; álkormányoknak pedig azért bátorodom nevezni, mivel egyik sem igazi kormány; a' Helytartótanács nem, mert a' mi kevés hatálya volt is eleinte, lassankint a' Kancelláriához szivárogni engedte, 's így a' megyék fölött most már tekintélye nem igen van, mint a' tapasztalás bizonyítja; a' Kancellaria nem igazi kormány, már először csak azért sem, mert kancellaria és nem kormány, de másodszor sem, mert a' megyei hatóságok az alkotmány értelmében a' kir: helytartótanács által követelnek minden végrehajtást, kormányzást, 's a' t. tehát a' kancellarianak nem lehet megkívántató hatalma, kormányzási működésének nincs törvényes, alkotmányos színe, de harmadszor azért sem igazi kormány, mivel a' hazán kívül van, nem ismerheti egészen a' dolgokat, 's következésképen gyakran balfogásokat tenni kénytelen; de éppen az által is aztán tekintélyének árt.

Ezek így lévén a' törvényhozás bölcsességére kell biznunk mikint központosítja, hatalmasítja az ujonan alkotandó kormányt.

Azonban, minden egyes polgárnak is nemcsak joga van magány véleményét nyilvánítani, de sőt kötelessége, ha arról megvan győződve, hogy véleményének közzététele által az ügynek, a' hazának használ: tehát én is elmondom röviden nézetemet, miként lehetne hatalmas kormánytestet organizálni, melly aztán statusegységet eszközölne, mire sürgetős szükségünk van.

a) Eddigi szokás szerint választás nélkül nevezte ki ő Felsége, vagy a' Kanczellaria (mit én bizonyosan nem tudok) minden megyének főispánát; de mivel ő Felsége az országon kívül lakván nem ismerheti mindenkor az egyéneket, alkalmasok e arra a' hivatalra, mire kineveztetnek, 's mivel a' Kanczellária (a' quasi kormány) szinte az országon kívül van, 's ez sem ismerheti jól a' dolgokat, gyakran nagy hiba követtek el, példa rá csak a' legközelebbi időből is Luka és Tisza, 's a' t. tehát a' megye maga válassza főispánát, kit aztán megerősítés végett ő Felsége elébe terjeszthet.

b) Mivel szomorú tapasztalások bizonyítják, hogy a' fejedelmek egész Európában ritkán szerencsések a' ministerek vagy kormányzók választásában, az az, inkább kinevezésében, azon igen természetes oknál fogva mivel fényes helyzetökben ők kevésbé ismerhetik a' kormányzásra termett férfiakat, legalább nem arról az oldalról ismerik; a' mellyről ismerni kellene őket: tehát hogy e' hiba nálunk ne történhessék, 's másokéin.

tanuljunk, a' törvényhozás válaszszon a' megyei főispánok közül főkormánytagokat, vagy ministereket, azaz tulajdonképen candidáljon, és pedig ekképpen, hogy a' hány tagbul kell a' kormánynak állnia, mind-egyik helyre két egyént válaszszon, és e' kettő közül ő Felsége azt, a' mellyiket ügyesebbnek gondolja nevezze ki, ekkor hiba nem fog történni, mert e' kettőnek akármellyike megfelelni fog hivatásának.

c) Minthogy a' kormányzás nálunk igen is bonyolódott, sok személyből áll, 's egyik a' másikat abban is akadályozta, a' mi csekély hatása lett volna, 's mivel más részről az még veszedelmesebb hacsak egy két személyből áll, mert így a' hatalmat könnyen a' társaság ellen fordíthatja, tehát sem több sem kevesebb ne legyen hét személynél. — Öt személy is elég lenne, de mivel egyiket vagy másikat vagy betegség vagy más fontos akadály tartoztathatja néha viszsza, hogy akkor mégis az ügyfolyam meg ne akadjon. De azért is legjobbnak gondolom hét személyből állni, mert az a' legjobb kormányzás, melly legegyszerűbb, legegyszerűbb pedig akkor, ha szorosán csak a' törvényeket hajtja végre, igen de mindazokat, kik a' törvényt meg nem tartják meg is kell tüstént büntethetnie, tehát a' kormány egyszersmind legfőbb törvényszék is, mert ha ő maga nem büntetheti a' törvényszegőt, soha tökéletesen végre nem hajthatja a' törvényt. Ha más hatóság az, melly a' törvényt sértő fölött ítéletet mond 's azt bünteti, akkor

a' kormány volna fölösleges. Mert nem természetes e, hogy minden társaságban földolog az, hogy a' hozott törvények szentül megtartassanak; ha megtartatnak, minden ugyszólva magától megy, csupán a' törvény kormányoz. És ekkor más tennivaló nem igen volna, mint azon némellyeket feleletre vonni, elítélni, megbüntetni, kik talán mégis néha a' sok ezer 's millió közöl valami nagy dologban hágnák át a' törvényt. És így az ítélő törvényszék volna a' legfőbb.

Ambár a' statustanároknak mostani főbölcsségük abban áll, hogy a' birói hatalmat, a' végrehajtói hatalomtul szorosán elválasztani tanítják; de én e' kettőt tökéletesen egynek ismerem, és el sem birom választani, hiszen nem látjuk e faluhelyen kicsinben, a' helységnek választott előljárója kormányzó és biró egy személyben, így van, így kell lenni minden nagyobb helyen 's a' társaságban is. Ha a' nemzet maga választja azokat, kik a' törvényeknek őrei, 's egyszersmind megítélői a' törvényszegőknek: nincs mit tartani a' vissza él esektül.

E szerint a' királyi, és hétszemélyi tábla, a' ke-rületi négy tábla, a' nádori törvényszék, a' tárnoki törvényszék 's a' t. mind szükségtelen lenne.

d) Ezen kormány a' törvények szellemében és értelmében korlátlan hatalommal birjon; minden megyei hatóság vakon teljesitse mint e' kormány parancsol, a' gradiska ezred éppen úgy, mint Pestmegye Kővárvidéke úgy mint Zagrábmege 's a' t.

De hogyan is nem engedelmeskednék bármely megye, hiszen e' kormány csak azt hajtja végre, mit magunk kívánunk, mit törvényül hozunk. Hiszen a' józanész szerint akkor csak magunknak engedelmeskedünk.

És e' kormány sem helységet, sem várost, bárminek legyenek, nem ismer, hanem csak megyét fog kormányozni, annál is inkább, mivel a' megyékben találtatható minden közönségnek (helységnek és városnak) választottaiból állandó a' megyei kormány, tehát az érdekek ott már képviselve lesznek.

Ambár a' törvényhozás dolga lesz abban is a' körülmények szerint határozni, mi fizetése legyen mind a' megyei mind az országos budapesti főkormánytagjainak, de véleményemet elmondom én is.

A' főkormány v. ministerium tagjainak egyenként évi díja lehet 12,000 pengő forint, lakásuk az országban, mert a' kormánynak egy helyen kell központositva lennie. — A' kormánynak mindegyik tagja maga díjából ha tetszenék neki segédet tarthatna; külön referensek, titkárok, csapat jegyző, sereg irnok, nem lennének szükségesek; mind az, mit ezek összeirnak, mulandó dolgok, mik sajtó által közöltetnének, 's élnének addig, míg a' hatást, sükert megtennék, tovább nem volna szükséges.

A' megyei kormány állhat szinte csak hét tagból, a' főispán, alispán, és öt főbíró, vagy az elnökfőispán és hat kormánybíró, vagy ülnök, és minden megyében

tökéletesen így egyformán; e' kormánytest nem szét a' járásokban, hanem együtt a' megyeházban laknék.

A' főispán fizetése lehetne 4000, a' többi hat kormánybírák' mindegyikéi 3000 pengő forint; más személyzet nem volna szükséges; ki magán némileg könnyíteni akarna, évi díjából segédet tarthatna maga mellett. A' kormánybírák nem ünnepre, hanem munkára valók a' statusban; ki ettől félné jogában áll e' munkával járó hivatalt el nem vállalni, ha választatnék is.

E' megyei kormányt az egész megyében lakó nép öszszesége választaná, ez volna az egész megyében találtató minden községnek (városnak úgy mint falunak) főbb kormányzójeke, 's törvényszéke együtt; ha ez így alakul, nem szükséges attól tartani, hogy az országos kormány törvényhozási és igazgatási ügyekkel tulságosan elhalmaztatik, mert e' megyei hatóság képes mindent végezni, következésképp csak igen ritka eset kerülne az országos legfőbb kormány vagy ministerium elébe.

V. *Külországi követek.* Minthogy Magyarország alkotványilag, lényegében mindig független és önálló volt 's az ma is: formaképen is annak kell lennie, tehát részünkről a' nevezetesebb nemzetekhez követeket kell küldeni, mikint I. Lipót idejében is már törvényileg határozottatott, de meg nem tartatott; úgy szinte ha egyik másik nemzet Magyarország irányában ügyviselőt tartani érdemesnek ismeri, azt királyunk-

nak itt nem laktában is a' budapesti kormány vagy minisztérium elfogadja, vele végez 's fővárosunkban lakják.

VI. *Hadsereg.* Ha szükségesnek megismerjük azt, hogy kormányunk Budapesten központosuljon; ha nem tagadhatjuk, hogy kormányunknak a' mi hazánk érdekét kell képviselnie, 's ha netalán ezen mi érdekünk veszélyben forogna azt védelmeznie, megmentenie: szükségkép következik, hogy az e' czélra fölállított hadseregnek is itt a' mi hazánkban, nem pedig külföldön kell lennie. Olly intézkedés, hogy a' mi katonáink ne itt ben, hanem kívül valahol létezzenek: a' józanészt gunyolja ki.

Meglevén állapítva Budapesten a' kormány, hogy végrehajtói hatalmával élhessen is midőn szükséges, közelében hadseregnek készen kell állnia; miként rendelkezhetnék a' kormány más országban levő katonasággal? Midőn tehát a' kormány a' nemzet ohajtásának értelmében áll föl, semmi sincs természetesebb mint az, hogy hazánkból az idegen hadat kiküldi, 's a' mi seregeinket berendelvén itt helyezi el, miként legcélszerűsággal gondolja.

Valamint mindenben ugy itt is szemelőtt tartja majd a' nemzetiséget, mert a' nemzetnek kifolyása lévén a' kormány, ohajtania kell, hogy e' hazában a' különböző ajku népségek lehető hamar, és mégis erőszakoskodás nélkül egy nemzetté olvadjanak. Ennek következtében addig mig a' főváros nem viseli egészen

a' nemzetiségi szint, itt magyar katonaságot tart: ellenben az idegen ajkuakból álló ezredeket, a' népes magyar közönségek közt helyezi el; a' mi pedig még jobb egészen idegen ajkuakbul álló ezredeket nem is állit, hanem vegyesen.

Hogy pedig a' honvédelmi rendszer mind a' józanészszel egészen megegyezzen, mind pedig a' célnak tökéletesen megfeleljen (föltevéen hogy a' megyék territoriuma is körülbelül egyenlő nagyságra kiegyenlítettett) a' nemzeti őrségben fejlesztendő ki; és pedig olyképen, hogy az ország szélein körülhuzódó megyékben mindig készebb hadi lábón álljon a' népmzeti őrség, ugy szinte az állandó hadseregnek azon része, melly a' kormánynak rögtöni rendelkezésére a' főváros közelében nem szükséges, szinte a' szélső megyékben helyheztessenek el.

A' mennyiben pedig ez intézkedés a' szélső megyéknek terhesebbé válnék, az adó kivetésében segíthetni rajtok, hogy minden igazságos sulyegyenbe jőjön.

Talán szükségtelen is emliteni, mert magától értetik, hogy így a' mostani katonai örvidék is jelen szerkezetét vesztené, hanem az egész országbeli hadi erő és nemzeti őrség organisálásába olvadna fel.

VII. *Országgyűlés.* Maga magának mindenkor legbiztosabb öre levén az ember: tehát az országnak Rendei mint törvényhozók, 's mint az egésznek képviselői szinte legfőbb örei az országnak magának, tehát a' kormánynak is, és mindennek mi a' ha-

zában van, főképp pedig a' kormány-ministerium' működésének.

Lehet, hogy más tekinteteből más kép és czél-szerűbben lehetne az országgyűlést rendezni; de a' *központosítás* értelmében legjobbnak gondolom ugy, a' mint szerencsém van igen röviden előadni.

a) Minden közönség (falu és város), mellynek 1000 lakója van, válaszszon kebléből egy férfit, kit legderekabbnak ismer meg, a' hol 2000 a' népesség, kettőt válaszszon, hol három, hármat; hol több, aránylag annyit, a' mennyi ezerbül áll a' népesség; és ezen választottak a' megyei kormány' helyére öszzegyűlve válaszszaak az országgyűlési követet. Ugyan ez egyszerű módon választja az egész megyebeli népesség megyei kormányát is.

b) Országgyűlési követül sem más megyéből, sem pedig megye akkori kormányán levő tagok közül senki ne választassék, hanem akarki más a' megyében lakó, kiben a' megyének bizodalma van.

c) Minden megye (föltévén hogy már különben is majd egyenlő nagyságuakká váltak) négy követet válaszszon, de azon megye, mellyben a' főváros Budapest van, kétannyit, azaz nyolcz követet küldjön, és ezt részint azért, mivel a' fővárosban különben is minden megyék' némi érdeke képviselve lesz, részint pedig azért is, hogy csak magában a' fővárosban is nagy a' népesség 's több az értelmesség, mi a' törvényhozásban mindenkor üdvös leszen.

d) És minthogy központosítás szükséges, hogy statuteegység 's annál fogva minél nagyobb erő legyen: ezen képviselők együtt (nem megosztva két táblára) alkotják a' törvényhozást.

e) A törvényhozók minden év utolsó havának első napján a' fővárosban meghívás nélkül, csupán az így határozott törvény szerint megjelennek, 's legfőlebb csak két hónapig vannak együtt.

f) Minthogy az országgyűlés vagy törvényhozás a' dolgok természete szerint felül áll a' kormányon, ezt feleletre vonja, ha szükséges, a' mellyik tagja a' kormánynak, hibásnak, vétkesnek ismertetik el, a' helyett előbb mást választ, a' bűnöst aztán hivatalából elmozdítja, a' mire érdemes elítéli, megbünteti. És pedig akarmellyik egyes megyének joga és kötelessége legyen a' kormányt az országgyűlés előtt bevádolni, mihelyt világos törvényt sértett.

Ebből áll tek. Rendek mit: én a' központosításra nézve jónak vélek, mit csak legrövidebb vázlatban elmondhatni szerencsém vala. Hálás köszönetet mondok a' tek. Rendeknek hosszas béketűrésökért.

Toldalék

a'

Központosításhoz.

Magyar közmondás: „a' jó pap is holtig tanul,“ és e' közmondás igaz, miként többnyire minden közmondások azok szoktak lenni, 's így ha elmondottam is némellyeket más alkalommal a' központosításról azóta is tanulván most még valamit mondhatok arról.

Azonban mielőtt azt mondanám el, mit magam jónak gondolok még a' központosításra nézve, legyen itt magyaritva La Mennais-nek „Paroles d'un croyant“ czimű munkájának ide illő VII czikje.

„Midőn a' fa magánosan áll, a' szél verdesi 's megfosztja leveleitől; és ágai a' helyett hogy fölfelé emelkednének, lehajlanak, mintha a' földet keresnék.

„Midőn egy plánta magánosan van, nem találván a' nap' hévsége ellen árnyékenyhet, ellankad, kiszárad, elvesz.

„Midőn az ember egyedül áll, a' hatalom' szele földhez görbeszti, és e' világ nagyjainak telhetlen vágyai fölemésztik a' nedvet, melly őt táplálná.

„Ne legyetek tehát olyanok mint a' magánosan álló plánta és fa, hanem egymással egyesüljeteK, egymás támaszai legyetek, 's egymást a' zivatar ellen kölcsönösen védjétek.

„Mig szétválasztva vagytok, 's mig mindenik csak magáról gondoskodik nincs mást mit rémélnetek, mint szenvedést, boldogtalanságot, és elnyomatást.

„Mi gyöngébb mint a' veréb, 's mi fegyvertele-
nebb mint a' fücske? és mégis midőn a' ragadozó madár megjelenik, a' fücskék és verebek öszszegyülve körülte egyesülten elkergetik, elüzik.

„Vegyetek példát a' verebokrül és fecskékrül.

„Azt, ki testvéreitől elszakad, a' félelem társul követi midőn jár, melléje ül le midőn nyugszik, és még alvásakor sem távozik tőle.

„A' midőn tehát kérdezik tőletek: hányan vagytok? azt feleljétek: mi egy vagyunk, mert a' *testvérek*, annyit tesz mint: mi, mi meg a' testvérek vagyunk.

„Isten nem teremté sem kicsinyeket sem nagyokat; ő minden embert egyenlővé alkotott.

„De az emberek közül némellyeknek több testi vagy lelki erejük, és akaratjuk van, és ezek azok, kik másokat elnyomni törekednek, midőn bennük vagy a' gőg, vagy a' telhetetlen vágy a' testvéreik iránti szeretetet elfojtja.

„És isten tudta, hogy így fog történni, 's azért parancsolá: embernek egymást szereseték, 's hogy így egyesültek legyenek, hogy a' gyöngék az erősebbek nyomása alatt le ne roskadjanak.

„Mert az, ki erősebb mint egy másik egyes, nem lesz olly erős mint kettő, és az, ki maga erősebb

mint kettő, nem lesz olly erős mint négy; és így a gyöngék semmit sem félnek, ha egymást szeretve tökéletesen egyesülve lesznek.

„Egy ember utazván a' hegyekben olly helyre jut, hol egy nagy kőszikla hengerült az utba, melly azt egész szélességében elfoglalta úgy, hogy sem jobbról sem balról nem leheté kitérni.

„Ez ember látván hogy utját nem folytathatja a' kőszikla miatt próbálja azt onnét elmozdítani hogy tovább mehessen, 's bár mint erőteté magát, minden fáradsága és erőlködése sükeretlen maradt.

„Ezt látván nagy szomorodva leül és mondja magában: mi lesz belőlem midőn az éj beáll és e' magányban eleség és menhely nélkül rám sötétül, minden védelem nélkül levén, midőn a' vadálatok kiindulnak prédát keresni.

„Es a' midőn ő így gondolatokba elmerülve volt egy másik utas is érkezik, és midőn ez is megkisérté mit az első, 's midőn ő is azt tapasztalta, hogy elégtelen a' kősziklát, elmozdítani, csöndesen leül fejét lógatva.

Es ez után jövének még többen, és egyikük sem birta a' sziklát az útból elhengeríteni és mindnyájuk szomorúsága nagy vala.

„Végre mondá egy közülök: testvéreim kérjük az istent, ki menyekben van, talán megkönyörül rajtunk e' szorongatásban.

„Es midőn már imádkoztak (természetesen az

imádságra még nem érkezett segély, mit szerző ugyan nem mond), ugyan az, ki mondá hogy: imádkozzunk még azt is mondja: atyámfiái, azt mit közülünk egyedül senki sem bir tenni, ki tudja nem sikerül e' ha mindnyájan egyesülten kísértjük meg?

„Es ők fölkelének, és egyesülten tolják a' sziklát, és a' szikla enged vala és ők utjokat békével tovább folytatják.

„Az utas, az ember, a' pályaut az élet; a' kőszikla a' nyomoruságok, mellyekre minden lépten nyomor bukkan.

„Senki sem fogja egyedül e' sziklát elhengeríteni, de azokat nem fogja soha akadályozni, kik együtt utaznak.“

La Mennais példázatban szeret írni, és e' felhozam hely igen világos, mit nem szükséges magyarázni, pedig a' példabeszédek homályosak szoktak lenni.

Valami szittya embert emlegetnek a' népek ki előregedvén fiait magához hivatva egyösszekötött csomó vesszőt ada nekik hogy törjék el. Mindegyike próbálta és nem birtá; ekkor inte nekik, hogy oldozzák szét 's ugy próbálják, mit egyenként könnyen eltördeltek. „Maradjatok egyesülten, ha erősek akartok lenni,“ mondá nekik.

Az ember gyarló látja mi jó, és mégsem követi.

De az idő elérkezettnek látszik, hogy ha magyar nemzetiségünket fen akarjuk tartani a' bennünket körülvevő elemek közt, egyesülnünk szükséges.

Itt nem segít más mint egyesülés, sem nem volt, sem nem lesz olly eszes ember soha, ki biztosabb módját tudná fönmaradásunknak kigondolni, mint az egyesülés, minden erőnknek őszpontosítása.

Miként történjék ez egyesülés, millyen legyen e' központosítás? azt fogom előadni, még azon felül, mit erről másutt (főlebb) előadtam.

Van e még valahol Azsiában magyar nép, nem tudjuk, de ha volna is, az megmenteni nem fogna bennünket az enyészettől, ha magunk nem birunk vagy nem akarunk egyesülve menekülni.

Három szempontot veszek föl beszédem tárgyaul.

Egyik ez: ha már ötvenöt év óta küzdünk szünetlenül nemzeti magyar nyelvünk mellett, 's ha valahára annyira is tudtuk vinni, a' hol most állni látjuk: még nem volt a' világtörténetben olly esemény, melly nagyobb gyávaság, nagyobb következetlenség gyanánt tűnhetnék föl, mint a' mienk, ha most könnyeden veszni hagynók, midön illő polczra van már emelve; pedig veszni fog, veszni fogunk, vesznünk kell egyesülés, erőnk központosítása nélkül.

Másik ez: mindenki önhasznát szem előtt tartva kérdem így van e hazánk nagy birtokosainak több hasznuk, vagy pedig úgy, ha e' hazát az orosz hatalom kezére játszani engedik? mert ha a' dolognak eleje nem vétetik ez be fog következni olly kétségtelenül, mikint ősz után a' tél következik és el nem marad nálunk soha. Ha ezt a' magyar nemesség meg-

történni engedi, olly tanuságot ad a' világnak, millyet évezredek mutatnak egyszer egyszer csak; tudnillik olly nemzet, mellynél a' földhátán egy sem emlegette annyit a' szabadságot 's szerette is: önként rabszolgává teszi magát, 's önkényü zsarnok karjai közé dől, hogy az vele tetszése szerint bánják 's küldje sibériába. Mondom ez olly tanuságot adand a' világnak, hogy azután semmi lehetetlenrül ne is álmodjék.

Harmadik ez: a' magyar nyelvben és nemzetiségben sajátos erő rejlik, mi ha nem volna, már régen enyésznie kellett volna, ha tudjuk történetünk-ből miken kellett átesnünk nyolczszáz év alatt első Istvántól kezdve maig. — Nincs ugyan is nemzet, mellynek elenyésztetésére olly számos és kedvező körülmények öszszemunkáltak volna. És a' magyar nemzetiség annyi viszontagság közt fenmarada; ez reményt nyújt, hogy élni fogunk, ha még fenyegetőbb elemek tornyosodnak is fölinkbe mint azok, mellyek már mutatkoznak, ha csak önmagunk nem gyilkoljuk meg magunkat, *nem egyesülés* által.

Még van idő, azok is kik már szívöknek szegeztek a' gyilkot kigyogyulhatnak örültségökbül.

E' három állításomat kellene most már támogatnom, okokkal bebizonyítanom, de azok kikhöz e' soraim majd eljuthatnak, különben is olly értelmesek, hogy magok átlátják 's nincs szükségök bizonyításra: kik pedig át nem latják, azok ugy sem fogják tudni is hogy e' serok léteznek.

Ha a' szabadalmazott osztályok, kik eddig a' törvényhozást tették, övneszedelmökre a' censurát törvény ellen becsuszni nem engedték volna: jelen munkámat 10 vagy 20 ezer példányban kinyomatva éppen azok között terjeszteném el, kik most hihetőleg semmit sem tudnak róla, és azok megmentenék e' hazát, megtartanák a' magyar nemzetiséget. Mert azok szeretik ám nemzeti nyelvüket, és szeretik e' hazát, bár eddig üdvében nem igen részesülhetének. Jó nép ám ez a' magyar földmives nép, méltó arra, hogy vele az eddig külön álló nemesség egy testté olvadjon; sőt olly derék nép ez, hogy azok, kik e' szép hazát készakartva döntik veszedelembe, azok kik az oroszoknak utat készítenek, nem méltók e' magyar földmivességekkel egyesülésre.

De alkalmasint majd eszükre térnek azok és megbánják bünüket. És a' magyarok megbocsátanak nekik, mert „nem tudják mit cselekesznek,“ fogják mondani.

Lássuk most, miként történhetik legbizonyosabban egyesülés, központosítás?

Az életben gyakran láthatni, hogy ez vagy az a' szándék nem valósul, 's akkor azt mondjuk: nem megy, nem lehet. Ha pedig tovább kérdezzük: mért nem mehet? kénytelenek vagyunk azt felelni: mivel nem akartunk igazán, vagy mivel nem úgy fogtunk hozzá, miként kellett volna.

Egyesülésnek hatalmasabb indoka nincs mint az érdekegység.

Ha azok, kik most előjogokkal vannak felruházva törvényhozásra, azt mondják ki törvényképen: „Magyarországban mindenki egyenlő joggal bir,“ az egyesülést megalapították minden erőket központosítottak.

Milly könnyen megy minden, mihelyt az emberek igazán akarni tudnak, tanusítja az éjszakamerikai szövetséges status, melly olly különböző elemekből alakult. Mi teszi ezeknek egységét, mi központosítja annyira erejüket? semmi más mint érdekegység, egyenlőség. Ez azon varázserő, melly annyira összeolvasztja a' mindenféle nyelvü nemzettöredékeket.

Vagy talán azt gondolják olvasóim közöl némely-lyek, hogy a' mi éghajlatunk alatt nem működik a' természet éppen azon módon? ugyanazon okoknak mindenütt és mindenkor ugyanazon okozatai vannak.

Képzeljük, hogy nálunk e' törvény megvan hozva: „Magyarországban mindenki egyenlő joggal bir,“ gondolhatjuk e eszelőség nélkül, hogy a' magyar koronának valamelly kiegészítő része (értem természetesen ezen akármelly résznek egész néptömegét, nem pedig egyes kiváltságosait) e' törvénnyel meg nem lesz elégedve, hogy e' törvény ellen föl kel, hogy ez neki nem tetszik, tehát elszakadni készül?

Ezt csak akkor képzelhetnők, ha valahol több jog, több szabadság volna még gondolható. Igen de ha azt mondja a' törvény: „Magyarországban mindenki

egyenlő joggal bír,“ ez mindent magában foglal, mi a' legtökéletesebb polgári társaságban megkívántatik; ezen törvény olly tulajdonságu, hogy a' társaság tagjainak vágyai tovább nem terjedhetnek; akár külön akarna a' magyar birodalmat kiegészítő valamely rész létezni, akár pedig más valamely társasághoz csatlakozni, többet ennél nem remélhetne, mert mit kívánhat még ezentúl a' társaság, mint társaság magától? Képzelné tehát teljességgel nem lehet, hogy valamely rész ezzel meg nem volna elégedve.

De engedjük meg, hogy vagy nyelv' tekintetéből vagy vallási érdekből mégis ohajtana valamely rész elszakadni Magyarországtól.

Ez vagy valósággal rész volna, tehát sokkal kisebb az egésznél; vagy fele volna az egésznek; vagy harmadszor több felénél; mást nem gondolhatni.

Egy kis rész, meglevén természeti joga és minden szabadsága millyent társaságban az ész helybenhagyhat, nem törekedhetik elszakadni, hanem csak vallási vagy nyelv tekintetéből; igen de a' jogszabadság és az ezekből folyó jólét sokkal nyomatékosabbak emberre nézve a' csupa nyelvnél, tehát ezeket a' nyelvért vagy vallásért csupán nem áldozza föl. És e' kis rész más nem lehetne, mint Horvátország.

Vegyük már most akár ugy, hogy függetlenül akarna fenállni, akár pedig ugy, hogy vagy az oroszhoz, vagy Ausztriahoz akarna csatlakozni, mindenképp vesztene, tehát hiszem, elszakadni józanul nem akarhat.

Ha minden más országtul függetlenül akarna fenállni, nem mást akarna, mint szörnyü esztelenséget, mert illy csekély nagyobb hatalomnak minden pillanatban martaléka lehet, vagy valamely hatalmasabb országnak védszárnyai alá vetné magát? igen de akkor függetlensége már az által megszünik 's legfölebb komediának volna jó, mint Krakó köztársaság; így világos hogy elszakadás által csak vesztene.

Ha pedig más országnak kiegészítő részeül akarna lenni, megint csak vesztene, mert akár az oroszé akár az osztráké, akár pedig a' töröké lenne, joga és szabadsága megszünnék, mivel ezen országoknak egyikében sincs a' polgároknak annyi szabadsága, mennyi Magyarországnak, ha az emlitem törvény hozatik.

Hogy pedig a' Magyar birodalomnak fele lenne hajlandó elszakadni, ezt gondolni is képtelenség; mert egyenlő jogu és szabadságú lévén minden polgára e' honnak, ki birna elegendő okot gondolni, melly elszakadási vágyot ébreszthetne?

Ezt csak akkor képzelhetnök ha Magyarország népének fele vallásra, nyelvre nézve egy volna; a' másik félével nem keverve, hanem egészen elkülönözve laknék, és ha e' fél a' másiktól mindenben különböznek. Ugyde ez nem létez, tehát illy elszakadást nem gondolhatni.

Még kevésbé képzelhető, hogy a' félénél több, tehát a' nagyobb rész kísértsen elszakadást: ez két tekintetből lehetetlen; *először* mert természetünk ellen

van, hogy a' sokkal nagyobb rész legyen megelégedetlen az egyenlő joggal valamely társaságban; *másodszor*, mert ha a' nagyobb rész akarna valamit, az nem elszakadás, hanem mássá alakítás, határozat volna, mivel a' dolgok természete szerint a' többség *határoz*, nem pedig elszakad.

Föltételül mondtam, hogy ha a' hazában mindenki egyenlő joggal bír, soha többé ezen egyenlő jogu polgárok' többsége rosszabb törvényt nem bír, tehát nem képzelhetni, hogy mért volna a' többször említettem alaptörvénnyel meg nem elégedve.

Ebből azt hiszem elég világosan kitünik, hogy így az egyesülés, az erők központosítására tökéletesen valósult.

De azt mondhatná erre valaki, hogy: ha a' józanésszel bíró 's magok' érdekét felfogni tudó és unokáik' boldogságát is szívükön viselő rész kénytelen volna ebben megnyugodni, és eszébe sem jutna szakadásról álmodozni, valamely külső politica, alattomos cselszövény működhetnék és elégedetlenséget okozna valamely kiegészítő részében hazánknak.

Ezt meg nem engedhetni ellenvetésül; mert midőn ez országban az egyenlőségi törvény áll, az illy lázítást okozókat tüstint érdemük szerint büntetné a' társaság, nem úgy mint most; sőt akkor be nem mernének jöni, mert az illyenek csak ott üzhetik gonosz mesterségöket, hol a' polgárok közt nincs egyesség, nincsenek az erők központosítva. Ettől tehát tartani

nem kell soha, mihelyt az annyiszor említettem törvény életben lesz.

Hanem talán Erdélyre nézve nem hiszik némelyek az egyesülést.

Tekintsük meg, lehet e nekik okuk nem egyesülni?

Az erdélyi magyar éppen olly természetű, mint a' többi magyar, ők éppen ugy szerétk a' szabadságot mint mi, és ők éppen ugy meg vannak arról győződve mint mi, hogy a' sokkal kisebb erő a' sokkal nagyobb erőnek ellene nem állhat.

Az orosz birodalom erősebb erdélynél ugy e? hát gondolhatjuk e, hogy annak csak egy szikra esze van, ki azt tudná az erdélyi atyafiaik közül hinni, hogy ők magok is visszaverik az oroszot, ha majd talán kedve jönne Erdélybe berontani, 's hogy ők magok is képesek hazájokat bármi ellenségtől és bármikor megóni.

Ha erdélynek lakosai mindegy szálig tiszta magyarok, egyenlő jogu és szabad polgárok, talán székelyek volnának, szép kis erő rejlenék benne: de ismerjük Erdélyt, ismerjük az ottani százszok törekvéseit, és ismerjük mind azt is, honnét folynak ki, mi csoda forrásbul erednek e' működések.

Erdély fegyveres ellenség nélkül is enyészik; csupa diplomaticai fegyverek által lesz tönkre téve; ha velünk eggyéolvadva nem keresi elébb üdvét, biztositását.

Mindenki előtt világos, hogy a' gyöngébb mindenkor többet nyer midőn erősebbel egyesül, mint az erősebb, tehát nem fogná e ezt maga Erdély ohajtani, siettetni, ha egyszer nálunk azon törvény állna, mit fölebb már több ízben említettem? Ezt hinni nem lehet.

Ha így, miként most állunk, volna is Erdélynek némi kifogása, és nem volna hajlandó velünk tökéletesen egyesülni: mi okot tudnának magok mellet felhozni? némi több szabadalmat? mi papiroson van csak, de életben nincs? a' valódi szabadságnak lényegét ez nem teszi. Hiszen azt mindenki tudja, hogy a' való szabadság minél nagyobb erőben alapszik. Köszönöm én az olly szabadságomat midőn bármit tehetnem megengedtetik, de sem kezem, sem lábom nem mozdithatom.

Ne ámitsátok magatokat erdélyi testvéreim szabadságtokkal; az csak nevét viseli a' szabadságnak; lényegét nem teszi, és csak addig örülhettek még ennek is, mig valamelyik nagyobb, erősebb hatalomnak kedve, szeszélye tartja.

Szóval, korunkban, mikor nem a' szigoru igazság, nem sérthetlen jog uralkodik: a' kicsinded társaságnak szabadsága semmi, vagy komédia, mert ez mindig csak a' nagyobb hatalomnak akaratjától van föltétélezve.

Most is, kedvetlen körülményeink közt is, minden kétségen kívül Erdély kész velünk egészen egye-

sülni, mihelyt a' kormány érdeke és maximája: „divide et vincas,” megszünik. Hát annyira bárgyúk és együgyüek volnának a' mi erdélyi testvéreink, hogy e' kettészakadást az ő érdekükben fentartani hihetnék? ez lehetetlen.

De most ugy vegyük, miként fölebb mondám, hogy hazánkban mindenki egyenlő joggal bir: minemü osztálya erdély népének lehetne az egyesülés ellen?

A' megyék, vagy is a' vármegyei nemesség annyi értelemmel bir, hogy átlássa, miszerint jövője nincs máskép, csak ha velünk egyesül; itt csak néhány hivatalnokokat (kik gyermekeik és unokáik jólétével semmit sem gondolván megvesztegetni engedik magokat) képzelhetni kivételekül, kik az egész irányában keveset nyomnak. — A' megyékben lakó egyéb nem-nemes magyar és más nyelvü, az az oláh nép, természeti ösztönénél fogva ölelni fogja az egyesülési eszmét, mert e' nép nyerni, igen sokat nyerni fog, mert most teljességgel semmi joga nincs.

A' *székelyek* nem tehetnek kifogást az egyesülés ellen; nekik ugyan van most is szabadalmuk, de az csak is szabadalmuk, de az is csak szabadalom és nem más; csupán családi ügyeikre határozódik, 's még arra, hogy az országgyűlésre küldendő követüket öszvesen választják; de mit használ nekik ez országgyűlés, ha ott semmi lényegest nem végezhetnek? tehát csak pro forma vannak országgyűléseik. — Szóval a' székelyek csak nyernek, jogokat és teljes szabad-

ságot nyernek nyomorult privilegium helyett az egysülés által.

A' szászok, elámitva és fellovalva levén, most első tekintetre úgy látszanék előttük, hogy ők vesztegének, mert valami ábrándot kergetnek most, melly szerint ők egy hatalmas Németországnak kiegészítő részét teszik; elhitették velük némelly bérlett csendháborítók, hogy a' magyarok magok is nem sokára elnémetesedve a' nagy Németországba, szövetségbe olvadnak, tehát annál természetesebben nekik kell még inkább a' német nemzetiséget nemcsak fentartaniok, de sőt terjeszteniök.

Mihelyt Magyarországon az egyenlőségi törvény meg van hozva, ez maga nagyon erős; Azon kívül a' Biharmegyénél kisebb szászföldön kívül Erdély saját érdekénél fogva összeolvad velünk.

Mit fog ezután tenni a' maroknyi Erdélyi szász illy nagy hatalmas Magyarország irányában? ellenszegül? no ennél valami nevetségesebbet alig volna ember képes gondolni.

Ezek így történvén tüstént eltűnnének a' szászföldről a' bujtogatók, mert nem is volna nekik tanácsos azután is ott üzni békeháborító, lázító mesterségüket. Most csak azért működhetnek mind itt, mind Horvátországban, mivel talán az orosz által elcsábított vagy megvásárlott kormánytagok némelyikei magok ohajtják, hogy ezek így történjenek. De azután a' kormánytagoknak természetesen úgy kellend tánczol-

niok, mikint a' nemzet fűtyöl; nem pedig megfordítva mint most. Igen, de ha az illy bujtogatók, megvesztegetett csábitók kipusztulnak, a' nép azonnal megszűnik idegenkedéssel viseltetni nemzetünk iránt. Vagy ha nem, a' polgári társaság tudni fogja mi kötelessége van azok iránt, kik az egész által hozott törvény értelme ellen cselekednek, mikint tesznek némellyek Horvátországban, és a' szászföldön Erdélyben.

Nem, ha külső izgatás nincs, sem Horvátország, sem a' szászok Erdélyben az egyesülés ellen ki nem keltek soha. Azt hiszem világosan megmutatám, hogy nem is kelhetnek ki józanul, mert nekik ez által szükségkép nyerniök kell.

Most nézzük, millyennek kell ezen központosításnak lennie igazgatás vagy kormányzás tekintetéből.

Mielőtt a' Budapesten létezendő, s az évenként tartandott országgyűlés által feleletre vonandó, 's törvényellenes tetteiért szigoruan büntetendő kormány működéséről szólnék: azt kell megemlítenem mit a' kormánynak irányául központosítás tekintetéből az országgyűlés kijelöl, meghatároz, véleményem szerint csak e' pár sornyi törvényből állandó:

„A kormánynak szoros kötelességévé tétetik jelen törvény értelme szerint mindenben egységet, egyformaságot behozni.“

Ez pedig azért fog igen könnyen megtörténhetni, mivel már a' legfőbb, föltételünk szerint, az egyenlőség megtörtént, minden kiváltság eltöröltetett.

Hol, mikint, miben kezdi majd meg a' kormány ezt eszközölni, belátásátul függend; én nézetemet, javaslatomat ekkép adom elő.

A' kormány 6 legjelesebb mérnököt küld ki a' szükséges segédekkel együtt, az országnak hat kerülete szerint egyszerre, kik természetesen az országos pénztárból huzzák érdemlett díjukat.

Ezeknek kötelességévé tétetik a' megyéket felmérni, és pedig a' mennyire természetes akadályok nem léteznének, ugy mérni, hogy a' megyék lehetőleg egyenlő nagyságúak, kiterjedésük legyenek; mindegyik megyére 100 négyszögü mérföldet számítva, miszerint az egész ország 60 egyenlő megyére osztatik, minden másnevü kerület, szék, ezred, vidék 's a't. eltöröltetik.

Hogy pedig ezen mérnökök' munkálkodásában egység legyen, elméletileg együtt a' központon Budapesten megteszik a' főbb munkákat, kijelelik a' határokat, kitűzik a' pontokat, s csak azután mennek szét a' helyszínre, hogy az ott talán létező és elhárithatlan természeti akadályok szerint tehessék a' módosításokat.

Szoros kötelességükké tétetik ez uj, arányos kimérést egy év előtt tökéletesen bevégezni. Ugy szinte kötelességévé tétetik minden megyei hatóságnak segédkezet nyújtani midőn a' mérnök kívánja. A' ki merészlené a' mérnököt akadályozni szigoru fenyíték alá essék.

A' helyszínt vizsgáló mérnökök hat ponton kezdik meg egyszerre munkálkodásukat: egyik a' tengerparton, sőt ben a' szigetekben, Dalmátiában, mert ezt ide kell számítani; — másik a' Duna torkolatjának mindkét partján: Zemlin és Páncsova pontoknál, tekintettel kellyén arra lenniök, hogy a' megye határa egy nagyobb folyónak se terjedjen ki két partjára, hanem egyik oldalán kerüljön ki, — harmadik Oláhország szélen Brassónál kezdjen munkához; — negyedik Galliczia mellett körülbelül Bereghmegyében; — ötödik Árvaországban; hatodik a' Dunának felső végén két félül — Poson és Moson megyékben.

Ezen arányos felosztás megtörténvén a' munkáikat végzett mérnököknek kötelességévé teszi, hogy az új kimérés szerint földabroszt készítsenek, miből természetesen minden előbbi tarkaságok kimaradnak, mert nem létez: Fogarasvidék, Csajkás kerület, kunság, szászsék 's a' t.

A' kormány legszigorubbán ráparancsol minden megyére a' főlebb említett egységet rendelő törvény értelmében, hogy a' helységi hatóságon kezdve fölfelé kebelében semmi más nyelvet a' magyaron kívül nyilvános életben megengedni ne mérészeljen; mert ebben áll az egység, mit a' törvényhozás ohajt.

Magától értetik, hogy ha a' föltétel szerint minden lakos egyenlő joggal bír, minden különbség: falu, mezőváros és kiralyi város közt megszűnt, következésképen a 120,000 lakossal bíró főváros Budapest éppen

ugy a' megye hatóságához tartozik, mikint a' legkisebb helység.

Hogyan történjék a' megyei kormánynak választása, mikint rendeztessék a' képviselő, törvényhozás dolga elhatározni: de a' kormány megparancsolja, hogy minden megye egy bizonyos napon, például január elsőjén egyszerre megválassza kormányát: főispánt, alispánt s egyéb bírákat.

Minden megyében egyformán a' főispán legfőbb személy, ki kormányzásban, 's törvénykezésben elnökösködik, hiszen ő az egész nép által van választva.

Bármi helységben vagy városban a' közönség tanácsának elnöke a' bíró; más tisztség nem létezik; a' többiek egyszerűen tanácsnokok, vagy esküdtek.

Ugy szinte az egyenlőség természeténél fogva is már el levén törölve minden czéh, a' kormány ezt végrehajtja, 's hogy kinövései ne legyenek megakadályozza.

Királyi biztosi foglalatosság megszűnt, mert minden megyei hatóság köre oly nagy, hogy ott senki más nem működhetik, kivéven magát a' kormánytestet.

A' fölebbiekéből következik, hogy a' kormány semmi városi hatósággal közvetlen érintkezésbe nem jár, mert az egész országban egyszerűen csak a' megyék által kormányoz.

Minden megyében egy ezredet rendel a' kormány választatni, hogy az főnöke legyen a' megyei őrseregnek;

mivel szükségesnek kell ismernie, hogy a' megyének minden fegyverfogható tagja a' hadi dolgokban gyakoroltassék, 's az ellenség készületlenül ne találja.

Erre nézve minden megyében honnét az igazgatás történik, ott akkora fegyvertár állítatik, mekkora a' népességhez képest szükséges. Ezen fegyvertár a' megye felügyelése alatt lesz, 's az ezredes minden megyében a' rendőrség főnöke leszen, ki a' megyei kormánynak egyik tagját teszi; de azért egyenesen csak a' kormánytól függ, 's a' törvények értelmében vakon engedelmeskedik; a' törvény ellen nem szabad engedelmeskednie.

Minden ifju, ki legelőször öltözik fegyverbe 's áll az őrség sorába, hűséget esküszik a' hazának, aztán királynak 's kormányak, de esküszik különösen arra is, hogy ha a' kormány törvényteleniséget kívánna, azt kormányának többé, nem ismeri.

A' kormány parancsolja hogy csak ez vagy az a' mérték használtassék az egész országban, például a' pesti mérő, mellynél azután nem lenne szükséges a' melléknév. Az akó tegyen 100 itczét egyformán az egész országban 's a' t.

Az iskolai és nevelési ügynek minden megyében szinte a' főispán legyen kormányzója, és pedig nem tekintve vallás különbségre; hiszen ezt tartsa kiki mikint meggyőződése szerint legjobbnak véli.

Minden közönség akár kicsin akár nagy maga legjobb belátása és tetszése szerint intézze kebelében is-

koláját és nevelését, csupán az egyetem létezzen statusköltésen, de ez olyan legyen, hogy ott mindenki valláskülönbség nélkül végezhesse azon tudományt, melyre legnagyobb hajlandósága van. Ez egyetem az én véleményem szerint pedig olyan legyen, hogy csupán az épület és a' tanulmányokhoz szükséges segéd eszközök tartassanak fen statusköltésen; a' tanítónak bizonyos évi díja ne legyen, a' tanulni kívánó ifju is ingyen ne tanuljon, hanem tanító és tanítvány a' tanítói díj iránt egymásközt szabadon egyezkedjenek. Ebből tehát természetesen az következik, hogy mindenki a' ki valamelly tudományt tökéletesen ért, azt az egyetemnek valamellyik teremében szabadon tetszése szerint tanithassa. Így aztán természetesen nem kell reformatus főiskola.

A' kormánynak a' nevelést nem vezetnie, intéznie kell, ez a' családok 's aztán községek dolga, a' kormánynak csak arra kell legfőbb gondját fordítania, hogy az országgyűlésen hozott törvényeket mindenki által szigoruan megtartassa.

Csak ezeket kívántam még a' központosításról szóló cikkelyhez toldalékul adni.

Történik e illy szellemben központosítás, leszen e illy értelemben egyesülés, nem tudom, vagy más szavakkal: fen akar e a' magyar maradni, vagy veszni akar nem tudom, hanem azt tudom bizonyosan, hogy ha erejét nem központosítja (így tervem szerint vagy máskép csélszerűbben, az mindegy) veszve van.

A' kik a' dolgot most orvosolhatnák, de nem teszik, azokat természetesen sajnálni nem igen lehet; de a' ti gyermekeitek, unokáitok, mikint fognak azok benneteket átkozni! milly gyalázatos ítéletet fog rólatok a' később kor mondani, ha gyáván, 's mintegy készakarva eszközlitek veszteteket, holott csak akarnotok kellene és Európának egyik legedicsőbb nemzete lehetnétek! —

Én ha tehetségemben volna örökre elnémitanám mind azon hitványokat, kik polgártársaikat e' szókkal csüggesztik: „odavagyunk, semmitem lesz belőlünk.“

Midőn az akasztófának lépcsőin az oda ítélt föllép, midőn a' fejvesztésre kárhoztatottnak szemét bekötik, még akkor is remél: és ti magyartestvéreim nem tudátok remélni, hogy nekünk nagy jövőnk lehet?!

Még csak egy országgyűlés, az elfogja dönteni dicsően élni, vagy nyomorultan veszni akarunk e? És én ez időt hihetőleg megérem, de talán hosszabbat is, és akkor én magam fogom a' világtörténetnek legrobotabb, leggyalázatosabb lapját megírni; és e' lap páratlan lesz a' maga nemében világkezdete óta maig, — ha hogy az történnék, hogy magyartestvéreim gyáván enyészni indulnak.

De nem, ez nem fog megtörténni; az ifjuság nyujt nekem reményt, hogy Hunnia fölvirágzandik, és ennél fogva a' legközelebb esendő országgyűlés alig lehetend eihatározó időpont arra, hogy élünk e

vagy halunk, mi alatt az ifjakbul férfiak lesznek; ők foglalják el a' csüggedő éltesek' helyét, kiknek egyetlen vágya hivatal vala.

Ugy e fiatal barátim, ti nem hiúsítjátok meg reményemet. Nem, ti nem fogjátok engedni, hogy a' magyar faj kiveszszzen. Ti tudjátok, hogy e' nemzet 900 év óta kemény időket állott ki, de azért megtörve nincs.

Ha vizsgálódtok fajunk fölött, tapasztaljátok igen is, hogy nem olyanok vagyunk, mint millyeneknek lennünk kellene, de midön azt teszitek, azt is kénytelenek vagytok látni, hogy más nemzeteknek is megvannak a' magok hibái, és ez egymást kiegyenliti.

Midön a' mi még megmaradt derékségünket serpenyőbe teszszük, és a' mi belőle hiányzik, a' helyett egyéb nemzetek' gyarlóságát teszszük, és ez helyre üti azt. Azt tudjátok, hogy tökéletesen mindegy, akár két nagyon erős nemzet tűz össze egymással akár két gyöngye: a' győzelem mindenkor egyformán kétséges. Hogy pedig az orosz nem olly erős mint némellyek hinni tudják (mert ettől kell leginkább tartani) bizonyítják a' lengyelek. Ha maguk közt egyesülni birtak volna; 's ha őket más szomszédnépek el nem árulják vala: az orosz nem győzi meg őket soha.

Az egyesülés és erők' központosítása legyen tehát evangyeliomtok, ezt predikáljátok hazaszerte; mi ha megtörténik: Európának nincs olly egyes hatalma,

mellyel nem daczolnánk, a' francziát kivére, de ez meg azon egyetlen nemzet, melly jogtalanul és ok nélkül a' másikat megtámadni nem szokta soha, ettől tehát nincs mit tartanunk.

Azon hit, hogy Ausztriára támaszkodva állhatunk csak biztosan fen, minden hiteknek legroszabbika, ez babona, álhit; magunkban, egyesülésünkben bizhatunk csak mi, másban nem soha.

Öcseim, testvéreim, ifju polgártársaim, tekintsetek körül e' magyar földön, szép és gazdag ország lehet ám ez egykor, millyen Európában egy sem. Nem tudjátok e, mennyit ásitottak erre a' németek és ozmánok? Most az oroszoknak fáj rá foga, de tudjátok, hogy ezen kívül a' nagy világon nincs számunkra hely; ha azonban egyesülni nem akarnátok, még sibériában lesz.

E' haza 6175 □ mérföldet tesz; e' föld gazdag a' természettől; hatalmas folyók öntözik; tengere által a' világnak minden részével összeköttetésben lehetünk; — e' hazát 15 millio ember lakja, 's csak töletek függ e' népszámot egyérdeküvé olvasztva, félelmes nagy nemzetté tenni: és tudjátok meg, 15 milliobul álló szabad nép a' historia tánusítása szerint erősebb mint 50—60 millio szolgasereg. Azt pedig tudjátok hogy körülöttünk szabad nemzet nincs sehol, mitől félhetnék tehát, ha egy érdeküekké olvadni akarunk?

Gyalázat 's a' későkor átka olly hitványnak
nevére, ki egyesülve feldicsőilni nem akar, hanem
a' sötétfátyol mögött lenni vélt rémektül félénk gyer-
mek módjára ijedez és retteg. —

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Nagyvásáros utca 13. Budapest

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

